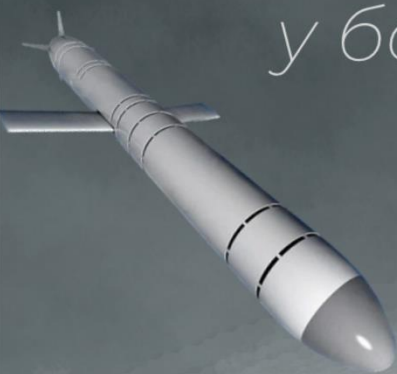

Vivat Academia

ЛИСТОПАД, 2022

ВИПУСК 14

*Нові реалії суспільства:
у боротьбі за незалежність*

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

Журнал VIVAT ACADEMIA

ВИПУСК 14. (2022)

Тема: «Нові реалії суспільства: у боротьбі за незалежність»

Співзасновники:

**Державний
тоговельно-економічний
університет**

**Наукове товариство студентів,
аспірантів, докторантів
та молодих вчених ДТЕУ**

Матеріали друкуються в авторській редакції. Максимально зменшено втручання в обсяг і структуру матеріалів. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність інформації, що представлена в рукописах. Відповідальність за оригінальність (плагіат) тексту рукопису, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних назв, географічних відомостей, а також за те, що в матеріалах не містяться дані, що не підлягають відкритій публікації несуть автори наукових праць. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника. Передрук та переклад статей дозволяється лише за згодою редакційної колегії та автора.

Адреса редакції:

Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених
ДТЕУ, Україна, 02000, м. Київ. E-mail: ntsadm@knteu.edu.ua

Web: <http://ntsadtamv.knteu.kiev.ua>

© *Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених Державного тоговельно-економічного університету*

*Привітання Ректора ДТЕУ А. А. Мазаракі з нагоди
відзначення Дня студентів в Україні*

**Шановні викладачі, студенти,
співробітники!**

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України значним чином змінило життя усіх нас. Цьогоріч ми почали 2022–2023 навчальний рік, який відбувається у надзвичайно відповідальний для нашої країни час – боротьби за незалежність, свободу та право на вибір нашого майбутнього.

Незалежність – не є випадковістю, це результат надзвичайних зусиль наших

предків. Суспільство вправно адаптується до нових викликів. Наша країна - наш будинок, і він ще в процесі будівництва. Вільний народ цінує свою свободу та залишається відкритий світу. Молоде покоління, яке зросло в реаліях глобалізації світу, попри страшні реалії сьогодення, створює нові тренди життя, водночас зміцнюючи національні та культурні цінності.

Представники студентства нашого університету проявляють себе як відповідальні громадяни та вмотивовані особистості, які прагнуть до знань, займаються волонтерською діяльністю, розвивають та захищають нашу країну.

Саме ви, сучасна молодь відіграє провідну роль у процесах становлення незалежності та розбудови держави. **Бажаю Вам, шановні студенти, наснаги та успіхів на шляху до цієї мети!**

**Щиро Ваш, Ректор ДТЕУ
Анатолій Антонович Мазаракі**

ЗМІСТ

Тема: «Нові реалії суспільства: у боротьбі за незалежність»

**Розділ 1. МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НЕВІД'ЄМНА
ЧАСТИНА СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ**

АРМАН В.	<i>Компетентності сучасних менеджерів</i>	10
ВЛАСЕНКО А.	<i>Залізничний транспорт під час війни та можливості його вдосконалення</i>	14
ВОРОШИЛО М.	<i>Розвиток форм бухгалтерського обліку</i>	17
ДМИТРЕНКО Я.	<i>Analysis of motivational factors for employees during the war</i>	25
ЖАРКОВ О.	<i>Особливості розвитку та реалізації творчих здібностей студентів з інвалідністю</i>	29
РОСОХАЦЬКА М.	<i>Концепція зеленого офісу, чи за ним майбутнє?</i>	39
СИВОГЛАЗ В. ЯЦЕНКО Є.	<i>Фінансовий контролінг як запорука ефективного антикризового управління підприємством</i>	42

Розділ 2. БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

БАЙБАРЗА А.	<i>Український бізнес під час війни. Завод Соса-Сола на Київщині</i>	49
ВЕРБА А.	<i>Кризове моделювання бізнес-процесів</i>	53
ВИДРИЧ Т.	<i>Північ Київщини: окупація та відновлення рибгоспу</i>	58
ВЛАСЕНКО А.	<i>Релокація бізнесу під час війни</i>	64

ВОЛОЩУК Т.	<i>Україна: шляхи подолання викликів в умовах війни</i>	68
ГАВРИЛОВА Р.	<i>Бізнес під час війни</i>	72
ГОНТАРУК І.	<i>Кібербезпека підприємств в умовах війни</i>	76
ДАМЧУК Д.	<i>Релокація бізнесу в умовах війни</i>	81
ЖУЛЕЙ В.	<i>Управління ланцюгами постачання зернових під час війни</i>	85
ЗАСАДЮК А.	<i>ІТ в умовах війни</i>	91
КАДУК О.	<i>Аграрії і допомога уряду в умовах війни</i>	96
КОБИЛЯЦЬКА В.	<i>Роль діджиталізації обліку в управлінні міжнародної корпорації</i>	99
КОРЧАГА Т.	<i>Розвиток електронної комерції в Україні в умовах військового конфлікту</i>	105
КРАСНОВСЬКА Є. ШОППЕРТ Я.	<i>Валютне регулювання зовнішньоторговельних операцій в умовах війни</i>	111
КРИВЕНКО Є.	<i>Інвестиції в українські стартапи, що змінюють світ</i>	115
КРІВЕЛЬ М. КИРИЛЕНКО Д.	<i>Теоретичні засади формування франчайзингових відносин</i>	119
ЛІННИК А.	<i>Право на безпечні умови праці в умовах воєнного часу</i>	123
ЛУГОВА К. РУЛА О.	<i>Поточний стан експортного ринку кукурудзи за умов російсько-української війни</i>	127
МУХА М.	<i>Особливості трудових відносин під час воєнного стану</i>	133

Vivat Academia №14 (2022)

НАЗАРЕНКО А.	<i>Форс-мажорні обставини у господарських зобов'язаннях в умовах воєнного стану</i>	136
НОВІКОВ В.	<i>Особливості оцінки активів та зобов'язань за МСФЗ в умовах воєнного стану</i>	140
ОМЕЛЬЧУК Н.	<i>Жіноче підприємництво під час війни: особливості функціонування та перспективи розвитку</i>	147
ОХРИМЕНКО В.	<i>Звільнення платників податків від фінансової відповідальності в умовах війни</i>	150
ПАНИМАТЧЕНКО К.	<i>Транспортна логістика під час війни</i>	156
ПАЩЕНКО І.	<i>Ризики бізнесу під час війни</i>	161
ПЕТРЕНКО В. АДАМОВИЧ В.	<i>Як змінилася складська логістика в Україні під час війни</i>	166
ПРОЦ В.	<i>Адаптація бізнесу до умов війни</i>	170
РУТА К.	<i>Загроза факапу чи криза як можливість: нові реалії ведення бізнесу</i>	176
САКОВЕЦЬ І.	<i>Малий бізнес в умовах війни</i>	180
СКЛЯР А. АНДРУСИК Д.	<i>Логістика – життєдайна сила в умовах війни</i>	187
СТЕЛЬМАХ І.	<i>Бізнес в умовах війни</i>	190
СУШКО Д.	<i>Логістика автомобільних перевезень зернових вантажів у воєнний час</i>	193
ТКАЧУК А.	<i>Специфіка організації логістичної діяльності в електронній комерції під час війни</i>	196
ТКАЧУК А.	<i>Проблеми та перспективи діяльності вітчизняних торговельних підприємств в умовах війни</i>	200
ФОРМАГЕЙ Я.	<i>Функціонування логістичних підприємств під час війни</i>	204

ЦІВКА В.	<i>Бізнес в умовах війни</i>	208
ШЕФКІНА М.	<i>Бійці економічного фронту</i>	216
ШУМ Д.	<i>Як розвивається бізнес в умовах війни</i>	220
ЮЗЬКІВ Я.	<i>Бізнес в умовах війни</i>	225
ЮСЬКІВ Н.	<i>E-commerce в умовах війни</i>	230

Розділ 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

БИНДЮК К.	<i>Правове регулювання праці жінок</i>	233
БИНДЮК К.	<i>Особливості провадження нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану</i>	238
БІДАЛОВА К.	<i>Правове регулювання режиму роботи в Україні та за кордоном</i>	244
БОЛОТІНА М.	<i>Стажування студентів в Україні і закордоном</i>	248
ВАСИЛЕНКО С.	<i>Critically appraise the advantages for Ukraine joining the European union</i>	252
ЛУГОВА К. РУЛА О.	<i>Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах війни</i>	255
МИКОЛЮК Н.	<i>Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами в Україні та ЄС</i>	260

Розділ 4. МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА КООПЕРАЦІЯ

БАНТИШЕВ О. ТИТУЛА Д.	Держава терорист, що порушила право українців на життя	265
БОНДАРЕЦЬ А.	Євроінтеграція України після BREXIT	268
ВДОВЕНКО Д.	Специфіка формування стратегії економічного розвитку держави під час пандемії	275
ГНАСЬКО О.	Впровадження стандарту CRS в Україні	284
ЄРЕМЄЄВ М.	Дослідження теоретичних та методичних засад стратегічного партнерства між Україною та ЄС в енергетичній сфері	291
КОНОРЧУК Д.	Міжнародна кооперативна співпраця як інструмент виборювання незалежності України	302
ЛАВСЬКА К.	Сучасні інновації на міжнародному ринку транспортно-логістичних послуг	305
НАЗАРОВА М. УЦАПІВСЬКА А.	Статус кандидата на членство в Європейському союзі. Перспективи України	308
ПАЩЕНКО І.	Міжнародна трудова міграція у сучасному світі	312
СИМОНЕНКО Р.	Посередницька діяльність у міжнародному бізнесі	316
ЦИБУЛЬСЬКА В.	Практичні аспекти формування іміджу ICC UKRAINE як суб'єкта міжнародного бізнесу	326

Розділ 5. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

ВАСИЛЬЄВА В.	<i>Соціальна інженерія - нова проблема суспільства</i>	331
ВАСИЛЬЄВА В.	<i>Держава у смартфоні- нові реалії суспільства</i>	334

ГРАБАЗЕЙ А.	<i>Актуальні проблеми та перспективи впровадження електронного нотаріату в Україні</i>	336
ІВАСЕНКО К.	<i>Цифрова трансформація в умовах війни та плани на майбутнє</i>	341
КИРИЛЕНКО Д. КРІВЕЛЬ М.	<i>Проривні технології в комп'ютерних системах що з'явилися за період 2021-2022 років</i>	345
КЛІНОВА С.	<i>Трансформація застосунку «Дія» під час воєнного стану: нововведення для підприємців</i>	350
ЛИТВИН А.	<i>Пілотна програма EU TALENT POOL спеціалізована на пошуку роботи в ЄС для українців</i>	354
МАЛЬКО Д.	<i>Цифрова трансформація економіки України: сучасний стан та перспективи розвитку</i>	357
СОЛОВ'ЙОВА А.	<i>Digital competence of specialists in an environment of global change</i>	362
ПОГОРІЛА М. ПОГОРІЛА О.	<i>Діджиталізація та модернізація життя суспільства</i>	366
ТОКАРЬ В.	<i>Вплив процесу діджиталізації на освіту</i>	371
ШИТА А.	<i>Сутність інформаційної підтримки діяльності суб'єкта міжнародного бізнесу</i>	374

Розділ 1. МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ

АРМАН Віталій

Студент Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології, член «Еко-клубу» Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ МЕНЕДЖЕРІВ

Сучасним керівникам всіх рівнів потрібні сучасні управлінські знання, аби оцінити власний підхід до підлеглих та до управлінських процесів. Керівники, які не в змозі вивчити власний підхід до управління та зрозуміти можливості його застосування в різних ситуаціях, не можуть їх чітко пояснити іншим. Такі керівники та менеджери, як правило, не намагаються отримати зворотний зв'язок, не вміють зацікавити підлеглих у результатах, часто відчують труднощі з постановкою завдань і доручень. Керівники, які недостатньо розуміють мотиви поведінки працівників, як використовують застарілий стиль управління або незмінний, що вже не відповідає умовам функціонування організації, особливо яка опинилася на етапі спаду або кризи, обмежені недостатнім розумінням сутності управлінської праці на сучасному етапі. В цьому випадку на допомогу приходять лідерські здібності керівників, що проявляються в наявності здорових особистих цінностей і чітких особистих цілей; вміння керувати собою; вміння навчати та розвивати підлеглих, створювати ефективні робочі групи тощо.

Професія менеджера як особи, відповідальної за постановку цілей, розподіл завдань і мотивацію співробітників, формує велике різноманіття посад, що є практично в кожній компанії чи установі. Людина, яка обіймає посаду менеджера з певних функціональних напрямів, повинна володіти не лише відповідною професійною освітою, але й високорозвиненими soft skills. Це дозволить менеджерам правильно використовувати здібності в процесі управління людськими ресурсами та допоможе досягти позитивних результатів у спільній роботі функціональних та проектних команд.

У цьому зв'язку виникає гостра потреба у компетентних керівниках вищого рівня управління та менеджерах, професійна діяльність яких вимагає оволодіння багатьма видами компетенцій, що дає їм можливість формувати та розвивати кадровий потенціал підприємства [1].

Дослідження змістовного наповнення понять «компетенція» та «компетентність» показало наявну відмінність між даними поняттями, хоча у деяких наукових підходах автри їх ототожнюють

Отже, під «компетенцією слід розуміти певну сферу, коло діяльності, наперед визначену систему питань щодо яких особистість повинна бути добре обізнана, тобто володіти певним набором знань, умінь, навичок та власного до них ставлення» [2].

Водночас «компетентність – якість особистості, її певне надбання, що ґрунтується на знаннях, досвіді, моральних засадах і проявляється в критичний момент за рахунок вміння знаходити зв'язок між ситуацією та знаннями, у прийнятті адекватних рішень нагальної проблеми [2].

У цьому зв'язку доцільно розглянути спектр компетенцій менеджера, до якого належать такі (рис. 1).

Рис. 1. Спектр компетенцій сучасного менеджера
Джерело: побудовано автором на основі даних [4]

Доцільно розглянути окремі найбільш вагомні компетенції сучасного менеджера з позиції їх орієнтовного визначення та прикладів поведінки.

1. Обізнаність з процесами компанії, баченням і стратегією управління. Прийшовши на керівну посаду, працівник бере на себе відповідальність не лише за результати своєї праці, що стає більшою чи меншою за те, в якому напрямку буде рухатися довірена йому частина організації. Бачення того, як мають виглядати певні аспекти роботи (результати, відносини з працівниками,

обслуговування клієнтів, розвиток співробітників) у майбутньому стає основним принципом формування компетентісного підходу до роботи керівника. Втілення його у реальність передбачає роброблення певного плану, що формує стратегію поведінки керівника.

Такий менеджер може проявляти такі компетентності: володіння баченням та знанням принципів побудови стратегії управління, здатність точно визначити найважливіші потреби в організації, знайти спосіб їх задоволення та реалізувати ідеї, приносячи таким чином користь усій компанії; здатність систематично планувати всю діяльність і реалізувати її за заздалегідь визначеним планом.

2. Менеджер вмiє приймати рішення. Найчастіше універсального рішення тієї чи іншої ситуації не існує, і жодне рішення також є рішенням. Роль менеджера полягає в тому, щоб прийняти рішення, яке буде найкращим для компанії і найкраще відповідатиме її цілям. Іноді потрібно прийняти тверде рішення, щоб ваш бізнес працював безперешкодно. Одним із гарантів хороших результатів є систематичність висновків у різних ситуаціях. У випадку досвідчених працівників ви можете запитати їх про реальні ситуації, через які вони пройшли, і наслідки їхніх рішень.

Такий менеджер може проявляти такі компетентності: висока здатність приймати рішення, обираючи найкращий з багатьох варіантів, виходячи з логічних передумов; знання того, коли і за яких умов потрібна додаткова інформація, а коли потрібно діяти швидко.

При цьому формування професійних компетенцій менеджера можна представити у вигляді такої моделі (рис.2):

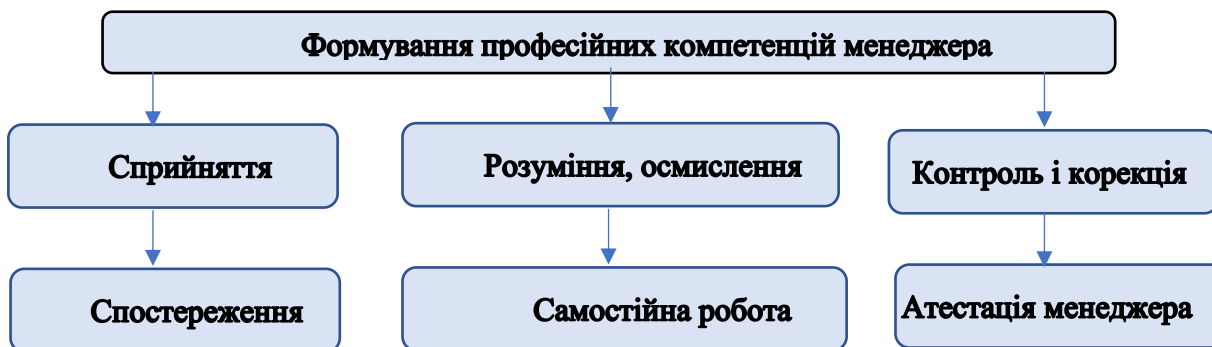

Рис.2 Складові професійних компетенцій менеджера

Джерело: побудовано автором на основі даних [5]

3. Менеджер ефективно делегує завдання, відповідальність і повноваження. Керівник часто несе велику відповідальність, він знаходиться між підлеглими і начальниками, і його обов'язки вимагають від нього одночасно займатися багатьма справами. За характером своєї роботи він не може зробити все сам, і це не є його метою. Хороший керівник знає, на що здатні його співробітники, і ставить перед ними відповідні завдання. Це дає працівникам відчуття, що їхній час не витрачено дарма.

Такий менеджер може проявляти такі компетентності: здатність делегувати різні завдання підлеглим та знати підходи до їх виконання; вміння ефективно розподіляти велику кількість завдань між відповідними підлеглими; здатність до вчасного та якісного виконання завдання та використання інструментів для полегшення делегування завдань.

3. *Менеджер вміє ефективно спілкуватися з іншими.* Незалежно від рівня керівної драбини, кожен керівник повинен володіти відмінними комунікативними навичками. Він повинен вміти чітко передати свої очікування, забезпечити чіткий зворотний зв'язок і справити гарне враження на ділових партнерів. В результаті високі комунікативні навички допомагають підтримувати хорошу атмосферу в організації, а співробітники, які знають, що роблять і що роблять, більш мотивовані.

Такий менеджер може проявляти такі компетентності: здатність до гнучкого використання комунікативних навичок та адаптації способу спілкування зі співрозмовниками; чітке передавання складних концепцій та знання меж понадмірного часу спілкування; використання прийомів активного слухання та динамічного реагування на отриману інформацію.

Управлінські навички, які можуть знадобитися людям на керівних посадах, дуже різноманітні. На додаток до часто очікуваних знань про компанію, галузь або продукт, керівник команди повинен володіти рядом комунікативних навичок і розвинути хороші якості – емпатія, впевненість у собі, наполегливість і стійкість до стресу. Люди, які вже мають хоч якийсь управлінський досвід, звісно, неодноразово потрапляли в ситуації, коли ці якості та навички сьогодні розвинені дуже сильно. Людям, які щойно отримали підвищення або збираються зайняти керівну посаду, обов'язково варто подумати про інтенсивний розвиток вищевказаних якостей і компетенцій, які допоможуть забезпечити їх успіх в управлінні.

Розглянуті підходи до компетенцій та компетентності менеджерів показують теоретичну та прикладну цінність проведеного дослідження, насамперед для майбутніх досліджень за проблемою встановлення компетенцій працівників управлінських посад підприємств.

Список використаних джерел

1. Миколайчук І. Стрижак Ю. Компетентісний підхід в управлінні персоналом. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. №18. с.53-57.
2. «Компетенція» і «компетентність»: чи є різниця? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrainian.stackexchange.com/questions/3831/Компетенція-і-компетентність-чи-є-різниця>

3. Kierownik – 5 typów zarządzania [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://porady.pracuj.pl/kariera-i-rozwoj/kierownik-5-typow-zarzadzania/>

4. Аналітична вправа «Якості менеджера» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://studfile.net/preview/9817625/page:2/>

5. Cechy i kompetencje dobrego kierownika [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://witalni.pl/baza_wiedzy/cechy-dobrego-kierownika/

Науковий керівник: к.е.н, доцент, доцент кафедри менеджменту Державного торговельно-економічного університету **Миколайчук І. П.**

Адреса електронної пошти автора:

V_Arman_FEMP_19_16_B_d@knute.edu.ua

ВЛАСЕНКО Анна

*Студентка Державного торговельно-економічного університету
3-го курсу факультету економіки,
менеджменту та психології*

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Залізничний транспорт відіграє важливу роль у транспортному секторі України. Його частка в загальному обсязі вантажних перевезень за 2021 рік становила 63,1 % [1]. Після широкомасштабного вторгнення рф в Україну в лютому 2022 р., важливість залізничного транспорту досягла свого піка. Крім основної діяльності, цей вид транспорту також забезпечує перевезення вантажів для потреб ЗСУ, проводить рейси для евакуації населення (залізницею евакуйовано майже 4 млн осіб), направляє гуманітарну допомогу (станом на травень 2022 р. загальний обсяг їх перевезень перевищував 100 тис. т), задовольняє потреби бізнесу та здійснює їх релокацію (на кінець травня 2022 р. переміщено 601 підприємство, 390 із яких уже відновили виробництво)[2,3,4]. А як всі знають, запорука перемоги як у війні, так і на економічному фронті – це швидка і правильна логістика, усування будь-яких перепон, які зменшують швидкість вантажопотоків. Тому все більше постає питання розвитку залізничного транспорту. Але як це зробити, тим паче в умовах війни...

Основними проблемами, котрі заважали «Укрзалізниці» здійснювати вантажні перевезення до 24 лютого в запланованих обсягах, були нестача локомотивних бригад та рухомого складу, його занедбаний стан. Маючи постійний позитивний ріст врожайності та обсягів експорту (який за 20 років зріс з 5 млн тонн до 46,4 млн т зернових культур протягом 2021 року)[5], Україна не розширювала пропускну спроможність залізниць, яка є головною ланкою шляху зерна на світові ринки, бо навіть до блокування портів увесь вантаж треба було спочатку доставити до кораблів, чим і займалася «Укрзалізниця». Разом із тим, попри мобілізацію внутрішніх резервів та досить швидко допомогу світової спільноти, обсяги залізничних вантажних перевезень після вторгнення в Україну значно зменшилися. За сумарного прогнозованого скорочення ВВП на 30–50 %, що сталося внаслідок війни, скорочення обсягів перевезень залізничним транспортом за останніми даними у відкритих джерелах становить 70 % (рис. 1).

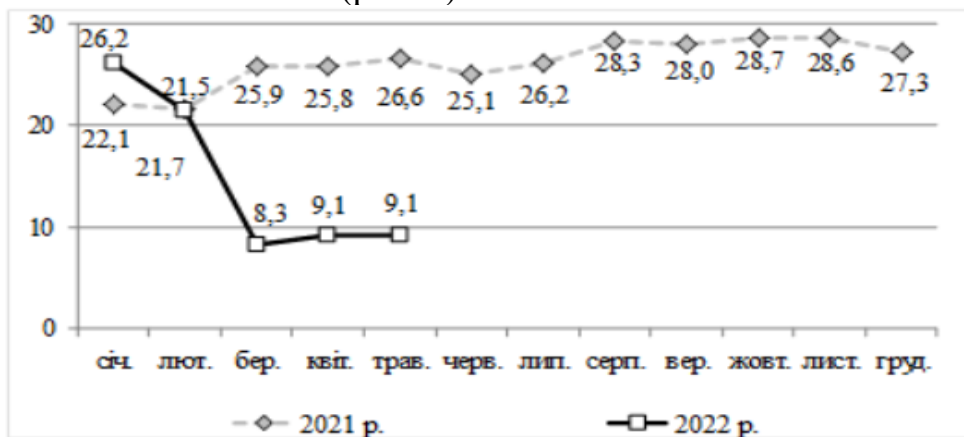

Рисунок 1. Динаміка вантажних перевезень залізничним транспортом України, млн т.

Джерело: Державна служба статистики України (URL: ukrstat.gov.ua), АТ «Укрзалізниця» (URL: <https://www.uz.gov.ua/>)[1].

Звідси видно, що система організації залізничної логістики потребує змін. Війна чітко показала всі слабкості та вразливості чинної системи організації залізничної логістики, яка вже застаріла і гальмує як розвиток експортного потенціалу країни, та і внутрішні процеси.

З початком бойових дій до наявних проблем логістики додалися нові надзвичайні обставини: втрата можливості перевезення морем та кардинальна неготовність наявної інфраструктури Європи до транзиту та утримання українських зернових вантажів. На кордоні із ЄС рух вантажів залізницею обмежується такими чинниками:

- різна ширина залізничної колії, що використовується в Україні (1520 мм) та ЄС (1435 мм) [6];
- різні габарити рухомого складу України та ЄС;

• неспроможність залізничної транспортної системи сусідніх країн приймати великі обсяги вантажів.

Крім цього існують і проблеми вітчизняних підприємців, які останніми часом проявилось у кількох трендах:

- неможливість для виробників завчасно планувати перевезення товару, особливо за форвардними експортними контрактами;
- відсутність системи прозорого планування перевезень вантажів, що робить неможливою координацію дій у режимі реального часу з усіма учасниками процесу перевезень;
- щорічне повторення тимчасових криз. Восени у виробників зерна виникає проблема з відсутністю вагонів і вони змушені переплачувати майже вдвічі за можливість транспортувати та продати врожай, а навесні перевізники мають справу з дефіцитом врожаю та змушені демпінгувати.

Для усунення вищевказаних перешкод залізничного транспорту України існують перспективні проекти, які потребують інвестування від європейських партнерів.

З боку бізнесу неодноразово звучали чіткі перспективні побажання та поради щодо того, як має змінитися організація залізничної логістики: необхідні відкритість даних, взаємна відповідальність учасників логістичних процесів, можливість планування перевезень заздалегідь.

Дослідивши та проаналізувавши розвиток європейської залізниці, думку українських логістів з багаторічним досвідом, я сформулювала пропозицію, яка полягає у створенні відкритої інформаційної системи, де всі причетні суб'єкти транспортування ("Укрзалізниця", приватні вагонні парки, власники аграрних вантажів) могли б обмінюватися даними в режимі онлайн, і яка б могла враховувати навантаження на залізничну інфраструктуру та фіксувати зобов'язання учасників логістичного ланцюжка. Бо паралельно з вже наявними перепонами, виник цілий кластер охочих підзаробити на видачі спеціальних перепусток по проході прикордонних коридорів тощо. Щоб уникнути корупції в і так скрутні часи треба виконати певні дії.

Єдино можливим цивілізованим розв'язанням цієї кризи є запровадження відкритих планів перевезень, де будуть залучені всі учасники: українські бізнеси, підприємства країн ЄС, "Укрзалізниця", європейські перевізники. Це дозволить вивести залізничну логістику України на новий рівень взаємодії з партнерами й стане одним із суттєвих внесків України в створення спільної європейської транспортної інфраструктури.

Всі розуміють, що модернізація, просування, та утримання залізничної інфраструктури потребують значних коштів. Навіть у довоєнні часи можливості щодо реалізації інвестиційних проектів у цій сфері були вкрай обмеженими. Але разом з європейськими партнерами нам вкрай необхідно розвинути цю сферу.

Отже, зважаючи на те, що війна, розпочата РФ проти України, може перейти у затяжну фазу, роль залізничного транспорту в забезпеченні

функціонування національної економіки лише посилюватиметься. А це, в свою чергу, зумовлює необхідність залучення зовнішніх джерел фінансування вітчизняної залізничної інфраструктури, а також поглиблення співпраці з європейськими партнерами. Кардинальній зміні принципів організації перевезень та процедур взаємодії між виробниками, перевізниками, та державою, а саме нова система планування допоможе Україні в логістичній сфері під час війни.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrstat.gov.ua/>.
2. Укрзалізницею евакуювали 4 мільйони українців, гумкоридорами – 300 тисяч людей [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3459084-ukrzalizniceu-evakuoval>.
3. Укрзалізниця перевезла понад 100 тис. т гуманітарної допомоги [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://www.railinsider.com.ua/ukrzaliznyczya-perevezla-ponad-100-tys-t>.
4. Релокація бізнесу: Уряд розповів про поточні результати [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: https://biz.ligazakon.net/news/211536_relokatsya-bznesu-uryad-rozprov-p.
5. Україна збрала історичний максимум зерна: що стоїть за рекордом [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-vrozhay-zerno-tsiny-fermery-kytay/31497112.html>.
6. Перехід України на європейську залізничну колію [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: [Перехід України на європейську залізничну колію | The Page](#).

Науковий керівник: Кандидат економічних наук, доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики **Нечипорук А.В.**

Адрес електронної пошти автора: annavls0202@gmail.com

ВОРОШИЛО Микита

*Студент Державного торговельно-економічного університету
4-го курсу факультету економіки,
менеджменту та психології*

РОЗВИТОК ФОРМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У процесі виникнення та історичного розвитку бухгалтерського обліку завжди відбувалися модифікації та перетворення облікових процесів, включаючи створення нових облікових процесів та злиття та поділ існуючих облікових процесів. В результаті об'єкти обліку періодично реорганізуються і, як наслідок, коригуються так само рахунки, що класифікують об'єкти обліку. І це вимагає зміни реєстрів аналітичного і синтетичного обліку і, об'єктивно, зміни форми бухгалтерського обліку.

Форма бухгалтерського обліку - це сукупність облікових реєстрів, що використовуються в повному порядку та для ведення бухгалтерського обліку за методом подвійного запису, а також об'єктивно, виходячи з сучасних вимог матеріального виробництва, що утворюють систему носіїв синтетичної та аналітичної інформації, що повністю відповідає сучасним вимогам - господарською діяльністю компанії. Система ґрунтується на сучасних вимогах матеріального виробництва.[2]

Історично першою вважається Венеціанська форма бухгалтерського обліку, написана середньовічним італійським математиком Лукой Пачолі. Основою венеціанської форми було використання трьох бухгалтерських книг:

- Меморіалу
- Журналу
- Зошита, який став називатись Головною книгою

Меморіал – це книга, в яку купець записував усі свої справи. Меморіал являв собою чернетку, в якій чини робилися докладно; Друга книга була журналом, в якому він записував в хронологічному порядку рух власного рухомого та нерухомого майна, поділяючи угоди на дебети та кредити. Цей журнал було засновано на першому документі. Із записів журналу відбиралася інформація для перенесення до третьої "головної книги". У цій книзі були відкриті окремі рахунки для дебіторів та кредиторів, для товарів та для кожного

другого об'єкта обліку. Для створення балансу за кожним рахунком вираховувалася різниця на певну звітну дату. [2]

Однак стара італійська форма обліку задовольняла лише потреби невеликих торгових фірм, а підйом економіки та поява великих корпорацій зажадали розширення штату бухгалтерів та розподілу бухгалтерських обов'язків.

Наприкінці XVII століття у зв'язку з розвитком італійської економіки та необхідністю поглиблення змісту економічної інформації в Італії з'явилася нова форма розподілу. Ці ідеї зумовлюють використання в бухгалтерському обліку загального обліку та аналітичного обліку. Загальний облік ведеться лише в головній книзі підприємства, а аналітичний – у допоміжних. Нова форма бухгалтерського обліку значно збільшила кількість книг допоміжного обліку. Головна та допоміжна книги є основними регістрами. Якщо в старій італійській формі обліку пам'ять зберігалася при використанні хронологічних і систематичних записів, то нова італійська форма відрізняється тим, що загальний облік поширений аналітичним обліком, що полегшує контроль вартості за типом динаміки вартості, а також через загальні показники.

Меморіальний реєстр, чи німецький стиль бухгалтерського обліку, почав запроваджуватися наприкінці 18 століття. У цій формі обліку книга для безперервних записів була поділена на касову книгу для реєстрації грошових надходжень та виплат та меморіальну книгу для відображення інших надходжень та виплат. Незабаром було використано головну книгу для безперервних записів. Суть проекту полягала у підготовці щомісячної головної книги шляхом відбору вибірки грошових надходжень та виплат, а також пам'ятних записів з відповідних рахунків за кожний місяць. На основі цієї вибірки складалася головна книга із щомісячними підсумками.

На відміну від німецької бухгалтерської книги, французький бухгалтерський облік містив кілька бухгалтерських книг одного типу, таких як: книга покупок, книга продажів і книга закупівель, замість меморіальної книги для запису безготівкових операцій у хронологічному порядку. У німецькій системі меморіальні книги зазвичай велися одним бухгалтером, тоді як у французькій системі вони велися одночасно багатьма бухгалтерами. Це один із проявів поділу лічильної праці, який супроводжував розвиток бухгалтерських послуг. [2]

Журнальна форма бухгалтерського обліку, американська форма бухгалтерського обліку, розвинулась на початку 19 століття та набула значної популярності в усьому світі завдяки своїй корисності. Його найважливішою особливістю є те, що зведені записи зберігаються в книзі з записами часу та системи. Цю книгу називають головною. Його можуть використовувати лише компанії з невеликою кількістю синтетичних рахунків, іншими словами, компанії з низькою активністю та простими організаційними прийомами. Під

час використання цієї форми загальна сума кожної транзакції записується 3 рази в стовпці «Продажі», один раз на один рахунок і один раз на інший. У випадку складових транзакцій продажі за дебетом і кредитом є окремими, але продажі за дебетом і кредитом мають бути однаковими. Початкові та кінцеві різниці між рахунками-фактурами та оборотом відображаються в книзі обліку. Потім з урахуванням документації, де засновані записи у журналі, формується меморіальний ордер. Потім меморандум-ордер разом із документацією направляється для реєстрації операцій, здійснених на аналізованому рахунку.

Інтегральна форма обліку – це книжкова форма, зроблена для потреб технологічно складних підприємств. Деяка її схожість до французької форми полягає у продовженні тенденції подальшого розширення застосування журналів хронологічного обліку. Це викликано значним збільшенням облікової інформації та збільшенням потоку документів для обробки. У зв'язку з цим виникає необхідність подальшого поділу рахункової праці. За цієї форми послідовний журнал відкривають до кожного синтетичного рахунка. Кількість журналів при цьому доводять до кількості синтетичних рахунків. Деякі журнали ведуть не разом за дебетом та кредитом рахунка. У Головній книзі операції для кожного синтетичного рахунка відображають відокремлено. Скрижалі в журналах проводять із зазначенням кореспонденції рахунків, що дає змогу справджувати нагляд оборотів.

Шахова форма обліку геть поширилася наостанку XIX ст. Скрижалі у Головній книзі цієї форми розташовані у квадратах, які містяться на перетині вертикальних граф з горизонтальними рядками. У кожному квадраті записується кругообіг за кореспондуючими рахунками, через те що, квадрат, котрий міститься на перетині горизонтальної та вертикальної ліній, показує кореспонденцію за рахунками: дебетовий – по горизонталі, а кредитовий – по вертикалі. Таким чином процедура здійснюється один раз, проте він відтворює подвійне відтворення – за дебетом та кредитом. Підрахунок однотипних операцій за 30 днів покаже всі обороти із зазначенням кореспонденції рахунків. Це дає змогу ширше показати динаміку розвитку господарства у процесі відтворення кореспонденції рахунків. Ця підсумкова табличка при її заповненні перетворюється в шаховий баланс.

У 1927-1929 роках досить поширеною, особливо в колишньому Радянському Союзі, стала форма фотокопіювального карткового обліку. У ньому відображені прийняті на сьогодні принципи ведення бухгалтерського обліку: реєстрація комплексного та аналітичного обліку, застосування хронологічного та систематичного обліку тощо. Крім того, з точки зору, копіювальний метод обліку запозичує поділ журналів з урахуванням характеру господарських операцій. При веденні бухгалтерського обліку у вигляді фотокопій усі облікові реєстри та книги замінюються картками або окремими бланками. Хронологічні журнальні записи в 18 картках та їх системні проводки виконуються одно кроковим копіюванням. Журнал є ксерокопією, а облікова картка системи – оригіналом. Відбитки синхронізовані, текст однаковий, але

призначення інше. Якщо запис одночасно не скопійовано до журналу, запис не потрапляє на картку, так само запис робиться в журналі, якщо на картку не надходить запис. Повторні записи вимагають спеціального обладнання. Формат копійної картки досяг піку в 1930-х роках і почав поступово. Багато підприємств відмовляються від цієї форми. Ітеративний підхід має показувати кожну операцію окремо в реєстрі, якщо це необхідно, що, звичайно, збільшує витрати праці на запис, підрахунок і перевірку результатів. Економія від зіставлення хронологічних і систематичних записів в одному методі роботи не компенсує подорожчання облікових робіт. Це стало основною причиною занепаду системи карткового обліку.

У 1928-1930 рр. на базі контрольних шахів створено бухгалтерський облік. Удосконалено за рахунок впровадження найбільш раціональних засобів і прийомів, форму бухгалтерського обліку. Заповнена шпаргалка рекомендована до виконання Положенням про бухгалтерські документи і записи підприємств і господарських організацій. Документ регламентує складання доповідних ордерів для відображення кореспонденції всіх рахунків господарських операцій, а також передбачає ведення Головної книги – за дебетом. Суть бухгалтерської табеля полягає в тому, щоб на основі перевірки та групування документів скласти шпаргалку із зазначенням відповідних суб'єктів, які мають відображати господарські операції. Меморіальний ордер реєструється в комплексному журналі обліку часу, який називається журналом реєстрації, який призначений для впорядкованого обліку меморіального ордеру і контролю за його зберіганням. Зареєстровані доповідні ордери обліковуються в системному реєстрі загального обліку - Головній книзі, за дебетом рахунку відображається відповідний кредит, а за кредитом - рахунок за дебетом. Наприкінці місяця дебетовий і кредитовий обороти кожного рахунку переносяться в комплексну таблицю циклів рахунків, де відображається сальдо рахунку на кінець місяця. Обороти по всіх рахунках звіряються із загальною сумою зареєстрованого журналу: вони повинні бути однаковими. Аналітичний облік за цією формою ведеться в картці із записами безпосередньо з основної справи, поданої до меморіального ордеру. Після закінчення місяця складають оборотні відомості за аналітичними рахунками і звіряють їх підсумки з відповідними підсумками оборотних відомостей за загальними рахунками. Баланси та інші звіти складаються на основі порівняльних даних зведеної оборотної відомості. Бухгалтерський облік має багато недоліків, суть яких полягає у відокремленні аналітичного обліку від загального, повторенні однакових записів у різних реєстрах, необхідності відбору даних при складанні звітності . [2]

Пошуки нових, більш досконалих форм обліку завершилися розробкою журнальної форми обліку, яка на сьогодні є переважною формою ручної обробки облікової інформації. [1]

Журнально-ордерна форма обліку є результатом відбору найпрогресивніших в економічному і технічному відношенні прийомів, вироблених бухгалтерією за весь час її існування, а також результатом творчого пошуку вчених і практиків. На електростанціях вона вперше була застосована в 1939 р. У 1949 р. Міністерство фінансів колишнього СРСР розробило і рекомендувало всім галузям промисловості типові реєстри журнально-ордерної форми обліку. Це був початок його масового впровадження. У 1960 р. на основі єдиного Плану рахунків бухгалтерського обліку Міністерство фінансів СРСР запровадило Типові реєстри журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку для всіх галузей народного господарства. Після цього її стали називати єдиною журнально-ордерною формою обліку. Журнально-ордерна форма обліку 20 побудована за принципом ведення накопичувальних журналів-ордерів з усіх операцій.

Це багатоколонний реєстровий лист, призначений для кредитових записів за статтями балансу, якими операції реєструються у журналі. Записи у журналі виробляються виходячи з первинних чи зведених документів і підтверджуючих документів, у своїй меморандум не складається. Комерційні операції відображаються за дебетом та кредитом відповідних рахунків (шаховий принцип). Це скорочує обсяг бухгалтерської роботи та підвищує якість облікових даних. Підсумки місячної бухгалтерської книги переносяться до головної книги, за якою складається бухгалтерський баланс. Багато журналів поєднують синтетичний та аналітичний облік. Аналітичний облік виділяється тільки для тих рахунків, які мають велику кількість статей, що записуються (матеріали, готова продукція). Ці аналітичні рахунки використовуються для складання балансу та оборотних відомостей. Журнально-ордерна форма скорочує кількість облікових реєстрів, а синтетичний облік у поєднанні з аналітичним також підвищує якість обліково-звітної роботи, яка відображається на рахунках бухгалтерського обліку протягом місяця. Однак ця форма має той недолік, що деякі журнали складні та громіздкі, і облік не може бути автоматизований.

Табличний автоматизований облік дозволяє передавати бухгалтерську інформацію безпосередньо з місця виконання (цех, склад тощо) на комп'ютер каналом зв'язку. Введена бухгалтерська інформація автоматично обробляється на комп'ютері у прискореному режимі. Результати обробки даних друкуються на комп'ютері. До обробки допускаються документи та облікові реєстри у довільній формі на рулонах паперу, такі як: заявки, замовлення-наряди, лімітно-забірні картки, платіжні відомості, машинограми синтетичного та аналітичного обліку, grosбухи, баланси. Аналітичний та синтетичний облік обробляється на комп'ютері шляхом сортування машинних документів за ознаками, підрахунком підсумків та печаткою відповідного реєстру. Дані зведеного та аналітичного обліку записуються на комп'ютерні носії та використовуються для складання звітів. Касовими апаратами за цієї форми обліку є друкарська машинка. На основі відповідного масиву інформації дані роздруковуються

комп'ютерною технікою. Зведені реєстри та звіти складаються на основі зведеної інформації, що є на комп'ютерному носії, яка була заповнена при створенні машинопису. Автоматизований облік у табличній формі повністю відповідає вимогам бухгалтерського обліку. При цій формі обліку всі облікові показники виходять автоматично на основі єдиної вихідної інформації, що забезпечує повне пов'язання даних синтетичного та аналітичного обліку. Кожна ділянка облікового процесу може бути автоматизована, що підвищує ефективність та надійність при скороченні чисельності облікового персоналу та вирішенні проблеми безперервного контролю основних процесів. Потреби застосування персональних комп'ютерів у бухгалтерському обліку є основним питанням про форму обліку під час побудови автоматизованих робочих місць бухгалтера.

На останньому етапі облікова форма повернулася до фіктивної форми, тому що комп'ютерна форма за обробкою інформації ближча до фіктивної форми, ніж бухгалтерська. Таким чином, комп'ютерний облік схожий на фіктивну облікову таблицю, де інформацію потрібно ввести (або отримати) у систему та зробити це автоматично. Таким чином, комп'ютерний облік у цих відносинах зрівнявся з вигаданою формою, а навпаки, наблизився до неї. З аналізу часового поділу розвитку традиційних форм обліку можна зробити невтішний висновок, тобто поділ форм обліку має в основному дві характеристики: поділ за типом засобів обліку та поділ за формальним порядком.

Комп'ютеризація бухгалтерського обліку призводить до відсутності одноманітності в обробці інформації, оскільки розробники кожної бухгалтерської програми намагаються полегшити обробку облікової інформації шляхом впровадження власних функцій.

Як слушно зазначають П. М. Гарасим і М. П. Гарасим, облікові реєстри різних програм схожі, але не ідентичні [3].

Через це неможливо стандартизувати найменування, номери та порядок звітності облікових реєстрів (журналів, відомостей тощо) відповідно до комп'ютеризованих форм обліку. Стандарт XBRL – це мова, яка пропонує ідентифікуючий тег для кожного окремого об'єкта/статті даних. Перехід на теги XBRL дозволяє автоматично обробляти ділову інформацію за допомогою комп'ютерного програмного забезпечення, уникаючи трудомістких і дорогих процесів ручного введення[5].

Використання сучасних інформаційних технологій – необхідна умова успішного функціонування бізнесу, тому програмне забезпечення бухгалтерського обліку використовується на підприємствах будь-яких розмірів та організаційно-правових форм господарювання [4, с.43].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій і, як наслідок, поява різноманітних мобільних пристроїв призвели до широкого використання та

впровадження хмарних технологій, у тому числі у сфері бухгалтерського обліку. Ця тенденція пояснюється властивими недоліками місцевих програмних продуктів для бухгалтерського обліку. По-перше, вони пред'являють високі вимоги до комп'ютерної техніки та бухгалтерів, які з ними працюють. Крім того, з появою нових версій програмних продуктів об'єктивно необхідно постійно підвищувати кваліфікацію працівників [6].

Основними перешкодами для поширення використання «хмарних» технологій у вирішенні облікових задач в Україні є ще досить низька довіра до «хмарних» сервісів щодо безпеки інформації і класична інерційність, тобто несприйняття нових технологій [4, с.44].

Використання хмарних технологій в бухгалтерії дозволяє скоротити витрати на придбання дорогого серверного обладнання, апаратних і програмних рішень, дозволяє швидко перебудувати ІТ-інфраструктуру компанії з урахуванням поточних потреб, створює можливість доступу до мережі Інтернет з будь-якої точки, а також зменшити витрати на технічну підтримку та можливість отримати високу ремонтпридатність програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 480 с.
2. Даньків Й.Я., Остап'юк М. Я. Історичний розвиток основних форм бухгалтерського обліку. *Ekonomiczne Relacje w Unii Europejskiej. Wybrane Zagadnienia*. Zielona Gora, 2009. P. 319-327.
3. Гарасим П.М., Гарасим М. П. Особливості організації бухгалтерського обліку в умовах комп'ютеризації. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2009. Вип. 6(1). С. 24–33.
4. Кузуб М.В. Розвиток «хмарних» технологій у бухгалтерському обліку. Розвиток бухгалтерського обліку, оподаткування і контролю в умовах інтеграційних процесів. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. 22-23 жовтня 2020 рік – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2020. 371 с.
5. Кузуб М.В. Інструменти стандартизації фінансових даних. Обліково аналітичне забезпечення антикризового управління підприємством/ М.В. Кузуб Збірник матеріалів науково-практичної конференції.- К.: КНТЕУ, 04/2016, с.13 – 17.
6. Мачуга Р.І. Віртуалізація і хмарні технології в обліку: далеке майбутнє чи реальне сьогодення? *Ефективна економіка*. 2013. № 5 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2008>.

Науковий керівник: старший викладач кафедри обліку та оподаткування.
Кузуб М.В.

Адрес електронної пошти автора: london132435@gmail.com

ДМИТРЕНКО Яна

*студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу факультету
міжнародної торгівлі
та права, член Центру Розвитку
Кар'єри в РСС ФМТП*

**ANALYSIS OF MOTIVATIONAL FACTORS FOR EMPLOYEES
DURING THE WAR**

As the data shows that from the beginning of February more than 7 million people become refugees and left the country and mostly moved to Europe in such countries like Poland, Germany and Czech Republic[1]. Thus, our state lost a significant part of its human resources. Nevertheless, the survey by the European business association claims that 47 % of the companies renew their operations and only 3% of Ukrainian businesses are closed as of early June this year. Also, 65% of companies pay full salaries to their workers and even provide monetary help. For instance, Genesis, Headway, Maklai, Itera and others. When the war is continuing, all of us understand that increasing the profitability of Ukrainian enterprises undoubtedly will help the economy of the state to survive during hard times. That creates a need to increase labour intensity at the enterprise. The issues of adapting the system of motivation of personnel at the business for sustainable development in wartime are becoming extremely urgent. This article aims to study how changed motivation of employees to their job in wartime and what tools can be used from the side of managers to motivate the workers [2, p. 26-29, 68-69].

In a war country loses not only territory, infrastructure and economy, but people as well. Ukraine is not an exception in this case. The number of economic losses during the full war is more than 4,5 billion [2, p. 14]. The cost of the state's rebuilding counts as more than \$349 billion, and this number is growing with each day [3]. Our state feels a huge need for human resources, but this element struggle the most now. The forced evacuation of Ukrainian citizens to Russia leads to the loss of human capital. According to estimates from various sources, the Russian authorities deported from 900,000 to 1.6 million citizens of Ukraine, including 260,000 children to the Russian Federation. The loss of human capital in Ukraine was caused by the killing of a large number of civilians and military personnel.

Despite significant losses of human capital and unfavourable conditions for its development there are a lot of opportunities in this direction. To identify how to motivate Ukrainian now to work and operate effectively, it is essential to go deeper into the basic concept of motivation. Firstly, let's assume that motivation is the driving force behind human actions. In work conditions, it is factors that impulse workers for doing their job and achieve results. The motivational policy of most companies is based on well-known Maslow's theory of the hierarchy of needs. It implies that the satisfaction of a person's needs is a process of the levels: having satisfied the desires at lower levels, he becomes one step higher, at the same time activating the needs of higher content. The main levels of this pyramid are:

- The physiological needs that ensure our survival, such as access to food and water, adequate sleep regime, clothing and shelter.

- The security needs, that is a sense of stability such as having a job or place to live in. It is also represented by emotional stability and well-being, health and financial security.

- Communication and the need for a team include our need to feel that we belong to a social group. Here having social connections is related to better physical health. For this companies provide a relationship-building atmosphere.

- The need for esteem is very important for a person, it determines the degree of respect for oneself and at work, and it helps to move up the career ladder. An employee's esteem ultimately impacts their overall engagement as well. So good managers praise their workers and often give positive feedback to them for more intensive work for everyone.

- The last level is self-realization, which means the realization of one's goals and opportunities, and the development of personal skills. Self-actualization needs include learning a new language, visiting new conferences, and winning awards. More often manager proposes challenging tasks for the employees to develop their skills in the company (see fig.1 below) [4, p. 2].

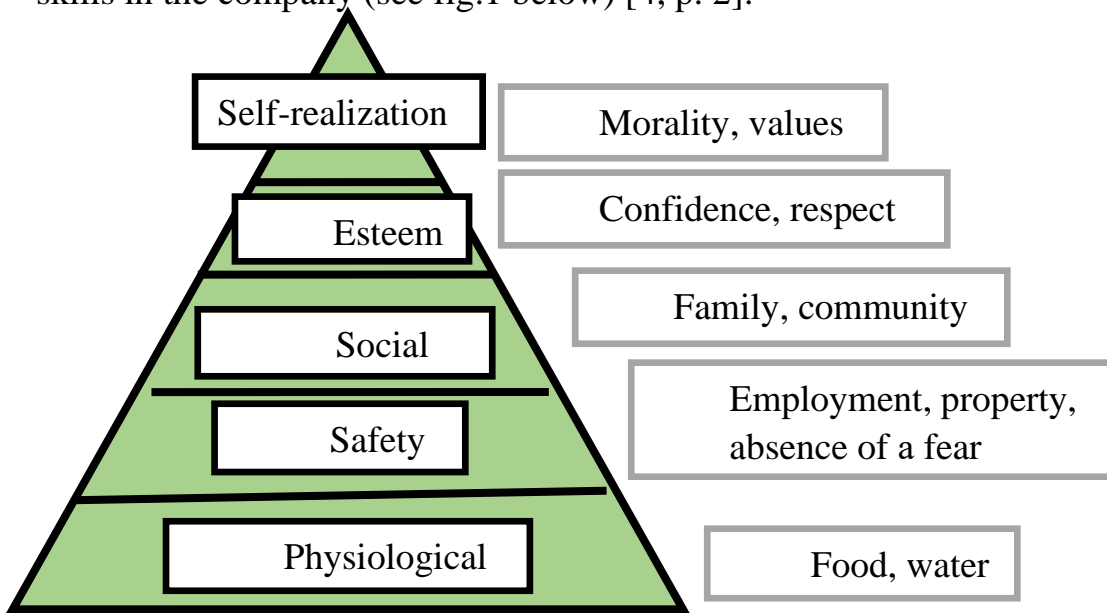

Figure 1 Maslow's hierarchy of needs
Source: conducted by the author on the basis [4].

Figure 1 Changed Maslow's hierarchy of needs

Source: conducted by the author on the basis [4]

During martial law and in the period of instability in Ukraine, the practical application of the basic Maslow pyramid temporarily stopped at the lower levels of the hierarchy and changed their positions such as physiological needs, safety needs, and the need for social contacts. (see fig. 2 left)

Factors such as safety come to first place. People will not work efficiently if they constantly hear the noises of air alarms. Thus, most companies provide information about shelters nearby offices, remote work or relocation offices in more safe areas and cities. According to the, more than 700 enterprises changed their location to the West part of Ukraine to ensure the safety of their

personnel [5]. Moving on, we can see a physiological need. It is essential to receive wages, which the employee can then transform into food and medicine for himself and his relatives. Moreover, Ukrainian enterprises offer additional monetary help to stimulate workers. The next factor is social contacts and communication, as a way of communicating with team members and the need to receive accurate and relevant information. Here, it is essential to be in touch with the teams and make sure their emotional level is in a good condition. Last but not least, are esteem and self-realization. Even during times of war, companies engage workers to gain new skills and provide courses, webinars and etc[4, p. 3].

Besides those changes in levels of importance in the hierarchy of needs, we can underline 3 unique elements that motivate Ukrainian workers to continue their tasks.

Firstly, it's patriotism and wishes to work and help the economy through their contribution. In the example of such factories like Arsenal, Artem (Kyiv), and Orion (Ternopil) that develop troops and military machines we can see a direct impact that drives workers to work harder and harder [5, p.76]. But even those companies which expand their operations into other spheres can do it due to a feeling of solidarity. For instance, producers of clothes One by One, from the beginning of the full war started to make clothes for the needs of the army. So we see that a lot of businesses search for new ways of running projects, and operations to implement elements which connected with helping society and suffering groups of the population. Contribution

to the Army encourage personnel and also create a healthy brand for the firm. Secondly, a huge part of motivation plays a stable resource of income. According to the minister of the economy Yulia Sveredenko, we expect a fairly high level of unemployment - up to 30% by the end of this year [6]. Having a stable job ensures person to work harder and develop new skills. In the enterprise, it is necessary to pay wages on time and on a full scale, which will allow for satisfying the basic need of employees according to the theories of motivations mentioned above. Thirdly, involvement in the volunteer movement. Therefore, for employees, the company's involvement in a volunteer organization or the creation of its volunteer organization from the company is a very powerful and especially relevant motivational factor for work.

After identifying the main factors which influence increasing motivation among the personnel, the scheme below illustrates which instruments can be used for relevant motivational policy (see table 1 below) [4, p.4].

Table 1.

Instruments to increase motivation of the workers

Instrument of motivation	Description
Focus on internal factors	
Additional safety tools and relevant information	Developing the instructions, and information helps how to act in case of emergencies. Shows care and support for the personnel.
Regular survey routine	Weekly/monthly survey for the workers to make sure they are all in safety and identify whether some of them have problems or not.
Open communication	Communication can make a relationship between employer and employee trustier. This approach can help understand what is going on with the team, which moral spirit they have.
Training about leadership and goals setting	New skills and knowledge can help people go further and see the prospects. That makes everyone confident in their lives.
Focus on external factors	
Opportunity to promotion	Encourage the professional growth of the workers, as they will feel perspectives in working with your companies. It can be done by sharing the experience, educational courses and seminars.
Work with goals	Set clear goals and tasks, everyone should know what she/he is doing. Implement every way of increasing the effectiveness of each team and make sure they with all the needed tools and instruments.
Trust within a team	Build open communication in your team, so that all members can share their visions. Help the team solve different problems.

Care about the health of the workers	Care about workers' place of work in the office and remotely, renew or add additional benefits to the medical insurance of the employees. This help to increase the feeling of safety in your business.
--------------------------------------	---

Source: made conducted by the author on the basis [4].

Nevertheless, changes in the motivational policy of Ukrainian enterprises, it creates also new possibilities for managers. They should develop skills of adaptability and flexibility to cope with emerging problems and challenges in an effective way. The adapted system of staff motivation at innovative enterprises of sustainable development in the conditions of martial law in the country takes into account such aspects as the need for basic physiological needs, the stability of the workplace and salary payments, the psychological state of employees, a sense of patriotism and the importance of contribution to the victory [7, p.79].

References:

1. 2022 Ukrainian refugee crisis – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Ukrainian_refugee_crisis .
2. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства, О. Пищуліна, В.Юрчишин, К. Маркевич, 2022 рік – Режим доступу до ресурсу: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf.
3. Reconstruction in Ukraine may cost \$349 billion, A. Sullivan 09.09.2022, DW.com – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/en/ukraine-reconstruction-may-cost-349-billion/a-63069130>.
4. АНАЛІЗ ФАКТОРІВ МОТИВАЦІЇ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА КОМАНДИ В ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТАХ ПІД ЧАС КРИЗИ ТА ВІЙНИ, І. Когут, 2022 р., – Режим доступу до ресурсу: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1456/1401>.
5. Релокація бізнесу в Україні та ЄС, А. Терещук, 12.09.2022 – Режим доступу до ресурсу: https://biz.ligazakon.net/analitycs/213880_relokatsya-bznesu-v-ukran-ta-v-s.
6. У Кабміні розповіли, на який рівень безробіття очікують до кінця року, 24.10.2022, – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/24/novyna/polityka/kabmini-rozpovily-yakyj-riven-bezrobittya-ochikuyut-kincy-roku>.
7. АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ НА ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ, В. Філіпов, А. Дирда, І. Хінев, червень 2022, – Режим доступу до ресурсу: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/299>.

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту ДТЕУ **Беляєва Н.С.**

Адрес електронної пошти автора: yanka.dmytrenko@gmail.com

ЖАРКОВ Олександр

Аспірант Інституту психології ім. Г.С. Костюка Національної Академії педагогічних наук України, психолог

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Процес розвитку та реалізації творчих здібностей студентів з інвалідністю має чимало проблемних питань, а з врахуванням обставин пов'язаних з військовою агресією росії проти України набув нової актуальності.

Сучасні науковці, дослідники психології та практики психології акцентують на тому, що творча діяльність виникає як результат попередньої діяльності людини. Ми погоджуємось з тезою, що кожний новий освоєний вид діяльності, виводить людину на вищий етап власного розвитку.

Л. Виготський стверджував, що творчість існує не лише там, де вона породжує видатні історичні твори, але й усюди, де людина уявляє, комбінує, змінює та створює що-небудь нове, якою б крупицею не здавалось це нове у порівнянні з творами геніїв [1, с. 5]. Ми підтримуємо думку науковця та погоджуємось з тим, що творчість може бути реалізована в повсякденному житті, адже творча діяльність також передбачає постановку нових цілей, планів, критеріїв аналізу, оцінок. Через це людина відчуває потребу до творчості. Новий етап діяльності у творчість є і новим етапом у розвитку особистості.

Думки вчених дещо розділилися стосовно питання виокремлення предмету творчості у психології, зокрема, В. Бехтерев в основі творчості вбачав здатність людини до рефлексології, відповідно творча діяльність це процес, опосередкований певним подразником, творчість виникає як реакція на цей подразник, проте, подібний підхід зазнав вагомої критики [2, с. 125].

Проте, є дослідники, які надають перевагу саме діяльнісному підходу, адже у цьому напрямку можна розглядати творчість як шлях до вирішення проблеми, якого дотримувалися О. Леонт'єв, Л. Виготський, Я. Пономар'єв, В. Роменець, С. Рубінштейн.

На думку О. Тихомирова в творчості особистості відображаються її потреби, цілі та мотиви, саме ці ознаки надають творчості типу діяльності вищого рівня, в результаті творчої діяльності змінюється мислення людини [3].

У цьому контексті необхідно здійснити розрізнення понять «обдарованість» та «здібності». Першим дослідником, що сформував ключову концепцію Ф. Гальтон, який наголосив на важливості генетичних детермінант в розвитку творчих здібностей, згодом А. Бодальов критикував цей погляд, доповнивши необхідністю розвитку здібностей особистості в соціальному контексті, через вплив мікро-, лозо- і макроспільностей, у які включена особистість, та розвиток її здібностей, встановлення зв'язку між формуванням здібностей і зміною соціальних ролей (є і зворотній зв'язок: здібності визначають соціальний статус і роль); 2) вплив оцінювальних нормативів і суспільної думки, а також різних форм заохочення на розвиток здібностей; 3) вивчення престижу здібностей, який формується засобами масової інформації [4]. Відповідно з цією концепцією рушійною стає потреба в здібностях, які затребувані суспільством на даний час.

Б. Теплов виділив ознаки здібностей, які і були покладені в основу визначення, яке найчастіше використовується спеціалістами: 1) здібності – це індивідуально психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої; 2) здібності – це лише ті особливості, які стосуються успішності виконання діяльності чи декількох активностей; 3) здібності не зводяться до знань, вмінь і навичок, які вже вироблені у людини, хоча і обумовлюють легкість і швидкість їх набуття [5].

Стосовно диференційної діагностики обдарованості, важливо враховувати такі показники: оцінка невербальної обдарованості, запропонована теорією й тестом Дж. Гілфорда й П. Торенса; соціальна компетентність студента, адже на рівень вияву соціальної креативності впливає якість соціальної та трудової адаптації до середовища в якому особистість веде діяльність; некогнітивні особистісні характеристики, дозволяють в межах нашого дослідження, досліджувати групу осіб з можливими інтелектуальними порушеннями; характеристика клімату в якому перебуває студент під час навчання, з інтеграцією факторів продуктивного й стимулюючого до творчості психолого-педагогічного середовища; досягнення студента, зважаючи на рівень потенційних можливостей, враховуючи можливий спектр ураження певних психічних функцій [6].

Своєрідність понять "обдарованість" та "здібності", на думку Б.М. Теплова, необхідно тлумачити згідно з вимогами, які вимагає той чи інший вид

діяльності, відповідно необхідно відійти від загального поняття обдарованість, для його конкретнішого визначення додати обдарованість до певного виду діяльності [7].

У цьому контексті вартим уваги є розподіл творчої діяльності відповідно з типом комплексної структури психологічних компонентів творчої особистості за В. Моляко, творчість може визначатися: типом емоційного реагування, що притаманний індивіду, унікальною емоційною забарвленістю; рівнем досягнень, що визначається за тими завданнями, що їх ставить перед собою конкретний суб'єкт; темпом динаміки, який підходить особистості (повільний, швидкий); індивідуальні інтелектуальні прояви, що стосуються шляхів розуміння та структурування інформації; переважаючий тип творчої діяльності, можлива сфера її реалізації; шляхи прояву творчості [8].

Варто взяти до уваги також дослідження В. Дружившого та Н. Хазратової зі стадій розвитку творчості, які включають дві фази: розвиток творчості в ранньому дитинстві як первинний етап та спеціалізовану креативність, яку необхідно пов'язувати з професійною діяльністю людини. Відповідно лише через діяльність можна розвинути спеціальну креативність, здобуваючи знання, вміння, навички [9].

Згідно з Б. Тепловим саме здібності визначають швидкість оволодіння діяльністю й набуття навичок, якщо у людини існують здібності до певної діяльності цей фактор впливає також і на мотиваційний компонент, адже якщо в особистості краще розвинуті здібності, вона швидше й легше опанує нову діяльність, відповідно уникає мотиваційної напруги [10].

Повертаючись до проблеми мотивації необхідно згадати А. Маслоу, який стверджував, що саме воля до творчості й створення нового визначає здатність особистості до самоактуалізації й без мотивації як позитивного спонукання реалізація життєвого потенціалу унеможлиблюється [11].

В. Шадріков стверджував, що здібності необхідно розглядати як властивості функціональних систем, що реалізують пізнавальні та моторні процеси. Відповідно здібності проявляються в унікальності прояву діяльності, а також своєрідності та наявності індивідуального стилю її виконання. Індивідуально міру прояву здібностей В. Шадріков пропонував визначати за якістю та продуктивності реалізації певної функції [12, с. 43-47].

Б. Ананьев пов'язав здібності з властивостями характеру, темпераментом та особливостями індивідуально-психологічного розвитку особистості [13]. Очевидно, здібності не лише пов'язані з творчим потенціалом, а з розвитком задатків, шляхом їх розвитку у діяльності. Розглядаючи психолого-педагогічну компоненту розвитку шляхом навчання й взаємодії в навчальному середовищі через розумову активність та соціальну взаємодію й створюються відповідні умови для розвитку продуктивності й розкриття здібностей, безмовно, для цього необхідний ефективний педагогічний вплив.

Повертаючись до визначення поняття креативності, необхідно виділити основні характеристики, які дослідники вважали основоположними, зокрема,

Е. Торренс сюди відносив: 1) легкість як міру швидкості виконання тестових завдань; 2) гнучкість як кількість переключень з одного класу об'єктів на інший у ході відповідей; 3) оригінальність як мінімальна частота появи даної відповіді у однорідній групі; 4) точність у тестах Торренса оцінюється за аналогією із тестами інтелекту [14].

Ввівши концепцію «теорії інтелектуального порогу», Е. Торренс виявив відсутність закономірності між вищим рівнем інтелекту та креативністю, отже, здатність до творчості можна розглядати як незалежну величину, відповідно можуть існувати інтелектуали з низьким рівнем креативності, проте, немає осіб з низьким рівнем інтелекту здатних до високого прояву креативності. Погляд Е. Торренса відповідає даним Д. Перкінса, згідно яким для кожної професії існує нижній допустимий рівень розвитку інтелекту. Серед детермінант майбутнього успіху вчені розглядають світоглядну систему особистості та риси характеру [15]. Також не існує підтверджень наявності зв'язку між рівнем інтелекту та рівнем досягнень, проте, визначено, що люди з IQ нижче певного рівня не можуть оволодіти рядом професій. Високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей та навпаки.

Творчого процесу як специфічної форми психічної активності немає. Цю позицію підтримували та підтримують практично усі спеціалісти у галузі інтелекту (Д. Векслер, Р. Уайсберг, Г. Айзенк, Л. Термен, Р.Стернберг та інші). Щодо становлення мотивації до креативності то згідно з А. Маслоу вона полягає в стремлінні особистості до самоактуалізації, а в основі інтелектуальної діяльності полягає мотивація до досягнень й соціальна адаптивність, в основі мотивації до навчання лежить пізнавальний інтерес. Ряд дослідників зводять проблему людських здібностей до проблеми творчої особистості: не існує особливих творчих здібностей, а є особистість, яка володіє певною мотивацією та рисами [16].

В.М. Дружинін виділяє три основні підходи до проблеми творчих здібностей: 1. Справа не лише у здібностях. Згідно з В. Дружиніним для розкриття творчого потенціалу недостатньо мати кращі здібності, адже вагомими у креативній реалізації є також особистісні риси та цінності людини та мотивація [17, с.10].

Д. Богоявленська стверджувала, що креативна активність особистості може бути обумовлена унікальною, притаманною лише їй психічною структурою, тобто незважаючи на тип діяльності можуть проявлятися риси креативної особистості. Рисами, що відрізняють психічний апарат креативної особистості вважають: здатність виходити за межі когнітивних обмежень, нестандартний підхід до вирішення задач незалежність у невизначених та складних ситуаціях [18].

Дж. Гілфорд виділив чотири основних параметри креативності: 1) оригінальність – вміння визначати вторинні ознаки об'єктів і створювати з

них нове; 2) семантична гнучкість – вміння створювати новий продукт з вторинних ознак; 3) образна адаптивна гнучкість – вміння змінювати первинні об'єкти, надавати їм нової форми; 4) семантична спонтанна гнучкість – вміння.

Пізніше науковець виділяє шість параметрів креативності: 1) вміння розв'язувати задачі нестандартним шляхом; 2) висока продуктивність у створенні ідей; 3) гнучкість – вміння виводити ідеї в нестандартних обставинах; 4) оригінальність – вміння пропонувати нестандартні рішення проблеми; 5) вміння вдосконалювати вже створенні об'єкти; 6) здатність розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу [19].

Коцепцію Дж. Гілфорда доповнив П. Торенс визначаючи креативність як здібність до пошуку недоліків, загострене сприйняття дисгармонії, вміння помічати й знаходити нестандартні рішення для виправлення помилок.

П. Торенс за основу, що визначає креативність обрав такі характеристики: продуктивність; гнучкість; оригінальність. При цьому мета творчості полягає не в досягненні результату, а в самому процесі творення нового.

На думку З. Фрейда в основі творчої діяльності лежить механізм сублімації, як заміщення статевого потягу, відповідно творчість засновник психоаналізу розглядав як найоптимальніший шлях вивільнення сексуальних потягів через заміщення у діяльності. Згідно з А. Маслоу мотивація до самоактуалізації стає найбільш рушійною, в цьому й полягає й творча мотивація, через яку можлива реалізація своїх цілей й цінностей. Творчий вияв впливає також на адаптацію й взаємодію з іншими людьми, а також на тип спілкування й стосунки.

Творчим людям притаманні такі особистісні риси:

- 1) незалежність – ригідність до оцінок інших людей;
- 2) відкритість розуму – вільне фантазування та реалізація творчих фантазій;
- 3) вміння діяти в невизначених ситуаціях;
- 4) розвинуті естетичні погляди, креативний смак [20, с.9].

Стосовно проблематики творчих здібностей, за М. Гамезо розглядає їх як індивідуально-психологічні здібності, які відповідають за виконання певної діяльності. М. Гамезо виділив, що розвиток творчих здібностей залежить від вміння об'єднати природні задатки людини й виразити їх діяльності, а також від практичного досвіду, який здобуває особа, адже внаслідок тренувань активуються мозкові структури, які визначають здійснення пізнавальних процесів [21].

С. Яланська окреслила основні критерії, які включають розвиток творчої особистості, до них належать:

- когнітивний компонент (сюди належать загальнокультурна компетенція, творче мислення);
- поведінковий, передбачає експресивні, перцептивно-рефлексивні вміння;
- емоційний компонент (передбачає високий рівень саморефлексії);

- мотиваційний компонент (готовність до прояву компетентності, рівень прояву домагань задля досягнення результату).

Щодо забезпечення суспільного театру, де здібності можуть бути реалізовані, С. Яланська наголошує саме на соціальному компоненті, адже пробудження креативних здібностей залежить від потреб суспільства, яку воно висуває до тієї чи іншої формації, адже творчі здібності є лише передумовою для здобуття успіхів, а їх реалізації все ж таки залежить від соціальних умов [22].

Згідно з Л. Міщихою, креативність можна розглядати як особистісну характеристику, яка проявляється у здатності особи вкладати творче начало у всі види діяльності в яких вона задіяна. Креативність як психогенетична властивість може бути детермінована такими факторами як: зовнішнє середовище, культура, інтелект, мотивація, знання, індивідуальні риси, стиль мислення [23].

Стосовно співвідношення між задатками і здібностями в диференційній психології. Психологічні дослідження показали, що співвідношення задатків і здібностей - це співвідношення між вродженим і набутиим. Задатки ще не визначають здатність. Дитина ще не знає, якою діяльністю буде займатися подорослішавши, і чи дасть йому ця діяльність можливість для розвитку задатків. Тільки обрана діяльність, швидкість і легкість оволодіння нею, визначають рівень здібностей особистості. Наприклад, абсолютний слух є необхідною умовою для розвитку музичних здібностей. Тільки обрана діяльність, швидкість і легкість оволодіння нею, визначають рівень здібностей особистості

Саме тому вроджена властивість, є задатком для можливості, але маючи задатки, можна сформувати композиторські здібності, акустичні можливості, здібності до налаштування музичних інструментів. Звідси видно, що задаток є необхідною, але недостатньою умовою для формування музичних здібностей. У той же час індивіди з відсутністю музичного слуху не можуть займатися вище переліченими видами діяльності, саме цьому основним шляхом актуалізації здібностей є діяльність.

Розглядаючи проблему обдарованості необхідно враховувати те, що це багатогранна властивість, її класифікують за різними засадами:

- за широкими проявами - загальна або спеціальна;
- за типом переважної діяльності - інтелектуальна, академічна, творча, художньо-мистецька, психомоторна, конструкторська, лідерська;
- за інтенсивністю проявів - підвищена готовність до навчання, обдаровані, високообдаровані, виключно або особливо обдаровані;
- за видом прояву - явна або прихована;
- за часовими характеристиками – обдаровані з нормальним типом розвитку, з його випередженням (вундеркінди) або відставання;

- за віковими особливостями - стабільна тимчасова.

Враховуючи викладене, виділяють також особистісні, гендерні та інші властивості. В роботі зі студентами з інвалідністю необхідно враховувати те, що існують оптимізовані експериментальні підтвердження того факту, що дефектність, неповноцінність однієї психічної функції може компенсуватись сильним розвитком іншої. Так, високий рівень розвитку інтелекту дозволяє в певному ступені компенсувати слабкість пам'яті. Закон компенсацій можна співставити не тільки і до того типу розвитку, який прийнято називати «нормальним».

Отже, важливим є співвідношення здібностей та інтересів. Інтереси мають дуже велике значення в житті людини, вони спонукають до роботи, яка здійснюється продуктивно і легко. Розвиток інтересу розвиває особистість. Розвиток здібностей і розвиток інтересів дуже тісно пов'язані, тому складно сказати, що первинно, а що вторинне. Здібності розвиваються в діяльності, яка стимулюється інтересами. З іншого боку, якщо у людини щось виходить, то до діяльності пробуджується інтерес.

Ідеальний варіант - це збіг інтересу і здібностей, саме тому на базі навчання в ЗВО необхідно організовувати позанавчальну роботу і дозвілля студентів з метою, щоб вони могли себе проявити в різних видах діяльності. Істотно важливо, щоб це були не тільки традиційні вікторини, конференції та інші позанавчальні форми вивчення дисциплін, а й події у студентському житті, не пов'язані з навчальним процесом.

Можемо підсумувати, що талант - найвищий рівень розвитку здібностей, міра якого суб'єктивна і відносна. Високий рівень умінь і навичок, отриманих людиною з хорошими здібностями - це майстерність, що передбачає стабільно високі результати. Розвиток здібностей як професійних, так і загальних - одне із завдань вищої школи, основними факторами у вирішенні якої є інтереси студентів, їх мотивація, методика викладання в ЗВО та організація навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Виготський Л.С. Психологія людини та сучасна наука.: Збірник П86 статей за редакцією М. В. Папучі. Випуск 2–3. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. – 419 с.;
2. Немов Р.С. Психология. Словарь-справочник. — М., ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. Т. 2, 178 с.;
3. [Деркач А.А. \(Ред.\) .. Акмеологичний словник, 2004.](#) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ap.uu.edu.ua/article/168>;
4. Петрюк П.Т., Петрюк А.П. Слово об известном психологе Фрэнсисе Гальтоне: биографические и научные аспекты (к 190-летию со дня рождения) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper442.htm>;
5. Погляди Б.М. Теплова на проблему здібностей і обдарованості [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://um.co.ua/10/10-17/10-178095.html>;

6. Креативные тесты Дж. Гилфорда и п. Торранса, их достоинства и недостатки. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://studfile.net/preview/13715635/page:5/>;
7. Погляди Б.М. Теплова на проблему здібностей і обдарованості [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://um.co.ua/10/10-17/10-178095.html>;
8. Моляко В.О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://library.udpu.upe.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/6/visnuk_18.pdf&ved=2ahUKEwjVvu2s0df6AhVCSPEdfwTCQ0QFnoECEoQAQ&usg=AOvVaw2-snl6rG6UZAUPRieNm6z4;
9. Хазратова Н.В. Становлення професіоналізму студентів-психологів у процесі оволодіння дисциплінами соціально-психологічного циклу / Н.В. Хазратова // [Наукові студії із соціальної та політичної психології](#). - 2015. - Вип. 35. - С. 195-205. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nssp2015_35_19 <https://mybiblioteka.su/2-3810.html>
10. Погляди Б.М. Теплова на проблему здібностей і обдарованості [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://um.co.ua/10/10-17/10-178095.html>;
11. Менкур Олсон Влада і процвітання: подолання комуністичних і капіталістичних диктатур / Менкур Олсон ; пер. з англ. Андрія Іщенка. – К. : Видавничий дім «КиєвоМогилянська академія», 2007. – 174 с.;
12. Щадриков В.Д. Новая модель специалиста : инновационная подготовка и компетентностный подход / В. Д. Щадриков // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 26–31.;
13. Теорії особистості Б.Г. Ананьєва [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://ni.biz.ua/9/9_4/9_45936_teorii-lichnosti-b-gananeva.html;
14. Элис Пол Торренс – Отец современной теории творчества [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://geniusrevive.com/elis-pol-torrens-otets-sovremennoj-teorii-tvorchestva/>;
15. Проблема розвитку Інтелекту і креативності в період студентства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/20000117/pedagogika/problema_rozvitku_intelektu_kreativnosti_period_studentstva;
16. Антонова О.Є. До проблеми визначення сутності поняття креативності: проблеми та пошуки // Нові технології навчання: Наук.- метод, зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2012. – Вип. 71. – С. 8-15. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/42970065.pdf>
17. Шандрук С.К. Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів, автореферат дисертації на здобуття

- наукового ступеня д.п.н. авт.реф. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2016. - С. 38.
18. Критерії, показники та рівні сформованості творчих здібностей підлітків [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://vuzlit.com/482998/kriteriyi_pokazniki_rivni_sformovanosti_tvorchih_zdibnostey_pidlitkiv;
19. Антонова О.Є., Креативність у структурі педагогічної обдарованості сучасного педагога // Андрагогічний вісник. – 2012. – № 3. – С. 19-30. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.zu.edu.ua/12635/1/%D0%B0%D0%BA%D0%BC%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%202.pdf>;
20. Дмитрієва С.М., Гаврилова Н.В. Методи дослідження творчих здібностей школярів: Посібник-практикум. – Житомир, 2002. - 40 с.
21. Гамезо М.В., Герасимова В.С., Орлова Л.М. Старший дошкільник і молодший школяр: психодіагностика і корекція розвитку, 1998 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://psih.pp.ua/p215_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%96_%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%88%D0%B8%D0%B9_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%80_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D1%96_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F.html;
22. Психологія протистояння конструктивного та деструктивного : монографія / Світлана Яланська, Валентин Моляко. – Полтава : Видавництво «Сімон», 2018. – 111 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10914>;
23. Павленко В.В. Креативність: сутнісна характеристика поняття / В.В. Павленко // Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». – Житомир, 2016. – Вип. 11. – 154 с. – С.120–131. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.zu.edu.ua/25862/1/%D0%BF%D0%B0%D0%B2%D0%BB.%E2%80%99..PDF>.

Науковий керівник: доктор психологічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник лабораторії психології особистості імені П.Р. Чамати **Чиханцова О.А.**

Адрес електронної пошти автора: crystal.energy.zharkov@gmail.com

РОСОХАЦЬКА Марина

*Студентка Київського університету
імені Бориса Грінченка 3-го курсу
факультету економіки та управління*

КОНЦЕПЦІЯ ЗЕЛЕНОГО ОФІСУ, ЧИ ЗА НИМ МАЙБУТНЄ?

Так як зараз з'являється безліч компаній, багато нових видів бізнесу, то, зрозуміло, що відкриваються офіси, в яких працівники споживають енергію, використовують воду, як мінімум. Зараз підприємці намагаються поєднати свою діяльність з екологічністю та стають на «зелений» шлях управління. З чого ж вони починають? Усе починається з зеленого офісу.

Є й інша перевага запровадження такого виду офісу. Багато хто знає, що «рушійна сила» бізнесу – персонал. Продуктивність збільшиться, якщо переїхати із звичайного до «зеленого» приміщення, прибуток збільшиться, а витрати знизяться. [1]

То ж з чого почати? Дуже класно було б встановити датчики руху. Так економиться енергія. Світло автоматично вимикається, коли людини немає в приміщенні. І це дуже зручно, бо часто люди розуміють важливість економії, проте забувають вимикати, коли дуже зайняті та заклопотані. Багато офісів переходять на енергоощадні прилади та встановлюють відновлювані джерела енергії.

Ще важливий момент, що потрібно встановити прилади обліку води. Навіть якщо це офіс, все одно треба контролювати показники, записувати їх та порівнювати з минулим місяцем/кварталом/роком.

Коли настає зима чи літо, стає холодно чи жарко відповідно. Багато звичайних офісів використовують прилади для підтримання тепла, кондиціонери. Зелені офіси ж утеплюють приміщення, адже так зберігається тепло взимку та прохолода влітку. Також корисно було б встановити терморегулятори на батареях, адже тоді не буде надходити в приміщення зайвої кількості тепла, та як він регулює оптимальну кількість, щоб підтримати чудовий мікроклімат в компанії, який напряму впливає на продуктивність.

Ще одна корисна порада – приносити свої чашки на роботу. Багато співробітників полюбляють каву, тому в офіси замовляють одноразові стаканчики. Це не дуже правильно. У «зеленому» офісі доцільно було б виділити місце на кухні, що працівники поставили туди свої чашки. І краще буде, якщо їх підписати, бо так можна уникнути конфліктів всередині компанії. Зараз безліч підприємств переходять на електронний документообіг. Це правильне рішення, адже в такий спосіб економиться час пошуку якогось документу, більша ймовірність зберегти інформацію (бо часто потрібні записи губляться в паперовому вигляді) та зробити конфіденційною (з паролем важче буде комусь проникнути в джерело з секретною інформацією), з'являється більше вільного простору. Варто помітити, з меблі в зеленому офісі використовуються тільки такі, що мають екологічне маркування. Не можу не сказати про сортування сміття. Здається, що це очевидно, адже на вулиці можна побачити смітник окремо для паперу чи пластику. Але все ж, у всіх «зелених» офісах він має бути.

Здається, все просто. Конкретні поради і можна робити свій офіс «зеленим». Проте є деякі проблеми, з якими стикаються компанії.

1. Найглобальніша помилка, розпочинати із теми біорозкладних пакетів. Спочатку потрібно залучити керівництво, адміністративний відділ, провести аудит та створити таблицю, де буде записано, що можна використовувати, в якій кількості та те, що треба докупити. Тому підтримка керівництва – це прямо один із найбільш важливих моментів в переході до «зеленого» офісу. [1]

2. Вивчити питання утилізації відходів, а саме технологію. «Краще за все обирати сміттового оператора, який надасть потрібне обладнання, встановить і на підставі договорів буде утилізувати за стандартами». Але якщо це стосується, наприклад, батарейок, то вони мають бути в окремо виділеному для них місці. Або щодо паперу, то зберігати потрібно не більше 200 кг, бо будуть проблеми з пожежною безпекою. Так багато нюансів, які треба обов'язково враховувати. [1]

3. Замовлення екологічної сувенірної продукції. «На ринку багато підробок, і в першу чергу, для того щоб зробити замовлення, потрібно провести тестування із експертами. Наприклад, компанія, не проконсультувавшись, замовила партію біорозкладних пакетів із сполукою яка руйнує полімер і через певний час утворює мікропластик. Провели гучну рекламну кампанію і цим викликали негативну хвилю, що вдарило на репутацію. Тому важливо розуміти важливість ризиків і бажано все тестувати, аби підстрахувати себе». [1]

В Україні є декілька компаній, які змогли пройти сертифікацію за стандартом. Наприклад, це український офіс французького виробника шин Michelin та українські компанії ТОВ "Спецбудплюс" та ТОВ "Північно-Український будівельний альянс". «"Наша компанія розуміє важливість питань екології в сучасному світі та їхню особливу значущість для будівельних компаній. – зазначила під час вручення сертифікату заступник директора з радіаційної безпеки та охорони праці ТОВ "Північно-Український Будівельний

Альянс" Світлана Демченко. – Це, в першу чергу, зменшення впливу на навколишнє середовище, раціональне використання ресурсів, оптимально комфортне та здорове середовище для працівників. Проходження екологічної сертифікації стало внеском у формування іміджу нашої компанії і черговим кроком на шляху до підтвердження екологічної і соціальної відповідальності бізнесу!"» [2]

«Чому ж так мало компаній замислюється про відповідність екологічним стандартам? Берзіна пов'язує це з низькою екологічною грамотністю населення загалом: "Коли я спілкуюся з представниками японського бізнесу, чи з представниками європейських виробників і задаю їм питання: навіщо ви це робите, впроваджуєте зелені офіси, сертифікуєте екологічно свою продукцію? Вони дуже здивовано мені кажуть: з якої ви країни взагалі приїхали, звідки ви взялися, що задаєте такі дурні питання? Тобто, якщо ми не будемо цього робити, ми не будемо жити, ні як бізнес, ні як люди в цьому середовищі", – говорить експертка». [2]

Як висновок хочу сказати, що «зелений» бізнес – це перспективно. Тому розпочати з «зеленого» офісу буде одним із найкращих рішень. Проте потрібно це робити не для галочки, а конкретно розуміти свої дії. Тоді важливо в компанії проводити тренінги, курси, ігри для персоналу, щоб працівники були максимально залучені в процес, зацікавлені в ньому та всебічно підтримували.

Список використаних джерел:

1. ТОП-10 помилок впровадження «Зеленого офісу». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ecolog-ua.com/news/top-10-pomylok-vprovadzheniya-zelenogo-ofisu>.
2. Прогресивний імідж чи "головний біль": що таке "зелений офіс" та як він працює. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/progresivnij-imidzh-chi-golovnij-bil-shho-take-zelenij-ofis-ta-yak-vin-pracjuie/>.

Адрес електронної пошти автора: morosokhatska.fitu20@kubg.edu.ua

СИВОГЛАЗ Влада

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу
магістратури, факультету
економіки, менеджменту та
психології*

ЯЦЕНКО Єлизавета

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу
магістратури, факультету
економіки, менеджменту та
психології*

**ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО
АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

Зважаючи на розвиток суб'єктів господарювання за останні кілька років та небувалий за наслідками вплив на них пандемії COVID-19, наразі нагальної потреби набуває саме виявлення найбільш ефективних підходів до антикризового управління. В будь-якому разі антикризове управління, незалежно від того чи викликана ця криза зовнішніми глобальними зрушеннями, пандемією, стихійним лихом, витоком інформації або ж іншими причинами, потребує наявності узгодженого плану реагування, в якому чітко прописано, як суб'єкти будуть координувати свої дії. В зв'язку із цим важливим та невідкладним є пошук нових методів антикризового управління підприємством. Одним з таких методів може стати саме контролінг.

Сам термін контролінг та посада контролера бере свій початок ще з XV століття, проте саме в контексті методу ефективного управління діяльністю суб'єктами господарювання контролінг почав використовуватись лише в XIX столітті. Саме за часів загальносвітової економічної кризи 1929-1933 рр., яка змусила підприємства вдаватися до планування та обліку діяльності з нових позицій, згадали про контролінг у зв'язку із проблемами управління в

нестабільному середовищі. В умовах планової економіки саме в контролі над виконанням планів на засадах управлінського обліку застосовувався контролінг. В Україні ж контролінг у фінансовій діяльності компанії почали використовувати за часів її набуття незалежності через початок переходу країни до ринкової економіки. Вже з середини 90-х років ХХ століття почали виходити друковані видання українських авторів з теоретичними засадами та методологією контролінгу, які були написані посилаючись на досвід застосування контролінгу Західною Європою та країнами американського континенту [1, с. 217].

В науковій літературі можна знайти багато підходів до тлумачення поняття «фінансовий контролінг» як вітчизняними, так і закордонними вченими, основні з яких наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні підходи до тлумачення терміну «фінансовий контролінг»

Підхід	Представники	Тлумачення
1. Ототожнення фінансового контролінгу та контролінгу	А. Блазек, А. Дейл, К. Ейзельмаєр, Н. Верхоглядова, В. Шило, Л. Мартюшева, Л. Меренкова	Фінансовий контролінг не виділяється як окрема складова контролінгу, а управління фінансами розглядається як одне із завдань загального контролінгу
2. Інструмент управління підприємством	А. Кармінський, Н. Оленєв, А. Примаєк, С. Фалько, О. Ананькіна, С. Данілочкін	Фінансовий контролінг розглядається як відособлений напрям економічної роботи, пов'язаний із реалізацією фінансової функції менеджменту
3. Функція фінансового менеджменту	В. Панков, С. Єлєцьких, Н. Михайличенко	Контролінг є функцією менеджменту, орієнтованою на досягнення цілей
4. Інструмент антикризового управління фінансами	Л. Ліпич, І. Гадзевич, Е. Маєр, Р. Манн	Система забезпечення виживання компанії в кризових умовах, раннього попередження криз
5. Підсистема фінансового менеджменту	Д. Хан, Г. Гунтенберг, А. Казакова, М. Татарчук, О. Масленніков, С. Івахненков, О. Мелих	Контролінг зосереджується переважно на проблемах обліку й аналізу пріоритетних напрямів фінансової діяльності компанії
6. Окремий вид контролінгу	Г. Менш, Ф. Фрайберг, М. Кунерт, Р. Мюллер, Д. Клінке, А. Кармінський, С. Фалько	Розглядається як підсистема контролінгу або його окремих видів за ознакою об'єкта контролінгу

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [2, с. 83]

Отже, серед існуючих підходів до визначення поняття фінансового контролінгу є низка розбіжностей. Проте автори статті згодні з підходом до

тлумачення фінансового контролінгу, який запропонував У. Я. Андрусів. Науковець вважає, що фінансовий контролінг – це управління організацією, яке спроможне попередити або пом'якшити кризові ситуації у виробничо-господарській діяльності, а також утримувати функціонування організації в режимі виживання в період кризи та виводити її з кризового стану з мінімальними витратами [3, с. 58]. Це тлумачення витікає з четвертого підходу до визначення сутності фінансового контролінгу за Л. Ліпичем, І. Гадзевичем, Е. Маєром та Р. Манном, які виділяють фінансовий контролінг, як систему забезпечення виживання компанії в кризових умовах, раннього попередження криз.

У період кризи сфера підприємництва першою випробовує нові зміни, трансформацію на ринку та в поведінці споживачів. Криза в бізнесі є результатом непослідовності фінансово-економічних параметрів компанії з параметрами навколишнього середовища, вона виникає разом із загальною економічною кризою в країні. Криза в бізнесі – це різка зміна параметрів суб'єкта господарювання, що зумовлена низкою факторів і призводить до порушення стабільної діяльності та розвитку [4, с. 17].

Протягом процесу реалізації основної мети система антикризового управління суб'єктів господарювання спрямована на вирішення таких головних цілей:

1. Своєчасна діагностика докризового фінансового стану компанії і впровадження попереджувальних рішень для мінімізації ймовірності появи фінансової кризи. Тобто діагностика проблем, що виникають під час економічної та фінансової діяльності, і можуть призвести до негативних наслідків у майбутньому – стати причиною ризику виникнення кризової ситуації.

2. Усунення неплатоспроможності підприємства. Найактуальніше завдання фінансового антикризового управління суб'єктом господарювання в діагностиці фінансової кризи. Оптимізація показників платоспроможності вплине на уповільнення дії кризових явищ на підприємстві, поліпшення його іміджу.

3. Оптимізація фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Завдання антикризового управління, яке реалізується через поетапну структурну зміну фінансової діяльності компанії.

4. Запобігання банкрутству та ліквідації. Це завдання антикризового управління, яке реалізується саме в діагностиці глибокої фінансової кризи.

5. Максимальне зменшення наслідків кризи. Здійснюється за допомогою стабілізації структурних перебудов фінансової системи в довгостроковій перспективі [4, с. 19].

Впровадження системи фінансового антикризового менеджменту у ситуації фінансової кризи сприятиме стабілізації фінансового становища підприємства, що підкреслює необхідність організації системи моніторингу його ефективності. Основним інструментом антикризового управління на

підприємстві, який дасть змогу підняти рівень управління на вищий щабель, можна вважати фінансовий контролінг, запровадження якого допомагає уникнути кризових економічних ситуацій та ідентифікувати причини фінансових проблем. Результативність вирішення проблеми залежить від чіткості координації дій різних рівнів управління з використанням обраних інструментів контролінгу, їх реалізації [5, с. 17]. Підприємства великого розміру мають впроваджувати фінансовий контролінг з метою запобігання появи кризових явищ та підвищення ефективності функціонування їх операційної діяльності. Отже, контролінг як інструмент антикризового управління дає підприємству можливість уникнути неузгодженості під час прийняття управлінських рішень в умовах нестабільності зовнішнього середовища і своєчасно виявити прихований потенціал суб'єкта господарювання. Адже, як показує досвід розвинених компаній, фінансовий контролінг є ефективною координуючою системою забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, плануванням та контролем.

Фінансовий контролінг у системі антикризового управління включає декілька основних етапів усунення кризової ситуації на підприємстві, що наведені на рис. 1.

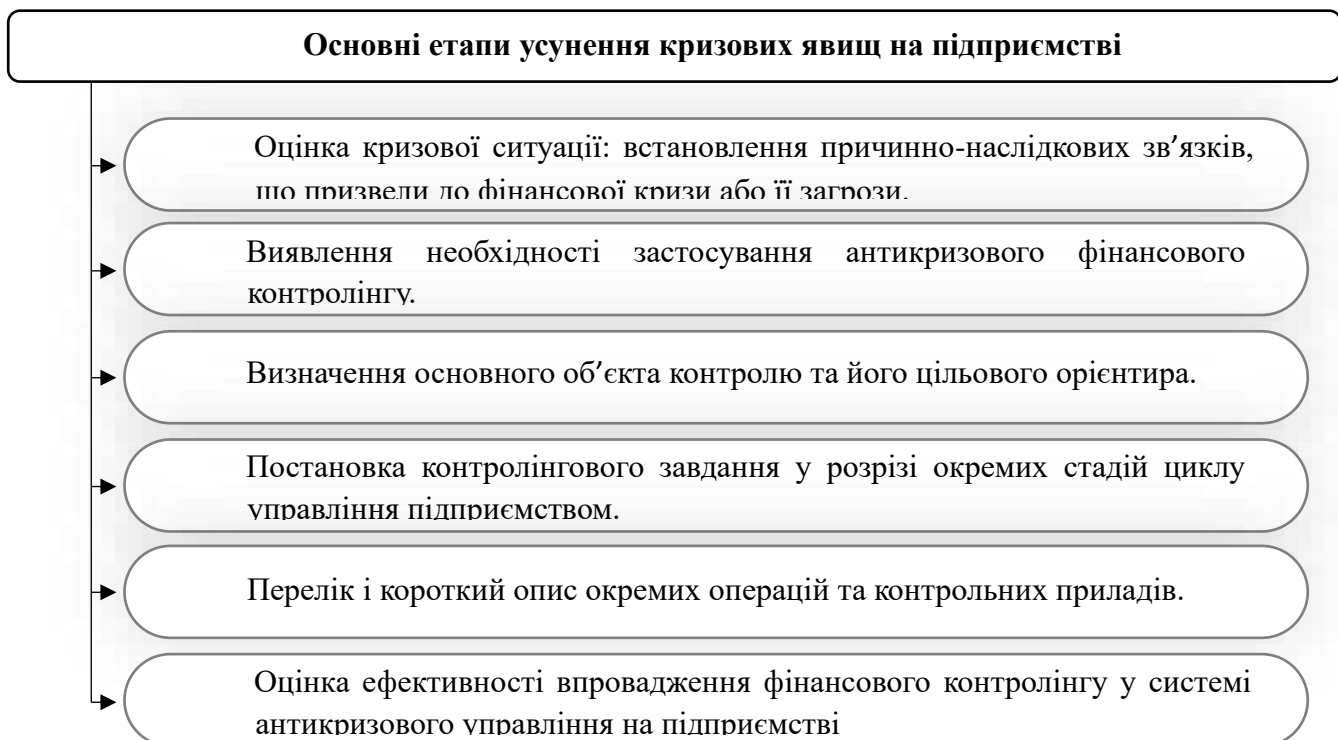

Рисунок 1. Етапи усунення кризової ситуації на підприємстві у системі антикризового фінансового контролінгу

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [4, с. 23]

Запропоновані етапи можуть бути використані на практиці як база для розробки окремих концепцій фінансового контролінгу. Проте при побудові системи фінансового контролінгу слід брати до уваги особливості функціонування кожного окремого підприємства, до того ж, кожен випадок фінансової кризи потребує індивідуальних методів і шляхів її подолання. Отже, не може бути єдиного, універсального підходу запровадження фінансового контролінгу в систему антикризового управління суб'єктів господарювання.

В зв'язку з цим, метою антикризового фінансового контролінгу є консультативне, методологічне та інституційне забезпечення цільових фінансово-економічних заходів для запобігання та подолання фінансової кризи на підприємстві.

Вдалим прикладом впровадження ефективної системи контролінгу можна вважати провідні фірми США, Західної Європи, Японії та інших провідних країн. Щодо України, істотним чинником, який зумовлює складність впровадження контролінгу серед українських компаній, є відсутність належної координації діяльності різних структурних підрозділів, складність обміну інформацією між ними, прогалини у системі управління підприємством, недоліки управлінського обліку та економічного аналізу. Як показує практика, запровадження системи фінансового контролінгу на вітчизняних підприємствах супроводжується численними проблемами, а саме:

1. Помилка в розумінні суті і завдань контролінгу. Беручи до уваги успішний досвід міжнародних компаній, де система контролінгу впроваджена вже давно, максимальний ефект досягається при виділенні служби контролінгу як окремої структурної одиниці, а не шляхом перекладання обов'язків контролера на головного бухгалтера чи економіста, як це у більшості випадків спостерігається на підприємствах України.

2. Неправильна побудова робочих стосунків. Поширена думка, що контролер – це та людина, яка має на меті пошук винних у труднощах компанії. Проте завдання контролінгу полягає саме у виявленні та усуненні чи мінімізації впливу факторів, які перешкодили досягненню поставленої мети.

3. Висока вартість впровадження системи контролінгу. Формування служби фінансового контролінгу є складним та дорогим процесом, відповідно, впроваджувати його доцільно лише на великих підприємствах і в холдингах.

4. Недостатня кількість спеціалістів з контролінгу. Навіть деякі західні підприємства відчувають недостатню кількість висококваліфікованих працівників, а для українських підприємств ця проблема стоїть особливо гостро.

5. Велика кількість контрольованих показників. Бажаючи оперативно і адекватно оцінювати економічну і фінансову ситуацію на підприємстві, керівництво вимагає від служби контролінгу створення системи контролю, яка охопила б по можливості більше число показників з щотижневою звітністю про їх стан. Або ж, навпаки, бажаючи продемонструвати значущість підрозділу

контролінгу в організації, співробітники цього відділу перенавантажують керівників надмірною поточною інформацією [6, с. 57].

6. Надлишкова або недостатня кількість інформації. Головне завдання контролінгу вбачається у координації отримання і підготовки інформації з потребами в ній. Часто звіти відділу контролінгу мають або описовий характер, або нагадують детальний звіт аудитора. Проте раціональне включення надто широких інформаційних завдань представляє проблему, оскільки ці завдання не самоціль, вони є похідними більш глобальних цілей.

7. Нестабільність зовнішнього середовища. Поряд з внутрішніми умовами успішного функціонування контролінгу, існують і зовнішні передумови. Зокрема, як відзначають експерти, контролінг є ефективною технологією управління тільки при відносно стабільних зовнішніх умовах. Таким чином, на діяльність підприємств України негативно впливають зовнішні умови, в яких вони розвиваються: законодавство, як в економічній сфері, так і в цілому, є нестабільним, не визначені пріоритети державного регулювання економіки, наявні політичні катаклізми та інші чинники, які однозначно не можна вважати найкращими передумовами для розвитку контролінгу [7, с. 150].

Отже, у період кризи відділ фінансового контролінгу на підприємстві має бути зосереджений не тільки на ефективності процесів планування, моніторингу та реалізації проектів реабілітації та реструктуризації компанії, а й на забезпеченні координації інформації про поточну фінансово-господарську діяльність. Окремі частини системи антикризового фінансового контролінгу будуються на основі функціональних потреб антикризового управління. З урахуванням сутності та цілей контролінгу в цілому, а також зокрема антикризового контролінгу, його об'єктом має бути процес створення фінансових рішень в умовах фінансової кризи.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах кризи одним з найактуальніших та найдієвіших методів антикризового управління на підприємствах є саме фінансовий контролінг. Адже він дає можливість виявляти ризики у діяльності суб'єктів господарювання та своєчасно на них реагувати, а також може значно підвищити якість внутрішнього фінансового контролю. Розроблена ефективна система фінансового контролінгу на підприємстві буде запорукою успішного його функціонування в кризових ситуаціях. Отже, фінансовий контролінг виступає одним із головних засобів підвищення ефективності діяльності компанії, подолання фінансової кризи, а також досягнення низки цілей (оперативних, тактичних, стратегічних).

Список використаних джерел:

1. Антикризове корпоративне управління: теоретичні та прикладні аспекти / С. С. Гасанов та ін. Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. 301 с.

2. Паєнтко Т. В., Федосов В. М. Управління фінансами: контролінг на мікрорівні. Фінанси України. 2018. Вип. 3. С. 80-96. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197270203.pdf> (дата звернення: 29.11.2021)
3. Андрусів У. Я., Атаманюк І. І. Контролінг як ефективна технологія антикризового управління. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 25. С. 58-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bSES_2018_25_14 (дата звернення: 29.11.2021)
4. Бедринець М. Д., Деніга Т. М. Контролінг в системі фінансового антикризового управління підприємством. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2018. № 2. С. 15-27. URI: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7079/3/3948_IR.pdf (дата звернення: 29.11.2021)
5. Дмитренко А. В. Теоретико-методологічні засади та прагматика організації фінансового контролінгу спільної діяльності у сфері бізнесу : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 354 с. URI: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/20308> (дата звернення: 29.11.2021)
6. Міщенко В. А., Фуско В. О. Застосування системи контролінгу для ПАО «ДМЗ». Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Збірник наукових праць. Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. Харків: НТУ «ХПІ». 2016. № 43 (1215), С. 55–58. URI: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/30747/1/vestnik_KhPI_2016_43_Mishchenko_Zastosuvannia.pdf (дата звернення: 29.11.2021)
7. Бутенко А. І. Проблеми та перспективи організації системи контролінгу на підприємствах України. Зовнішня торгівля. 2015. №1. С.148 – 154. URI: [http://zt.knute.edu.ua/files/2015/%E2%84%961\(78\)/uazt_2015_1_18.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2015/%E2%84%961(78)/uazt_2015_1_18.pdf) (дата звернення: 29.11.2021)

Адрес електронної пошти автора: sivoglas.vlada@gmail.com,
lizayatsenko2000@gmail.com

Розділ 2. БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

БАЙБАРЗА Анна
Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу
факультету торгівлі та
маркетингу,
учасниця наукового клубу «Start in
science»

УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ЗАВОД КОКА-КОЛА НА КИЇВЩИНІ

Повномасштабне вторгнення російської армії в Україну призвело до економічних втрат, людських страждань і змінило умови функціонування бізнесу. Тому важливо дослідити діяльність підприємств у надзвичайних умовах війни, особливості військового менеджменту, вирішення актуальних питань відновлення після завданих пошкоджень і руйнувань, участі підприємства в організації допомоги ЗСУ та місцевим громадам, забезпечення роботи в умовах порушення логістичних ланцюгів. Актуальність обраної теми статті визначається тим, що саме підприємства є виробничою, економічною та соціальною клітинкою економіки та суспільства і від їхньої стійкості залежить майбутня перемога і успішність відновлення України. Для прикладу було взято один із заводів світової компанії Coca-Cola. В статті буде описано роботу та стан заводу під час воєнних дій до них та після на Київщині. Також охарактеризовані дії компанії на початку воєнних дій, відношення до країни-агресора.

Мета статті - дослідження роботи підприємства під час війни та воєнних дій.

В Україні «Кока-Кола» однією з перших міжнародних компаній виявила зацікавленість працювати на місцевому ринку. Компанія інвестує в економіку нашої країни від 1992 року. Перший завод в Україні відкрився у Львові 1994 року. А вже 1998 року на повну потужність запрацював новозбудований завод компанії «Кока-Кола Беверіджиз Україна» у Київській області, Броварському

районі, у смт Велика Димерка. Виробництво включає як вироби брендів Coca-Cola Company (Coca-Cola, Fanta, Sprite), так і бренди на українському ринку (Botaniq, "Добрий"), а також бренди інших іноземних компаній (Nestea).

Вид діяльності :

Основний:

11.07 Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки

Інші:

10.32 Виробництво фруктових і овочевих соків

46.34 Оптова торгівля напоями

46.90 Неспеціалізована оптова торгівля

47.25 Роздрібна торгівля напоями в спеціалізованих магазинах

49.41 Вантажний автомобільний транспорт

73.11 Рекламні агентства

36.00 Забір, очищення та постачання води.

Рисунок 1. Вигляд заводу до повномасштабного вторгнення рф
Джерело: на основі джерела [2]

У мирний час цей завод робив великий оборот товару та фінансів, забезпечував місцеве населення робочими місцями. 10 березня 2022 року російські війська обстріляли завод Coca-Cola, розташований біля Великої Димерки Броварського району Київської області. Фото руйнувань опублікував радник голови МВС Антон Геращенко. Унаслідок обстрілу було пошкоджено когенераційну установку – комплекс обладнання, що працює за способом комбінованого виробництва електричної й теплової енергії або перетворює скидний енергетичний потенціал технологічних процесів на електричну й теплову енергію. Співробітників заводу евакуювали ще першого дня війни.

На даний момент, як нам відомо, український завод виробника напоїв "Кока-кола Беверіджес" поступово відновлює роботу в селищі Велика Димерка неподалік від Броварів. Про це Forbes Україна розповів директор з корпоративних зв'язків і сталого розвитку компанії Андрій Бублик: "Ми

плануємо до кінця травня відновити потужності на 100%". За його словами, уже налагоджено виробництво напоїв Coca-Cola, Fanta та Sprite. Обсяги їхнього виробництва в компанії не повідомляють. Зазначається, що виробничі лінії заводу не постраждали, але повноцінно відновити виробництво одразу не вдається через проблеми з постачанням сировини й інших компонентів. Компанія повністю ще не відмовляється від імпорту Coca-Cola до України із Чехії та Польщі, щоб уникнути дефіциту, але вже експортує вироблені напої до Молдови, додає Forbes.

Рисунок 2. Фото руйнувань заводу

Джерело: на основі джерела [3]

Населений пункт, де знаходиться завод, перебував під окупацією росії. Завод не працював майже два місяці. Його зупинили в перший день війни. У цей період у ритейл постачали залишки напоїв зі складів і ті, які імпортувалися з інших країн – зазначають джерела.

Компанія – один з найбільших експортерів безалкогольних напоїв в країні. У 2020-му 6% всієї безалкоголки, що експортується з України, припадало саме на «Кока-кола Беверіджес». Частка виготовленої продукції, яку компанія експортувала у 2021-му, 5,4%. Після втрати контролю над своїми потужностями український ринок забезпечували довоєнними запасами.

8 березня компанія Кока-Кола оголосила про призупинення свого бізнесу в росії. Таким чином вона підтримала українців в складний для них час. The Coca-Cola Company та Coca-Cola HBC працюють, інвестують кошти та підтримують українське суспільство вже протягом 30 років.

Україна є, і надалі залишається, важливою країною, для якої компанія працює. The Coca-Cola Company вже надали наступну допомогу:

•The Coca-Cola Company, її партнери-ботлери в Європі, у тому числі Coca-Cola HBC, та Фундація Coca-Cola надають понад 3 мільйони доларів США у вигляді фінансової допомоги та нашої продукції, щоб підтримати хоробрі зусилля руху Червоного Хреста в Україні та країнах-сусідах, які приймають біженців.

•Їхні команди в Україні надають гуманітарну підтримку лікарням, пунктам допомоги біженцям та громадам в Україні, в тому числі - координують масштабні поставки води, продуктів та необхідного обладнання місцевим лікарням та медичним установам. Окрім того, наші колеги працюють волонтерами: привозять напої та ліки, готують їжу, допомагають біженцям та надають соціальну підтримку в усіх регіонах України.

•Колеги з України та інших країн зробили фінансові пожертви, працюють волонтерами, надаючи гуманітарну допомогу на кордонах.

Зараз компанія зосередилась на допомозі нашим людям та їх родинам, підтримуємо зусилля з гуманітарної допомоги в Україні та регіоні. The Coca-Cola Company надали своїм працівникам терміновий доступ до коштів Фонду допомоги працівникам Coca-Cola у разі надзвичайних ситуацій. Компанія на постійному зв'язку з колегами і робить усе можливе, щоб підтримати їх та наші громади.

З 24 лютого компанія активувала план дій у разі надзвичайних ситуацій, який передбачає тимчасову зупинку виробництва в Україні, задля безпеки їхніх людей. Там, де це безпечно, The Coca-Cola Company продовжує працювати у обмеженому форматі, постійно відстежуючи зміни ситуації.

Висновок. Компанія Coca-Cola продовжує працювати в умовах війни та виконувати свої виробничо-організаційні та соціальні функції. Продукція компанії в широкому асортименті добре відома споживачам нашої країни. Для більш широкого висвітлення діяльності компанії не вистачало інформації. На жаль, ми не можемо ознайомитися із статистичними даними і знайти їх у відкритих джерелах. Вдячні співробітникам компанії за високий рівень стійкості, організованості та надання різнобічної гуманітарної підтримки громадянам та України в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Завод Coca-Cola на Київщині поступово відновлює роботу [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/17/687139/>.
2. Російські окупанти обстріляли завод Coca-Cola під Києвом (фото) [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/508964-rossiyskie-okkupanty-obstrelyali-zavod-coca-cola-pod-kievom-foto>.
3. Завод Coca-Cola на Київщині планує до кінця травня повністю відновити виробництво [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу:

<https://babel.ua/news/78802-zavod-coca-cola-na-kijivshchini-planuye-do-kincyatravnya-povnistyu-vidnoviti-virobnictvo>.

4. Coca-cola Україна [Електронний ресурс] // Coca-Cola Company. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.coca-cola.ua/>.

Науковий керівник: старший викладач кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю **Чикун Н. Ю.**

Адрес електронної пошти автора: A.Baybarza_FTM_26_21_B_d@knote.edu.ua

ВЕРБА Анастасія

*студентка Державного торговельно-
економічного університету 4 курсу
факультету інформаційних технологій*

КРИЗОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Майже кожний існуючий бізнес у тому чи іншому сенсі стикався із кризовими явищами. Криза для підприємства завжди пов'язана зі збитками і, відповідно, кожен власник бажає по можливості їх уникнути. Одним із ефективних засобів прогнозування функціонування процесів в бізнесі у кризових умовах є моделювання бізнес-процесів. Кризове моделювання є необхідним та актуальним для підприємств України, що вимушені продовжувати працювати в умовах нестабільного зовнішнього середовища: війни, кризи.

Моделювання бізнес-процесу – процес відображення суб'єктивного бачення потоку робіт у вигляді формальної моделі, що складається із взаємопов'язаних операцій [1]. Процес моделювання може застосовуватися відносно будь-яких процесів, що безпосередньо пов'язані з діяльністю бізнесу на кожному з етапів. Однією із задач моделювання бізнес-процесів є полегшення процедури внесення змін у вже працюючий механізм: розуміння етапів та підпроцесів дозволяє швидко та менш ресурсомістко коригувати як діяльність бізнесу загалом, так і змінювати окремі його частини. Головною

ціллю такого моделювання є збільшення рентабельності бізнесу, його стимулювання до досягнення встановленої мети, а також підвищення ефективності роботи бізнесу як загалом, так і на рівні операцій, з яких складається бізнес-процес. Загалом, бізнес-процес — це структурований, покроковий алгоритм дій співробітників в рамках розв'язання конкретної задачі [2]. Моделювання конкретного бізнес-процесу виконується для виявлення нерационального використання матеріальних та нематеріальних ресурсів бізнесу, підвищення ефективності усіх етапів процесу, скорочення етапів, які не мають суттєвого значення, але затягують досягнення результату, або ж заради внесення змін у вже налаштований механізм роботи бізнесу. Не варто забувати, що моделювання на етапі проектування коштує дешевше, аніж збитки підприємства, пов'язані із майбутніми проблемами, які викликає невірна побудова бізнес-процесу, а регулярна перевірка діяльності усіх структурних підрозділів забезпечить фіксацію потенціальної проблеми на етапі формування.

Кризова ситуація – це різкий перелом, важкий перехідний стан, що містить у собі небезпеку, загрозу руйнування виробничої системи в цілому [3]. Кризовою ситуацією для бізнесів в Україні та по всьому світу став початок війни 24 лютого 2022 року. Існування не тільки підприємств опинилося у небезпеці, а й усієї країни. Але для економії перебування у стагнації – все одно, що й занепад, тому заради власного виживання та підтримки економічної ситуації в Україні бізнеси поступово відновили функціонування. Хоча реалії війни та зміна ситуації в країні наклали свій відбиток у формуванні принципово нової системи роботи та цінностей підприємств.

Відповідно, на перших етапах функціонування бізнесу у кризових умовах моделювання бізнес-процесів відходило на другий план: на першому метою було будь-якими засобами утриматися на плаву, звикнути до нових умов – дещо змінилося повністю, а деякі аспекти діяльності і досі кожен день потерпають від змін, підготуватися до яких для власника або спеціалістів є майже неможливим. Але тепер, після накопичення деякого досвіду в умовах воєнних реалій, можна говорити про оптимізацію бізнес-процесів, які працювали у попередні періоди, починаючи із лютого 2022 року. Дане питання є досить важливим для бізнесу, так як рішення, що тимчасово задовольняли потреби підприємства, не завжди є придатними до постійного використання: наприклад, додатково навантажують структурні системи, потребують більше матеріальних ресурсів, тощо. Це не означає однозначну необхідність відмовитися від нових або змінених механізмів функціонування підприємства, лише потребу у проведенні їх аналізу та, за необхідності, впровадженні оптимізаційних заходів. А для виявлення таких недоліків у функціонуванні бізнесу раціонально застосувати моделювання бізнес-процесів: дана процедура допоможе створити наочну модель функціонування нововведень, яка відобразить можливі недоліки впроваджених змін, що відповідно надасть змогу усунути проблему до появи негативних наслідків.

Для підтвердження необхідності моделювання бізнес-процесів у кризовій ситуації, яка склалася на економічному ринку України, проведемо моделювання загального бізнес-процесу доставки певного товару в нотації IDEF0.

Сутність даного бізнес-процесу полягає у перевезенні товарів від виробника до потенційного споживача. Було обрано саме даний процес, так як відповідно до ситуації в країні більшість підприємств потерпають від складнощів із логістикою.

Рисунок 1. IDEF0 модель процесу доставки товару.

Джерело: авторська розробка.

На рисунку зображено проходження трьох операцій у нормальних умовах функціонування бізнесу. До підприємства надходить замовлення та відбувається перевезення товару на обласний склад (умовна назва певного місця зберігання товару до його потрапляння у локальні точки магазинів або пунктів видачі). Надалі відбувається процес оформлення товару із залученням працівників складу, аби передати продукт на доставку до місця призначення.

Але розглянемо функціонування даного бізнес-процесу в умовах воєнного стану. Війна вносить власні корективи у існування бізнесу, тому на кожному з етапів, які у нормальних умовах працювали ефективно та приносили прибуток, можуть відбуватися процеси, що негативно вплинуть як на завершення доставки в цілому, так і на загальний прибуток підприємства.

Умови невизначеності для України значать, що у певний момент стане неможливим транспортування товарів на певний склад або до локальної точки доставки; це може трапитись як із-за відсутності водія, так і транспорту або пункту призначення загалом. І якщо у перші місяці війни робочим рішенням

був, наприклад, перерозподіл навантаження, то постійне функціонування відділень та працівників у режимі додаткового навантаження є вкрай небажаним, так як приводить до виснаження матеріальних і трудових ресурсів.

Розберемо детальніше приклад ситуації, в якій, згідно з поточною ситуацією, неможливо доставити товар на обрану клієнтом точку доставки.

Рисунок 2. IDEF0 модель процесу доставки товару при неможливості використання точки видачі.

Джерело: авторська розробка.

На рисунку зображено «випадання» третього етапу змодельованого бізнес-процесу, що відповідно унеможливує завершення циклу доставки та отримання прибутку. В результаті отримаємо накопичення товарів та невиконання замовлень, що негативно вплине на прибутковість бізнесу. Для уникнення потенціальних витрат перебудуємо модель доставки таким чином, аби неможливість доставки на обрану клієнтом точку видачі не впливала на виконання замовлення загалом.

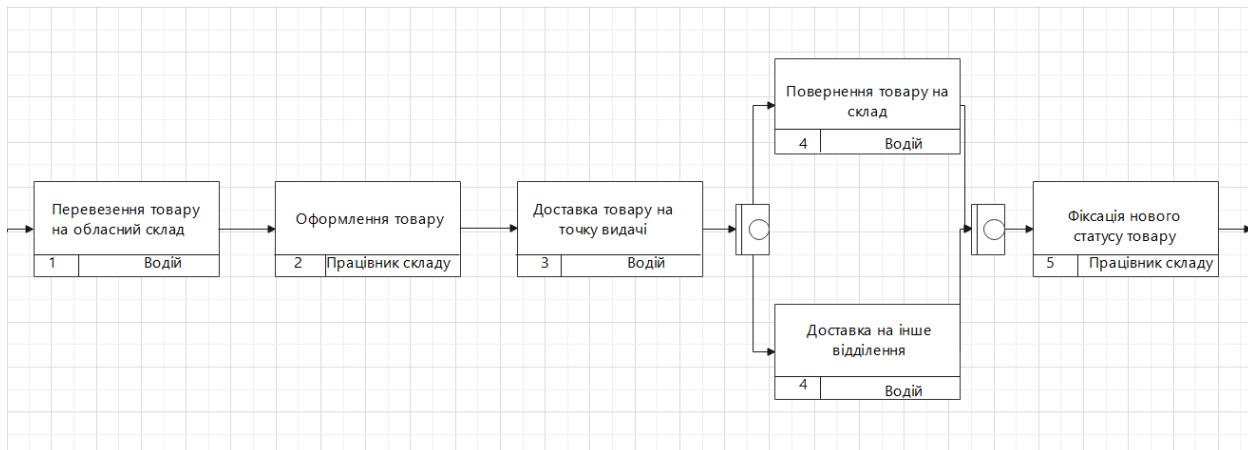

Рисунок 3. IDEF3 “to-be” модель процесу доставки товару у випадку закриття небезпечних відділень.

Джерело: авторська розробка.

Для запобігання неможливості доставки пропонується два етапи вирішення проблеми: на першому, якщо неможливо здійснити доставку або видачу на обраній клієнтом точці, компанія виконує переадресування товару на іншу точку видачі. Організація такого переадресування є менш коштовним рішенням порівняно зі створенням повноцінних пунктів доставки, так як, наприклад, може бути вміщена у вже працюючих супермаркетах, відділеннях пошти, тощо. Також передбачена можливість повернення товару на склад, що запобігає накопиченню товарів на небезпечному або найближчому відділеннях видачі товару.

Отже, моделювання бізнес-процесів є одним із необхідних процедур на будь-якому підприємстві не тільки в нормальних умовах функціонування, а й при виникненні кризової ситуації. Відповідно, у ситуації економіки в Україні обов'язковим є моделювання нових бізнес-процесів, які замінюють застарілі або непридатні до воєнного стану процеси, що забезпечить ефективність, раціональність та прибутковість введених рішень.

Побудовані моделі бізнес-процесу доставки у нотації IDEF0 і IDEF3 відображають різницю між функціонуванням бізнесу у нормальних та кризових умовах. Коли перша модель складалася із трьох кроків та була прибутковою у довоєнні часи, поточна ситуація змушує власників стикатися із непередбачуваними ситуаціями, що відповідно ускладнює бізнес-процес на кожному етапі. Моделювання у даному разі допомагає створити наочну схему функціонування нововведень, яка відобразить можливі недоліки впроваджених змін і надасть змогу усунути проблеми до появи негативних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Електронний журнал «Ефективна економіка». Моделювання бізнес-процесів діяльності підприємства. З. М. Гадецька, М. О. Холопова.

[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4950>.

2. Що таке бізнес-процеси в підприємницькій діяльності? Школа бізнесу. «Нова пошта». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://online.novaposhta.education/blog/scho-take-biznes-protsesi-v-pidpriyemnitskij-diyalnosti>.

3. Електронний журнал «Ефективна економіка». Причини виникнення, функції та вплив кризових явищ на управління підприємством. Н. В. Ляшенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=958#:~:text=%D0%9E%D1%82%D0%B6%D0%B5%2C%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%E2%80%93%20%D1%86%D0%B5%20%D1%80%D1%96%D0%B7%D0%BA%D0%B8%D0%B9,%D1%80%D1%83%D0%B9%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%86%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%83>.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри цифрової економіки та системного аналізу Державного торговельно-економічного університету **Іванова О. М.**

ВИДРИЧ Тетяна

Студентка Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу факультету торгівлі та маркетингу, учасниця наукового клубу «Start in science»

ПІВНІЧ КИЇВЩИНИ: ОКУПАЦІЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ РИБГОСПУ

Навіть зараз важко підрахувати скільки через війну втратив бізнес України. У регіоні де я проживаю, велись активні бойові дії, тому для прикладу беру північ Київської області. Так як майже для всіх українців початок війни був неочікуваним, більшість просто не встигла заморозити потужності підприємства чи вивезти своє майно. Надзвичайно багато було розбомблено,

вивезено, вкрадено, спалено, підірвано, розграбовано. Великих збитків зазнали підприємства які вирощували тварин, та рибні господарства. Збитки агрофірм та фермерів просто колосальні. Лісгоспи досі не можуть відновити роботу через заміновані ліси. Що вже говорити про приватних підприємців, багато з них втратили все, що заробляли важкою працею довгі роки.

Мене, як і багатьох інших, ранок 24 лютого застав у невеличкому населеному пункті – Іванків.

Неподалік від мого селища знаходиться підприємство “Хутір на околиці”. Засновано воно було ще в 60-х роках і як багато інших занепало в 90-ті. В останні кілька років було приватизовано та почало активний розвиток. Втім до початку повномасштабного вторгнення про його існування не знали навіть більшість жителів навколишніх сіл. Зараз про нього знають та згадують добрим словом, навіть ЗМІ зняли не один сюжет новин.

Працівників впізнають та щиро дякують за допомогу. Багато з них були приїжджими і скоро мали їхати додому, тому наступний місяць вони провели на території з мінімальною кількістю речей. Інша частина колективу була місцевою, тому вранці 24 числа їх розпустили по домам. Через кілька днів ті хто мали таку можливість почали приходити на роботу. Люди діставались до ставків манівцями, аби не потрапити на очі окупантам. Йшли через блокпости, вгадували час щоб пройти між колонами. Інколи обійти ворожих солдат не виходило, тому їх оглядали на блокпостах- шукали татуювання, синці від бронежилетів та автоматів. Але попри ризики працівники йшли на роботу, адже потрібно було рятувати техніку, та рибу, через відсутність електрики рівень води став критичним.

Після того як керівник разом зі своєю родиною “евакуювався” на територію Білорусі, відповідальність за збереження майна та керування персоналом взяв на себе на той час головний механік, а сьогодні вже заступник директора. Адже не було навіть можливості зв’язатись з власником та вирішити як правильно діяти далі, всі подальші рішення приймалися під власну відповідальність.

Місцеві жителі й досі з вдячністю згадують “рибжабу” (так по місцевому називають рибгосп). Благодійна “акція” небула чимось запланованим. Але після перших тижнів найактивніших бойових дій, жителі опинились перед обличчям гуманітарної катастрофи. Район був окупований, виїхати щоб закупити продукти не могли ні працівники магазинів ні прості жителі. Великих запасів не робили навіть у селах, може пару мішків картоплі та пару банок консервації. Все, що зберігалось у холодильниках швидко зіпсувалось через відсутність світла. Тому люди почали приходити та просити риби. І їм не відмовляли. З кожним днем черга біля прохідної збільшувалась, в середньому була 300-400 метрів.

Рисунок 1. Прохідна на територію підприємства у березні та сьогодні
Джерело: зроблено автором

Здебільшого приходили пішки, іноді на велосипедах, в особливо віддалені населені пункти возили ті мешканці які мали автомобіль та могли дістати паливо. Кожна така поїздка могла стати останньою, адже на дорогах стояли блокпости та пересувались колони ворожої техніки. Загалом було роздано 80 тон живої риби. Склавши її у фури ми побачили б таку картину:

З часом, коли стало зрозуміло що електроенергія не з'явиться ще довго, а морозильні камери починали замерзати, до риби додалися напівфабрикати які виробляв завод: рибний фарш, заморожена риба, туші баранів.

Втім знаходились люди які не дивлячись на таку підтримку від підприємства, займались мародерством. Злодії залізли до приміщення заводу, та вкрали все, що можна було винести в руках: станок для нарізки стейків, точильний станок вартістю 20 тис. грн., утеплювач яким був утеплений розпідник, насоси, балони. Завдяки пошуковим діям правоохоронців та співпраці місцевих мешканців знайшли та повернули: насоси, балони, утеплювач. Навіть змогли повернути міні-трактор, хтось з жителів повідомив де бачив подібний, і після перевірки власність повернули на підприємство. Окрім того, охорона мусила щоденно патрулювати ставки. Впевнені у власній безкарності люди ставили сітки, та цілими причепами вивозили живу рибу з підприємства, з подальшою реалізацією на місцевому ринку. Працівники рибгоспу проводили роз'яснювальні роботи з такими "бізнесменами".

Збитки були просто колосальні. Після повного підрахування виявилось що їх загальна сума становила 14 мільйонів. Планова вага риби яка мала бути вирощена до цієї осені - 600 тон. Вилловили ж лише 500 тон, тобто різниця становила 100 тон, якщо візуалізувати приблизно це виглядало б так:

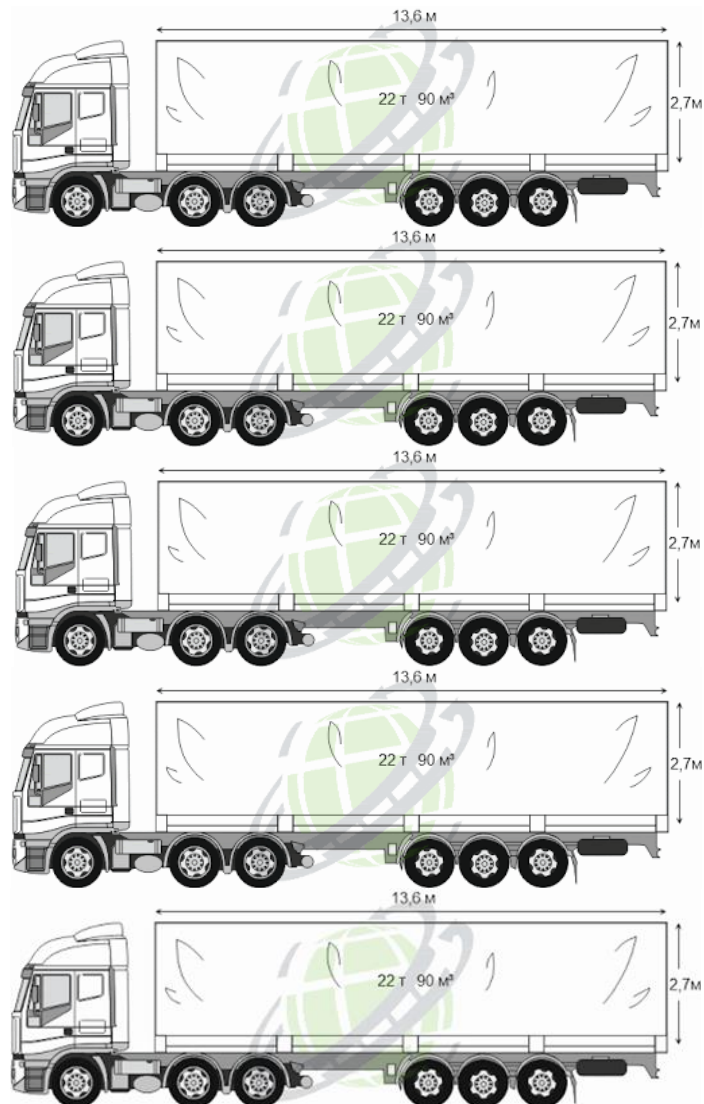

Рисунок 2.

Джерело: <https://trans-atlas.com.ua/ua/article/212>

У суму збитків окрім всього іншого входить техніка, яка знаходилась в ангарах коли на них було скинуто авіаційні бомби. Вцілілу ж працівники ховали по власних дворах, закопували у сніг, заганяли в ангари де заварювали двері.

На території підприємства знаходиться: баранятня (ангар з баранами), невеликий переробний завод, 8 вигульних рибних ставків по 100 гектарів; 13 зимувальних по 1 гектару, 21 вирослих ставка по 3 гектара. Наразі зариблено лише 5, це 500 гектарів. Тобто на два ставки менше ніж до того. Перезимував один стогектарний став. Докупали личинку товстолоба і білого амура. Власне нерестилище було розграбоване і на сьогодні не дієспроможне. Другий, третій та шостий ставок зарибили тим зарибком який вдалося зберегти. В 6 ставок закинули 50-ти грамів коропа, при інтенсивному годуванні вага має досягти

2-2,5 кг. Втім цього року товарна риба вийшла тільки на одному ставку, з 50-ти грамового коропа вироста вагою до кілограма. У попередні роки товарна риба вважалася півтора-два кілограма.

Рисунок 3. Роботи по вилову риби

Джерело: зроблено автором

У минулому році завод переробляв до 4 тон риби за добу, як наслідок проводилась закупівля сировини, оскільки своєї не вистачало. Одразу після завершення окупації та відновлення світлопостачання завод продовжив свою роботу. Почали з малих обсягів 0,5-1 тонна за добу (залежно від замовлення). На сьогодні обсяги переробки складають до 3х тон на добу.

Поголів'я баранів до початку повномасштабного вторгнення налічувало 300 голів. В окупації майже всіх тварин роздали людям, але після завершення активних бойових дій до стада повернули 71 голову. Частина з них були кітними, тому наразі стадо налічує 86 баранчиків та овечок. В планах докупити 20 ярочок та 5 баранів для притоку свіжої крові.

Підприємство має власні комбікормові лінії, тому закуповує тільки пшеницю, кукурудзу та макуху, рибокосну муку виготовляють самі.

Нажаль, зберегти всіх працівників не вдалося, частина некваліфікованого персоналу вступила до лав ЗСУ. Втім усі кваліфіковані кадри, які займаються виловом риби, знають де і скільки годувати, які профілактичні засоби проводити, залишились та виконують свої обов'язки.

Рисунок 4. Станція для підкормки риби

Джерело: зроблено автором

Незважаючи на великі суми збитків підприємство продовжує роботу та будує плани для подальшого розвитку. Завод по переробці вже майже відновили до доокупаційного стану. Було підписано торговельну угоду з Novus. Мережа супермаркетів постачає для переробки червону рибу, а завод обробляє її за їхніми технологічними картами. Завдяки цій угоді завод починає роботу на повну потужність. На сьогоднішній день на заводі працює 25 чоловік у дві зміни, до кінця року планується збільшити колектив до 60 людей та додати ще одну робочу зміну.

Набагато більше часу доведеться витратити на поновлення ставків. Знадобиться приблизно 2 роки, причиною цього є велика сума грошей яка знадобиться. Туди входять витрати на косіння комишу, підготовку до водонапуску, очистку самих ставків. Робота масштабна та клопітка, але нею вже починають займатись.

Також планується відвести один ставок для відпочинку, професійної та спортивної рибалки.

На прикладі “Хутора на околиці” ми бачимо як бізнес може швидко оговтатися. Але багато маленьких підприємств так і залишаться назавжди зачиненими. У більшості приватних підприємців просто немає ресурсів щоб почати все спочатку. Війна забрала у них дещо більше ніж просто ферми, магазини, пилорами. Вона знищила справу їхнього життя, задля якої вони важко працювали роками.

Стаття написана на основі інтерв’ю з виконуючим обов’язки директора на підприємстві “Хутір на околиці” Дмитром Ганжею. Висловлюю вдячність за надану інформацію та співпрацю.

Список використаних джерел:

1. “Біблійна” історія про те, як рибгосп врятував тисячі людей під час російської окупації [Електронний ресурс]- Режим доступу до ресурсу: <https://novynarnia.com/2022/07/13/biblijna-istoriya-sukachiv/>

2. Скільки тонн вантажу може перевозити фура? [Електронний ресурс]- Режим доступу до ресурсу: <https://trans-atlas.com.ua/ua/article/212>

Науковий керівник: старший викладач кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю Державного торговельно-економічного університету **Чикун Н. Ю.**

ВЛАСЕНКО Анна

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології

РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Жорстока та кровопролитна війна, яка почалася 24 лютого тяжко вдарила по кожному українцю. Сім’ї мусили лишати рідні міста, свої домівки, своїх знайомих та друзів. Вони рятувалися від постійних обстрілів артилерії та авіаційних ударів, від відсутності світла, їжі й води. За останніми даними у відкритих джерелах близько 6,7 млн людей були вимушені шукати умовну

безпеку та тимчасовий притулок в інших областях країни. Але рятувалося не тільки мирне населення, переїжджав і бізнес.

Ситуація, в якій опинилася Україна та її бізнес, змушує підприємців і керівників шукати можливості виживати, підтримувати виробництво, знаходити ринки збуту тощо. Одним із найбільш обговорюваних заходів є релокація – переміщення бізнесу або його складових в інше географічне місце.

На жаль, багато компаній опинилися в “гарячих зонах”, де ведуться активні бойові дії, тому для них гостро стоїть проблема переїзду в безпечні регіони України. У цей непростий період вкрай важливо, щоб представники бізнесу працювали та відроджували економіку, адже це основа збереження обороноздатності країни.

Можна виділити 3 стимули для переміщення бізнесу за кордон:

- кризові обставини, коли підприємство з тих чи інших причин не може продовжувати виробничу діяльність і потребує пошуку іншого місця для продовження роботи;
- створення корпоративної юридичної особи в більш стабільній юрисдикції;
- перспектива отримання Україною статусу кандидата або членства в ЄС.

Саме відкриття офісу або перенесення частини бізнесу до європейської країни сприятиме гармонійній та легшій інтеграції в бізнес-середовища та ринку Європейського Союзу.

Якщо українські бізнесмени коли-небудь думали про переїзд чи розширення свого бізнесу в Європу, то для цього немає кращого часу, ніж зараз. Бо слід пам'ятати, що кожна криза – це можливість для зростання та розвитку. І це треба використовувати. Одним із найкращих рішень для переміщення українського бізнесу, особливо щодо перенесення або створення виробничих потужностей, є європейські країни.

Хоча частина підприємств і переїхала за кордон, більшість обрали для розташування області західної України: Львівську (24,6% релокованих підприємств), Закарпатську (16,1%) та Чернівецьку (11,4%). Ця частина держави швидко перетворилася на нове економічне серце України з більш ніж 200 релокованими підприємствами, які виробляють майже все, включаючи фарбу, будівельні матеріали та запчастини для електромобілів.

Переходячи до статистичних даних, то за проміжок періоду 24.03.2022-10.06.22 можна констатувати, що майже одна п'ята усього бізнесу держави перемістилася на іншу територію у червні і 15,4% провели релокацію бізнесу на кінець періоду (рис.1).

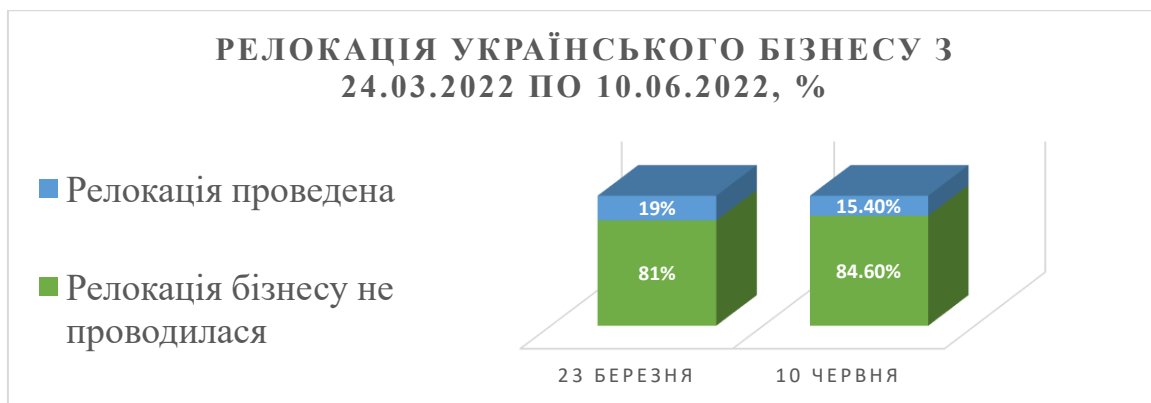

Рисунок 1. Релокація українського бізнесу з 24.03.2022 по 10.06.2022

Джерело: Побудовано автором на основі даних [1]

На основі побудованої діаграми, можна зробити висновок, що після початку деокупації Київської області та частини Харківщини 3,6% бізнесу повернулися назад на свої місця. У середньому за цей період 82,8% робочого бізнесу вирішили не змінювати своє місцеперебування і працювали на скільки є можливість не дивлячись на небезпечні умови праці.

Для більш детального дослідження даної теми можна розглянути вказані зміни українського бізнесу по галузях (рис.2):

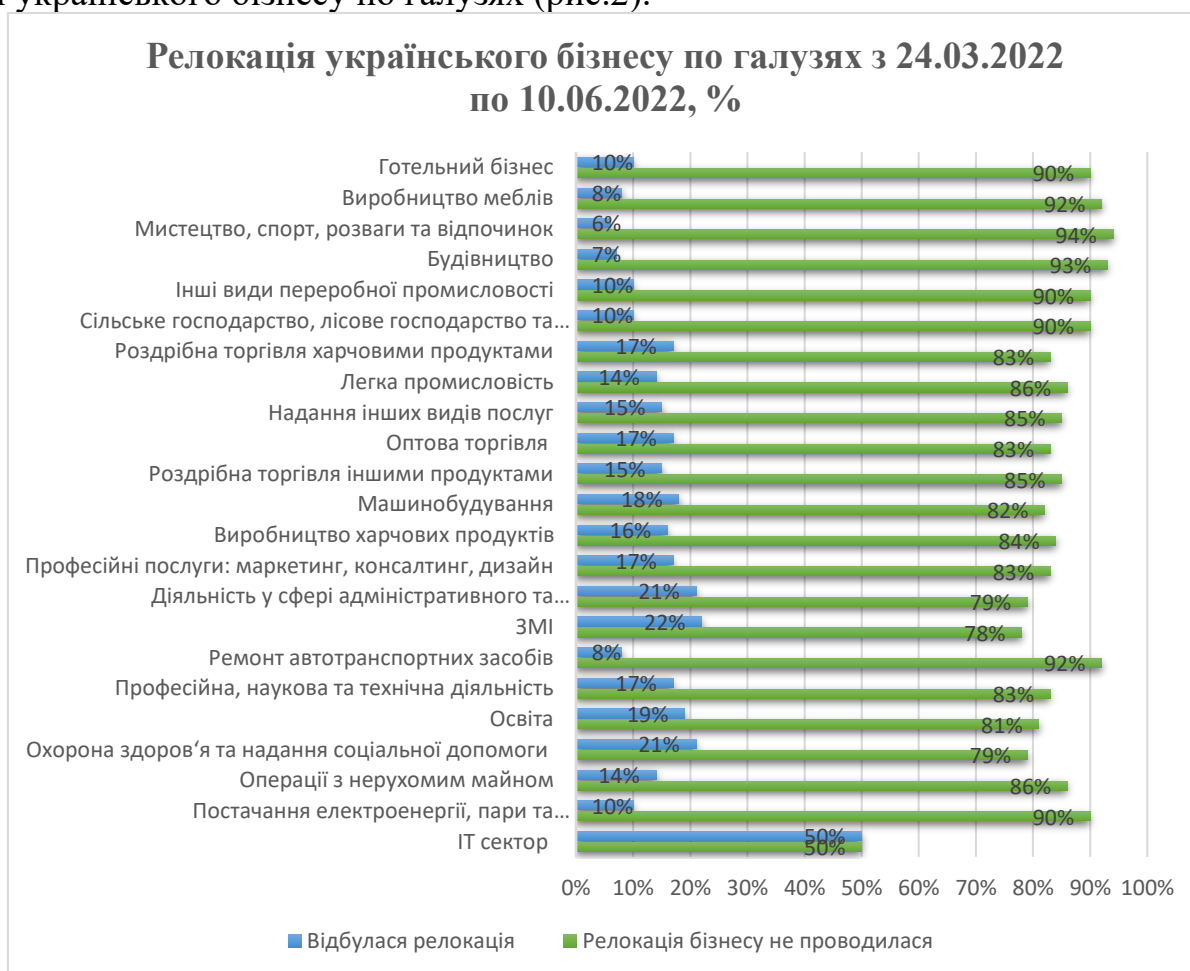

Рисунок 2. Релокація українського бізнесу по галузях з 24.03.2022 по 10.06.2022, %

Джерело: Побудовано автором на основі даних [1]

Аналізуючи отримані результати, можна дістати висновку, що після початку війни в Україні найбільше евакуювалася ІТ сфера. Половина з усіх співробітників покинули звичні робочі місця і переїхали, хто в офіс компаній у європейських країнах, хто на західну територію держави. Не зважаючи на бойові дії, майже 85% компаній працювали у звичайному ритмі й були готові до таких форс-мажорів, тим паче що завжди є попит на українських спеціалістів у цій галузі за кордоном. Найменші зміни відбулися у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (6%). Ця галузь переважно залишилась в Україні та деякі суб'єкти господарювання відкрили нові офіси на Львівщині.

Переваги релокації бізнесу під час війни можна описати наступним чином:

- підтримка економіки держави;
- підприємці, що переїхали, зможуть продовжити свою улюблену справу, заробляти та платити податки;
- можливість розташування своїх серверів на безпечній території, задля безперебійної роботи;
- перспектива розширення бізнесу;
- сприятливі умови для зміни сфери діяльності опираючись на різний попит споживачів на нових територіях.

Отже, підсумуючи все вище перераховане, можна дійти до висновку, що під час війни, населення, в пошуках безпечного місця проживання почало перевозити й бізнес. Цей захід отримав назву релокація. За перший місяць активних бойових дій перемістили свої офіси або виробництва 19% суб'єктів господарювання, а 81% залишились. З часом люди поверталися, але цей відсоток мінімальний. Підприємці відкрили для себе нові можливості розвитку та розширення і продовжували свою діяльність у безпечних зонах. Найважливішою прерогативою релокації є надання населенню робочих місць, можливості заробляти та поповнювати казну України податками, бо цього зараз дуже потребує економіка, заради збереження обороноздатності країни.

Список використаних джерел:

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент, професор, професор кафедри економіки та фінансів підприємства **Богма О.С.**

Адрес електронної пошти автора: annavls0202@gmail.com

ВОЛОЩУК Тетяна

Студентка Державного торговельно-економічного університету 2 курсу факультету торгівлі та маркетингу, учасниця наукового клубу «Start in science»

УКРПОШТА: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна прийшла в нашу країну дуже неочікувано для багатьох громадян і підприємств. До неї не був готовий майже ніхто. Це було шоком не лише для людей, а й для багатьох підприємств, які в перший день перестали працювати. Але вони почали оговтуватися доволі швидко. І знову відновили свою роботу на скільки це було можливо.

Через повномасштабну війну загальні прямі збитки малого та середнього бізнесу оцінюються у 85 мільярдів доларів. За оцінками Національного банку, під час війни економіка України втрачає 50% "невиробленого" ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн. І це без втрат від руйнувань.

Я живу в маленькому селі де великих підприємств немає. Але мою увагу привернула така організація, як Укрпошта. Я вирішила дослідити, як саме вона приймала виклики у цей складний для нашої країни час

Навіть в умовах війни бізнес повинен працювати там, де це можливо, платити податки та давати країні ресурс для продовження оборони. Попри складну ситуацію в країні, людям як ніколи важливо не втрачати певних соціальних гарантій. Тож, до прикладу, як тільки прийшов час отримати пенсію, люди швидше прямують до Укрпошти. Вона нині працює у звичному режимі.

Укрпошта швидко відреагувала і 25 лютого вже заявила про відновлення роботи частини відділень де це було безпечно. Про це нас повідомила пресслужба «Укрпошти»: «Попри складну безпекову ситуацію, пов'язану з нападом російських загарбників на нашу країну, Укрпошта прийняла рішення відновити роботу частини відділень 25 лютого там, де це можна зробити безпечно і для клієнтів, і для працівників», - йдеться у повідомленні.

З того дня без будь яких перепон відділення в моєму селі завжди працює.

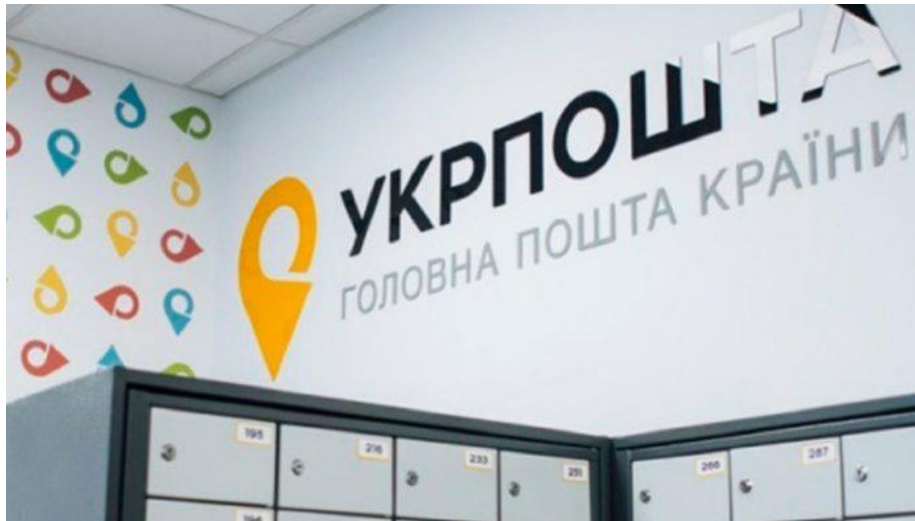

Рисунок 1 Приміщення Укрпошти

Джерело: на основі даних[4]

Окрім того «Укрпошта» припинила поштове співробітництво з поштами росії та Білорусі.

З кожним днем кількість відділень більшає й більшає. Також пошта відновлює роботу своїх закритих відділень, які знаходилися на окупованих територіях уже через 2-3 дні після деокупації.

Де немає аптеки, там є доставка ліків Укрпоштою! В нашому селі аптека відсутня. Тому люди часто замовляють необхідні ліки через доставку Укрпоштою. Це дуже вигідно та зручно. На мою думку, робота доставки стала набагато краща ніж раніше. Товари приходять запаковані якісно та надійно, а доставка триває всього декілька днів, без затримок.

Я вирішила довідатися до нашого відділення та провести невеличке інтерв'ю зі співробітницею. Вона ласкаво погодилася. Перш за все жінка пишається тим, як Укрпошта допомагає нашій армії. Найбільше мене цікавило питання: Як війна вплинула на кількість поштових відправлень. Зменшилася вона? Чи, може, навпаки збільшилася? «Беззаперечно збільшилася» - повідомила мені Валентина Іванівна. Справа в тому, що велику кількість посилок відправляли родичі біженцям, які змушені були переїхати в перші дні війни і речей з собою майже не взяли. Також стала доступною послуга переадресації відправлень. Українці, які вимушені були змінити місце проживання, тепер безкоштовно можуть переадресувати поштові відправлення на найближчі відділення. Проте переадресація відправлень із відділень, які зараз не працюють, буде можливою тільки після врегулювання ситуації та відкриття цих відділень.

За період війни Укрпошта випустила велику кількість патріотичних речей: одяг, шопери, марки, картки, магніти, значки, рюкзаки. Це підіймає патріотичний дух наших громадян.

Рисунок 2 Одна з найпопулярніших марок

Джерело: на основі даних [5]

Також вони миттєво та креативно реагують на новини та вміють добре посміятися з ворога. Наприклад, генеральний директор "Укрпошти" Ігор Смілянський підписав "наказ" про те, що територія російського Кремля належить компанії. Про це він написав 30 вересня в Telegram. "Ну, якщо сьогодні день прикольних наказів, то я теж свій підписав", – сказав він, відреагувавши на новину про те, що президент росії володимир путін підписав укази про визнання "державного суверенітету й незалежності" Запорізької та Херсонської областей України. У "наказі" йдеться про те, що, "у відповідності із загальноновизнаними принципами та нормами міжнародного права", гендиректор "Укрпошти" підтверджує "принцип рівних прав і самовизначення до сьогодні невідомого народу Кремля, закріплений у Статуті ООН". Окрім того, він наказав визнати незалежність володимира путіна "від здорового глузду", а територію московського Кремля – територією "Укрпошти", відкривши там відділення для надання "поштових та психологічних" послуг з індексом 10300.

Список використаних джерел:

1. Преса, пенсії, посилки: як працює Укрпошта під час воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://rayon.in.ua/news/493515-pres-pensii-posilki-yak-pratsyue-ukrposhta-pid-chas-voennogo-stanu#subscribe>.
2. Як працює "Укрпошта" в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://lutskadn.gov.ua/pres-tsentr/novyny/item/11088-yak-pratsiuie-ukrposhta-v-umovakh-voiennoho-stanu>.

3. Директор "Укрпошти" визнав Кремль власністю компанії Більше читайте тут:
<https://gordonua.com/ukr/news/war/direktor-ukrposhti-viznav-kreml-vlasnistju-kompaniji-1628801.html> [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://gordonua.com/ukr/news/war/direktor-ukrposhti-viznav-kreml-vlasnistju-kompaniji-1628801.html>.
4. “Укрпошта“ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://biz.today.ua/quot-ukrposhta-quot-zrobyla-zayavu-pro-terminy-dostavky-mizhnarodnyh-posylok/>
5. Новий хіт: Укрпошта розпочне продаж марки "Російський військовий корабель... ВСЬО" 23 травня [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://focus.ua/uk/ukraine/516149-novyuy-hit-ukrpohta-nachnet-prodazhu-marki-russkiy-voennyy-korabl-vso-23-maya>.
6. Укрпочта креативно відреагувала на переможний наступ українських військових [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://biz.today.ua/laskavo-prosymo-do-pekla-ukrpohta-kreatyvno-vidreaguvala-na-peremozhnyj-nastup-ukrayinskyh-vijskovykh/>.

Науковий керівник: старший викладач кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю **Чикун Н. Ю.**

Адрес електронної пошти автора:
t.voloshchuk_ftm_26_21_b_d@knute.edu.ua

ГАВРИЛОВА Руслана

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології.

БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна з росією змінила життя усієї країни. Багато хто позбувся роботи або ж просто фізично не може працювати там, де раніше. Одним із варіантів виходу з ситуації є запуск власного бізнесу. Незважаючи на активні бойові дії, вагома частка підприємців змогла відновити свою діяльність та бути доволі успішними.

Український бізнес поступово відновлює роботу. Принаймні, про це свідчать результати досліджень, які щомісячно проводяться в рамках Європейської Бізнес Асоціації. Згідно з результатами останнього опитування, у повному обсязі працюють вже 47% компаній (тоді як у квітні таких було всього 28%).

Ще 50% підприємств працюють з певними обмеженнями або частково. Серед таких компаній 37% обмежили географію присутності, 17% працюють онлайн, а 16% були вимушені закрити частину офісів, торгових точок чи відділень [3].

Рисунок 1 – Статистика роботи підприємств України.

Джерело: побудовано автором на основі даних [1]

Звісно, бізнесу зараз важко. Втрати підприємців внаслідок війни, на жаль, зростають щомісяця. Вже 42% компаній-членів Асоціації повідомили про втрати майна чи інших активів безпосередньо внаслідок бойових дій. Тим не

менш, бізнес намагається адаптуватися й пристосуватися до нових реалій, або ж шукає нові напрямки та можливості для роботи.

Очевидно, що мікро та малому бізнесу зараз складніше, ніж великим компаніям, адже їхній запас міцності значно менший. Тим паче, що оцінка підприємцями власної фінансової стійкості в умовах війни закономірно погіршується. Але навіть в таких умовах як великий, так і малий бізнес намагається максимально підтримувати персонал і допомагати країні. Адже складно всім.

Так, 47% компаній продовжують постачати продукцію та підтримувати своїх працівників, що долучились до лав ЗСУ чи тероборони. Ще 44% допомагають фінансово, 25% – послугами, 18% – медикаментами чи засобами захисту/оборони. І тільки 8% компаній повідомляють, що вже вичерпали свої ресурси на допомогу. Більш того, 67% опитаних компаній готові долучитись до відновлення країни після завершення війни [2].

Втім, про відновлення варто думати вже сьогодні. Добре, що українська влада це усвідомлює і починає робити кроки в цьому напрямку. Зокрема, була створена Національна рада з відновлення України, в рамках якої працюватиме більше 20 робочих груп. Особливо важливо, що до їх складу увійшли й представники від Асоціації, які зможуть надавати свої пропозиції та коментарі від імені бізнесу.

Важливість продовження роботи. Ще в березні українська влада почала закликати підприємців, які знаходяться у безпеці, повертатися до роботи. За словами прем'єр-міністра України Дениса Шмигала, від цього залежить перехід країни на економіку воєнного часу та перемога у війні. Бізнес наповнює бюджет, сплачуючи податки, дає робочі місця та забезпечує населення необхідними товарами чи послугами. Таким чином, запускаючи чи відновлюючи бізнес, Ви допомагаєте не лише собі, а й виконуєте соціальну місію. [3].

Підприємцям вдається продовжити роботу навіть після втрати складів чи виробництва через бойові дії. Труднощі не зупинили мерчантів та вони змогли майже повністю відновитися. Про це свідчить статистика, згідно якої усі клієнти генерують майже 90% від кількості замовлень, які були у мирні дні лютого.

Державна допомога бізнесу під час війни. Для допомоги бізнесу під час війни держава здійснила ряд заходів. В основному, ці ініціативи стосуються пільгових умов оподаткування. Запроваджено нову ставку єдиного податку в розмірі 2% замість 5% — перейти на неї можуть діючі і новостворені ФОП 3 групи. Головною умовою переходу є річний дохід не більше 10 млрд гривень. Платники цієї групи звільняються від сплати податку на додану вартість, але це не стосується імпортного ПДВ [1].

Держава звільнила усіх ФОП від сплати ЄСВ за себе та найманих працівників, які були призвані на військову службу в рамках мобілізації. А ФОП 1-2 групи звільняються навіть від сплати єдиного податку. Штрафи за несплату, неповну або несвоєчасну сплату податків чи неподання звітності не нараховуються. Також не проводяться документальні перевірки щодо сплати ЄСВ. Втім, якщо у вас є можливість, бажано платити всі податки заради наповнення держбюджету.

Важливим для підприємців кроком стало відтермінування масового впровадження РРО. На період воєнного стану скасовуються будь-які штрафи за невикористання касових апаратів. Тому ви можете не перейматися, якщо ви не встановили РРО чи ПРРО або використовуєте їх з помилками. Повний перелік ініціатив на підтримку українського бізнесу ви можете переглянути на порталі Дія.

Взаємопідтримка українського бізнесу. У цей складний час, український бізнес, як і весь наш народ, проявив солідарність та згуртувався, щоб підтримати один одного. На початку війни, більшість компаній запровадила акційні умови використання сервісів — деякі з них продовжуються досі. Наприклад, деякі інтернет-осередки скасували стартовий платіж і запуск сайту на платформі став безкоштовним — клієнти платять лише за обслуговування. Це допоможе українцям розпочати власний бізнес або покращити вже існуючий.

Яким бізнесом зайнятися під час війни? Воєнний час помітно звужує можливі варіанти бізнесу, тому що до нього висуваються особливі вимоги. Бажано, щоб бізнес не був прив'язаним до конкретного місця, адже в умовах війни завжди може виникнути потреба переїхати. Краще за все, якщо для роботи не потрібен офіс, а роль складу виконуватиме відносно невелике приміщення, можливо, навіть власна домівка. Важливо, щоб обраний бізнес не потребував великих інвестицій на початку та дозволяв вкладати гроші поступово.

Через нестабільну ситуацію, робити серйозні інвестиції ризиковано. До того ж, завжди існує вірогідність, що справа не стане успішною або просто вам не сподобається.

Виходячи з усього сказаного, оптимальним варіантом для початку бізнесу під час війни стане свій інтернет-магазин. Для його створення не потрібно орендувати офіс та наймати персонал — на перших етапах достатньо власних сил. А якщо продавати через дропшипінг, то не потрібен навіть склад. Також значну частку грошей зекономить безкоштовне створення сайту на деяких інтернет-платформах. В підсумку, ви витрачаєтесь лише на обслуговування сайту, просування магазину та закупку товарів, якщо працювати не за дропшипінгом.

Основні особливості та проблеми бізнесу під час війни. Перед тим як наважитися запускати власний бізнес, потрібно розуміти всі особливості такого рішення. Навіть в мирний час бізнес супроводжується ризиками, а у

період війни тим більш. Але це зовсім не означає, що варто відмовлятися від цієї ідеї. У бізнеса залишається багато вагомих переваг.

Нижче наведені основні негативні та позитивні моменти ведення бізнесу під час війни, щоб вам було легше приймати рішення. Для прикладу візьмемо сферу e-commerce, тому що можемо точно оцінити його поточний стан.

Недоліки:

1. нестабільна економічна ситуація;
2. можливі труднощі з логістикою;
3. неможливість довгострокового планування через війну;
4. ускладнений імпорт товарів.

Переваги:

- полегшений старт, завдяки підтримці держави та іншого бізнесу;
- попит, який відновився до майже довоєнних показників;
- знижена конкуренція;
- дешева реклама;
- допомога економіці країни;
- помірні початкові інвестиції та можливість масштабування.

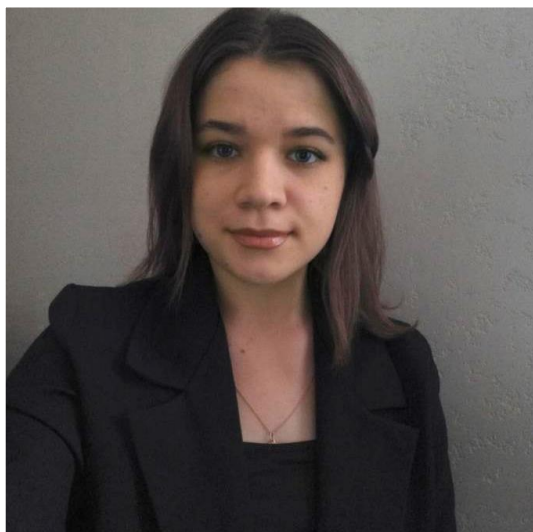
Перераховані недоліки в основному пов'язані з війною та після нашої перемоги вони усунуться. Проте навіть з ними, переваги ведення бізнесу є суттєвими та вам варто спробувати. Сподіваємося, що ваш бізнес буде приносити вам дохід та задоволення від роботи[2].

Список використаних джерел:

1. Скільки підприємців відновило свою роботу та скільки почало працювати на закордон. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/27/691914/>
2. Що турбує бізнес під час війни? Головна задача – вистояти. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/glavnaya-zadacha-vystoyat-bespokoit-biznes-1655831867.html>
3. Бізнес під час війни: яку підтримку запропонувала влада? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://horoshop.ua/ua/blog/biznes-vo-vremya-voyny/>

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики **Нечипорук А.В.**

Адрес електронної пошти автора: havrylovar@gmail.com

ГОНТАРУК Інна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 4-го курсу факультету
міжнародної торгівлі та права*

КІБЕРБЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початку повномасштабної війни Україна стала об'єктом численних щоденних кібератак проти державних установ, приватних компаній та громадян України. Враховуючи теперішні реалії, розуміємо, що сьогодні кіберпростір є стратегічно важливим полем бою.

Так як істотно змінився контекст кібербезпеки в цілому, кожна організація повинна бути в стані підвищеної готовності, заздалегідь оцінюючи вразливість своїх критично важливих служб до можливих атак та технологічних збоїв. Тобто, будуючи бізнес, слід враховувати не тільки ризики, пов'язані з ймовірною конкуренцією та інноваціями, але й максимально зосередити увагу саме на внутрішній безпеці компанії.

У жовтні 2021 року Microsoft випустили звіт з поданими ідеями та переконаннями щодо захисту бізнесу. Основною метою такого було, перш за все, бажання допомогти підприємствам, організаціям та урядам у всьому світі. Адже під час пандемії у 2020 році був яскраво виражений сплеск кібератак, а у 2021 - серія масштабних витоків даних. Очевидно, що такі події змусили керівництво компаній переглянути питання безпеки власних інформаційних систем.

До вторгнення РФ Україна займала друге місце рейтингу найбільш атакованих країн, адже 19% усіх кібератак у світі були спрямовані саме проти неї [1]. Варто відмітити, що російські зловмисники намагалися отримати доступ до акаунтів організацій майже на всіх континентах, проте їхня основна увага приділялась організаціям США та України.

Так, уночі 14 січня 2022 року, зловмисники заблокували атаками понад 70 державних сайтів. У результаті виникла проблема щодо неспроможності бізнесу отримати необхідну йому інформацію, так як не було власне можливості зайти на будь-який сайт міністерства. До того ж, була зупинена

робота реєстру судових рішень та веб-сайту судової влади, що знову ж таки викликало певні труднощі, зокрема для перегляду судових справ компаній.

Очевидно, що тепер чисельність подібних атак зросла. За даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, з початку повномасштабної війни росія здійснила 796 кібератак на Україну, що втричі більше, ніж за аналогічний період минулого року [2].

Проте, навіть попри таку складну ситуацію, Україна посіла 24 місце в рейтингу Національного індексу кібербезпеки, випередивши частину європейських країн, зокрема Австрію, Ірландію та Норвегію [3]. А це означає, що незважаючи на певні слабкі місця та недоліки кіберзахисту нашої держави, результати боротьби з потенційними атаками доволі таки позитивні.

Взагалі основні види кіберзагроз поділяють за двома факторами: системним та людським. Перший включає в себе зовнішні загрози та цільові. Так, до зовнішніх відносяться DDoS і DoS атаки. Цільовими загрозами являються певні віруси, фішинг, трояни, шкідливе програмне забезпечення тощо. Якщо говорити про людський фактор, то він складає внутрішні загрози, тобто мова йде про інсайдерів та витік даних.

Наразі найбільшою загрозою кібербезпеки України є агресія РФ, так як теперішні події дестабілізують інформаційні системи, провокують хаос у роботі державних установ та компаній. Російські кіберзлочинці систематично атакують державні установи, банки, фінансові компанії, медіакомпанії а також приватні підприємства, особливо енергетичні та логістичні, адже вони є частиною критичної інфраструктури.

Сьогодні в Україні існує проблема щодо недосконалості нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки. Досі відсутні органи, які б здійснювали належний контроль за виконанням заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки. Позитивним зрушенням у даному питанні є підписання в лютому 2022 року Президентом України Указу про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про план реалізації Стратегії кібербезпеки України», яку було затверджено ще в серпні 2021 року [4]. Відповідно до неї пріоритетними напрямками діяльності є, окрім європейської та євроатлантичної інтеграції, безпечний кіберпростір та захист прав громадян у ньому. Тобто, держава прагне створити належні умови для функціонування такого простору без становлення небезпеки для тих, хто його використовує.

Як ніколи важливо, щоб кожна організація об'єктивно та критично оцінювала свій рівень безпеки та була готова запобігати існуючим чи потенційним загрозам кібербезпеки.

Найпоширенішими кібератаками являються фішинг та витік даних. Так, за період війни в Україні 60-70% кібератак були саме фішинговими [5]. Доцільно зазначити, що фішингом є надсилання шахрайських електронних листів, які зазвичай маскуються під надійним та офіційним джерелом.

Основною метою такого виду атаки є бажання отримати відповідну конфіденційну інформацію або ж заразити вірусом пристрій маніпуляційним способом. Нерідко такі шахраї маскуються під державні органи. До прикладу, у червні 2022 року від імені Державної податкової служби розповсюджувались фішингові листи з повідомленням про несплату податку. Повідомлення містило zip-архів, відкриття якого призводило до завантаження шкідливої програми [6].

Чомусь серед власників малого та середнього бізнесу існує думка, що вони не є привабливими для кіберзлочинців з огляду на їхні інформаційні ресурси. Проте це твердження однозначно хибне. Насправді ж, малий бізнес значно вразливіший до кібератак, ніж великий, і на це є ряд причин. Атакувати малий та середній бізнес легше, бо він зазвичай слабше захищений або ж не захищений зовсім. Так, малі компанії витрачають менше ресурсів на кібербезпеку, зокрема й через те, що на думку керівництва наявні більш важливі питання, що потребують певних витрат. До того ж, не завжди таку атаку можна виявити. З огляду на це, хакерам простіше штурмувати саме такі підприємства. Цікаво, що мала компанія не завжди являється кінцевою мішенню зловмисників. Часто вона слугує допоміжним інструментом входу до даних більшої та важливішої структури, з якою співпрацює. Тобто, доступ до інформаційних систем малих компаній дозволяє кіберзлочинцям атакувати великі. Тому, крайне важливо розуміти, що абсолютно кожен бізнес може стати цікавим об'єктом для хакерів.

Суттєво, що партнери компанії та постачальники теж являються слабкою ланкою кібербезпеки підприємства. Так, існує така кібератака, коли кіберзлочинці дістаються до внутрішніх ІТ-систем компанії через партнерів або ж постачальників - supply chain attack (атака на ланцюг поставок). Насправді, це чи не найнебезпечніша кіберзагроза, з якою довелось зіштовхнутись українським підприємствам під час війни.

Основний ризик полягає в тому, що компанії створюють максимальний кіберзахист для своїх інформаційних систем, але в той же час вони не спроможні контролювати всіх своїх партнерів і підрядників, які мають доступ до їхніх даних. Через те, що працівники таких підприємств володіють невисоким рівнем знань щодо кібербезпеки, хакери й атакують компанії-підрядників, отримуючи необхідний їм доступ до систем.

Хакери діють у такий спосіб з низки причин. По-перше, їм значно важче проникнути в системи напряму через втручання у цільову компанію, так як ймовірніше всього, вона надійно застрахована від подібних атак. Водночас, підрядна організація не завжди має аналогічну захищеність. До того ж, цільова компанія надає своїм підрядникам цілком законні доступи до своїх систем.

Яскравим прикладом такої атаки є вірус NotPetya, що ширився у 2017 році. У результаті його запуску робота багатьох установ була зупинена. Власне цій атаці піддалися банки, медіа, державні установи, підприємства критичної інфраструктури тощо. Крім того, були вражені й урядові сайти, зокрема

Кіберполіції та Служби спеціального зв'язку. Тобто, такі атаки становлять максимальну небезпеку, зокрема для компаній-критичних об'єктів.

У воєнний час метою кібератак є, перш за все, бажання шахраїв отримати доступ до важливих даних, знищити критичну інфраструктуру, й, відповідно цим завдати непоправної шкоди. Саме тому компаніям слід підходити крайнє відповідально та критично до питань співпраці з третіми сторонами. Що ж стосується підрядних організацій, то їм необхідно приділити більше уваги своєму внутрішньому контролю, зокрема захистити робочі системи, серверне обладнання та навчити співробітників основам кібербезпеки.

Підсумовуємо, що інформація є дійсно цінним ресурсом, який привертає увагу кіберзлочинців. Тож, ані представники бізнесу, ані державні структури не застраховані від можливих атак.

З огляду на це, керівникам підприємств варто замислитись над істотним значенням кібербезпеки для свого бізнесу. У жодному разі не варто заощаджувати на гідному захисті, а в перспективі доцільно створювати цілі департаменти всередині компанії, які будуть відповідати за це.

Не завадить також здійснювати певні превентивні заходи на підприємстві для того, щоб забезпечити максимальну безпеку компанії. Так, для кращого розуміння можливих загроз бізнесу, слід періодично здійснювати аналіз потенційних ризиків. З метою швидкого та оперативного відновлення діяльності організації у випадку атаки, варто мати відповідний план реагування. Необхідно пам'ятати про важливість безпечного співробітництва з партнерами та підрядниками. До того ж, крайнє важливо забезпечити співробітникам обізнаність щодо кібербезпеки, адже це дозволить їм швидко розпізнавати певні атаки та правильно реагувати на них. Досягнути цього можна шляхом колективних обговорень та проведенням відповідних тренінгів.

Якщо ж все-таки компанію було атаковано, то одразу після ліквідації негативних наслідків доцільно переглянути існуючі контролю, для того, щоб виявити певні недоліки та прогалини в плані реагування, що в свою чергу, дасть змогу покращити його та недопустити подібних випадків в майбутньому.

Бачимо, що кібербезпека бізнесу є надзвичайно актуальним питанням у сьогочасній реальності. Так як ворог постійно вдосконалює атаки, нам вкрай необхідно покращувати захист.

В умовах теперішньої дійсності виникає нагальна потреба в проведенні аналізу та оцінки поточної ситуації в країні компаніями. Підприємствам варто періодично передбачати ймовірний подальший розвиток подій, маючи при цьому певні напрацювання та плани щодо впливу можливих сценаріїв на діяльність їхнього бізнесу.

Отже, з метою найкращого та найбільш повного захисту компанії, доцільно впроваджувати нові потужні програми й пам'ятати про важливість навчань персоналу щодо кібербезпеки. Ці завдання являються стратегічно

важливими як для державних установ, так і для приватного бізнесу. Пам'ятаємо, що інформаційний фронт є ще одним полем бою на шляху до нашої перемоги в цій війні.

Список використаних джерел:

1. Microsoft Digital Defense Report, 2021. URL: <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RWMFfi> (дата звернення: 22.10.2022).
2. Чотири місяці війни: статистика кібератак. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/chotiri-misyaci-viini-statistika-kiberatak> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Рейтинг Державного індексу кібербезпеки, 2022. URL: <https://ncsi.ege.ee/country/ua/> (дата звернення: 22.10.2022).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про план реалізації Стратегії кібербезпеки України». Указ Президента України від 1 лютого 2022 року № 37/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/372022-41289> (дата звернення: 22.10.2022).
5. Один із векторів кібератак - фішинг. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/odin-iz-vektoriv-kiberatak-fishing> (дата звернення: 22.10.2022).
6. Нові кібератаки через розсилання небезпечних файлів. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/uvaga-novi-kiberataki-cherez-rozsilannya-nebezpechnikh-failiv-zlovnisniki-vikoristovuyut-temi-shtrafiv-vid-podatkovoyi-ta-yadernogo-terrorizmu> (дата звернення: 22.10.2022).

Науковий керівник: доктор філософії права, старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ Коломієць К. В.

Адрес електронної пошти автора: hontarukinna@gmail.com

ДАМЧУК Дар'я

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 4-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології*

РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початку повномасштабного вторгнення рф на територію суверенної України було завдано значної шкоди як населенню нашої країни, так і бізнесу. На жаль, чимало підприємств опинилися в гарячих точках, де відбуваються активні бойові дії. Відповідно, перед українськими підприємцями постав непростий вибір: повністю чи частково призупинити свою діяльність, або ж перемістити свої потужності у більш безпечні регіони України.

В умовах війни питання належного функціонування бізнесу набуває особливої актуальності у зв'язку з необхідністю соціальної та фінансової підтримки. Дуже важливо, щоб представники бізнесу працювали і реанімували економіку, адже це основа для підтримки обороноздатності країни.

Крім того, від 24 лютого 2022 року в Україні було зареєстровано майже 150 тисяч нових бізнесів, з яких 132 тисячі – фізичні особи-підприємці [1]. Це свідчить про те, що досить велика кількість українців навіть в умовах війни та значної невизначеності готові працювати на благо держави, брати на себе зобов'язання та відповідати за долі тих, кому створюють нові робочі місця.

На підтвердження цього, можна навести дані опитування, що було проведено дослідницькою компанією Gradus Research методом самозаповнення анкети в мобільному додатку (рис.1).

Дані рисунку 1 свідчать, що більша частка (72%) українських підприємців готові продовжувати свою підприємницьку діяльність в межах нашої країни.

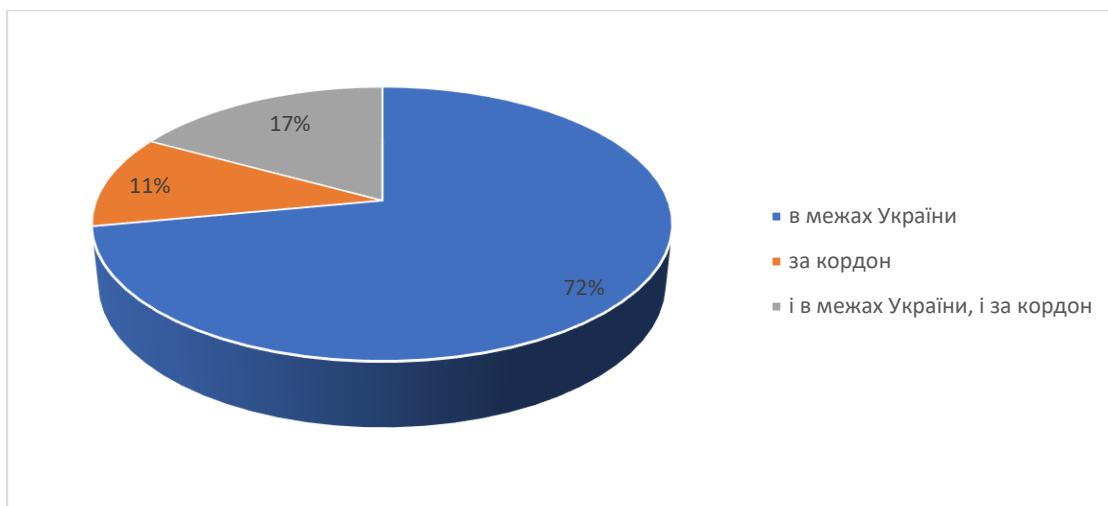

Рисунок 1. Напрямки переміщення українського бізнесу

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

З огляду на це, із середини березня 2022 року уряд України запровадив Програму релокації підприємств, що передбачає здійснення переміщень фірм, компаній, організацій та підприємств із територій, що наближені або перебувають у зоні активних бойових дій, до більш безпечних регіонів Заходу України (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області) [3].

Програмою релокації може скористатися будь-яке підприємство та повністю або частково перевезти свої потужності. Для допомоги в релокації запустили платформу цифрової взаємодії, на основі системи «ProZorro. Продажі» та її майданчика E-Tender, за допомогою якої підприємці з постраждалих регіонів можуть подати заявку на переміщення, а бізнес із безпечних регіонів – запропонувати приміщення, обладнання та інші ресурси для релокованих підприємств [4]. Подаючи заявку на переміщення вказується спеціалізація підприємства, кількість працівників, можливості виробництва, потреби у виробничому приміщенні, сировині, розміщенні співробітників, а також спосіб транспортування [5].

Головний виконавець таких релокаційних дій – АТ «Укрзалізниця». Посередником у забезпеченні перенесення потужностей, перевезення обладнання, підготовки необхідної документації, проходження блокпостів тощо, виступає АТ «Укрпошта» [6].

Від початку дії Програми релокації підприємств було переміщено 710 підприємств, 500 з них уже поновили роботу [7].

Найбільш привабливими регіонами для релокації підприємств стали Львівська, Чернівецька та Закарпатська області. Трохи менше бізнесів вирішило переміститися до Тернопільської, Хмельницької, Івано-Франківської, Рівненської, Вінницької, Волинської областей (рис. 2).

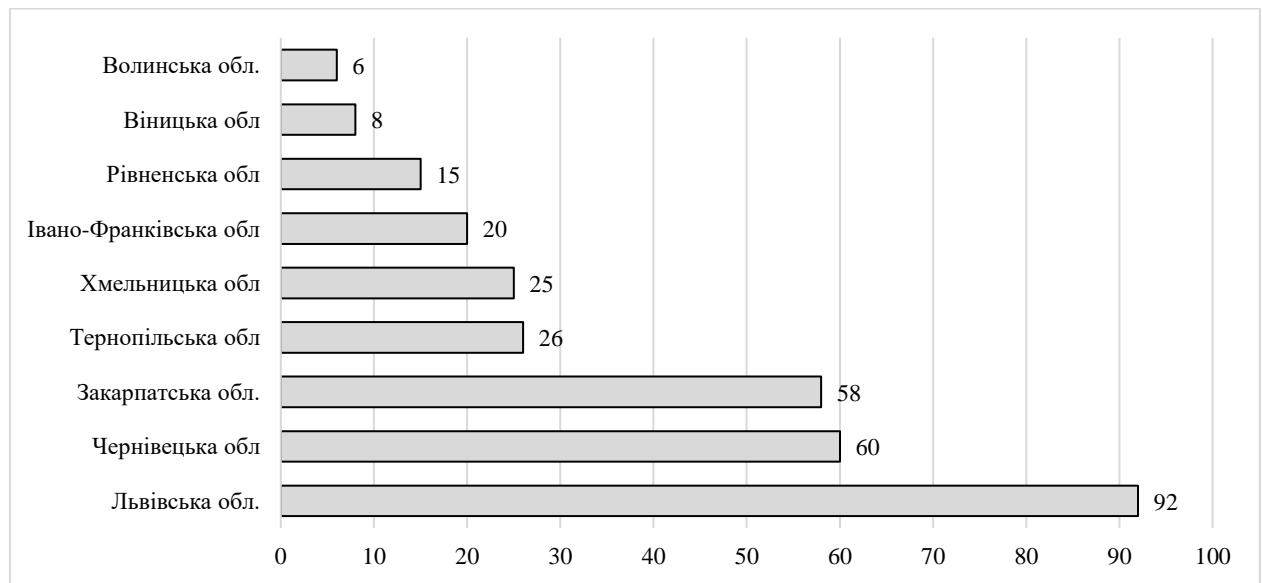

Рисунок 2. Кількість релокованих підприємств відповідно до областей Заходу України (станом на квітень 2022 року)

Джерело: побудовано автором на основі даних [8]

Прикладом бізнесу, що скористався програмою релокації, є кавова компанія Royal Life. До повномасштабного вторгнення вона працювала в Києві та переробляла 30 тонн сировини на місяць. Однак в березні 2022 року задля безпеки підприємство перемістило свої потужності на Рівненщину в селище Демидівка [9].

Переміщення було вимушеним і компанія мала починати все з нуля, проте позитивним аспектом стало те, що регіон почав отримувати свою економічну вигоду, а саме:

1. Внаслідок діяльності компанії Royal Life «Нова пошта» збільшила товарообіг на своєму відділенні в с. Демидівці до пів тонни завдяки щоденній відправці кави з цього підприємства адресатам.

2. Попит на високоякісну каву перевищує пропозицію, тому підприємство прагне нарощувати потужності й вже має плани на розширення до 30 працівників.

3. Відповідно зростає кількість робочих місць у регіоні [10].

Таким чином, реалізація державної програми щодо релокації бізнесу виправдала свою дієвість. Переміщене підприємство Royal Life отримало можливість працювати, сплачувати податки для наповнення бюджету країни, забезпечувати робочими місцями як переміщених працівників, так і місцеве населення, в результаті чого відбувається ефективний обмін досвідом.

Отже, відновлення економіки у воєнний час є однією з пріоритетних цілей держави, результативне досягнення якої сприятиме відновленню експортного потенціалу та внутрішнього ринку країни, наповненню державного та місцевих бюджетів, збереженню та створенню нових робочих місць,

утриманню належного рівня платоспроможності населення та створенню умов для повернення громадян України з-за кордону.

Усвідомлюючи з перших днів війни, що економічний фронт є не менш важливим, ніж військовий, влада України не стоїть осторонь та допомагає бізнесу, робить все можливе для порятунку економічного потенціалу держави та акцентує увагу на програмах з підтримки бізнесу. Програма релокації підприємств стала одним із способів порятунку українського виробництва й збереження ділової активності в Україні. Вона дозволила покращити організацію процесу переїзду бізнесу в межах країни та запропонувати підприємцям додаткові можливості.

Список використаних джерел:

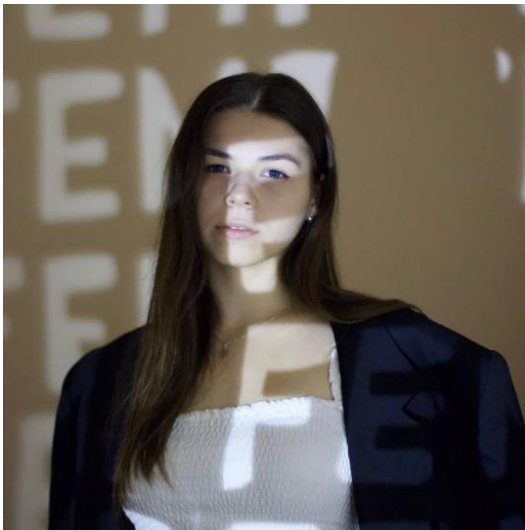
1. УНІАН. Інформаційне агентство. Допомога під час війни: як держава може стимулювати розвиток бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unian.ua/economics/finance/dopomoga-ukrajincyam-pid-chas-viyini-2022-yak-derzhava-mozhe-stimulyuvati-rozvitok-biznesu-novini-ukrajina-11953230.html>
2. Gradus Research Company. Опитування українського бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://gradus.app/documents/262/Gradus_Forbes_Ukrainian_Business_Survey.pdf
3. Міністерство економіки України. Програма релокації підприємств [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
4. Як бізнесу врятуватися від війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zn.ua/ukr/business/relokatsija-biznesu-ta-pilhova-orenda.html>
5. Інформаційне агенство "ЛІГА:ЗАКОН", 2010-2022. Релокація бізнесу в Україні та в ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://biz.ligazakon.net/analytics/213880_relokatsiya-bznesu-v-ukran-ta-v-s
6. Собкевич Оксана. Огляд реалізації програми релокації підприємств в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpruyemstv-v-ukrayini>
7. Укрінформ. Економіка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3552215-robotu-ponovili-vze-500-relokovanih-pidpriemstv.html>
8. Finance.ua. Релокація бізнесу на Захід України: топ-регіонів, куди найбільше переїжджають [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://news.finance.ua/ua/relokaciya-biznesu-na-zahidnu-ukrainu-top-rehioniv-kudy-naubil-she-pereizhdzhayut>

9. Газета КМУ «Урядовий кур'єр». Економіка війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/relokaciya-plyus-34-biznesi/>

10. Рівненська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rv.gov.ua/news/relokaciya-biznesu-na-rivnenshchinu-trivaye-royal-life-pereyihala-u-demidivku>

Науковий керівник: к.е.н., доцент Пурденко О.А.

Адрес електронної пошти автора: D.Damchuk_FEMP_19_2B_d@knute.edu.ua

ЖУЛЕЙ Віталіна

*студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології*

УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАННЯ ЗЕРНОВИХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вступ. Повноцінне вторгнення і жорстокий напад російської федерації на суверенну Україну розпочався 24 лютого 2022 року. Агресори стали причиною руйнування будинків, інфраструктури, людських життів. І одразу завдали неабиякий удар економіці України. Зазнали втрат всі галузі економіки. Відбувся найбільший шок у логістиці: перериваються ланцюги поставок, погіршується або зовсім припиняється експорт продовольства, що в свою чергу, може спричинити продовольчу кризу в різних регіонах світу, а особливо в країнах, котрі залежать від українського імпорту: Близький Схід, Північна Африка, Південно-Східна Африка. Адже головна ціль росії – спричинення гуманітарної кризи. Тому нам просто необхідно зберегти і покращити економічну стійкість України. Це питання почало набирати оборотів вже на

початку війни, а українці продовжують робити все, щоб допомогти своїй державі. І як же це зробити в умовах страшенної війни.

Проблема. Російська війна спричинила порушення логістичних ланцюгів, блокування портів, обстріл підприємств та захоплення деяких територій України, що відбилося у значному обмеженні експортних можливостей нашої країни, котра була головним постачальником для багатьох країн. Спочатку і до сьогодні ця ситуація продовжує бути шоком для інших регіонів світу, адже неодноразово в них були пусті полицки з українськими продуктами. Тому відновлення ланцюгів постачання агропромислової продукції наразі є більш, ніж актуально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання експорту зернових культур широко досліджено у працях сучасних науковців. Зокрема, у праці Н.І. Патики, К.А. Пріби [1] проведено оцінювання позицій України на світовому ринку рослинницьких продуктів та обґрунтовано наукові засади щодо їх посилення у перспективі.

У праці М.Д. Балджи [2] автором проаналізовано зерновий ринок України та його експорт: переваги і проблеми. Аналіз статистичної моделі рентабельності зерновиробництва.

І.А. Артеменко [3] детально досліджує стан експорту зерна в новітній господарській стратегії України. У статті досліджено сучасний стан експорту зерна на світові ринки й обґрунтовано необхідність змін у зерновому балансі країни, які визначаються завданнями продовольчої безпеки та трансформації сировинного характеру національно господарства України в інноваційну економіку.

Метою даної статті є демонстрація частки агропромислового ринку та його обсяги в довоєнний період і під час війни. А також виявлення проблем управління ланцюгами постачання агропромислової продукції, можливі шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. Під час пандемії (COVID-19), спалах котрої почався в грудні 2019 року, всі ми думали, що більшої кризи бути не може. Проте 24 лютого на Україну обрушилась катастрофа у вигляді повномасштабної війни. Коронавірус вже тоді встиг сколихнути ланцюжки поставок у всьому світі, коли на чергу прийшла інша криза, яка ще більше погіршує ситуацію, збільшуючи інфляцію на всіх ринках.

Україна входить до п'ятірки світових постачальників зернових, забезпечуючи майже 10% від загального обсягову світових поставок зерна. А саме, забезпечує зерном понад 400 мільйонів людей у світі [4].

Та й взагалі агропромисловий комплекс визнано одним із стратегічних секторів національної економіки, у якому формується у середньому 10,8% валової доданої вартості й 9,3% загальноукраїнського ВВП [5]. Слід зазначити, що він відіграє значну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, адже більша частка діяльності припадає на експорт.

Слід зазначити, що країна постачає більше половини пшениці, що розподіляється Всесвітньою продовольчою програмою, аби подолати голод і підвищити продовольчу безпеку в багатьох країнах, що розвиваються.

Звичайно, вторгнення росії вплинуло на посівну та збиральну роботу в Україні. Перед фермерами постала складна задача, котра має безпековий, логістичний, виробничий та фінансовий ризики. Багато фермерів збирають врожай, незважаючи на російські обстріли та заміновані поля, особливо спостерігається на півдні і сході країни. Також існує нестача робітників, адже багато працівників пішли воювати. Це все вплинуло на доступність і виробництво продукції в решті світу.

Ціна на пшеницю в ЄС зросла на 24% з 24 лютого, першого дня вторгнення. Також помітне значне подорожання добрив. Природно, війна призвела до стрімкого зростання цін й на звичайні та найнеобхідніші товари, як в Україні, так і для інших верств населення, особливо для бідних.

На *рис. 1* представлено зміну індексу продовольчих цін (*FAO Food Price Index*) на основі середніх значень індексів цін на основні товарні групи: м'ясо, молочні продукти, зернові, рослинні олії, цукор, в порівнянні з індексом цін на зернові культури у період 2014 – 2021 рр. У 2022 році варіація йде від 135.6 (січень) до 159.7 (березень). На зернові від 140.6 (січень) до 173.5 (травень) [6].

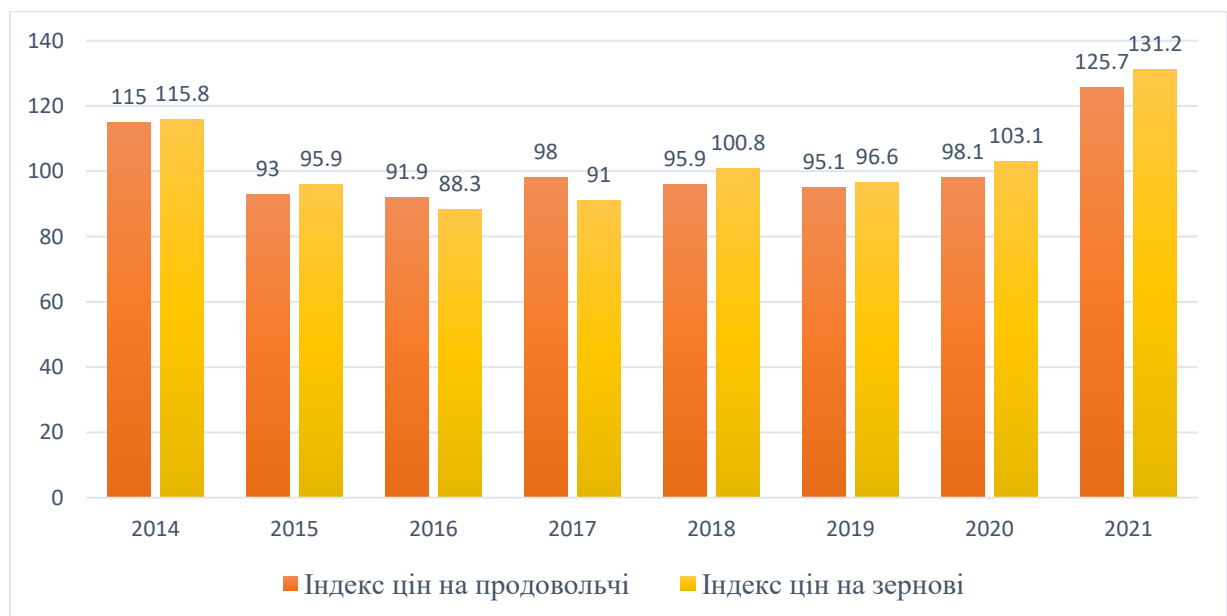

Рис.1. Зміна індексу продовольчих цін (FAO Food Price Index) у період 2015-2021 роки

Джерело: складено автором на основі [6].

Фахівці сільського господарства тепер стикаються з рішенням або нормувати використання добрив, або перекласти збільшені витрати на клієнтів, що призведе до підвищення цін на кінцеву продукцію для споживачів.

Згідно з розрахунками Міністерства аграрної політики та продовольства України, через війну втрачено до 30% посівів або 5 млн га. У зв'язку з цим недоотримана виручка аграрного бізнесу становитиме 5-7 млрд доларів. Тваринництво знищено на 15%, що складатиме приблизно 2 млрд. доларів збитків [5].

Загальні збитки у сільському господарстві України від повномасштабної війни сягнули 4,3 млрд гривень. Зокрема, через пошкоджені сільськогосподарські угіддя та незібраний врожай аграрії втратили понад 2,1 мільярда доларів. Збитки від мінування та прямого пошкодження, щоб провести обстеження та розмінувати сягають 436 мільйонів доларів. На заміну та ремонт зрошувальної інфраструктури піде 225 мільйонів доларів. Також в Україні втратили понад 920 млн доларів через пошкоджену сільськогосподарську техніку та обладнання, 272 млн доларів унаслідок знищення зерносховищ та 136 млн доларів через загибель свійських тварин [7].

Насправді, як зазначає Ольга Гвоздьова, радниця ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», 2022 рік міг би стати рекордним для України за обсягом експорту за всю історію незалежності.

Ще на початку року, у січні-лютому 2022 року український експорт демонстрував позитивну динаміку зростання порівняно з аналогічним періодом минулого року — приріст експорту становив 34%. Проте згодом відбулося скорочення в 50% через усім відому причину. Повільне відновлення експорту почалося з травня, а найкращі результати – в останні місяці завдяки розблокуванню портів. Загалом, за 9 місяців 2022 року, Україна експортувала товарів на суму 33 млрд доларів, що на 31,5% менше, ніж обсяг за аналогічний період 2021 року [8].

Логістика, яка є важливою в ланцюжку постачання продовольства, є сферою, яка зазнала серйозних порушень у всьому світі. А отже, зараз вона вимагає кардинальних змін у різних напрямках.

У логістичних ланцюгах задіяний залізничний, автомобільний, морський, річковий і трубопровідний транспорт.

Виклик намагаються вирішити оригінальним для логістичної індустрії шляхом. Деякі країни Європи, як-от Румунія, Польща та країни Балтії, згодилися надати власні порти для перевезень зерна морем. Утім, це не вирішує проблему в масштабі. Одне з рішень — допомога наднаціональних об'єднань, зокрема Єврокомісії [9].

У довоєнний період понад 70% усієї української продукції експортувалося за допомогою морської інфраструктури. На українські чорноморські порти припадало 90% експорту зернових та олійних культур [5]. Однак окупанти замінували й блокують морські шляхи для вантажів з портів України та системно нищать інфраструктуру сухопутних шляхів на сході та півдні країни.

Порти Маріуполь, Бердянськ, Скадовськ, Херсон тимчасово не працюють. Вхід/вихід суден тимчасово неможливий; Білгород-Дністровський не працює через відсутність в порту флоту та вантажів. Вхід/вихід суден тимчасово неможливий; Миколаїв, "Ольвія", "Південний", Одеса, Чорноморськ частково здійснюють обробку наявного біля причалів флоту та відвантаження залізницею та автотранспортом. Вхід/вихід суден тимчасово неможливий [10].

Проте, це не стало вироком. Навпаки, ми бачимо, що компанії почали шукати альтернативні шляхи для налагодження логістичних ланцюгів.

З 21 березня 2022 року в Україні приймають і відправляють вантажі лише порти на Дунаї – Рені, Ізмаїл та "Усть-Дунайськ". Також п'ять чорноморських портів здійснюють обробку вантажів біля причалу, без виходу в море [10].

Як результат, у квітні порівняно з кризовим березнем експорт лише агропродукції зріс уп'ятеро.

Саме на дунайські порти припадають 30% українського експорту у воєнний час. З них вантажі прямують річкою до Румунії у порт Констанци, звідки їх везуть морем в інші країни [11].

Залізницею найбільше вантажів прямує до кордону Польщі, Словаччини та Угорщини. У березні через них з України вивезли 3 млн тонн продукції. У квітні обсяги зросли до 3,9 млн тонн. Щоб полегшити життя експортерам, "Укрзалізниця" домовляється про створення спільних компаній-операторів з Польщею та Німеччиною. Вони інформуватимуть клієнтів про перевізників, можливості та ціни [11].

Крім залізниці, український експорт на суходолі "перекинули" на автомобільний транспорт. Завдяки тому, що автотранспорт і раніше активно використовувався для доставки товарів у порти, нестачі вантажівок в Україні немає.

Унаслідок блокування морських портів зупинено експортні постачання агропродукції (у портах України заблоковано понад 90 млн. т зерна). За березень 2022 р. вітчизняний аграрний сектор втратив у реальних цінах 2,5 млрд доларів. Загальні збитки від війни у сфері сільського господарства оцінюються до 15 млрд. доларів. За даними Центру економічної стратегії, обсяги експорту сільськогосподарської продукції скоротилися у 4 рази [5].

Висновки. Всі вищеперераховані проблеми призвели до таких наслідків: зниження обсягів експортних поставок сільськогосподарської продукції, порушення та значний ріст цін на продовольства, неналежне виконання зовнішньоекономічних контрактів, порушення ланцюгів постачання, загрози втрати майбутнього врожаю.

Для вирішення існуючих проблем експорту сільськогосподарської продукції Європейською комісією розроблено План дій «Шляхи солідарності ЄС-Україна». Цей програмний документ містить низку таких кроків [5]:

- 1) надання учасниками європейського ринку додаткових суден і вантажівок; встановлення контактних пунктів за принципом «єдиного вікна»;
- 2) збільшення пропускної здатності транспортних мереж і перевантажувальних терміналів;
- 3) прискорення митних процедур і перевірок на кордоні між Україною та ЄС;
- 4) тимчасове зберігання товарів на території ЄС;
- 5) збільшення потужностей інфраструктури експортних коридорів і покращення сполучення між Україною та ЄС у середньостроковій перспективі.

Всі ми не повинні допустити, щоб ворог продовжував вражати нас і нашу економіку. Цей напад росії однозначно хоче підштовхнути 40 мільйонів людей до бідності. Натомість ми надто сильна нація, котра не дає можливості їм це повернути.

Список використаних джерел:

1. Н.І. Пати́ка, К.А. При́ба. Світовий ринок рослинницьких продуктів та позиції України на ньому: стаття.

URL:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16066/Patyka_Svitovyi_ryno_k_roslynnytskykh_produktiv_ta_pozytsii_Ukrainy_na_nomu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. М.Д. Балджа. Перспективи України до європейського ринку зерна: стаття.

URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/>

3. І.А. Артеменко. Експорт зерна в новітній господарській стратегії України: стаття. URL: <http://journal.puet.edu.ua/files/journals/1/articles/1299/public/1299-2160-1-PB.pdf>

4. Н.С. Скопенко. Сьогодні: ризики для країни і світу: стаття. Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції: «Проблеми управління підприємств у сучасних умовах». 2022, С. 55.

5. Прокопишин О.С. Проблемні аспекти організації міжнародної логістичної діяльності аграрних підприємств в умовах воєнного стану: стаття. URL:

https://www.researchgate.net/profile/Vadym-Polishchuk/publication/362068280_Osoblivosti_zastosuvanna_francajzingu_v_Ukraini_v_cas_ekonomicnih_viklikiv/links/62d52ecf66bd1654d66ef0a4/Osoblivosti-zastosuvanna-francajzingu-v-Ukraini-v-cas-ekonomicnih-viklikiv.pdf#page=83

6. World Food Situation (2022) URL:

<https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

7. Українські аграрії зазнали втрат на 4,3 млрд грн через повномасштабне вторгнення росії в Україну — дослідження.

URL: <https://hromadske.ua/posts/ukrayinski-agrariyi-zaznali-vtrat-na-43-mlrd-grn-cherez-povnomasshtabne-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu-doslidzhennya?tag=zbytky>

8. Ольга Гвоздьова. Експорт з України під час війни: як змінилась структура постачань української продукції за кордон: стаття. URL:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/>

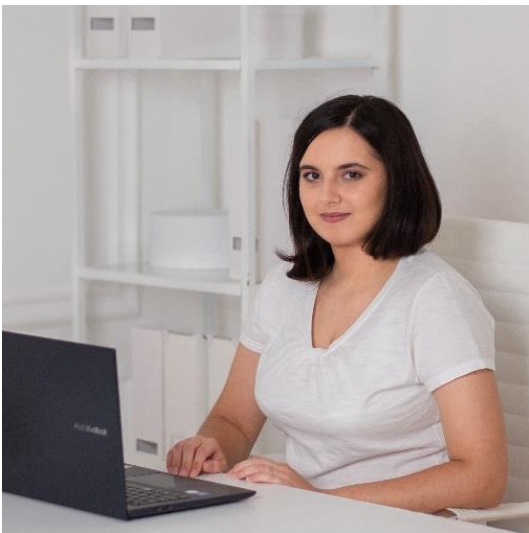
9. Ростислав Кісіль. Як війна в Україні змінює світову логістику: новина. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/24/688538/>

10. Три порти в Україні здійснюють прийом і відправку вантажів: новина. Landlord: газета. URL: <https://landlord.ua/news/try-porty-v-ukraini-zdiisniuiut-priyom-i-vidpravku-vantazhiv/>

11. Дана Гордійчук. Заблоковані порти – не вирок. Куди Україна перенаправляє експортні потоки і що з цього виходить: новина. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/11/686894/>

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики **Нечипорук А.В.**

Адрес електронної пошти автора: vitalinazulej@gmail.com

ЗАСАДЮК Альона

Студентка Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу факультету інформаційних технологій.

ІТ В УМОВАХ ВІЙНИ

У наш час, у 21 столітті, майже ніхто не був готовий до початку війни між країнами. Щоб підтримувати економіку під час цього скрутного часу і відбудувати країну після закінчення війни, що обов'язково станеться в найближчий час, треба розуміти які складнощі можуть виникати з основним складником економіки – бізнесом.

Багато проблем у бізнесі виникало й перед війною, а з її початком більшість компаній взагалі почали переїжджати та закриватися. Постраждали всі — від торгівлі, до програмування. Сфера ІТ це п'ята галузь у рейтингу прибутковості в українському бізнесі. На першому місці — сільське господарство.

До війни українська ІТ-індустрія була галуззю, яка розвивалася майже найшвидше у всій економіці, хоча і стояла на 5 місці. За минулий рік вона отримала майже 7 млрд доларів доходів від експорту послуг (у 2020 було 5

млрд доларів), що збільшило ВВП приблизно на 3% та принесло 23 млрд грн прямих податків. Так, у результаті у 2021 році український експорт ІТ-послуг зріс на 36% порівняно з 2020-м.

Після початку війни, частина промислової роботи зупинилася, а аграрний сектор втратив доступ до зовнішніх ринків. Сектор інформаційних технологій міг би стати порятунком для економіки України, з огляду на те, що працювати в ньому можна в будь-який час і в будь-якому місці.[1]

Українські ІТ-компанії будували на 2022 рік вельми широкі та оптимістичні плани. Власники бізнесів очікували, що індустрія розвиватиметься швидше. Але, як відомо, задумане не завжди здійснюється. Війна, яку країна-сусідка розпочала в Україні, зруйнувала як довготривалі, так і короткострокові плани більшості українських підприємців, а з ними, і самих громадян.

За даними опитування порталу DOU, до кінця березня 61% українських ІТ-фахівців, у тому числі 80% київських, покинули свої будинки та переїхали в безпечніші місця, зокрема за кордон.[3]

Багато хто виїхав за кордон задля безпеки, деякі – через переїзд компаній, у тому числі ІТ, через початок повномасштабної війни. Загалом українське ІТ виявилось дуже стресостійким. Опитуваним компаніям вдалося зберегти ефективність роботи на рівні 95-96% від довоєнного рівня.[1]

Уже за перший місяць воєнних дій вітчизняна ІТ-індустрія втратила немалу частину доходів: закордонні клієнти відмовляються від співпраці та бояться укласти нові контракти, а внутрішній ринок тим часом виявився неплатоспроможним.

Є свої плюси, є свої й мінуси. Українське ІТ не мало залежне від світового ринку. Якщо говорити глобально, то у світі попит на ІТ-фахівців з України не зменшився, що не скажеш про рівень зарплат.

Хоча відсоток ефективності роботи високий, європейська асоціація програмної інженерії отримала багато листів, у яких закордонні компанії висловлюють свої побоювання, що Україна є зоною високого ризику. Геополітична ситуація зараз відлякує клієнтів і на її вирішення складно вплинути навіть відмінними показниками роботи українського ІТ. Замовники бояться, що українці через війну не виконають замовлення вчасно або кинуть роботу над проектами, але вони не розуміють, що це не так. Також було проведено внутрішнє опитування та виявлено, що кожна друга компанія зіткнулася з подібною ситуацією з відмовами від закордонних клієнтів. Українські компанії намагаються якнайкраще забезпечити своїх співробітників та надати їм можливість бути зі стабільним зв'язком, організовуючи їм переїзд в інше місто чи країну.

За таких умов навіть війна, яка впливає без перебільшення на всі сфери, не заважає ІТ-компаніям і далі якісно надавати свої послуги. Головне - постійна комунікація із закордонними клієнтами.

Приблизно 40% українського ІТ-експорту у 2021 році припало на США. Другий за величиною ринок із часткою майже 10% — Великобританія. Швейцарія, в свою чергу, закриває трійку.

Можна сказати, що український експорт щороку зростає на 30-35%, й у 2022 році очікувалося прогнозоване збільшення. Якби не одне «але» — війна. [2]

Після початку повномасштабної російсько-української війни експортна ІТ-індустрія зменшилася на 5%, внутрішня — ще більше, але на неї припадала невелика частка.

Якщо іноземні компанії продовжують співпрацю, то часто вони починають знижувати зарплати програмістів до 20%.

Найчастіше це пов'язують із результатом діяльності аутсорсингових компаній, які наймають українських спеціалістів для роботи над іноземними проектами.

Український ІТ-сектор, яким би потужним він не був, постраждав на закриття проектів, скасування замовлень або їхню відсутність, втрату клієнтів і фінансування. Зазнали збитків в основному сектори, які надавали послуги українським компаніям або чиї продукти були спрямовані на український ринок. Особливо війна зачепила малий та середній бізнес. Проте ті, хто все ще тримається на плаву, щосили намагаються продовжувати працювати, шукати іноземних клієнтів і допомагати економіці України зростати. [4]

Зараз є вказівки європейським та американським компаніям не підписувати нових контрактів із представниками українського ІТ-сектору. Усе це через побоювання давати Україні нові контракти, оскільки тут зона високого ризику. [4]

Але не все так погано й в деяких компаніях простежується низка трендів, які можуть суттєво вплинути на розвиток індустрії в майбутньому:

- Сервісні компанії сфокусували свою увагу на ринках Європи, Скандинавії та США. Багато бізнесів уже давно розглядали можливості для виходу на іноземні ринки і війна значно прискорила цей процес.
- До закінчення війни внутрішні проекти заморожені або закриті, оскільки більшість сконцентровано на зовнішніх.
- Тотальне урізання витрат українських продуктових компаній, які працювали лише на внутрішньому ринку. Це дасть змогу на деякий час продовжити існування тих компаній, чиї доходи за оцінками фахівців за час війни впали від 3 до 10 разів.
- Обережне наймання працівників. Кількість вакансій зменшилась у 15 разів. Якщо на початку року в компаніях було відкрито до 150 вакансій, то зараз усе зменшилося десь у 10-15.
- Відмова від офісної роботи. Covid-19 розпочав тенденцію переходу на віддалену роботу. Війна ж зі свого боку укріпила цей спосіб ведення бізнесу.

Оренда часом несе великі витрати, а скорочення таких витрат допоможе компанії довше бути на плаву.

Українське ІТ достатньо залежне від світового ринку. І хоча вказівки не наймати наших фахівців за кордоном є, попит на ІТ-фахівців не зменшується, а тільки збільшується. 500 000 – 800 000 вакансій, які не закриваються в Сполучених Штатах Америки, розподіляються світом, велика частина з яких йде в Україну.

Після війни, звичайно, Україна досить швидко зможе відновитися. Зараз є багато запитів на запрошення українських фахівців. Іноземні компанії активно починають забирати кадри в українських компаній. Може статися так, що за півроку 80% ринку становитимуть міжнародні компанії й лише 20% – українські.

Кількість вакансій скоротилася, а охочих їх зайняти зросла в рази. Але є технології, які навіть зросли в цінах, оскільки відповідних спеціалістів дуже мало. Війна змінила ІТ-ринок і зараз є кейси, коли деякі компанії мають цілі команди, які залишилися без проєктів.

Водночас із тим, Україна зараз на перших шпальтах у всіх ЗМІ. Про нашу країну зараз дізнаються з різних сторін, не лише військової. Говорять і пишуть про підприємства, які так чи інакше працюють під час війни.

Багато хто дивується якою стійкою є Україна і пропонують нам свою допомогу. Навіть більше, нам намагаються допомагати в період переговорного процесу з іноземними замовниками.

Крім очевидних проблем, як-от відсутність нових замовлень і втрата старих, є і плюси – усе більше і більше запитів на роботу до цілих команди, інколи до 15 осіб. Адже багато хто зараз відмовляється від субпідрядів у білорусі та росії й шукає заміни в Україні. Саме це трохи стабілізує ситуацію на українському ІТ-ринку.

Для тих, хто втратив роботу чи навпаки, готовий запропонувати її українським спеціалістам, Європейська асоціація програмної інженерії запустила платформу для пошуку EASE Work. Платформа має багато міжнародних партнерів, а в Україні є вільний ІТ-ресурс, який потребує стабільної роботи.

Сьогодні, як ніколи раніше, від кожного учасника українського ІТ-ринку потрібна залученість та активність в інформаційному полі. Спільними зусиллями можна створити та донести правильні меседжі до закордонних партнерів та міжнародних ринків. Ми зможемо обмінюватися актуальними даними та знаннями, запроваджувати світові тенденції в Україні, і це стане лише початком спільної роботи.

Важливо робити активне перегрупування та оптимізацію бізнесу для того, щоб у нових реаліях компанії почали зростати. У будь-яких кризових явищах, зокрема під час війни, є можливість розвитку та зростання.

Ті, хто тільки вчиться, може використовувати навчальні платформи для вивчення ІТ, які під час повномасштабної війни стали безкоштовними.

Для ІТ-компаній є кілька рекомендацій, щоб продовжувати працювати:

- Провести переговори з усіма міжнародними партнерами, щоби донести свій позитивний настрій та об'єктивну інформацію про ситуацію в компанії та країні в цілому.
- Провести переговори щодо нарощування проектних команд або збільшення частки продажів ваших продуктів у партнерів.
- Зробити аудит фінансів компанії та усунути фінансову неефективність за допомогою зміни мотивації чи підвищення продуктивності. Ніхто не знає, на скільки затягнеться війна, тому необхідно оптимізувати витрати, щоб у разі часткової або повної зупинки доходів якнайдовше зберігати компанію та команду.
- Розпочати пошук нових зарубіжних партнерів. Поки про Україну говорять у всьому світі, потрібно використати це на благо ІТ-сектору.[2]

Ну й на завершення, щоби робота була стабільною:

- Оптимізуйте всі витрати
- Важливо напрацьовувати та зберігати фінансову подушку. Адже не відомо, як довго триватиме війна.
- Збільшіть кількість зустрічей із командою. Вони – ваша друга сім'я, якій також важливо отримувати підтримку, відчувати свою цінність і володіти інформацією про зміни. Спілкуйтеся, діліться думками та ідеями та залишайтеся на позитиві.
- Залишайтеся на зв'язку. Усі мають розуміти, що проекти в процесі реалізації та все йде за планом.[4]

Навчаймось, підтримуймо економіку, друзів і все обов'язково налагодиться!

Список використаних джерел:

1. ІТ та війна: як працює найсучасніша галузь України - BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61241033> (дата звернення: 27.10.2022).
2. Що чекає на українське ІТ через війну. Highload.today - медиа для разработчиков. URL: <https://highload.today/uk/blogs/dvi-kompaniyi-vzhezakrilisya-vse-uskladnyuvatimetsya-shho-chekaye-na-ukrayinske-it-cherez-vijnu/> (дата звернення: 27.10.2022).
3. ІТ-індустрія в Україні впала на 5-10% і до кінця року заробить на \$1,5 млрд менше – Delo.ua. Останні новини України та світу онлайн - Головний діловий портал Delo.ua. URL: <https://delo.ua/uk/telecom/it-industriya-v-ukrayini-vpala-na-5-10-i-do-kincyu-roku-zarobit-na-15-mlrd-mense-398932/> (дата звернення: 27.10.2022).

4. IT не здається: як змінилася ситуація в галузі під час війни. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/openmind/20239640-it-ne-zdaetsya-yak-zminilasya-situaciya-v-galuzi-pid-chas-vijni> (дата звернення: 27.10.2022).

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри цифрової економіки та системного аналізу **Роскладка А.А.**

Адрес електронної пошти автора: A.Zasadyuk_FIT_1_21_B_d@knu.edu.ua

КАДУК Ольга

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології

АГРАРІЙ І ДОПОМОГА УРЯДУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Протягом довгого часу агропромисловий комплекс України посідав провідні позиції серед експортерів світу. У 2021 році частка агропродукції становила 41% від загального експорту країни [1]. Повномасштабне вторгнення РФ стало справжнім випробуванням для аграріїв України, оскільки їх бізнес прив'язаний до конкретної території, і роботу на полі чи фермі неможливо перенести на невизначений термін.

На територіях Харківської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей окупанти вивозили велику кількість зерна з елеваторів на територію Росії. Під час збору урожаю, згоріли десятки тонн зернових культур. Через вторгнення зруйновані налагоджені довгими роками логістичні ланцюги, велика кількість посівних територій заміновано або знаходяться під окупацією (за даними Мінагрополітики, через війну площа земель під посівну 2022 року зменшилась на 3,5 млн га), знищено техніку, елеватори, заблоковані порти, українська авіація стоїть на місці. Ринок страждає від дефіциту пального, добрив, оборотних коштів, бо раніше все це Україна імпортувала з Білорусі та Росії. Велика кількість робітників або на передовій або пішли до тероборони. Аграріям бракує коштів для закупівлі насіння, добрив, засобів для захисту рослин, крім того ціни на різні аграрні товари дуже зросли. Все це дуже ускладнювало процес продажу

сільськогосподарської продукції. Це колосальні збитки як для підприємств, так і для економіки України.

Тому, агробізнес разом з урядом України визначили три фактори для збереження аграрної сфери під час повномасштабної війни.

Перший фактор – це розвиток, збереження та контроль експортної логістики. Для забезпечення потреб держави та населення країни було введено заборону на експорт деяких видів сільськогосподарської продукції, так званий мораторій на експорт. До переліку такої продукції увійшло: просо, цукор, сіль, овес, жито. Експортувати пшеницю, кукурудзу, м'ясо, яйця, меслін, соняшникову олію можна лише за попереднім інформуванням уряду, та отриманням спеціальної ліцензії. Наприкінці березня уряд встановив квоту на вивезення добрив у розмірі до 210 тис. тонн, проте не більше 70 тис. тонн на місяць [2]. Через агресію РФ, робота морських портів була неможлива. У 2021 році через них здійснювалося близько 90% експорту сільськогосподарської продукції, тому всі експортні операції відбувались лише за допомогою залізничного транспорту. 22 липня 2022 року у Стамбулі було підписано угоду про розблокування трьох найбільших портів України: «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний» [3].

Незважаючи на те, що війна і досі продовжується, експорт зерна з України у жовні майже повернувся до довоєнного рівня. За словами чиновників, за перші 17 днів жовтня відставання становило лише 2,4%, в порівнянні з цим же періодом 2021 року[4]. Задля збільшення експорту, Уряд країни спростив процедури, пов'язані з перетином зерна на всіх кордонах; змінено порядки перетину; укладена домовленість із іншими країнами про спрощення відповідних формальностей при перевезенні агропродукції. Україна і Польща працюють над проектом будівництва труби від Яготина до Гданська для транспортування соняшnikової олії з України, та йдуть переговори щодо подовження дії зернового коридору[5].

Другий фактор – збереження нового врожаю. Через агресію РФ Україна втратила майже 13 млн т елеваторних потужностей, через це аграрний ринок може відчути дефіцит ємностей для зберігання зерна. Зараз частина елеваторів України зруйнована, частина розташована на окупованих територіях.

«На елеваторному ринку все йде «догори дригом». Змінюється елеваторна географія. Якщо до війни більша кількість елеваторів будувалась у східній та центральній частинах України, то наразі будівництво переміщується до західної частини країни, де завжди була найменша кількість елеваторів і за кількістю і за об'ємом», - головна редакторка Rail.insider Ірина Воробйова[6].

За розрахунками спеціалістів у листопаді буде найбільший пік дефіциту місткостей для зберігання зерна. Він може становити 5-15 млн тонн. Все залежить від темпів експорту, обсягів споживання та темпу збирання врожаю.

Низькі темпи експорту на нестача сховищ можуть призвести до знецінення та втрати частини урожаю, який найчастіше зібраний під обстрілами. Для недопущення такої ситуації, Уряд ухвалив законопроект, який звільняє від ввізного мита імпорту, тимчасових засобів зберігання та обладнання на час воєнного стану та на 30 днів після нього[7]. Розглядається можливість будівництва складів підлогового зберігання зерна за допомоги міжнародних партнерів, і розблокування приватизованих держпідприємств, для зберігання сільгосподарської продукції.

Третій фактор – кредитування та доступ до фінансування агросфери. Для аграрної сфери є дуже важливим використання необхідної кількості техніки. Тому на період воєнного стану Мінагрополітики дозволило використання тракторів, самохідних шасі та іншої техніки без їх попередньої реєстрації, але це тільки на час воєнного періоду[8].

Аграрний сектор це другий фронт боротьби в умовах війни для нашого народу за продовольчу та фінансову незалежність. Тому агрохолдинги мають право при правильно підготованому пакеті документів і за належного обґрунтування зробити відстрочку своїм працівникам у період мобілізації строком до шести місяців.

Задля підтримки аграріїв у рамках держпрограми «Доступні кредити 5-7-9%» у період воєнного стану та протягом місяця після його завершення сільськогосподарські виробники мають можливість одержати кредит під 0% у розмірі до 60 млн грн. до шести місяців для провадження сільськогосподарської діяльності. Для малого та середнього агробізнесу держава передбачила компенсацію у розмірі відсоткової ставки за кредитами 50 млн грн. [9].

Війна – це час для подолання викликів, які випадають на нашому шляху та вміння адаптуватися до змін довкола. Держава, бізнесмени, військові, звичайні люди продовжують невтомно працювати, для забезпечення безпеки народу країни та перемоги держави над агресором.

Список використаних джерел:

1. Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/u_2021_rotsi_ukraina_zbilshila_eksport_agroproduksii_na_25.
1. Обмеження щодо експорту харчової продукції з України, введені під час дії воєнного стану [Електронний ресурс].- Режим доступу до ресурсу: <https://kmp.ua/uk/analytics/infoletters/restrictions-on-food-export-from-ukraine-imposed-during-martial-law/>.
2. Стамбульська сага про українські порти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://latifundist.com/blog/read/2915-stambulska-saga-pro-ukrayinski-porti-yaki-perspektivi-ta-rizik>.

3. Темпи експорту зерна досягають довоєнного рівня [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://logist.fm/news/tempi-eksportu-zerna-z-ukrayini-dosyagayut-dovoiennoho-rivnya>.
4. Державна підтримка та відновлення агросектору після Перемоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://minagro.gov.ua/news/v-agropolitichnij-forum-derzhavna-pidtrimka-ta-vidnovlennya-agrosektoru-pislya-peremogi>.
5. Україна втратила близько 13 млн елеваторних потужностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://elevatorist.com/novosti/14740-ukrayina-vtratila-blizko-13-mln-t-elevatornih-potujnostey>.
6. Про внесення зміни до розділу XXI "Прикінцеві та перехідні положення" Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввезим митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://ips.ligazakon.net/document/JI07773A?an=2>.
7. На період воєнного стану можна не реєструвати сільгосптехніку [Електронний ресурс].- Режим доступу до ресурсу: <https://agravery.com/uk/posts/show/na-period-voennogo-stanu-mozna-ne-reestrivati-silgospptehniku>.
8. Розвиток державної програми "Доступні кредити 5-7-9 %". [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok--derjavnoyi-programi-dostupni-krediti-5-7-9--u-fokusi-uvagi-zasidannya-radi-z-finansovoyi-stabilnosti>.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри торговельного підприємства та логістики **Нечипорук А. В.**

Адрес електронної пошти автора: O.Kaduk_FEMP_14_20_B_d@knu.edu.ua

КОБИЛЯЦЬКА Влада
Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу
магістратури
факультету економіки,
менеджменту та психології

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ МІЖНАРОДНОЇ КОРПОРАЦІЇ

Функціонування сучасних міжнародних корпорацій нерозривно пов'язане з цифровізацією та діджиталізацією. Цифрові системи охоплюють процеси виробництва та стосуються механізмів керування підприємством. Діджиталізація широкого спектру бізнес-процесів супроводжується підвищенням якості кінцевого продукту, скороченням витрат праці, отриманням конкурентоспроможності виробництва.

На думку Панасюка В., Бурденюка Т. та Мужевича Н., індикатором функціонування міжнародних корпорацій є застосування цифрових платформ у процесі прийняття управлінських рішень, що перешкоджають дестабілізації фінансового стану та отримання від'ємних фінансових результатів [1].

Діджиталізація (digitalization) бізнес-процесів міжнародних корпорацій являє собою сукупність виконання взаємодій у мережі Інтернет, автоматизацію виробничих процесів та цифровізацію допоміжних бізнес-процесів. Особливістю функціонування сучасних міжнародних корпорацій є забезпечення сталого розвитку. Фінансова стійкість, як частина загальної економічної стійкості транснаціональних корпорацій, є важливим об'єктом управління в поточний момент часу, якщо розглядати її у взаємозв'язку з бізнес-процесами або під час виконання однорідних господарських операцій, що визначаються бізнес-процесом [2].

Механізм управління фінансовою стійкістю ТНК пов'язаний зі здійсненням операційних бізнес-процесів, які створюють грошовий потік від основної діяльності. До таких бізнес-процесів відносять: роботу з постачальниками та підрядниками в частині придбання сировини та матеріалів, контроль за витрачанням матеріальних та трудових ресурсів, маркетингові стратегії, що забезпечують реалізацію виробленої продукції, виконаних робіт або наданих послуг, виконання зобов'язань та стягнення заборгованості.

В умовах діджиталізації бізнес-процесів змінюються підходи до роботи з постачальниками на стадії заготівлі товарно-матеріальних цінностей та покупцями в процесі реалізації продукції та оцінювання конкурентоспроможності виробництва.

Діджиталізація дає змогу визначити положення міжнародної корпорації в інтернет-просторі. З цією метою опрацьовується:

- контент взаємодії з контрагентами;
- можливість деталізації та повного інформування про поточний стан замовлення покупця;
- формування адаптованого механізму продажу продукції під запити конкретного покупця;
- доступність отримання інформації про конкурентні переваги виробленої продукції.

Певними перевагами діджиталізації процесу продажу продукції є скорочення маркетингових витрат, розширення меж пошуку постачальників та покупців, підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

У цьому зв'язку необхідно уточнити причини дестабілізації фінансової стійкості, з яких треба розширювати інформаційну базу для прийняття оперативних рішень у частині управління фінансовою стійкістю в рамках здійснення бізнес-процесів.

Розвиток інституційного забезпечення цифрових трансформацій у ЄС пов'язаний зі стратегічними документами, відображеними на рис. 1.

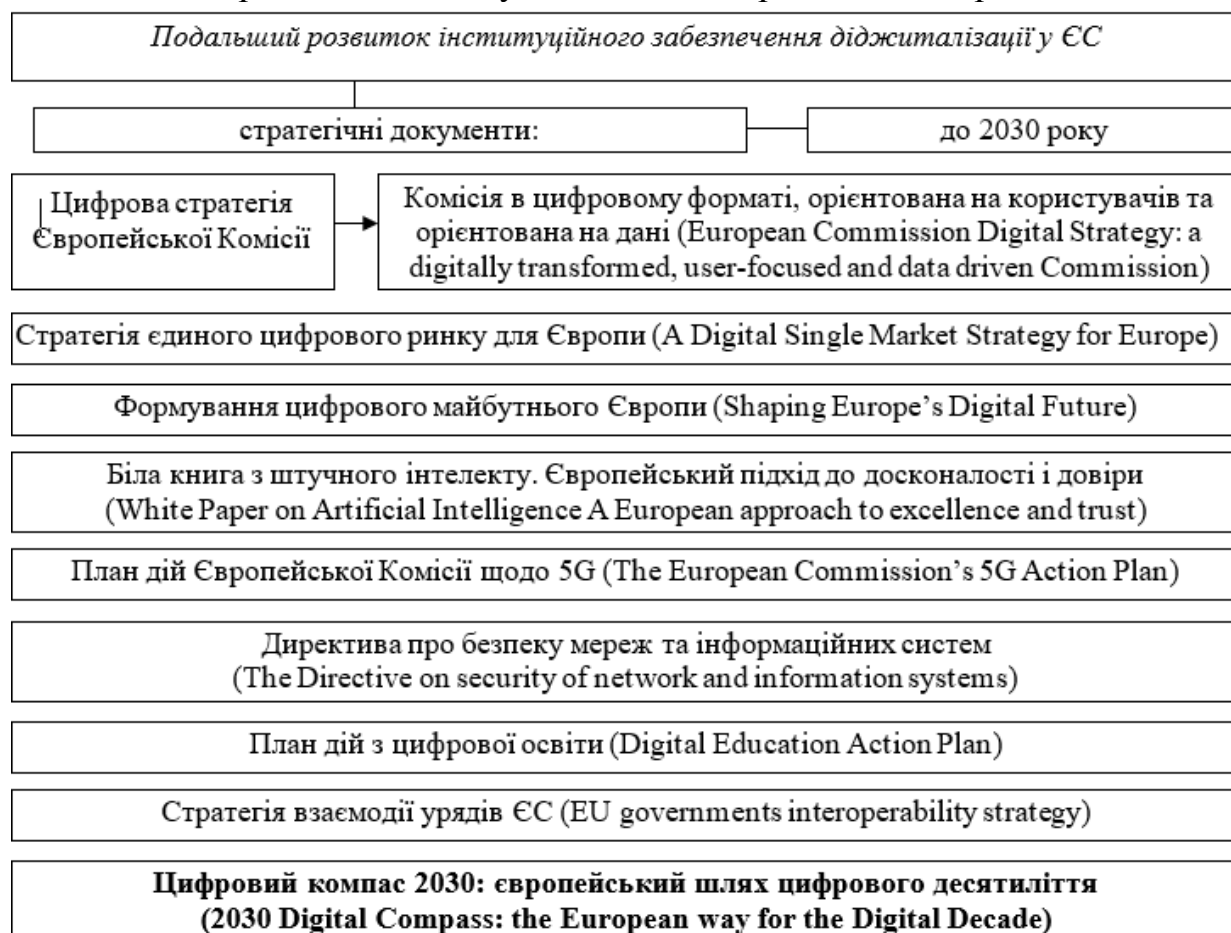

Рисунок 1. Розвиток діджиталізації у ЄС

Джерело: побудовано автором на основі даних [3].

Одним із найважливіших стратегічних документів ЄС, який визначає цифрові трансформації як основу розвитку ЄС до 2030 р. є Цифровий компас 2030: європейський шлях цифрового десятиліття.

Функціонування та розвиток сучасної міжнародної корпорації вимагає ефективного управління бізнес-процесами, тобто виконання всіх поставлених перед бізнес-моделлю завдань, що забезпечують її конкурентоспроможні переваги.

Сьогодні діджиталізація процесу управління у фінансово-господарській діяльності міжнародної корпорації є цифровізацією даних, їхньою обробкою та формуванням вихідної інформації для прийняття рішень, які мають звітний характер.

Водночас ТНК функціонують в умовах зовнішнього середовища під впливом низки закономірних чинників, що визначають їхню конкурентоспроможність. Також в корпорації щодня формується певна управлінська інформація.

У рамках виконання бізнес-процесів визначено масиви інформації: дані аналітичного обліку, управлінської та фінансової звітності, системи менеджменту, стратегічного аналізу, досвід управління. Для уточнення вихідної інформації можливе застосування сучасних інструментів оцінювання. У частині формування собівартості продукції можна конкретизувати величину непрямих витрат, списаних на конкретний об'єкт калькулювання, застосовуючи ABC-аналіз як метод їхнього розподілу.

Амортизаційна політика, що застосовується в корпорації, впливає на балансову вартість основних засобів. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), Загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку США (GAAP) визначають можливість зміни способу нарахування амортизації в процесі експлуатації об'єкта. Зміна прямолінійного методу нарахування амортизації на прискорений відобразить схему отримання доходу від використання об'єкта основних засобів, коли в перші роки експлуатації визначено найбільшу віддачу від використання. Для забезпечення достовірності даних про розрахунки з дебіторами та кредиторами варто визначати величину реальної вартості заборгованості з урахуванням термінів оплати. В оцінюванні величини запасів, що підлягають реалізації, можливе використання методів чистої вартості реалізації для визначення майбутніх фінансових результатів.

Діяльність працівників бухгалтерської служби міжнародної корпорації передбачає напрями, представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Напрями діяльності сучасного обліковця

Назва напрямку	Сутність напрямку
Облікова діяльність	1.1 Організація облікової системи. 1.2 Ведення первинного, аналітичного, синтетичного обліку. 1.3 Ведення фінансового, управлінського, податкового обліку
Аналіз	2.1 Поточного фінансового стану та результатів діяльності суб'єкта господарювання в цілому, окремих його підрозділів або напрямів діяльності. 2.2 Динаміки показників суб'єкта

	господарювання. 2.3 Стратегічний аналіз
Контроль	Дотримання нормативних вимог щодо організації, ведення обліку, складання та подання звітності, здійснення господарських операцій.

Джерело: побудовано автором на основі даних [4].

Працівник бухгалтерської служби міжнародної корпорації має володіти навичками збору, аналізу, синтезу даних, а також контролювати дотримання чинного законодавства.

Цифрові платформи ERP набули широкого застосування в рамках реалізації сучасних бізнес-моделей. Платформа дає змогу синтезувати інформацію як операційних, так і допоміжних бізнес-процесів. Серед позитивних моментів роботи ERP варто виділити взаємодію деяких елементів облікової, аналітичної, фінансової служб із системою менеджменту корпорації [5]. На основі зазначеної взаємодії відбувається одержання оперативної інформації щодо поставлених завдань.

Найбільшу значущість становлять модулі оперативного обліку, контролю та аналізу витрат корпорації, контролю та виконання розрахунків із дебіторами, управління активами та фінансами. Інформація про витрати на виробництво продукції представлена у звітах, де вказується економія чи перевитрата відповідних видів ресурсів. Оскільки ERP платформи здійснюють зв'язок із застосовуваною в організації програмою для автоматизації бухгалтерського обліку, то інформаційною базою є поточний облік. Водночас критерієм у вирішенні питань щодо вибору покупця є факт неоплати або прострочення виконання зобов'язань, що на нашу думку, носить не цілком обґрунтований характер, тому що існують інші критерії у виборі покупця (фінансове становище, безперервність діяльності, доставка товару до покупця, його контрагенти, питома вага неоплаченої заборгованості в структурі зобов'язань кредиторів).

У частині управління активами передбачено модуль виявлення неефективних запасів, які не беруть участь у процесі виробництва та підлягають продажу, а також блокування взаємодії з постачальником цього виду активів.

Як переваги цифрової платформи прийняття рішення можна виділити оперативність отримання результату та скорочення витрат на утримання системи управління корпорацією.

Недоліками в роботі платформи можуть бути неможливість урахування непередбачуваних обставин та недостатність сформованих вихідних даних.

Певним трендом у системі управління корпорацією є формування цифрової платформи, що відповідає цілям та завданням конкретного суб'єкта господарювання, що забезпечує прийняття оперативних рішень на основі поточної ситуації та попереднього досвіду опрацювання подібної проблеми.

Процес ухвалення управлінського рішення системою менеджменту корпорації є виконанням таких етапів [6]:

1. Визначення проблеми.
2. Формування вихідних даних для діагностики ситуації.
3. Виконання аналітичних процедур на основі представлених масивів інформації.
4. Інтерпретація результатів обробки.
5. Розробка можливих сценаріїв розвитку подій.
6. Вибір оптимального рішення та його реалізація.

Отже, використання цифрової платформи в системі менеджменту корпорації передбачає розроблення найчастіших проблем, адаптованих під запити підприємства з можливістю їхнього уточнення та коригування, та формування вихідних даних, цифрова обробка яких дасть змогу прийняти оптимальне рішення. Виконання аналізу даних, застосування методики обробки даних, інтерпретація розрахованих значень та опрацювання кількох варіантів подальших дій відбуваються згідно з заявленими цілями та завданнями, сформульованими системою менеджменту. Генерація цифрової платформи має включати проблему, вихідну інформацію, варіанти прийнятих рішень, оцінювання ефективності та наслідки виконання чи невиконання рішень, спрямовані на забезпечення ефективного управління бізнес-процесами для зниження ризиків дестабілізації фінансової стійкості міжнародної корпорації.

Список використаних джерел:

1. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. Галицький економічний вісник. 2021. № 1 (68). С. 70-76.
2. Литвинов О. М. Діджиталізація: на порозі цифрового дахау. Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті віце-президента Кримінологічної асоціації України, професора О. М. Литвака (м. Харків, 23 квіт. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2020. С. 170-172.
3. ІВАНЧЕНКОВА, Л., ТКАЧУК, Г., СКЛЯР, Л., МАРКОВА, Т., & ЄВТУШЕВСЬКА, О. (2022). РОЛЬ РОЗВИТКУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЗА УМОВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ. *Economic Synergy*, (1;2), 122–131. <https://doi.org/10.53920/ES-2022-1;2-9>.
4. Кулинич М.Б., Матвійчук І.О., Сафарова А.Т., Герасименко Т.О. Діджиталізація обліку, аналізу та оподаткування в системі управління підприємством. *Вісник Львівського торговельно- економічного університету*.

Економічні науки. № 64, 2021. С. 57-63.

5. Рогова Н.В. Трансформація політики, інструментів і технологій обліку та оподаткування в умовах цифрової економіки. *Фінансовий простір*. 2020. № 2(38). С. 103-116.

6. Варламова М.Л., Дем'янова Ю.О. Основні тенденції діджиталізації у глобальному вимірі. *Галицький економічний вісник*. 2020. Вип. 63 (2). С. 251–260.

Науковий керівник: Доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку та оподаткування **Костюченко В.М.**

Адрес електронної пошти

автора: v.kobylyatska_femp_6_21_m_d@knute.edu.ua

КОРЧАГА Тетяна

*Студентка Державного торговельно-
економічного університету 3-го курсу
факультету інформаційних технологій*

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

З початку воєнного конфлікту в економічній ситуації України відбулися значні зміни, які позначилися на всіх сферах бізнесу. Ці трансформації торкнулися й електронної комерції.

Наразі проникнення мережі Інтернет у бізнес та всі сфери суспільного життя іде дуже швидкими темпами по всьому світу. Такі поняття, як електронний бізнес, інформаційні технології, інтернет-маркетинг, електронна комерція стали сприйматись як важливі та необхідні атрибути процесу комунікацій, ділової практики підприємства. Конкурентоспроможність сучасного підприємства можлива лише за умови широкого впровадження новітніх технологій на основі Інтернету. Лише високий рівень комп'ютерних телекомунікаційних технологій та інформаційних систем спричинив виникнення інноваційного виду економічної діяльності — електронної

комерції, одним із головних компонентів якої є електронна торгівля. Тепер покупка в один клік, не виходячи з дому, у будь-якій точці земної кулі - не фантазія, а реальність [1].

Галузь електронної торгівлі у 2021 році набула великого росту. Експерти-фахівці виділяють передусім кардинальну зміну саме світогляду покупців. Зовсім нещодавно купівля через мережу Інтернет мала не так багато прихильників, особливо із людей старшого покоління. Наразі такі покупки стають усе більш популярними і вікова аудиторія стала набагато ширшою. Переважно це наслідок пандемії COVID-19 та карантинних обмежень, що стали рушійною силою для швидкого зростання сфери електронної торгівлі. Онлайн-бізнес швидко відгукнувся на прагнення ймовірних покупців як можна менше ходити до супермаркетів, торговельних центрів, тому дуже оперативно розширив та доопрацював спроможності онлайн-магазинів та впровадив можливості інтернет-маркетингу [2].

Для компаній це послугувало як сигнал до розширення товарної лінійки, удосконалення логістики, сервісу, оплати та підготовки до жорсткого протиборства з конкурентами. Це дало дуже позитивні наслідки насамперед для клієнтів. Адже зовсім недавно кількість покупців на сайтах інтернет-магазинів була обмежена й це давало їм змогу вводити свої правила. А зараз, навпаки, іде боротьба за кожного клієнта. Хоча на підставі підсумків анкетування виявилось, що інтернет-покупці України не чекають чогось незвичайного. А як завжди, насамперед цікавляться вартістю, асортиментом, швидкістю доставки та зручністю оплати [2].

Не зважаючи на негативний вплив загострення воєнного конфлікту в Україні на ведення електронної торгівлі, спостерігається невпинне зростання обсягу онлайн-продажу. Онлайн-бізнес в Україні різко пішов на спад у перших числах березня 2022 року, але швидко оговтався та почав адаптуватися. Уже з другої половини березня логісти могли спостерігати певний ріст запитів: люди трохи прийшли в себе, відновилися логістичні схеми (де це було можливо), стихло активне масове переселення. Деякі показники онлайн продаж навіть змогли повернутися на довоєнний рівень уже у травні 2022 року. Цьому сприяли такі причини:

1. Переселенці не змогли знайти звичних для них товарів, а брати те, що є, не захотіли;
 2. Відмова від брендів преміумкласу та заощадження на онлайн-покупках аналогічних товарів;
 3. Патріотичні мотиви: підтримування українських брендів.
- Усе це разом дає можливість швидкого росту електронної торгівлі [3].

Динамічний зріст е-торгівлі

Відповідно до даних анкетування компанії Deloitte в Україні, перед війною вже протягом двох років підряд спостерігався майже вдвічі збільшений темп росту обсягу електронної торгівлі. Так 22 % опитуваних підкреслили, що все більше купують на інтернет-ресурсах, і тільки 9% роблять покупки, як і раніше,

у закладах торгівлі. І така динаміка тільки зростає. Спочатку причиною була пандемія коронавірусу, що змусила покупців користуватися послугами електронної торгівлі. За дослідженнями компанії Soul Partners і Baker Tilly Україна, об'єм сфери електронної торгівлі зріс у 2020 році на 41% та становив 4 мільярди доларів США, а це 8,8% від усього об'єму торгівлі в роздріб у нашій країні. Сфера електронної торгівлі виросла з 2016 року майже утричі, тому консультанти передбачали її ріст впродовж наступних п'яти років [4].

Дослідження зміни показників

Аналітики Promodo вже через декілька місяців війни порівняли зміну ключових показників у деяких сегментах української онлайн-торгівлі з лютого до травня 2022 року. До уваги брали такі дані: дохід, рекламний бюджет, середній чек, вартість залучення клієнта, покупці, відсоток витрат на рекламу. З першого дня війни й десь до середини березня 2022 року онлайн торгівля втратила майже весь свій дохід. Але вже з другої половини березня дохід зріс разом зі значним збільшенням інтернет-запитів. А у травні обсяг продажу деякі груп товарів (косметичні засоби, зоотовари, гігієнічні та господарські товари) зміг повернутися на довоєнний рівень. Адже війна змусила змінити не тільки місцезнаходження людей України, а й шаблони їхнього поведіння в закладах торгівлі. На нових місцях не скрізь можна знайти звичний товар, тому більше замовляють в інтернет-магазинах [4].

Втрата 83% сеансів eCommerce

До початку війни спостерігався швидкий ріст електронної комерції. Але з початком повномасштабного вторгнення діяльність інтернет-магазинів скоротилася до 82,7% сеансів. Ситуація почала покращуватись із середини березня 2022 року й це призвело до збільшення сесій (табл.1)

Таблиця 1

Динаміка сесій інтернет-магазинів України за спеціалізацією, %

Період	Побутова техніка	Товари для дітей	Автомобілі (колеса та диски)	Жіночий одяг
31.01—06.02 28.02—06.03	-74,6	-81,6	-84,8	-89,9
28.02—06.03 28.03—03.04	+57,2	+58,5	+1,227.2	+149,4
28.03—03.04 31.01—06.02	-60,1	-70,8	+101,9	-74,9

Джерело: складено автором за даними [5]

Звернемо увагу, що різкий ріст запитів на товари автомобільного сегменту пояснюються зміною пори року, адже початок березня – це час для зміни зимової гуми на літню. Ще одна причина – водії, у кого були шини для літа, не

змогли їх забрати із собою, і мусили купити інші, хоча й не планували цього робити.

Зниження доходів компаній

Із середини березня 2022 року дохід продавців почав рости, що дає можливість дуже насторожено давати прогноз позитивних тенденцій. Бо збитки на початку квітня все ж залишилися дуже великими (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка доходу інтернет-магазинів України за спеціалізацією, %

Період	Побутова техніка	Товари для дітей	Автомобілі (колеса та диски)	Жіночий одяг
31.01—06.02 28.02—06.03	-80,3	-94,6	-93,5	-97,1
28.02—06.03 28.03—03.04	+134,5	+526,8	+3,355.4	678,1
28.03—03.04 31.01—06.02	-53,8	-66,3	+125,3	-77,4

Джерело: складено автором за даними [5]

Майже така ж ситуація спостерігається й у звітах щодо кількості транзакцій. Найбільших збитків зазнав сегмент одягу, оскільки ці товари не були предметом першої необхідності. Проте за місяць ситуація покращилася, адже люди у разі переїзду не змогли взяти з собою одяг на всі пори року (табл.3).

Таблиця 3

Динаміка транзакцій інтернет-магазинів України за спеціалізацією, %

Період	Побутова техніка	Товари для дітей	Автомобілі (колеса та диски)	Жіночий одяг
31.01—06.02 28.02—06.03	-87,2	-96,5	-93,1	-98,0
28.02—06.03 28.03—03.04	+165,3	+597	+3,323.9	+1,264.3
28.03—03.04 31.01—06.02	-66,0	-75,3	+149,9	-72,4

Джерело: складено автором за даними [5]

Конверсійний коефіцієнт теж практично відновився до попередніх показників уже через місяць після початку війни. Виняток – автотовари, де CR значно виріс раніш через зміну сезону (табл.4).

Таблиця 4

Динаміка коефіцієнта конверсії інтернет-магазинів України за спеціалізацією,
%

Період	Побутова техніка	Товари для дітей	Автомобілі (колеса та диски)	Жіночий одяг
31.01—06.02 28.02—06.03	-45,7	-51,8	-54,3	-98,0
28.02—06.03 28.03—03.04	+59,5	+103,1	+113,5	+1,264.3
28.03—03.04 31.01—06.02	-13,3	-2,2	+149,9	-2,5

Джерело: складено автором за даними [5]

Зміна середнього чеку серед покупців

Також відбулися зміни, що стосуються середнього чеку клієнта. Не зважаючи на те, що трафік значно знизився, середній чек у групах товарів «Дитячі товари» та «Побутова техніка» значно виріс. Мабуть тут ставка робилася на інвестицію коштів або ж побоювання дефіциту чи зростання ціни товару. А в категоріях «Автотовари» та «Одяг» дуже знизивсь. Це сталося мабуть тому, що клієнти задовольняли передусім свої першочергові потреби, заощаджуючи на інших покупках (табл.5).

Таблиця 5

Динаміка середнього чека інтернет-магазинів України за спеціалізацією, %

Період	Побутова техніка	Товари для дітей	Автомобілі (колеса та диски)	Жіночий одяг
31.01—06.02 28.02—06.03	+47	+48,2	-22,1	+32,6
28.02—06.03 28.03—03.04	-6,4	-5,4	+0,4	-66,8
28.03—03.04 31.01—06.02	+37,6	+40,2	-21,8	-56,0

Джерело: складено автором за даними [5]

Призупинення кампаній в Google ads

Усі ритейлери в Україні припинили свої рекламні акції та кампанії зранку 24 лютого 2022 року. Уже через тиждень стало помітно, що деякі з них стали

поновлюватись, але ще станом на середину квітня торговці все ж не ризикнули повернутися на довоєнні рекламні бюджети (табл.6).

Таблиця 6
Динаміка бюджету інтернет-магазинів України за спеціалізацією, %

Період	Побутова техніка	Товари для дітей	Автомобілі (колеса та диски)	Жіночий одяг
31.01—06.02 28.02—06.03	-99,5	-99,4	-100,0	-100,0
28.03—03.04 31.01—06.02	-92,2	-92,0	+84	-100,0

Джерело: складено автором за даними [5]

Наразі багато сайтів онлайн-магазинів України потроху поновлюють рекламну кампанію та починають налагоджувати роботу в більш безпечних містах та районах, де можлива доставка через поштові відділення [5].

Колись завершаться воєнні дії рф, й інтернет-торгівля відновить позитивну динаміку, з'являться нові можливості для ведення даного виду бізнесу. Наразі велика кількість роздрібних онлайн-торговців розглядає можливість виходу на ринки Європи й підлаштовують свої бізнес-процеси відповідно до сучасних мінливих та непередбачуваних умов. Зараз торгівля України перебуває не в таких вигідних умовах, як це було до 2022 року. Адже війна внесла багато обмежень та відібрала в людей впевненість у майбутньому. Та все ж, попри складнощі, треба іти вперед. Дуже важко втриматися в цій сфері без уміння пристосовуватися до змін та вчасно адаптуватися.

Потрібно слідкувати за характером розвитку ринку електронної комерції, оптимізувати витрати, зосередитися на реалізації короткотривалих проєктів, впроваджувати продумані логістичні маневри в галузі транспортування, складування, досліджувати зміну потреби в деяких категоріях товарів і послуг. Переїзд людей на нове місце проживання або повернення до своїх домівок, хоч і повільно, але стабільно поверне до збільшення продаж онлайн. Але й тут будуть нюанси, бо потреби покупця можуть суттєво змінитися, наприклад, попит на відомі бренди преміум-сегменту може суттєво зменшитися. Усе це потребує врахування вітчизняними онлайн-торговцями.

Список використаних джерел:

1. Основні тенденції розвитку ринку електронної комерції в Україні [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/144.pdf.
2. Електронна комерція-2022: на що варто звернути увагу українським компаніям [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://interfax.com.ua/news/blog/793857.html>.

3. *Український e-commerce під час війни – дослідження [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://ain.ua/2022/07/01/ukrayinskyj-e-commerce-pid-chas-vijny/>.*
4. *Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі рітейлерів протягом I півріччя 2022 року Джерело: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/> [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/>.*
5. *Як змінився український eCommerce за місяць війни [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://promodo.ua/ua/blog/yak-zminivsya-ua-ecommerce-za-pershij-misyats-vijni.html>.*

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент, гарант освітньо-професійної програми бакалаврського рівня вищої освіти “Торговельний бізнес”, **Кавун-Мошковська О.О.**

Адрес електронної пошти автора: T.Korchaha.FIT.122.20@knu.edu.ua,

КРАСНОВСЬКА Єлизавета

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

ШОППЕРТ Яна

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Розвиток економічних суб'єктів України в умовах сьогодення, а також здійснення ними зовнішньоторговельних операцій вимагає активного втручання держави в дані процеси та актуалізує питання посилення валютного регулювання. Валютне регулювання являє собою діяльність окремих державних органів, яка спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами. Метою валютного регулювання визначено «забезпечення єдиної державної політики у сфері валютних операцій та вільного здійснення валютних операцій на території України» [1].

У законодавстві України зазначено, що здійснення валютного регулювання закріплено за Національним Банком України, Державною фіскальною службою та уповноваженими банками. Зазвичай НБУ перший приймає удар від різких змін в економічному середовищі та запроваджує комплекс антикризових заходів, що, зі свого боку, повинне призвести до уникнення подальшої дестабілізації в країні.

З перших днів війни НБУ запроваджує активну антикризову політику та всіма способами намагається стабілізувати ситуацію, що викликала шок у більшості економічних суб'єктів України. Загалом можна виділити три основні кроки, які було зроблено: фіксація валютного курсу; введення валютних обмежень; зміна граничних строків розрахунку за операціями з експорту та імпорту товарів.

Перше, що зробив Національний банк України 24 лютого 2022 року - це зафіксував офіційний курс гривні до долара США на рівні 29,25 грн/\$. Цей крок був виважений і допоміг попередити та не допустити різкого стрибка вартості долара щодо гривні. Також така дія НБУ допомогла стримати інфляційні процеси, мінімізувати паніку серед населення.

Однак, варто зазначити, що тривала штучне підтримування валютного курсу може призвести до серйозних негативних наслідків. Валютний курс не може бути незмінним протягом довгого періоду часу, адже зростає різниця між встановленим курсом та реальним – паритетним курсом, що діє за межами країни. Для економіки таке становище стає критичним, адже не можливо одночасно підтримувати курс та здійснювати емісію, вживаючи заходи для стабілізації фінансової системи. Тому з 21 травня НБУ зняв обмеження на встановлення курсу, за яким банки списують із рахунків клієнтів кошти в гривні, якщо вони використовують картки чи готівку за кордоном, а також дозволив банкам не обмежувати свої курси з продажу готівкової валюти, що, зі свого боку, зменшує спекуляцію в обмінниках та вирівнює умови всіх банків.

З 21 липня НБУ прийняв рішення підвищити офіційний валютний курс гривні до долара США до рівня 36,57 грн/\$. «Фіксація курсу гривні на рівні 29,25 грн за 1 доллар США на початку війни допомогла забезпечити стабільну роботу фінансової системи. Механізм фіксації курсу є стабілізатором економіки

в поточних умовах. Війна триває вже майже п'ять місяців, за які відбулися суттєві зміни в нашій та світовій економіці. В таких умовах офіційний курс гривні на рівні 24 лютого вже не відповідає реаліям та поступово втрачає роль якоря для очікувань», – наголосили в НБУ та запевнили, що валютний курс й далі будуть стримувати, а він залишиться фіксованим [2].

Наступним кроком у валютному регулюванні під час війни стало введення валютних обмежень, а саме це стосується:

- деяких обмежень щодо транскордонних переказів валюти з України, однак, варто зауважити, що це не стосується переказів за купівлю товарів критичного імпорту, список яких було суттєво розширено з початком повномасштабної війни;

- обмежень зняття готівки з рахунків громадян в Україні в іноземній чи національній валюті, що перевищує ліміт 100 тисяч гривень на день;

- обмежень зняття готівки з рахунків громадян за кордоном в іноземній валюті, що перевищує ліміт 100 тисяч гривень на день;

- обмежень зняття готівки з рахунків громадян за кордоном у національній валюті, що перевищує ліміт 100 тисяч гривень на місяць [3].

Також, були внесені відповідні зміни до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». За даною Постановою від 4 квітня 2022 року граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів становлять 90 календарних днів та застосовуються до операцій, здійснених із 05 квітня 2022 року, хоча раніше, до повномасштабної війни, даний термін становив 365 днів. З 8 червня ці строки були збільшені до 120 календарних днів, а 9 липня – до 180 днів. Такі збільшення строків були давно очікувані суб'єктами бізнесу, адже це суттєво допоможе розширити можливості експортерів та імпортерів зважаючи на ті проблеми, з якими вони стикнулися. Але потрібно зауважити, що ці граничні строки не поширюються на операції з імпорту та експорту товарів, сума яких менша ніж 400 тисяч гривень за офіційним курсом на момент здійснення даної операції [4].

За період війни, а особливо на її початку, вагомих труднощів зазнали всі галузі економіки України. Варто зазначити як валютне обмеження вплинуло на експортні та імпорتنі процеси. Як відомо, будь-які дії або ж зміни щодо валютного курсу мають істотний вплив як на міжнародну торгівлю, так і на внутрішньоекономічний стан держави. Девальвація національної валюти в короткостроковому періоді позитивно вплинула на експортерів, однак негативно позначилася на результатах діяльності імпортерів. Через проблеми з логістикою, зменшення попиту на товари, велика частина українських підприємств не може повернутися до роботи як у довоєнний період та працювати на повну потужність. Це спричинено тим, що вітчизняні

підприємства залежні від імпортованої сировини, матеріалів та обладнання, енергоресурсів. Однак, встановлення державою жорстких обмежень щодо некритичного імпорту стає вагомою перешкодою для повноцінної діяльності суб'єктів.

Отже, незважаючи на кризу, спричинену повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, Національний банк і далі вживає всі можливі заходи задля забезпечення стабільного розвитку та діяльності економічних суб'єктів України на макроекономічному рівні. Завдяки такому комплексу регулюючих заходів вдалося стабілізувати ситуацію на грошово-кредитному та фінансовому ринках країни, стримати паніку серед населення, частково адаптувати підприємства - суб'єкти ЗЕД до умов воєнного стану. Особливо позитивні наслідки валютного регулювання спостерігаються в тих областях, де наразі відносно спокійно та не відбуваються активні бойові дії. Звісно запроваджені заходи потребують корегування та доопрацювання щодо послаблення деяких обмежень задля відновлення можливості здійснювати зовнішньоторговельні операції.

Швидкість та непередбачуваність розвитку подій спонукає НБУ швидко впроваджувати нові заходи регулювання та приймати такі антикризові рішення, які не будуть гальмувати процеси міжнародної та внутрішньої торгівлі під час війни, сприятимуть відновленню економіки в повоєнний час.

Список використаних джерел:

1. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
2. Національний банк України. НБУ зафіксував офіційний курс гривні до долара США на новому рівні та вжив низку додаткових заходів для збалансування валютного ринку та підтримання стійкості економіки в умовах війни. *Національний банк України*. URL: <https://new.bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyiny-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti-ekonomiki-v-umovah-viyni> Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>
3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22/ed20220326#Text>

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту **П'янкova O.B.**

Адреси електронної пошти авторів: yelizaveta.krasnovska@gmail.com
yanashoppert23@gmail.com

КРИВЕНКО Єлизавета
Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права

ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНСЬКІ СТАРТАПИ, ЩО ЗМІНЮЮТЬ СВІТ

Незважаючи на повномасштабне вторгнення в Україну, вітчизняна стартап-екосистема і далі розвивається та, відповідно, залучає кошти. У березні цього року було створено фонд підтримки від Google, який надав грошову підтримку без частки у компанії для стартапів України. Загальний обсяг грантів – 5 млн.дол.США, до 100 тис.дол.США на кожен проект разом із наставництвом Google. Мета цього проекту – допомога українським підприємцям та післявоєнне відновлення економіки країни. Особливу пріоритетність мають компанії з проектами соціального значення. Із рисунку 1 видно, що значна частина проектів у галузі медицини та охорони здоров'я (8), освіти (4), екології (2), безпеки (2) та інші, а також розробки, спрямовані на полегшення введення бізнесу та управління персоналом (11). Кошти отримали 33 українські стартапи, але конкретні надходження до кожного проекту не розголошують. [1]

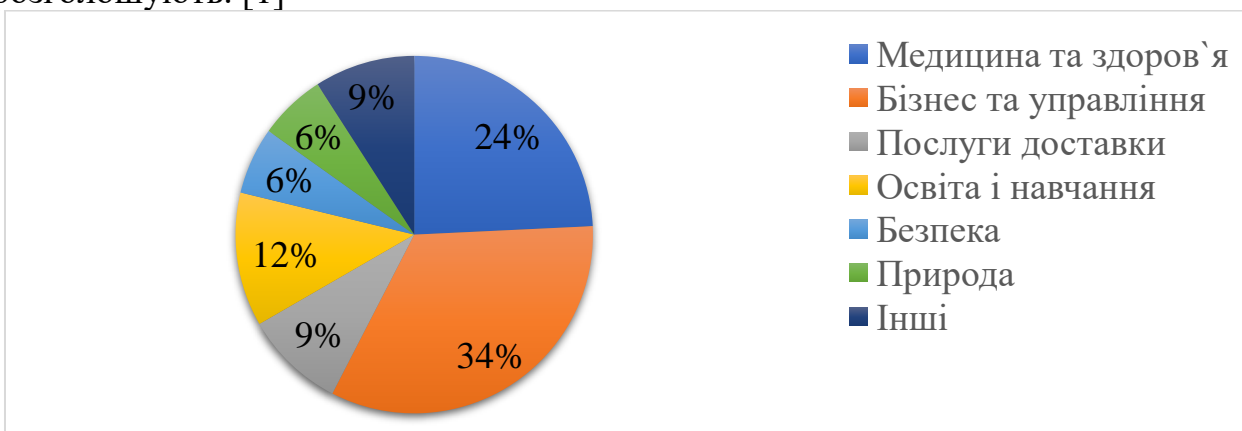

Рисунок 1. Стартап-проекти, які отримали фінансову допомогу від фонду Google у 2022 році за сферою спрямування

Джерело: побудовано автором на основі даних [1;2]

Чимало з українських стартапів заслуговують на увагу, адже пропонують інноваційні розробки, аналогів яких немає у світі. Проте війна вносить суттєві корективи в інвестування українських проєктів, і це не дивно - нестабільна економічна та політична ситуація в країні аж ніяк не приваблює вкладників для яких це величезний ризик. Протягом перших місяців вторгнення вітчизняні стартапи залучили порівняно невеликі суми – до 1 млн.дол.США. Але вже з літа почалося поступове повернення венчурного капіталу та значних інвестицій в українські розробки. Нижче наведено п'ять інноваційних українських проєктів, які здолали планку в 5 млн.дол.США інвестованих коштів цього року та перелік фондів, які долучилися до їхнього фінансування.

Таблиця 1.

Українські стартап-проєкти, які залучили понад 5 млн.дол.США у 2022 р.

Проект	Опис проєкту	Обсягко штів	Інвестори
Unstoppable Domains	Сервіс, що дає змогу замінити звичні адреси крипто-гаманців, які майже неможливо запам'ятати через велику кількість символів, на короткі NFT-домени, що містять тільки ту інформацію про власника, яку він сам хоче розкрити. Такі домени, розроблені за принципом блокчейну роблять крипто-платежі зручнішими та безпечнішими.	\$65 млн	Pantera Capital, Rainfall Capital, Mayfield, Gaingels, OKX Blockdream Ventures, Alchemy Ventures, Redbeard Ventures, Spartan Group, Polygon, CoinDCX, Boost VC, El Ventures, Broadhaven, We3 syndicate, Hardyaka and Sound Media Ventures, Draper Associates, Coin Gecko.
AirSlate (колишній PDFfiller)	SaaS-сервіс з автоматизації робочих процесів всередині компанії та документообігу без використання коду.	\$51,5 млн	Squared UiPath Ventures.
Preply	Освітня платформа для пошуку репетиторів із вивчення мов, а також інших дисциплін, якою користуються у 180 країнах світу. Поштовхом до розвитку платформи стала пандемія 2020 року та популяризація онлайн-навчання.	\$50 млн	Owl Ventures, Evli, Diligent Capital, Пшемислава Гацєка, Hoxton Ventures, Swisscom Ventures, Growth Partners Educapital, Orbit Capital.
Spin Technology (колишній Spinbackup)	Програмне забезпечення для зменшення витоку даних підприємств із хмарних сховищ. Працює з такими платформами як Microsoft Office 365, Google Workspace, Salesforce та іншими. Також до основних функцій включено резервне копіювання та відновлення, а також оцінювання наявних ризиків у застосунках.	\$16 млн	Santa Barbara Venture Partners, Iueprint Equity, Blu Venture Investors.
Salto X	Альтернатива європейським фондовим Web3-опціоном, яка змінює їх на токени, що дає змогу полегшити процедуру випуску акцій компанії, уникнути проблем із їхнім юридичним оформленням та спростити оподаткування.	€5,2 млн	ByFounders, Box Group, 3Commas, Blockwall та бізнес-ангели.

.Джерело: побудовано автором на основі даних [3]

Двоє із цих стартап-проектів уже стали єдинорогами – оцінена вартість компаній перевищує \$1 млрд. AirSlate має базу користувачів у понад 100 млн в усьому світу. Зокрема, у 2019 році проєкт отримав фінансування в розмірі \$50 млн від Silicon Valley Bank, а у червні 2022 року його було оцінено у понад \$1,25 млрд, що дало цьому стартапу почесне звання «єдиноріг». Інший український представник - Unstoppable Domains, який отримав цей статус у липні 2022 року і став п'ятим українським єдинорогом разом із Grammarly, GitLab та People.ai. До того ж цей проєкт є одним зі швидко зростаючих – його було засновано лише у 2018 році, штат – до 100 осіб, але вже у 2021 році видання Forbes включило його у список 30 найкращих українських стартапів, з оціненою вартістю у \$30 млн, яка у 2022 році зросла до \$1 млрд. За чотири роки існування цього сервісу, було реалізовано понад 2,5 млн NFT-доменів та отримано понад \$80 млн доходу.

Деякі з цих проєктів не є суто українського походження – серед співзасновників є естонці (Salto X) та американці (Unstoppable Domains), а офіси кожної з компаній розкидані по всьому світу: Сан-Франциско, Бостон, Вроцлав, Барселона, Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Пало-Альто, Таллінн та звісно Київ і Одеса. Але це не заважає компаніям підтримувати Україну в такий скрутний для неї час: на сайті Preply створено окрему сторінку із реквізитами перевірених фондів для пожертвувань на підтримку українців, доходи від російських користувачів йдуть до фонду НБУ, а послуги із вивчення мови для вимушено переміщених українців – безоплатні. Із самого початку вторгнення всіх російських користувачів AirSlate було заблоковано, на сайті створено фонд підтримки українців, значна частина прибутку йде на ЗСУ, проте ця компанія має представництво в Санкт-Петербурзі, яке все ще не офіційно не закрито та досі триває процес зупинки бізнес-діяльності у рф. [3]

Ще одна українська інноваційна розробка - біонічні протези руки від Esper Bionics. У 2019 році було випущено перший дуже примітивний прототип. Поточний же варіант включає 250 сучасних унікальних складників. Основна відмінність цього девайсу від інших аналогів у світі – більша кількість сенсорних датчиків, що максимально наближає протез до реальної руки. Уже за 2-4 тижні відбувається повне пристосування до його використання. Також компанія розробила додаток для збору даних про рух м'язів, хмарну платформу для контролю за роботою протезів, та має на меті створення «розумного» протезу ноги й загальне поліпшення світового ринку протезування, який наразі є вкрай застарілим. Для українців, постраждалих від війни, є окремий список очікування, де ціна є меншою від собівартості. У 2020 році компанія отримала кошти від українського венчурного фонду SMRK, стала одним із переможців Pitch Day – проєкту підтримки від Українського фонду стартапів, та отримала \$50 тис. від держави. Влітку 2022 року стартап отримав фінансову допомогу від

фонду Google, а також планує розгорнути ширшу фандрайзингову діяльність задля залучення додаткових коштів. [4]

Отже, можна дійти до висновку, що Україна має досить потужну стартап-екосистему, яка й далі розвивається та залучає значні інвестиції, навіть під час війни, виходить на глобальні ринки та пропонує інноваційні продукти, аналогів яких у світі не існує. Чимало проєктів націлено на вирішення соціально важливих проблем людства, наприклад ComeBack Mobility - «розумні» милиці, що допомагають у реабілітації за допомогою контролю осьового навантаження та дислокації болю; Cardiolyse - хмарна аналітична платформа, яка дає змогу дистанційно відстежувати стан серця, надає персоналізовані звіти та попереджає про виникнення небезпечних станів серця; Releaf Paper пропонує створення паперових виробів з опалого листя; платформа судової практики PRAVOSUD дає змогу пошуку юридичних рішень; додаток ZooZy дає змогу господарям встановити контроль за життям та потребами домашнього улюбленця та багато інших проєктів. П'ятеро стартапів уже стали єдинорогами й ця тенденція буде щороку розвиватись.

Список використаних джерел:

1. Економічна правда. Google запустив фонд підтримки українських стартапів на 5 мільйонів доларів. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/30/684957/> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Дудко В. Google виділив грант уже для 33 українських стартапів із фонду на \$5 млн. Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/news/google-vidiliv-grant-vzhe-dlya-33-ukrainskikh-startapiv-iz-fondu-na-5-mln-u-spisku-lik24-awesomic-ta-comeback-mobility-26082022-7941> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Попри війну: п'ять найбільших інвестицій в українські стартапи. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/publications/20245607-popri-vijnu-p-yat-najbilshih-investicij-v-ukrayinski-startapi> (дата звернення: 02.11.2022).
4. Лавренюк Л. Біонічні протези з hardware з України. Як стартап Esper Bionics готується дати українцям роботу майбутнього. ДОУ. URL: <https://dou.ua/lenta/interviews/bionic-prostheses-esper-bionics-for-ukrainians/> (дата звернення: 03.11.2022).

Адрес електронної пошти автора: lizakryvenkos@gmail.com

КРИВЕЛЬ Мар'яна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 4-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології*

КИРИЛЕНКО Дар'я

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 4-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та
психології*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ ВІДНОСИН

Сьогодні виникає все більше питань щодо розвитку української економіки, тому справжнім каталізатором, який частково вирішить проблеми підприємництва в національній економіці, може бути франчайзинг. Саме франчайзинг дає змогу національним компаніям розширити межі свого бізнесу, перейняти досвід іноземних партнерів та навчитися адаптуватися до мінливого економічного середовища.

Визначення терміну «франчайзинг» є дискусійним, проте найчастіше ототожнюється як форма співпраці між юридично та фінансово незалежними сторонами, у рамках якої одна сторона, що володіє успішним бізнесом, відомою торговою маркою, ноу-хау, комерційними таємницями,

репутацією та іншими нематеріальними активами, дає змогу іншій стороні користуватися цією системою на певних умовах [1].

Наразі національне законодавство не містить жодної норми щодо прямого регулювання саме франчайзингу. В Україні ці відносини регулюються Цивільним та Господарським кодексами і трактуються як “комерційна концесія”.

Останні 10-12 років ринок франчайзингу досить активно розвивається в Україні, проте саме в період 2019-2021 цей розвиток був ще активнішим.

Певний поштовх до цього був спровокований Covid19, завдяки якому в період криз та нестабільних коливань у більшості компаній з’явився час на те, щоби починати розвивати франчайзинг і масштабуватися на ринку. Згідно зі статистикою у 2021 році активно розвивалися всі сфери франчайзингу, але лідером була сфера послуг [3].

Наразі більшість українських підприємств планують або розвиваються не лише в середині країни, а й закордоном; 80% компаній хочуть розвивати свої франшизи закордоном, і лише 20% учасників ринку хочуть залишитися на українському ринку і розвиватися тут.

Популярним напрямом розвитку франчайзингу зараз є сфера громадського харчування. На другому місці продуктовий ритейл. Щодо сфери освітніх послуг, то вона користуються більшим попитом закордоном у таких країнах як Польща, Німеччина тощо [2].

У сьогоденних умовах розвитку економіки на національному рівні не визначені перевірені франшизи, у які рекомендовано вкладати гроші й відкривати кав’ярні, клініки, дитячі садочки тощо в будь-якому місті яке відновлюється. Тому, оскільки франчайзинг є перспективним напрямом у країні, при виборі франшизи варто самостійно перевірити її на надійність.

Це можна зробити за декілька кроків:

1. дізнатися скільки років компанія на ринку, скільки франшиз вона має та який рівень їхньої успішності;
2. уточнити яку фінансову модель, який досвід, персонал та цінності компанії франчайзер буде передавати;
3. якщо в компанії не багато франшизних точок можна поспілкуватися з франчайзі які вже працюють та дізнатися всі тонкощі та проблеми з якими вони стикалися.

Варто додати, що перед купівлею франшизи необхідно особисто познайомитися та поспілкуватися з власниками або топменеджерами, адже в більшості випадків саме від цих людей буде залежати стратегічний розвиток. І не менш важливим є знайомство з командою по запуску, бо ці люди будуть керувати правильним, якісним та швидким запуском нової точки.

Специфіка українського ритейлу полягає в тому, що він дуже якісний, але ніш у які можна ввійти не багато. Наприклад, якщо підприємець-

початківець думає про заснування логістичної компанії, то конкурувати з «Новою поштою» буде вкрай важко.

При запуску та розвитку франчайзингу необхідно чітко знати, в чому саме буде унікальність. Зосередження на виокремленні продукту не є доцільним, краще зробити якісний клієнтський досвід. Якщо компанія працює над вдосконаленням клієнтського досвіду, то споживачі залишаться з цією компанією.

Клієнтський шлях це те, що допомагає побудувати клієнтський досвід. Поняття клієнтського шляху визначають як унікальний сценарій взаємодії з клієнтом, починаючи зі знайомства з брендом до придбання продукту та маркетингових контактів після продажу. Він ґрунтується на якості обслуговування клієнтів, а не на самому продукту який продається.

Також важливим елементом у досягненні успіху в розвитку франчайзингу є кваліфікований персонал. Найтиповішим прикладом може слугувати ситуація, в якій компанія має чудовий, інноваційний, цікавий товар або послугу, а персонал мовчить та не спонукає до придбання, у такому випадку продажі зводяться до нуля.

Комунікація є елементом отримання корисної інформації, відслідковування того, про що говорить персонал, як він спілкується з клієнтами, як поводить себе франчайзі з франчайзером допоможе вдосконалювати продукт та сервіс. Коли компанія думає про розвиток франчайзингу варто чітко виокремити цільових стейкхолдерів.

Найголовнішим стейкхолдером є споживач, адже будь-який продукт та діяльність спрямована на продаж задля отримання прибутку. Наступним важливим є сама компанія: акціонери, власники, топ-менеджери які хочуть заробляти на цій справі гроші.

Ще одним стейкхолдером варто виокремити розробників та орендодавців: власників торгових центрів, приміщень. Якщо вони не повірять у компанію, в її рентабельність, то не буде де та з чією допомогою продавати свій продукт. Тому доцільно розроблювати такий формат який приваблює трафік, мати щось, що буде вирізняти з-поміж інших.

І наостанок це, звичайно, сам франчайзі. Якщо потенційний партнер не купить франшизу, то й до потенційних споживачів справа не дійде. Не достатньо відкрити кав'ярню зі смачною кавою та продавати франшизу. Варто продавати умови за яких франчайзі погодиться на співпрацю.

Розвиток франшизи доцільно починати з таких кроків:

1. розробити презентацію своєї франшизи та/або лендинг. Усе залежить від території на якій планується розвиватися, хто є потенційним франчайзі, яка сума інвестицій та через які канали буде продаватися;

2. реально описати свою бізнес-модель (бажано щоби вона була основана не лише на продукту, а й на сервісних перевагах). Доцільним є поглинання досвід інших компаній та країн;
3. працювати над форматом бізнесу, вдосконалювати його щоби залишатися конкурентоспроможним та цікавим як споживачам, так і франчайзі;
4. мати фінансову модель, яку варто прорахувати про кожного франчайзі, фінансова модель має легко адаптуватися та змінюватися, сума вступних внесків, орендна та заробітна плата;
5. сформувати юридичний пакет документів [2].

Франчайзинг оформлюється через договір комерційної концесії, який передає бізнес-процеси й ліцензійний договір через який франчайзер надає право на користування своєю торговою маркою й інших об'єктів інтелектуальної власності [5].

Узагальнюючи все вищезгадане, сучасний стан розвитку франчайзингу спрямований на формування конкурентного бізнес-середовища. В Україні досить широкі перспективи для використання франчайзингу, що в майбутньому дасть змогу підвищити загальну культуру торгових відносин, побудувати комплексну систему для малого та середнього підприємництва, освоїти нові технології торгового підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Франчайзинг [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%87%D0%B0%D0%B9%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
2. Франчайзинг під час війни. Як відкривати та масштабувати. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://business.dii.gov.ua/cases/masstabuvanna/francajzing-pid-cas-vijni-ak-vidkrivati-ta-masstabuvati>
3. Офіційний сайт Федерації розвитку франчайзингу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fdf.org.ua/> – Назва з екрану
4. Офіційний сайт Асоціації франчайзингу (Україна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://franchising.org.ua/> – Назва з екрану.
5. Офіційний сайт Всеукраїнської громадської організації: Федерація розвитку франчайзингу, гостинності та інфраструктури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fdf.org.ua/pro-federatsiyu>. – Назва з екрану.
6. Franchise business economic outlook 2020. Franchise Growth Continues. International Franchise Association: URL: <https://franchiseconomy.com/assets/26604.pdf>

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент **Мельник В.В**
Адрес електронної пошти автора: dahaaakir5@gmail.com

ЛІННИК Анна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права*

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Дата 24 лютого 2022 року повністю змінила життя кожного українця, агресія російської федерації породила повномасштабну війну проти України. Дані події вплинули на всі сфери життя, зокрема на регулювання трудових відносин. Президентом України було видано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3]. У цей складний період, значно змінюються державою права й гарантії громадян, адже в умовах такого особливого правового стану передбачається обмеження конституційних прав і свобод людини. Нині є вкрай важливим врегулювання трудових повноважень працівників і роботодавців у воєнний час, адже людська праця є головним важелем повноцінної роботи економіки країни.

Стаття 43 Конституції України регламентує: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується», що впливає з визнання людини, її життя і здоров'я, недоторканості й безпеки найвищою цінністю [1]. Варто зазначити, що права на належні, безпечні та здорові умови праці повинні бути також забезпечені. Але в умовах сьогодення багато підприємств припинило роботу, скорочуються робочі місця, роботодавці зменшують оплату праці, а під час сигналу «повітряна тривога» не можуть надати працівникам безпечне укриття.

Аби врегулювати трудові відносини Верховна Рада України прийняла закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року [4], де в частина 2 статті 1 прямо передбачено, що на період воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і

громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України (право на працю та право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів). Щодо законодавчих нововведень, то запроваджується особливе оформлення трудового договору: сторони самостійно можуть визначити форму трудового договору (тобто письмова форма не є обов'язковою), строк випробування може встановлюватися для будь-якої категорії працівників без обмежень, які передбачені ст. 26 КЗпП України [2]. Під час воєнного стану дозволяється укладати строкові трудові договори з новими працівниками. Це дасть змогу роботодавцям, які мають дефіцит робочої сили, наприклад, через відсутність працівників, які є тимчасово переміщеними, оперативно залучати нових працівників на тимчасовій основі і, у такий спосіб, покривати нестачу робочої сили на певний строк. Законом України від 15 березня 2022 року [4] затверджується можливість роботодавця перевести працівника без його згоди на іншу роботу, яка не зазначена в трудовому договорі. Проте таке призначення допускається виключно задля запобігання або ліквідації наслідків воєнних дій та інших обставин, які становлять або можуть створити загрозу життю чи нормальним умовам життя людей. У зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці допускається зміна істотних умов праці за умови продовження роботи працівника за тією ж професією. За загальним правилом, про зміну істотних умов праці, як-от системи та розміру оплати праці, пільг, тривалості робочого часу, встановлення або скасування неповного робочого часу, працівник повинен бути повідомлений не пізніше, ніж за два місяці. Проте під час дії воєнного стану зазначена вимога повідомляти працівника про зміну істотних умов праці не діє і працівник безпосередньо повідомляється перед настанням таких змін. Також нормальна тривалість робочого часу працівників під час воєнного стану може бути збільшена до 60 годин на тиждень. У цьому випадку робота понад 40 годин на тиждень не буде вважатися та оплачуватися як понаднормова. Тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 годин. Щодо припинення трудових відносин, то працівник може звільнитися за власною ініціативою без стандартного двотижневого попередження, якщо на території розташування підприємства-роботодавця ведуться бойові дії, і життю та здоров'ю працівника загрожує небезпека (крім працівників об'єктів критичної інфраструктури).

Окрім того, ст. 43 Конституції України зазначає, що «кожен має право на належні, безпечні та здорові умови праці», але тоді постає питання, як роботодавцям уберегти працівників, коли над головами українців літають ракети та кожна хвилину є загроза життю та здоров'ю людини? На жаль, у нашому законодавстві є прогалини, та поки що немає детальних та ґрунтовних нормативно-правових актів, які б встановлювали правила для робітників під час сигналу повітряної тривоги. Лише деякі документи регулюють поведінку під час небезпеки, серед них: Кодекс цивільного захисту України; Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення

надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту, затверджене постановою КМУ від 27.09.2017 № 733, — установлює, хто та як має сповіщати людей про небезпеку; План реагування на надзвичайні ситуації державного рівня, затверджений постановою КМУ від 14.03.2018 № 223, — визначає, як мають реагувати керівники підприємств, установ та організацій, влада в разі небезпеки. Проаналізувавши вищезгадані нормативні джерела, можна окреслити: як забезпечити роботодавцеві нормальні умови праці, які не будуть загрожувати життю та здоров'ю працівника.

По-перше, адміністрація підприємства має попередити не лише працівників, а й відвідувачів та клієнтів про оголошення повітряної тривоги, чим забезпечить цивільний захист. Роботодавець зобов'язаний сповістити про наявність найближчого укриття та за можливості зробити інформаційні вказівки, наприклад, стрілки чи схему, які допоможуть дістатися до сховища. По-друге, за наявності небезпеки роботодавець має повідомити про надзвичайну ситуацію відповідні служби – ДСНС, поліцію, швидку. Очевидно, що потреба йти в безпечне місце укриття передбачає тимчасову зупинку роботи. Варто зазначити, що керівництво в жодному разі не має права примушувати працівників продовжувати роботу під час тривоги. Це пряме порушення основної ст.43 Конституції, права на здорові та безпечні умови праці, закріплені ст.3 Європейської соціальної хартії, а також ст. 2 КЗпП України. Верховна Рада України пропонує запровадити кримінальну відповідальність за рішення службової особи підприємства, установи, організації або громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності працювати під час повітряної загрози. Таке рішення пропонують запровадити законопроектом «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо порушення законодавства у сфері цивільного захисту, вчинених в умовах воєнного стану». Проте, як роботодавець не може примусити робітників працювати під час небезпеки, так само і примусова евакуація є незаконною. Якщо працівник не захотів перемістися в безпечне місце добровільно, то керівництво не буде нести відповідальності.

З огляду на те, що вищезазначені нормативні та локальні акти регламентують загальні заходи цивільного захисту в разі загрози або виникненню надзвичайних ситуацій, а регламенту як діяти в разі оповіщення повітряної тривоги під час воєнних дій немає, то постає питання доопрацювання законодавства в цій сфері. На мою думку, вкрай важливим є прийняття окремого плану або інструкції про дії працівників та роботодавців саме під час оповіщення повітряної тривоги в період воєнного стану. Це допоможе докладніше врегулювати трудові відносини, та буде лише сприяти безпечним умовам праці. Також на рівні господарюючих суб'єктів потрібно обов'язково прийняття План реагування, де будуть зазначатися дані про можливі небезпечні ситуації, сигнали оповіщення, дії робітників після

отримання сигналу, маршрути евакуації та ін. У протоколі ДСНС 14.11.2017 р. №10 [5] схвалено такий орієнтовний план у разі небезпечних ситуацій, який затверджується роботодавцем. Проте, це скоріше право, а в сьогоденнішніх реаліях воєнного часу, воно мало б бути зобов'язанням.

Отже, Україна, як правова, соціальна та демократична держава докладає достатньо зусиль, аби забезпечувати конституційне право на працю, навіть у надскладних умовах воєнного стану. Законодавством встановлено регулювання трудових відносин, а деякі обмеження є цілком виправданими, адже є нагальними в сьогоденнішніх реаліях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кодекс законів про працю України // затверджений Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, – 1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Про введення воєнного стану: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022: –: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
5. Методичні рекомендації посадовим особам з питань цивільного захисту з організації цивільного захисту на суб'єкті господарювання: Державна служба України з надзвичайних ситуацій від 14.11.2017, протокол №10. URL: https://hrliga.com/docs/Metoduchni_rekomendaciya.pdf.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права **Андрій В.В**
Адрес електронної пошти автора: A.Linnyk.FMTP.081.20@knute.edu.ua

ЛУГОВА Катерина

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права, голова
Наукового товариства
студентів, аспірантів,
докторантів та молодих вчених*

РУЛА Олександра

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу факультету
міжнародної торгівлі та права,
голова відділу розвитку науки та
керівник секретаріату Наукового
товариства студентів, аспірантів,
докторантів та молодих вчених*

**ПОТОЧНИЙ СТАН ЕКСПОРТНОГО РИНКУ КУКУРУДЗИ
ЗА УМОВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Український ринок зерна переживає нелегкі часи. Відсутність експорту через українські морські порти утворюють профіцит на внутрішньому ринку, що несе негативні наслідки: зниження ціни та заповнені склади, що заважатимуть новому урожаю. Тим не менш, український аграрний сектор шукає шляхи оптимізації та вирішення викликів, які постають перед ним.

Україна була одним із провідних постачальників продовольства на глобальний ринок до 24 лютого 2022 року. За обсягами поставок кукурудзи Україна у минулих роках займала третє-четверте місце на світовому ринку. Ринок сільського господарства України був пріоритетним у розвитку економіки, становив найбільшу частку в експорті країни. За рахунок виробництва, переробки та експорту зерна, у бюджет країни надходили суттєві грошові кошти, також ця галузь забезпечувала працевлаштування багатьом

людям. Оцінюючи позицію України на світовому ринку кукурудзи до початку повномасштабного вторгнення, відзначено, що за період з 2015 по 2021 рік Україна постійно нарощувала кількість виробленої кукурудзи.

Таблиця 1

Динаміка обсягів експорту кукурудзи, тисяч доларів США

Країни	Роки							Базисне відхилення 2021/2015 роки	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Абсолютне	Відносне, %
США	8668368	10270770	9578197	12916097	8061803	9575477	19112373	10444005	120,484
Аргентина	3131402	4186586	3885188	4233392	5948632	6046745	9064172	5932770	189,461
Україна	3002493	2653206	2989133	3506065	5218275	4883689	5854587	2852094	94,991
Бразилія	5008963	3739923	4631046	4109859	7421383	5853003	4188846	-820117	-16,373
Румунія	1066701	773834	825048	1035487	1390495	1235581	1940647	873946	81,930
Франція	1966191	1634321	1454163	1670170	1371812	1719245	1937359	-28832	-1,466
Угорщина	932215	705451	908309	771325	860304	1015880	1045652	113437	12,169
Індія	210550	132684	157552	254688	143858	389280	935608	725058	344,364
ПАР	213343	335088	474080	456038	281052	564615	809266	595923	279,326
росія	586648	858893	887036	854371	616676	395244	694207	107559	18,335
Світ	28687467	29330618	30291571	33835370	35853075	36848613	51418153	22730686	79,236

Джерело: побудовано автором на основі даних [1]

Нині перспективи світового ринку кукурудзи та позиція України на ньому в майбутньому є максимально невизначеними, адже війна суттєво порушила світові поставки кількох ключових сільськогосподарських товарів, зокрема, й кукурудзи. В Україні зараз складна ситуація з засобами захисту рослин, паливом, погодою, можливостями збору зернових, тому ймовірно урожай зерна у 2022 році може скоротитися на 40-50%. Більше того невизначеність майбутнього зернових коридорів також може негативно позначитись на перспективах майбутнього вітчизняного експорту, що вимагає негайного пошуку шляхів розв'язання означених проблем.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну стримує торговельні потоки з критично важливого Чорноморського регіону, створюючи дефіцит продовольства, оскільки поставки кукурудзи знаходяться під загрозою. Ціни на продовольство зростають найшвидше за всю історію та посилюють голод у світі, створюючи тиск на інших великих виробників.

Ф'ючерси на зерно кукурудзи підскочили до рекордних, а також спричинили стрибок цін на товари першої необхідності для сільського господарства. Тим часом погодні умови та інфляція в таких ключових виробників, як США та Бразилія погіршують перспективи поставок врожаю цього року. Ціна кукурудзи зросла на 86,53 дол. США/буш., або на 14,59% з початку 2022 року, згідно з торгами за контрактом на різницю цін, який відстежує еталонний ринок цього товару.

Рисунок 1. Динаміка ціни на кукурудзу дол. США за бушель
Джерело: на основі даних [2]

Окрім того війна залишила Україну обтяженою величезною кількістю зерна, яку вона майже не може перемістити. Через закриті порти Україна працює над збільшенням експорту залізницею, але потоки залишаються значно нижчими від звичайної морської торгівлі. Відповідно до графіку на рис.2 кількість зерна яка нині залишається на складах в Україні зросла більше ніж у 6 разів порівняно з попередніми періодами.

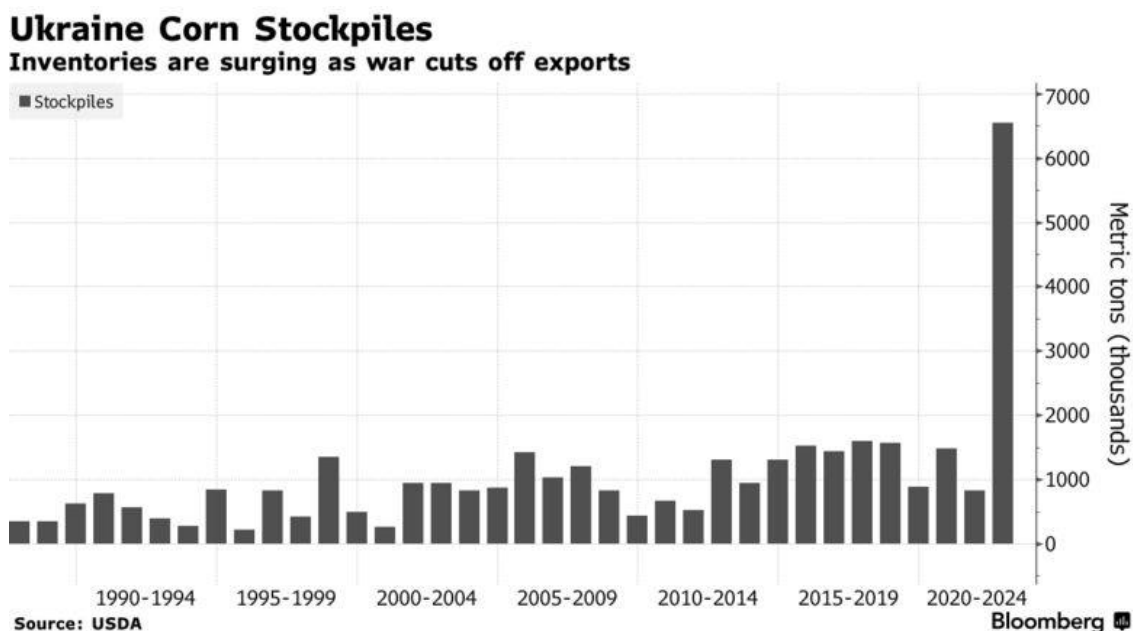

Рисунок 2. Запаси кукурудзи в Україні
Джерело: на основі даних [3]

Що стосується експорту української кукурудзи, то найбільшими її покупцями за останніх 5 років були Китай, Іспанія, Нідерланди, Єгипет та Іран. Блокування експорту української кукурудзи уже поставило питання про загрозу скорочення поголів'я свиней в Китаї та зменшення виробництва відповідної продукції. Поголів'я цих тварин в Китаї становить понад 400 млн гол. і є найбільшим у світі. Для його годівлі потрібно щонайменше 120 млн. тонн кормового зерна. Середньорічна частка української кукурудзи у даному обсязі складала понад 8% або 10,1 млн т.

Таблиця 3.1

Географічна структура експорту з України кукурудзи, %

Країни	Роки							Базисне відхилення 2021/2015 роки	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Абсолютне	Відносне, %
Китай	18,072	15,928	10,817	13,965	13,477	28,310	31,961	13,890	76,859
Іспанія	14,320	12,140	11,257	13,977	12,519	9,406	9,954	-4,366	-30,490
Нідерланди	9,255	7,174	14,574	14,703	11,767	10,497	8,975	-0,280	-3,022
Єгипет	14,851	14,652	13,197	11,216	11,843	10,403	8,925	-5,926	-39,904
Іран	3,294	11,010	5,183	6,330	3,004	4,582	7,487	4,194	127,331
Туреччина	0,225	0,101	3,410	3,687	8,804	5,022	4,353	4,127	1831,497
Італія	6,452	7,360	8,870	8,175	4,594	2,368	3,500	-2,951	-45,747
Ізраїль	5,049	2,910	5,820	3,566	3,930	2,912	2,691	-2,358	-46,699
Португалія	4,286	4,468	3,687	3,070	2,788	2,638	2,560	-1,726	-40,267
Велика Британія	0,992	0,650	1,402	2,122	2,435	2,209	2,310	1,319	132,992
Світ	100	100	100	100	100	100	100	0	0

Джерело: побудовано автором на основі даних [1].

На даний момент для України є кілька варіантів експорту зерна, але вони обмежені пропускнуою спроможністю:

- українські річкові порти (Рені, Ізмаїл). До війни вони не були популярними, але зараз планується модернізація існуючих терміналів та будівництво нових;
- пункти пропуску для автотранспорту на західному кордоні. По суті, шлях використовувався і до війни, але незначною мірою;
- шість залізничних прикордонних переходів: на кордоні з Польщею – це Ізов – Хрубешів, Мостиська – Медика та Ягодин – Дорогуськ; з Румунією – Вадул-Сірет – Дорнешти, зі Словаччиною – Чоп – Чіерна над Тисоу, з Угорщиною – Чоп – Захонь. Їхня сумарна пропускна здатність на добу становить 534 вагони-зерновози.

Крім того, свої послуги з відвантаження української продукції до інших регіонів світу готові надавати понад 10 європейських морських портів.

Тим не менш, у кінці липня відбувся значний прогрес у питанні роботи українських портів та зернових коридорів, але ситуація продовжує залишатися нестабільною через маніпулятивні дії агресора, що загрожують продовольчій безпеці не тільки України, а й всього світу.

Наприклад 29 жовтня росія оголосила про призупинення участі в "зерновій угоді" через "терористичний акт проти кораблів Чорноморського флоту та цивільних судів, задіяних у забезпеченні безпеки "зернового коридору". В той же день прес-секретар Президента України Сергій Никифоров заявив, що Україна не підписувала з РФ жодних "зернових угод". Підписантами є росія, Туреччина та ООН. А Україна немає ніяк відносин з РФ, тому що розуміє, що вона майже ніколи не дотримується взятих на себе зобов'язань. Тому нині очікується реакція підписантів цієї угоди.

Отже, війна, яку росія під вигаданими приводами розв'язала проти України, спричинила гуманітарну та економічну катастрофу, що поширюється за межі нашої країни. Україна входить в групу провідних постачальників продовольства на глобальний ринок. Прогнози скорочення експорту їх зернової продукції уже спровокували безпрецедентне зростання глобальних продовольчих цін. Україна була головним постачальником зерна кукурудзи для Китаю – на її частку в 2021 р. припало 78,3% китайського імпорту даної продукції; блокування експорту української кукурудзи загрожує скороченням поголів'я свиней в Китаї та зменшенням виробництва відповідної продукції. Відновлення українського агропродовольчого експорту у попередніх обсягах можливе лише при умові припинення бойових дій, повернення контролю над усіма портами та розблокування азовського і чорноморського цивільного судноплавства, оскільки можливості логістики транспортних комунікацій на суходолі не перевищують 1 млн тонн зерна на місяць.

Список використаних джерел:

1. Trade Map. Trade statistics for international business development. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx> (дата звернення 04.11.2022).
2. TRADING ECONOMICS Corn URL: <https://tradingeconomics.com/commodity/corn> (дата звернення 04.11.2022).
3. Ukraine Corn, Wheat Exports Will Plummet Further, U.S. Says. URL: https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-08/ukraine-s-corn-and-wheat-exports-will-plummet-further-u-s-says?utm_medium=cpc_search&utm_campaign=NB_ENG_DSAXX_DSAXXXX_XXXXXX_EVG_XXXX_XXX_Y0469_EN_EN_X_BLOM_GO_SE_XXX_XXX_XXXXXXXXX&gclid=Cj0KCQjwwfiaBhC7ARIsAGvcPe7dOZ56sd0ffXBnASl0xBj8jsErEsMkIkxrQyQhMSRALnEChV60GCMaAmG8EALw_wcB&gclsrc=aw.ds&leadSource=uverify%20wall (дата звернення 04.11.2022).

4. War, Climate Change, Energy Costs: How the Wheat Market Has Been Upended.
URL: <https://www.nytimes.com/2022/08/01/business/wheat-ukraine-war-market.html> (дата звернення 04.11.2022).
5. Не все так однозначно... URL: <https://agrotimes.ua/article/ne-vse-tak-odnoznachno/> (дата звернення 04.11.2022).
6. Український ринок зерна сьогодні: продовольча безпека, експорт, внутрішній ринок. URL: <https://fenix-agro.com/opinion/135> (дата звернення 04.11.2022).

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту, гарант освітньої програми «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» ОС «бакалавр» **П'янкова О. В.**

Адрес електронної пошти автора: K.Luhova.FMTP.073.20@knute.edu.ua
O.Rula.fmtп.073.20@knute.edu.ua

МУХА Милослава

Студентка *Державного*
торговельно-економічного
університету 3-го курсу факультету
міжнародної торгівлі та права

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Перш за все, необхідно дослідити питання ролі права у трудових відносинах під час воєнного стану. В цілому, якщо розглядати право в значенні законодавства або встановлених державою правил поведінки, то воно виконує досить важливу роль. Це прозоро простежується особливо в умовах воєнного стану, адже за допомогою нього регулюється інститут трудових відносин. Право слід розглядати як гнучкий аспект, адже за звичайних умов регулювання трудових відносин здійснювалося Кодексом законів про працю та відповідними законами України, а в умовах введення особливого режиму в країні – адаптованим законодавством, чинним на період воєнного стану. Тому, право залишається базовим регулятором трудових відносин незалежно від умов та стану, в якому перебуває площина його застосування.

Метою доповіді є дослідження особливостей чинного законодавства, що передбачає регулювання трудових відносин під час воєнного стану, його роз'яснень з боку органів державної влади, вчених та науковців.

Наступним об'єктом дослідження є порівняння довоєнного ринку праці із ринком праці під час дії воєнного стану, використовуючи статистичні дані Державного центру зайнятості від 15.09.2022. У порівнянні із довоєнним часом пропозиція вакантних робочих місць збільшилася, а попит на ці вакансії серед безробітних зменшився. Брак кадрів активізувався через переміщення працівників в безпечні для життя регіони. Але, станом на 01.09.2022 прослідковується збільшення попиту на вакантні місця. Відповідно, можна зробити супозицію, що особи, які перебували в інших регіонах або за межами України, повертаються додому, і тому показник попиту зростає, адже люди шукають способи заробітку для забезпечення власного подальшого існування.

Додатково слід розглянути ситуацію на ринку праці щодо робочої сили за статтю. Як відзначала Абдель Фатах А. у своїй науковій статті, то у зв'язку з

тим, що більшість чоловіків під час війни виконують свій військовий обов'язок, жінки можуть скласти найбільшу частину робочої сили. Для підтвердження цього факту слід посилатися на статистичну інформацію Державного центру зайнятості. Дійсно, станом на 01.09.2022 відслідковується збільшення кількості безробітних жінок, які шукають робочі пропозиції: попит серед жінок становить 63,9%, а серед чоловіків – 36,1% [5].

Щодо новел законодавства, то можна процитувати деякі роз'яснення завідувачки сектору управління Держпраці в Рівненській області Кондрачук Оксани. Доволі актуальною проблемою на підприємствах є дефіцит кадрів та невиконання робочого плану, через що роботодавці не можуть виплачувати заробітну плату і постає питання про доцільність прийняття наказу про закриття підприємств або про оптимізацію штату і вивільнення працівників. Кондрачук О. прокоментувала це наступним чином: «Видання наказу про скорочення штату є доцільним в даній ситуації, але тут є певна умова: працівник повинен бути попереджений за 2 місяці до такого звільнення. Найкращим варіантом для виробництва є оголошення простою певних працівників, які фактично не працюють, але де-юре перебувають у штаті виробництва, а також залучення нових працівників для виконання трудової функції» [3]. Тобто, в адаптованому законодавстві залишається та сама стандартна процедура звільнення працівників, яка регламентована в Кодексі законів про працю. Також завідувачкою було надано пояснення щодо чоловіків, які служать в ЗСУ та працюють за трудовим договором на певному підприємстві: «У ч. 3 ст. 119 Кодексу законів про працю передбачено, що за особами, які призвані під час мобілізації або які пішли на строкову військову службу, зберігається робоче місце (посада) та середній заробіток. Але в такій ситуації за роботодавцем закріплюється право взяти когось тимчасово на це робоче місце за строковим договором». Мається на увазі, що на вільне робоче місце, що закріплюється за особою, яку призвали на військову службу, роботодавець може правомірно тимчасово працевлаштувати певну особу за трудовим договором, який обумовлений певним строком або певною умовою. Завідувачці сектору управління Держпраці було задано питання стосовно дозволу затримки виплати зарплати, на що вона відповіла: «При настанні форс-мажорних обставин роботодавець має право затримувати виплату зарплати, але потрібно довести факт настання таких обставин. Торгово-промислова палата визнала воєнний стан форс-мажорною обставиною, але це не звільняє роботодавця від його обов'язку виплати заробітної плати в найближчий час» [3].

Останньою не менш важливою проблемою є порушення трудової дисципліни та відлік робочого часу під час оголошення повітряної тривоги. Станом на сьогоднішній день, під час останньої рух громадського транспорту призупиняється, через що достатня кількість людей може запізнюватися на роботу, що є порушенням трудової дисципліни. Але, наприклад, міська влада в Кам'янському звернулася до роботодавців із проханням з розумінням ставитися

до запізнення працівників, викликаного оголошенням повітряної тривоги. Також, на деяких підприємствах працівникам під час вимушеного простою вираховують заробітну плату. Середньостатистична тривалість повітряної тривоги – 1 година. Відповідно, певні працівники за час перебування в цивільних укриттях втрачають певну частину свого заробітку. Ця прогалина в законодавстві ніяк не врегульована, а тому можна зробити висновок, що роботодавець має більш вигідне становище, ніж звичайний працівник.

Отже, введення в дію адаптованого законодавства для регулювання трудових відносин є досить позитивним кроком для нашої держави, але навіть цей правовий механізм підлягає доповненню та доопрацюванню задля уникнення ще більших проблематичних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
2. Оржеховська А. Трудові відносини під час воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=D1J7H6S0G20>.
3. Кондрачук О. Особливості трудових відносин під час воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=8AWK014E5Q0>.
4. Масюк М. Трудові відносини під час воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=7RLKhy3GPXU>.
5. Аналітика та статистика [Електронний ресурс] // Державний центр зайнятості – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/analitika-ta-statystyka>.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного торговельно-економічного університету **Дараганова Н.В.**

Адрес електронної пошти автора: M.Mukha.FMTP.081.20@knu.edu.ua

НАЗАРЕНКО Анна

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ У ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану - спеціального правового режиму на території нашої держави значно вплинуло на усі сфери суспільного життя. Тема форс-мажору у господарських правовідносинах є досить актуальною. Значна кількість суб'єктів господарювання, котрі раніше провадили успішну підприємницьку діяльність, через воєнні дії опинилися у скрутному становищі, що унеможливорює виконання ними взятих на себе зобов'язань відповідно до укладених раніше договорів. Початок війни і незмога виконати умови договорів не залежало від суб'єктів господарювання, тож таку обставину як запровадження воєнного стану можна вважати форс-мажорною, що відповідно закріплено і у законодавстві.

Значна кількість українських вчених вже розглядали у своїх працях питання щодо впливу форс-мажорних обставин на суспільні правовідносини. Серед них можна зазначити таких як І. Грибачова, В. Філіпов, В. Слободянюк., А. Замрига, О. Мельник, Д. Сібільов, О. Ашурков, В. Гончаренко та інші. Проте дане питання в контексті дії воєнного стану ще не є опрацьованим в достатній мірі та відповідно потребує подальшого теоритико-практичного аналізу.

Конкретного визначення, що ж являє собою форс-мажор або обставини непереборної сили, ні Господарський кодекс України, ні Цивільний кодекс України не містять. Проте у спеціальному Законі України «Про торгово-промислові палати в Україні» закріплено формулювання визначення та перелік обставин, котрі можуть вважатися форс-мажорними. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 14-1 цього закону, форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна тощо [1].

Варто зазначити, що перелік цих обставин невичерпний. Таким чином, форс-мажорними обставинами вважаються такі обставини, через які об'єктивно неможливо виконати зобов'язання, що визначені в укладеному договорі. Ознаками форс-мажору є невідворотність та надзвичайність, а також зв'язок із таким наслідком як невиконання зобов'язання.

Сторони у договорі можуть зазначити пункти щодо форс-мажору та його впливу на наявні зобов'язання. Якщо ж укладений договір не містить таких положень про форс-мажор, для звільнення від відповідальності за неможливістю виконання договору через існування обставин непереборної сили, сторони мають посилатися на норми Цивільного або Господарського кодексів України.

Так, відповідно до ст. 611 ЦК України передбачено наступне: особа, котра порушила зобов'язання, повинна нести відповідну відповідальність у разі якщо наявна її вини (умисел чи необережність), у разі якщо інше не зазначено у договорі або не закріплено у законі [2]. Особа вважається невинуватою тоді, коли доведе, що вчинила усі можливі залежні від неї дії для належного виконання зобов'язання. Відсутність вини має доводити та особа, котра порушила зобов'язання. Згідно зі ст. 617 ЦК України особа, якою було порушено зобов'язання, звільняється від відповідальності за таке порушення у тому випадку, якщо вона доведе, що порушення відбулося через випадок або непереборну силу [2]. Аналогічна норма за правовим характером міститься у ч. 2 ст. 218 Господарського кодексу України, де зазначено, що суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності [3]. Саме ж виконання зобов'язання відстрочується на період дії обставин форс-мажору. У випадках настання обставин непереборної сили строк виконання сторонами зобов'язання за договором переноситься залежно від того, скільки часу діють такі обставини та їх наслідки. Проте обставини непереборної сили можуть продовжуватися досить тривалий час, відповідно це може стати причиною того, що виконання втрачає для сторін інтерес. [4] Таким чином, обставини непереборної сили звільняють особу тільки від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язання, а не від виконання самого зобов'язання.

Засвідченням форс-мажорних обставин, які сталися на території нашої держави, займається Торгово-промислова палата України. Суб'єкт договірних правовідносин, котрий доводить другій стороні укладеного договору неможливість своєчасного виконання зобов'язання через дію форс-мажорних обставин, має отримати відповідний сертифікат для кожного конкретно

договірному зобов'язанню від Торгово-промислової палати України або відповідно уповноважених її підрозділів.

Наразі загальною для всіх суб'єктів договірних правовідносин обставиною непероборної сили в Україні є війна. Так, 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64/2022 по всій території України у зв'язку з агресією РФ було введено військовий стан – це особливий правовий режим, котрий запроваджується у випадку загрози національній безпеці держави, який було продовжено ще чотирма указами Президента України, зокрема й останнім від 12.08.2022 №573/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» [5]. 28 лютого 2022 року Торгово-промислова палата України у виданому документі, що адресовано «Всім, кого це стосується» за №2024/02.0-7.1 зазначила, що збройна агресія російської федерації проти України є форс-мажорною обставиною, що вважається надзвичайною, об'єктивною та невідворотною для суб'єктів договірних правовідносин, у яких є відповідні зобов'язання за договором, проте їх виконання стало неможливим у зазначений термін через настання таких обставин [6]. Цей документ можна вважати загальним роз'ясненням, котре дасть можливість отримати сертифікати тим, кому це необхідно.

Верховний Суд у постанові від 21.07.2021 № 912/3323/20 зазначає, що одне тільки встановлене закріплення введеного карантину як форс-мажорної обставини не означає, що такий форс-мажор існує у конкретно визначених правовідносинах сторін [7]. Така обставина може стати форс-мажорною у цих правовідносинах лише у випадку, коли особа надасть належні докази, що конкретний обмежувальний захід, запроваджений в рамках карантину (надзвичайного стану, надзвичайної ситуації тощо), спричиняє неможливість виконання конкретного договору. Отже, форс-мажор не має преюдиціального характеру, сторона, яка посилається на таку обставину, повинна довести, що з її настанням стало неможливо виконати відповідне зобов'язання за договором. Опираючись на вищезазначений судовий висновок, буде логічно вважати, що виданий 28 лютого 2022 року Лист Торгово-промисловою палатою України не може бути єдиною підставою для звільнення від відповідальності особи, яка не виконала або неналежно виконала зобов'язання [6].

Загалом, форс-мажорні обставини можуть підтверджуватися будь-якими доказами, котрі суд буде вважати належними. Так, у п. 44 вищезгаданної постанови від 21.07.2021 у справі № 912/3323/20 КГС ВС встановив, що суди попередніх інстанцій вважали, що єдиним доказом існування форс-мажорних обставин є довідка Торгово-промислової палати, втім ця позиція є помилковою. Існування обставин форс-мажору щодо порушення/невиконання зобов'язань, які виникли внаслідок укладення договору оренди між резидентами України, може доводитися будь-якими доказами [7].

Також, окрім припинення зобов'язань внаслідок форс-мажору через втрату актуальності для сторін, форс-мажорні обставини і самі по собі можуть викликати фактичну або юридичну неможливість виконання

зобов'язання, а, отже, стати причиною припинення зобов'язання. Непереборна сила може бути і причиною істотної зміни обставин договору, у зв'язку з чим договір може бути розірваний або змінений [4].

Непереборна сила також вважається підставою для зупинення позовної давності – це період у часі, протягом якого особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених прав та інтересів [2]. За загальним правилом строк позовної давності перебігає безперестанно. Але законодавством встановлені винятки, за яких може наставати зупинення або переривання позовної давності. Зупинення строку позовної давності означає, що проміжок часу, протягом якого існує така обставина, котра стає на заваді захистити порушені права чи інтереси, не зачисляється до встановленої законом позовної давності. Перебіг позовної давності згідно з п. 1 ч. 1 ст. 263 ЦК України зупиняється у тому разі, коли пред'явити позов було не можливо через дію надзвичайної або невідвортної за даних умов події (непереборної сили).

Таким чином, поки діє така обставина, перебіг строку позовної давності зупиняється і він не спливає. Коли непереборна сила перестає існувати, перебіг позовної давності знов відновлюється, враховуючи той час, що минув до моменту її зупинення.

Отже, війна як форс-мажорна обставина може стати підставою для звільнення контрагентів від відповідальності за невиконання договірних зобов'язань. Однак, загальне визнання такої обставини непереборної сили як війна не можна вважати належним до будь-яких правовідносин, що виникають між суб'єктами права. Адже стороною, яка посилається на обставину непереборної сили, має бути доведено, що її настання унеможливило виконання зобов'язань, передбачених договором.

Список використаних джерел:

1. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР : станом на 17 берез. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV : станом на 19 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 01.11.2022).
4. Мельник О.О. Договірне застереження про форс-мажор за цивільним законодавством України: дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018 р. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9116/%D0%9C%D0%B5%D0>

%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9E..pdf?sequence=8&isAllowed=y

5. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 12.08.2022 р. № 573/2022 : станом на 17 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573/2022#Text> (дата звернення: 02.11.2022).
6. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 р. № 2024/02.0-7.1. URL:<https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf> (дата звернення: 02.11.2022).
7. Постанова Верховного Суду від 21.07.2021 у справі № 912/3323/20. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/99277353?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення: 02.11.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету **Букатова Д.М.**

Адрес електронної пошти автора: anrenkol@gmail.com

НОВІКОВ Владислав

*Студент Державного торговельно-економічного університету
1-го курсу магістратури
факультету фінансів та обліку*

**ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА МСФЗ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Тематика облікових оцінок активів та зобов'язань суб'єктів господарювання завжди викликала чималий інтерес у науковій спільноті. Серед вітчизняних науковців особливої уваги заслуговують напрацювання таких, як: Фоміна О. В., Семенова С. М., Березовська Д., Уманців Г. В., Кравченко О. В., Дякова В. В., Глушач Ю. С., Ляшок Я. О., Попова О. Ю., Придятько Е. М., Ємець А. П., Ваврисевич Д. Ю., Воронко О. С., Волчек Р. М., Кубік В. Д., Петриченко О. В. Також, окреслена тематика активно досліджується і зарубіжними колегами такими, як: Wulf A. Kaal, Samuel R. Evans, Hayley A. Howe, Kurek B., Szarucki M., Golka P., Van der Zwan N., Xiaoting Wang, Peilong

Shen, Iveta Palešková. Дослідивши наукові напрацювання вітчизняних та закордонних вчених-практиків можна стверджувати, що тематика оцінки активів та зобов'язань підприємства набула високого рівня актуальності з процесом імплементації Міжнародних стандартів фінансової звітності у національне законодавства як України, так і інших країн світу. В першу чергу, це було обумовлено певним рівнем невідповідності між національно-правовим врегулюванням питань обліку та їх міжнародно-правовими засадами.

Особливої актуальності окреслена тематика набрала під час економічної невизначеності, спричиненої поширенням пандемією COVID-19. Основним ризиком, який з'явився під час пандемії – це ризик неможливості прогнозувати безперервність діяльності суб'єкта господарювання [18]. Принцип про безперервність діяльності є одним з основоположних принципів бухгалтерського обліку та аудиту. Тому сам факт його "підсумніву" викликав чималі занепокоєння. Сучасна ситуація, пов'язана з військовою агресією та введенням воєнного стану, зі сторони економічних та облікових аспектів є багато у чому подібна з тим, що бізнес переживав на початку пандемії COVID-19. В першу чергу через те, що як тоді, так і зараз під сумнівом стоїть той самий принцип бухгалтерського обліку – безперервність діяльності. Але, на жаль, сьогоденна ситуація значно трагічніша...

Основні аспекти облікових оцінок активів та зобов'язань, які на нашу думку є актуальними під час воєнного стану, зображені на рисунку 1.

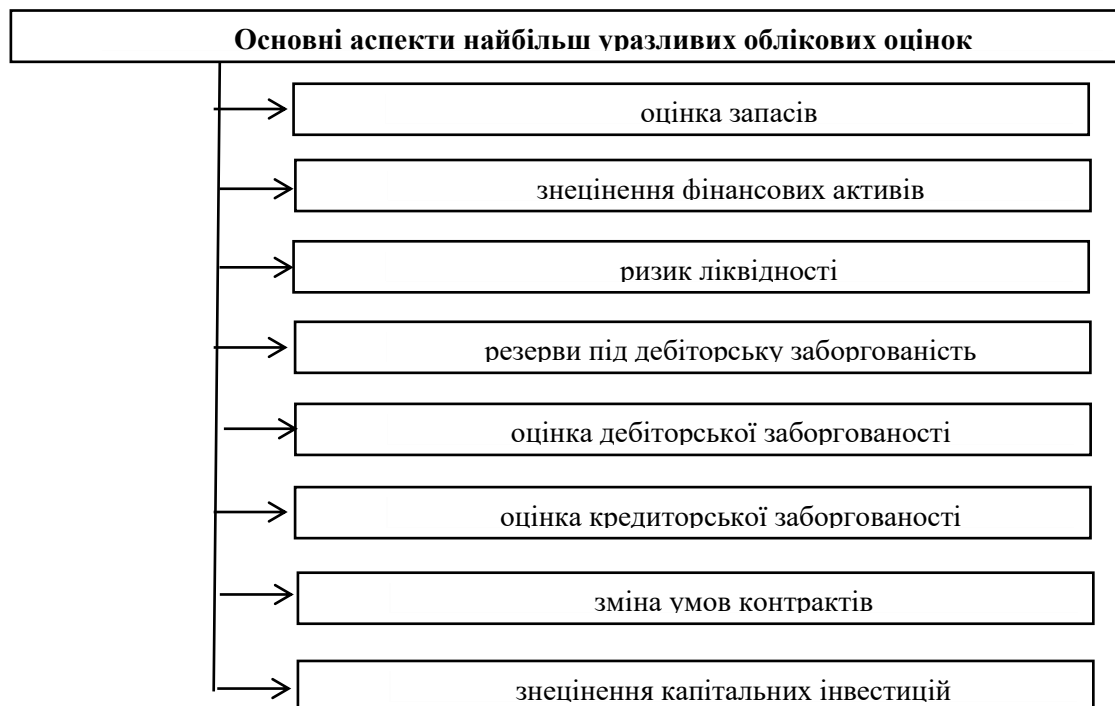

Рисунок 1. Основні асп. найбільш уразливих облікових оцінок під час в.с.
Джерело: побудовано автором на основі даних [6;12;18-19]

З моменту введення воєнного стану в Україні і по початок вересня, Міністерство розвитку громад і територій спільно зі Світовим банком оцінює збитки від війни у розмірі в 326 мільярдів доларів. Це лише прямі збитки інфраструктури та втрати фізичних і юридичних осіб, без врахування упущених економічних можливостей [8].

Причинами виникнення ризиків, в обліку, в контексті формування та управління дебіторською заборгованістю можуть бути хибні уявлення щодо платоспроможності покупців виробленої продукції і одержувачів послуг. Останнє є особливо актуальним в умовах воєнного стану через те, що значно зростає ризик неотримання платежу. В першу чергу тому, що будь-який бізнес існує у системі соціально-виробничих відносин, які є розгалуженими і взаємопов'язаними з іншими суб'єктами господарювання. А через те, що воєнний стан охоплює всю територію України, інфраструктурні об'єкти знищуються по всій території країни, тому і вся система бізнесових інтересів піддається значному економічному потрясінню [6;12].

Слід звернути увагу і на те, що резерв сумнівних боргів підприємство розраховує самостійно, виходячи з аналізу платоспроможності окремих дебіторів та класифікації дебіторської заборгованості за термінами її виникнення. Враховуючи вимоги МСФЗ, які передбачають відображення зобов'язань та довгострокової дебіторської заборгованості за теперішньою вартістю, що напряду передбачає процедуру дисконтування. Необхідно звернути увагу, що за міжнародними стандартами може дисконтуватися не тільки довгострокова, але й поточна заборгованість. Особливо актуальним це питання є серед платників податку на прибуток, так як нарахування доходів безпосередньо впливає на базу оподаткування [7]. Для представників малого бізнесу окреслена тематика також є актуальною через те, що вимогу дисконтувати активи та зобов'язання містять не лише міжнародні стандарти, а й національні стандарти такі, як НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [16-17].

В контексті оцінки активів суб'єкта господарювання важливу роль посідають фінансові інструменти, економічні складові яких наведені на рисунку 2.

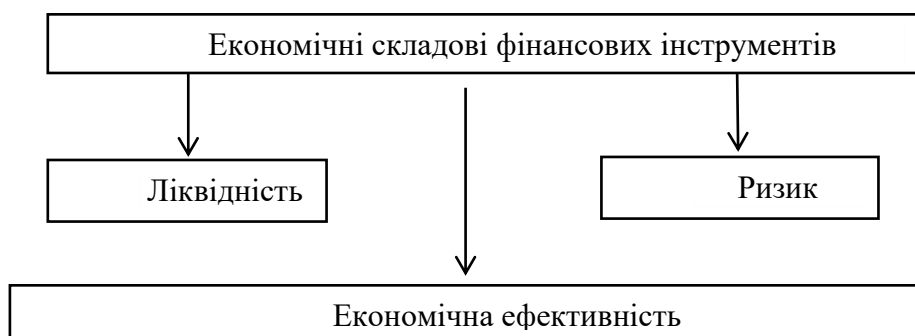

Рисунок 2. Економічні складові фінансових інструментів
Джерело: побудовано автором на основі даних [15]

До фінансових інструментів які підлягають дисконтуванню відносять активи, які утримуються суб'єктами господарювання до погашення і контрактні умови яких передбачають надходження або зобов'язання, що породжує погашення коштів:

- довгострокову дебіторську заборгованість, видані позики, отримані векселі, придбані облігації, депозити в банках;
- довгострокову кредиторську заборгованість, отримані позики, отримані кредити, видані векселі, емітовані облігації [7].

Дисконтування – це процедура переведення майбутньої вартості грошей у поточну (теперішню). За її допомогою враховується ефект знецінення грошей у часі. Економічна ефективність фінансового інструмента полягає у тому, що купівельна спроможність однієї і тієї ж суми у майбутньому й зараз буде різною. Однією з основних причин такого знецінення є інфляція. В ринковій економічній моделі, інфляція існує постійно, особливо коли мова йде про довгостроковий період. В цьому контексті постає питання про альтернативні варіанти використання грошей – пошук упущеної економічної вигоди від їх використання.

В процесі дисконтування, важливу роль відіграє облікова ставка Національного банку України, тенденції якої зображені на рисунку 3.

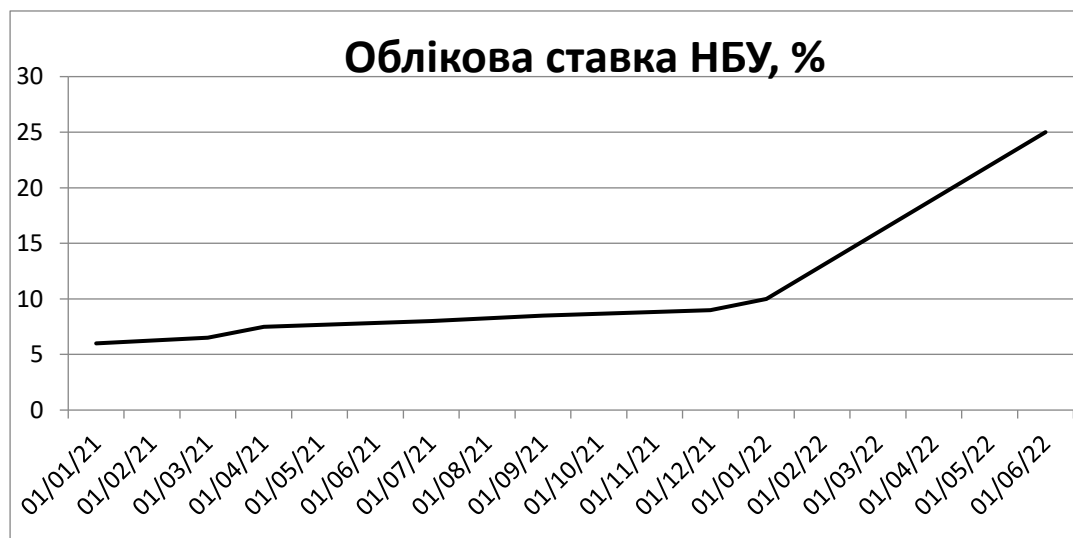

Рисунок 3. Тенденції облікової ставки НБУ

Джерело: побудовано автором на основі даних [13]

Облікова ставка НБУ є тим економічним інструментом, який показує мінімальну економічну сутність знецінення грошової маси у часі. Тобто, це той мінімальний дисконт з яким Національний банк України дає у розпорядження кошти комерційним банкам. Зрозуміло, що комерційні банки далі залучають депозити та видають кредити під інші, значно вищі відсотки. Але на нашу

думку, беручи за основу сучасну облікову ставку НБУ під час дисконтування, можна хоча б наблизитись до розуміння проблеми з якою зіштовхнувся бізнес.

Що ж стосується інших аспектів управління ризиками, такими, як:

- продовження контрактних угод із проблемними боржниками;
- несвоєчасне стягнення пені та інших грошових відшкодування за невиконання або прострочення термінів погашення дебіторської заборгованості;
- несприйняття сигналів щодо утворення проблемної заборгованості або співпраця із несумлінними контрагентами

то під час воєнного стану – всі вони стають другорядними, через втрату своєї значущості [12].

Якби основні засоби, оборотні активи та інші ресурси суб'єктів господарювання не були б зруйновані, в тому числі дебіторська заборгованість, а також фінансові інструменти були б повернуті своїм законним держателям, то отримавши гроші – самий ліквідний актив, суб'єкт господарювання міг би витратити їх на інші виробничі цикли, тобто – запустити в оборот, або ж заробити відсотки на депозитному рахунку. На жаль, у контексті воєнного стану ми говоримо лише про втрачені економічні можливості.

Інфляційні коливання, які спричиняють значні ризики для фінансових інвестицій у гривневому еквіваленті також впливають на облікові оцінки, щодо їх економічного здешевлення. Темп інфляції, який спостерігається останнім часом на макроекономічному рівні зображено на рисунку 4, значення індексу надаються у відсотках відносно попереднього місяця.

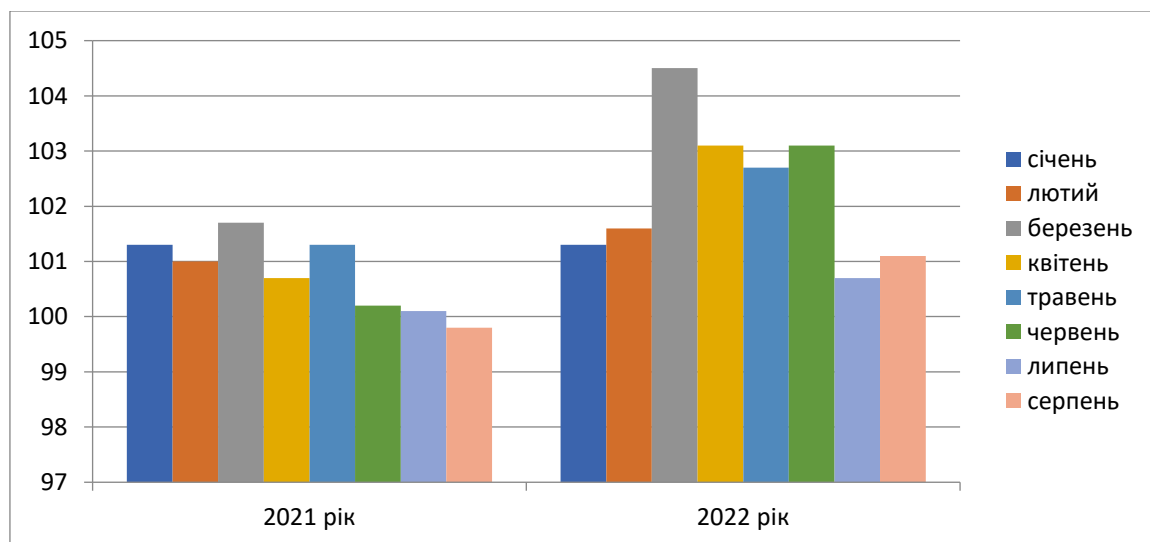

Рисунок 4. Індекс інфляції в Україні за 2021 – 2022 р.

Джерело: розроблено автором на основі [9]

Хоча фактична валюта балансу може бути збільшена у кількісному вимірі, її якісний стан вимагатиме аналізу ринкової вартості підприємства по відношенню до інших валют: долар, євро. У цьому контексті важливо оцінити

розкриття кредиторської заборгованості в іноземній валюті, що з високою долею ймовірності матиме негативний вплив на діяльність бізнесу [11]. Як варіант, можливе застосування форс-мажорних обставини прописаних в умовах кредитних договорів.

Воєнний стан виявився передумовою формування специфічного економічного середовища у якому суб'єкти господарювання піддаються високому рівню ризиків, в тому числі у контексті оцінки активів та зобов'язань. Охарактеризовані тенденції як на макроекономічному рівні, так і на суто обліковому, вимагають від суб'єктів господарювання виважених управлінських рішень відносно попередження ризиків та протидії негативним наслідкам настання ризикових ситуацій. Такі критерії обумовлені тим, що у теперішніх ринкових умовах дуже ризиковано робити помилки через те, що на кону стоїть основоположний принцип ведення бухгалтерського обліку – "безперервної діяльності підприємства".

Список використаних джерел:

1. Golka, P., Van der Zwan N. (2022). Experts versus representatives? Financialised valuation and institutional change in financial governance. *New Political Economy*. VOL. 27, № 6. 2022. P. 1017 – 1030. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13563467.2022.2045927>
2. Gorowski I., Kurek B., Szarucki M. The Impact of a New Accounting Standard on Assets, Liabilities and Leverage of Companies. *Evidence from Energy Industry. Energies*. № 15(4), 1293. 2022. P. 1 – 15. URL: <https://www.mdpi.com/1996-1073/15/4/1293/htm>
3. Kaal W. A., Evans S. R., Howe H. A. Digital Asset Valuation. *University of St. Thomas School of Law (Minnesota) Legal Studies Research Paper Series*. 2022. P. 657 – 699. URL: <https://jolt.richmond.edu/files/2022/08/Kaal-Final-Version-for-Publication.pdf>
4. Wang X., Shen P., Palečková, I. Research on the macro net financial assets value effect of monetary policy. *Economics and Management*. 2022. № 1. P. 161 – 176. URL: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/47485/1/EM_1_2022_10.pdf
5. Ваврисевич Д. Ю., Воронко О. С. Визнання та оцінка оборотних активів підприємства. *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні*. № 2. 2022. С. 183 – 184. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/12378/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%202022.pdf#page=183>
6. Глушач Ю. С. Проблеми облікової оцінки дебіторської заборгованості в фінансовій звітності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1383/1334>

7. Дисконтування заборгованості 2021. *Головбух* : веб-сайт. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7853-diskontuvannya-dovgostrokovih-zaborgovanostey-debtorsko-kreditorsko>
8. Збитки України від війни наразі становлять понад \$340 мільярдів. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3568776-zbitki-ukraini-vid-vijni-narazi-stanovlat-ponad-340-milardiv-smigal.html>
9. Індекс інфляції в Україні 2022. *Мінфін* : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
10. Кравченко О. В., Дьякова В. В. Вітчизняний та європейський досвід обліку та оподаткування біологічних активів. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2022. № 3. С. 9–16. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/89044/1/Kravchenko_biological_assets.pdf
11. Кубік, В. Д., Волчек, Р. М. Проблемні питання оцінки поточних зобов'язань в бухгалтерському обліку підприємств. *INNOVATIONS AND PROSPECTS OF WORLD SCIENCE*. 2022. № 14 С. 290 – 294. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-OF-WORLD-SCIENCE-14-16.09.22.pdf#page=290>
12. Ляшок Я. О., Попова О. Ю., Придятько Е. М., Ємець А. П. Управління та облік фінансових ризиків в умовах трансформаційних процесів. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Економічна»*. №1 (23)-2(24). 2021. С. 5 – 13. URL: https://web.archive.org/web/20220817124745id_/https://economics.donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/1_lyashok-popova-prydatko-emecz.pdf
13. Облікова ставка Національного банку. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish>
14. Петриченко О. В. Управління ризиками в умовах сучасного економічного становища. *Modern research in world science*. 2022. № 4. С. 964 – 970. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-10-12-07-2022-lviv-ukrayina-arhiv/>
15. Поняття та особливості дохідних фінансових інструментів. *БУХОБЛІК* : веб-сайт. URL: <https://buklib.net/books/25841/>
16. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>
17. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ міністерства фінансів України від 31 січня 2000 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>
18. Уманців Г. В., Новіков В. В. Глобальна криза та її вплив на формування фінансової звітності підприємств. *Геополітика України: історія і сучасність*. №1 (26). С. 188 – 200. URL: <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/view/241688>

19. Фоміна О. В., Семенова С. М., Березовська Д. Трансформація фінансової звітності в умовах воєнного стану. *SCIENTIA FRUCTUOSA*. 2022. № 3. С. 103 – 113. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/491/427>
20. Фоміна О. В., Семенова С. М., Березовська Д. Трансформація фінансової звітності малих підприємств згідно з МСФЗ. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 4. С. 44 – 59. URL: <http://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/1354/1295>

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування Державного торговельно-економічного університету **Ромашко О. М.**

ОМЕЛЬЧУК Наталія

Студентка Державного торговельно-економічного університету 4-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

ЖІНОЧЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ПІД ЧАС ВІЙНИ : ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Діяльність українських підприємців та підприємниць в такий складний воєнний час в економічному плані є просто феноменальним прикладом для багатьох країн, а Україна, в свою чергу, є взірцем розвитку успішного та демократичного бізнесу.

Реалії сьогодення значно вплинули на розвиток українського бізнесу – зменшення попиту, криза продажів, втрата клієнтської бази тощо. Як саме наше підприємництво пристосувались до таких реалій? По-перше, утримання вже наявних клієнтів. Хороший варіант для того, щоб втримати свій бізнес на плаву. Другий шлях адаптації це вихід на міжнародні ринки. Чимало українців виїхали закордон де активно просувають свою справу. Третій варіант – робота з продуктом. Тобто, створення абсолютно нового або ж, удосконалення вже існуючого. На мою думку, цей варіант найкраще підходить для нових

підприємців, адже ти починаєш свій новий бізнес уже в умовах необхідної адаптації і ти вже розумієш всю ситуацію і робиш висновки як краще діяти. Також, якщо бізнес ще маленький та тільки розвивається, тоді легше зрозуміти ребрендинг продукції, аби пристосувати її до воєнних викликів.

Як бачимо, український бізнес є нескореним та гнучким до змін і саме зараз, під час таких кардинальних змін, зростає тренд на жіноче підприємництво. За даними дослідження «Жінки у бізнесі» від консалтингової компанії Grant Thornton у 2019 року частка жіноцтва у вищому керівництві бізнесових компаній у всьому світі становила рекордні за всі роки 29%, а просування рівності жінок може дати світовій економіці додатково \$12 трлн до 2025 року [1].

З якими ж труднощами стикнулись українські підприємці під час війни? Звичайно, найперше, що спадає на думку це релокація бізнесу в безпечні регіони. Найбільшим прихистком для жіночих підприємств стало місто Лева [2]. Релокація це процес нелегкий – де знайти місце для локації, як перевезти персонал, чим платити за оренду і ще тисяча і не одна проблема. А коли в додаток до цього на тебе ще й тисне суспільна думка про те, що жінка в першу чергу це дружина і мати і як узагалі вона може займатись бізнесом, та ще й під час війни, то можна твердо стверджувати, що наші підприємці - справжні героїні.

Не так давно в Україні запустили проєкт West Business Hub, котрий займається допомогою жінкам-підприємцям у релокації їхнього підприємства до безпечних регіонів. Від початку повномасштабної війни завдяки цьому проєкту встигли релокувати 8 жіночих підприємств з Харківщини та Київщини. Наразі у двох хабах у Львові та Тернополі планують розмістити до 10 підприємств. Наразі вільними є площі приміщень від 20 до 60 кв. м [2]. Релокують найрізноманітніші бізнеси – ІТ-компанії, косметичні бренди, виробництво взуття тощо. В залежності від обсягу підприємства варіюється період зміни місця перебування компанії. Комусь вдається це зробити за тиждень, а хтось не встигає за місяць.

На новому місці – нові виклики. Чимало ресурсів просто фізично неможливо перевезти, або ж вони вщент зруйновані від атак країни-терориста. Також втрачається клієнтська база, а іноді і попит на продукцію. Проте, жінки уміють пристосовуватись і до такого. Хтось підлаштовується під потреби нового міста, перероблюючи та адаптуючи свою продукцію, а хтось, навпаки, привчає нових клієнтів до свого бренду та поширює свій бізнес у новий простір.

Жіноче підприємництво не є простим. Банальна перешкода - фізичні можливості. Чимала кількість жінок були змушені самі вивантажувати усі товари, або самотужки переміщувати конче необхідні речі. Наші дівчата вкотре довели всьому світу, що для них немає нічого неможливого і їх бізнес здатен працювати в будь-яких умовах.

Те, що майбутнє за підприємництвом це аксіома і наскільки приємно бачити розвиток саме жіночого підприємництва. У яких сферах жіноча частка бізнесу значно переважає чоловічу? Як приклад – це соціальне підприємництво. Дійсно, жінки є більш соціально відповідальні, ніж чоловіки. Тому така сфера є досить актуальною нішею серед жінок.

Сучасна галузь освіти наповнена жінками-підприємцями. Онлайн-курси, репетиторство, коучинг зараз є дуже популярними програмами та ідеями для власного бізнесу. Попит на освітні програми щодня зростає в геометричній прогресії, тому тенденція розвитку жіночого-підприємництва в цій сфері є досить позитивною.

І на третьому місці – це дитячі товари чи послуги. Доволі багато жінок, особливо які у декретній відпустці, відкривають свої онлайн-магазини, де продають речі чи іграшки для дітей. Під час війни, особливо зросла кількість таких онлайн-платформ, які перейшли від продажу дитячих речей до благодійності. Тобто, на волонтерських засадах віддають речі тим, хто цього найбільше потребує у такий скрутний час.

Цікавим є факт про те, в яких саме країнах найбільше жінок залучені у бізнесі. В Європі жінки наділені альтернативою – займатися кар'єрою чи сім'єю. Через це там найнижчий показник рівня жіночого підприємництва. А ось ті країни, які перебувають у стані кризи, найбільше залучають жінок до підприємництва, адже в цьому є необхідність для розвитку економіки [3]. До речі, з цього можна зробити висновок про майбутнє жіночого підприємництва в Україні. На мою думку, воно буде стрімко розвиватись і розширюватись, адже війна залишила левову частку населення без роботи і тому люди самі зацікавлені у створенні робочих місць для самих себе. На жаль, рівень безробіття у воєнний стан тільки зростає, тому зрозуміло, що надійніше за все мати і розвивати свою власну справу. Це допоможе пережити такий скрутний час як державній економіці так і самому собі.

Отже, аналізуючи реалії бізнесу сьогодні, можна констатувати, що жінки-підприємці – гнучкі особи. І найважливіше правило успішного бізнесу – це відчувати ринок. Якщо є це відчуття, то можна справитись з усіма викликами на шляху до успішного процвітання власної справи. Способи розвитку жіночого підприємництва є доволі різноманітними і залежать від різних факторів. Жінки-новачки у бізнесі акцентують свою увагу на побудові бізнес-стратегій та вивченні фінансових і юридичних проблемних питань. А ось ті, хто займається бізнесом давно, зараз зосереджуються саме на розширенні бізнесу в онлайн-формі. В наш час це дуже вигідно, адже багато жінок виїхали закордон і пристосувались до ведення своїх справ в Україні онлайн. А платформ для ведення бізнесу в онлайн-форматі зараз є більше, ніж достатньо. Цьому сприяла пандемія, яку жіночі-підприємництва успішно вистояли.

Список використаних джерел:

1. Women in Business 2020: Putting the Blueprint into action [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/women-in-business/2020/women-in-business-2020_report.pdf
2. Жіноче підприємництво: як безпечно релокувати бізнес, який постраждав внаслідок війни – LVIV.MEDIA. *LVIV.MEDIA*. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://lviv.media/socialni-novini/58502-zhinoche-pidpriyemnictvo-yak-bezpechno-relokuvati-biznes-yakij-postrazhdav-vnaslidok-vijni/>
3. Грант М. Жіноче підприємництво під час війни: який бізнес відкрити в кризу. *Speka - онлайн медіа про технології та підприємництво | SPEKA.media. LVIV.MEDIA*. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://speka.media/zinoce-pidprijemnictvo-pid-cas-viini-yakii-biznes-vidkriti-v-krizu-p0gz29>

Науковий керівник: доктор філософії з права, старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету **Коломієць К.В.**

Адрес електронної пошти автора: rudovanata3008@gmail.com

ОХРИМЕНКО Вікторія

Студентка Державного

торговельно-економічного університету

3-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права,

координатор Юридичного клубу

«Правова позиція»

**ЗВІЛЬНЕННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ВІД ФІНАНСОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.**

Реалізація завдань фінансової політики України на всіх етапах її державотворення та розвитку громадянського суспільства, залежала, поряд з іншими факторами, від виконання суб'єктами податкових правовідносин визначених законодавством обов'язків – забезпечення доходної частини бюджетів. В нашій державі, яка орієнтована і впевнено рухається на загальноєвропейський рівень правової свідомості та культури, виконання

обов'язку по нарахуванню та сплаті податків, забезпечується як за рахунок переконання учасників суспільних відносин у потребі суспільно корисної поведінки так і за рахунок встановлених законодавством заходів примусового переконання та впливу.

Незважаючи на намагання держави реалізовувати зміст юридичної відповідальності в позитивному аспекті, в практичній діяльності платників податків як суб'єктів податкових правовідносин має місце значна кількість фінансових (бюджетних, податкових тощо) правопорушень. Відповідальність за такі правопорушення, як неправомірні суспільно-шкідливі винні діяння, передбачається як встановлена законом міра державно-владного впливу. Тобто, держава виконує функцію гаранта дотримання приписів правових норм, реалізації суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків учасниками правовідносин. Це вбачається не тільки у законодавстві, а й в дійсній практичній діяльності.

Слід акцентувати увагу на той факт, що після початку повномасштабного ворожого вторгнення на територію нашої держави 24.02.2022 року відбулася вимушена трансформація системи правового регулювання суспільно-економічних відносин в Україні. Зокрема, до такої трансформації ми відносимо й низку змін податкового законодавства, в якому наразі закріплено додаткові підстави звільнення від фінансової відповідальності вітчизняних платників податків та скасовано до закінчення оголошення правового режиму воєнного стану застосування штрафних (фінансових) санкції за порушення податково-правових норм. Виходячи з цього метою даного дослідження є вивчити та охарактеризувати сутність фінансової відповідальності до оголошення правового режиму воєнного стану в Україні, а також вплив внесених змін скасування окремих видів такої відповідальності після зазначеної події на реалізацію сучасних викликів держави та можливості збереження не критичного стану економіки до переможного завершення війни з агресором.

Отже, в результаті проведеної роботи встановлено, що у науці фінансового права відповідальність за порушення фінансового законодавства розглядається як комплексна категорія. Очевидно, що фінансово-правовій відповідальності притаманні обов'язкові ознаки, властиві юридичній відповідальності в цілому: 1) її підставою є вчинення правопорушення; 2) вона виступає як форма реалізації державного примусу за порушення приписів фінансово-правових норм; 3) полягає в застосуванні до правопорушника негативних наслідків, передбачених санкціями фінансово-правових норм, які мають майновий характер і виражені переважно в грошовій формі; 4) реалізується у специфічній процесуальній формі [1, с. 33].

Розглядаючи проблему правової природи відповідальності за порушення податкового законодавства, слід зазначити, що така виступає як форма реалізації державного примусу, що виникає в разі вмисного або без такого

вчинення порушення приписів фінансово-правових норм і полягає в застосуванні спеціально вповноваженими державними органами до правопорушника передбачених законом санкцій. Саме тому в юридичній науці загальноприйнятим є підхід до визнання вчиненого правопорушення – підставою юридичної відповідальності. У Податкового кодексі України (ПКУ) законодавець закріпив основні положення щодо відповідальності за вчинення податкових правопорушень. Відповідно до ст. 109 ПКУ, податковими правопорушеннями є протиправні діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, та/або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених цим Кодексом та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [2].

В нормативно-правовій системі України за порушення податкового законодавства, застосовуються такі основні види юридичної відповідальності: фінансова, адміністративна, кримінальна. Заходами фінансової відповідальності слід вважати штрафні (фінансові) санкції та пеню, які мають наступні особливості: 1) застосовуються у разі вчинення порушення норм податкового законодавства, й полягають у додаткових майнових стягненнях; 2) виступають як міра державного примусу, яку застосовують до правопорушників; 3) мають за мету покарання правопорушників, а також компенсацію майнових втрат бюджетів і державних цільових фондів внаслідок ненадходження або несвоєчасною надходження податків і зборів; 4) мають майновий (грошовий) характер [3, с. 102].

Визнаючи фінансову відповідальність самостійним видом юридичної відповідальності, професор Мушенко В.В. наголошує на головну її особливість, яка полягає в тому, що крім штрафних санкцій, вона передбачає й певний вид особливих санкцій, а саме правовідновлювальні, що стимулюють виконання фізичними та юридичними особами обов'язків, передбачених фінансовим законодавством, а також забезпечують компенсацію шкоди, завданої державі в результаті їхньої протиправної поведінки [4, с.112].

Залежно від особливостей об'єкта правопорушення, вище зазначений науковець на основі своїх наукових надбань виокремлює два види податкових правопорушень: 1) ті, що посягають на податкові відносини, пов'язані з безпосереднім здійсненням податкових стягнень і безпосередньо спричиняють фінансові втрати держави та органів місцевого самоврядування; 2) ті, що посягають на відносини, які забезпечують додержання встановленого порядку управління в сфері оподаткування; а також виділяє такі групи податкових правопорушень: 1) правопорушення проти порядку ведення бухгалтерського обліку, складання і подання бухгалтерської та податкової звітності; 2) правопорушення проти обов'язків по сплаті податків; 3) правопорушення проти контрольних функцій державних органів.

Беручи до уваги подану вище теоретико-правову інформацію щодо класичної суспільно-політичної дилеми про те, що вчинення податкового

правопорушення є підставою для застосування до платника податку заходів фінансової відповідальності, а також розглянуту класифікацію груп податкових правопорушень, слід зробити аналіз змін щодо скасування окремих видів фінансової відповідальності платників податків в умовах оголошеного правового режиму воєнного стану в Україні.

Отже, за вчинення правопорушення платник податків підлягає звільненню у випадку відсутності у такого платника можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок. Платник звільняються від передбаченої ПКУ відповідальності з обов'язковим виконанням таких обов'язків протягом шести місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Охарактеризуємо основні випадки не виконання платником податкового обов'язку, які стосуються звільнення в умовах оголошення правового режиму воєнного стану:

1. Сплата податків і зборів як суми коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету або на єдиний рахунок як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством, та/або сума коштів, сформована за рахунок податкових пільг, що були використані платником податків не за цільовим призначенням чи з порушенням порядку їх надання, встановленим ПКУ та/або Митним кодексом України.

2. Подання звітності, реєстрації у відповідних реєстрах податкових або акцизних накладних, розрахунків коригування, подання електронних документів, що містять дані про фактичні залишки пального та обсяг обігу пального або спирту етилового тощо [2].

Слід ще додати, що до податкових звільнень від фінансової відповідальності віднесено не нарахування пені (як суми коштів у вигляді відсотків, яка нарахована на суми податкових зобов'язань та/або на суми штрафних (фінансових) санкцій, не сплачених у встановлені законодавством строки, а також нарахована в інших випадках та порядку, передбачених ПКУ або іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи) та скасування уже нарахованої у випадку вчинення діяння (дії або бездіяльності) особою внаслідок введення воєнного, надзвичайного стану [2].

Проведені нами дослідження змін податкового законодавства в умовах запровадження правового режиму воєнного стану, дають підстави зазначити, що обставиною, що звільняє від фінансової відповідальності за вчинення податкових правопорушень, є вчинення діяння (дії або бездіяльності) внаслідок обставин непереборної сили (форс-мажору) [5].

Адже, Торгово-Промислова Палата України засвідчила як форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили): військову агресію російської федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану.

Враховуючи це, ТПП України підтвердила, що зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких(-го) настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких(-го) стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) [6].

На нашу думку, також доцільно звернути увагу на той факт, що обчислення, нарахування та сплата єдиного соціального внеску (як консолідованого страхового внеску, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування) (ЄСВ), тимчасово, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану: 1) штрафні санкції, визначені частиною 11 статті 25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2010 року № 2464-VI [7] не застосовуються; 2) не нараховується пеня, а нарахована пеня за ці періоди підлягає списанню.

Ще одним видом податкового звільнення від фінансової відповідальності за порушення норм фінансового законодавства нами визначається не застосування санкцій на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, санкції за порушення вимог Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР. Наразі винятком залишилися санкції за порушення порядку здійснення розрахункових операцій при продажу підакцизних товарів [8].

Здійснений аналіз теоретико-правових засад фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства, а також особливості законодавчого закріплення відносин звільнення від окремих видів податкових правопорушень платників податків на період оголошення правового режиму воєнного стану дають підстави сформулювати наступні висновки. На нашу думку, з одного, боку, доцільним елементом у системі правового режиму воєнного стану, є скасування окремих видів фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства. Адже, в таких умовах, реальні матеріально-фінансові можливості підприємств, установ та організацій в дійсності є більш обмеженими, також державою не забезпечуються гарантії прав і свобод людини і громадянина та права і законні інтереси юридичних осіб усіх організаційно-правових форм власності та видів діяльності. З іншого боку, забезпечення

результативної роботи громадян нашої країни для подолання ворожої агресії залежить від забезпечення стабільного стану вітчизняної економіки та наявності у розпорядженні керівних органів фінансових ресурсів та матеріально-технічного забезпечення у Збройних сил України. Такі ресурси можуть забезпечувати суб'єкти підприємницької діяльності як платники податків та зборів. Саме тому, на нашу думку, керівництво держави зобов'язане не лише адаптувати податкове навантаження і податкові правила до умов правового режиму оголошеного воєнного стану для сприяння виживанню суб'єктам підприємництва в зазначених умовах війни, а й зауважити, що державна фінансова політика повинна враховувати подальше регулювання податкового процесу у післявоєнний період як основного механізму накопичення бюджетних ресурсів. Саме тому, уже у ці дні держава повинна бути спрямована на подальше зміцнення своєї фінансової системи та забезпечення можливостей наповнення бюджету для забезпечення відбудови національного господарства шляхом: 1) якісного здійснення організації податкового контролю за фінансовими операціями платників податків на неокупованих територіях; 2) зменшення правопорушень, пов'язаних з веденням податкового обліку зовнішньоекономічної діяльності; 3) налагодження співпраці платників податків з представниками державних контролюючих органів у проведенні податкових камеральних та фактичних перевірок; 4) посилення захисту добросовісних платників податків та зборів, а також платників фінансово-господарська діяльність яких постраждала від ворожої агресії тощо.

Список використаних джерел:

1. Курило В.І., Мушенко В.В. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні: стан та перспективи удосконалення: [Монографія], за заг. ред. В.І. Курила. – Ніжин, 2012. 160 с.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України від 08.04.2011 р. – № 13-14 – Ст.112.
3. Фінансове право: навч. посіб.; за заг. ред. А. Г. Чубенка, Д. М. Павлова. К. : КНТ , 2014. 600 с.
4. Мушенко В. В. Фінансове правопорушення та відповідальність за його вчинення в системі державної фінансової політики України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. №5. С.110–117.
5. Державна податкова служба України. Державні сайти України. URL : <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/576179.html>.
6. Лист Торгово-промислової палати від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. Державні сайти України. URL : <https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>.

7. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#top>

8. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995, № 28, ст.205.

Науковий керівник: Мушенко В.В. д.ю.н., професор, проф. кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права, керівник Юридичного клубу «Правова позиція» Державного торговельно-економічного університету.

Науковий керівник: доктор юридичних наук., професор, професор кафедри адмін., фін. та інформ. права Державного торговельно-економічного університету **Мушенко В. В.**

Адрес електронної пошти автора: v.okhrymenko.fmtp.081.20@knute.edu.ua

ПАНИМАТЧЕНКО Карина

Студентка Державного

торговельно-економічного університету

3-го курсу, Факультету економіки,

менеджменту та психології

ТРАНСПОРТНА ЛОГІСТИКА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна, яку почала росія в Україні, не лише забирає людські життя та оселі, а й б'є по економіці та бізнесу. Через блокування портів, якими рухалося 65% експорту, Україна залишилася без морської логістики. Авіап перевезення теж не працюють. Залізничні шляхи не можуть повноцінно забрати на себе всі товаропотоки. Автомобільна логістика, в основному, працює для забезпечення перевезення гуманітарних вантажів.

До 2022 року Україна була типовим зразком учасника міжнародних логістичних зв'язків, балансуючи між потребою поставляти законтрактвану продукцію на світовий ринок, підтримувати економіку в умовах пандемії Covid-19 та запобігти інфляційному тиску, спричиненому глобальною Covid-

інфекцією і порушенням ланцюга поставок. Проте російське вторгнення в Україну різко змінили можливості та потреби української логістики. [1]

У відповідь на вторгнення НБУ швидко зафіксував обмінний курс і запровадив контроль над капіталом. Ці рішення допомогли пом'якшити перший шок і запобігти фінансовій паніці. Щоб ще більше захистити фінансовий сектор та економіку, центральний банк посилив обмеження протягом наступних тижнів. Ці дії узгоджуються з досвідом України у 2014-2015 роках, а також з досвідом країн під час Другої світової війни. [3]

Через блокаду портів Україна має обмежені можливості для експорту. З іншого боку, Україна змушена імпортувати ряд товарів першої необхідності, щоб зберегти економіку та забезпечити армію. У результаті -дефіцит поточного рахунку розмиває валютні резерви і, таким чином, підриває фіксований обмінний курс.

Україна є одним з найбільших у світі виробників зернових та олійних культур, і – для експорту цієї продукції до Африки, Близького Сходу та Європи, потрібен надійний шлях збуту, що на пряму залежить від морських перевезення і порти, які в даний час заблоковані через війну. Україна та росія разом зазвичай експортують майже 12 % харчової продукції у всьому світі.[4]

Звичайно, війна внесла свої корективи у експортні можливості України. Адже у довоєнний час через порти Чорного моря можна було експортувати близько 6 млн. тонн на місяць, це понад 90 % своєї сільськогосподарської продукції з яких третина припадає на країни Європи, Китай та Африку. А зараз через залізничні переходи Дунаєм наш експорт лише трохи перевищує 1 млн тонн, тобто, він знизився у 6 разів. Щодо альтернативних варіантів експорту, над якими Україна працює разом із Польщею та країнами Балтії, вони не дозволять суттєво збільшити експорт, оскільки ланцюги поставок сильно порушені, а перенаправлення товарів на автомобільний та залізничний транспорт буде недостатньо, враховуючи залучені обсяги. Ця ситуація загострює затори на терміналах, ставлячи під загрозу увесь ланцюг поставки [5].

Без сумнівів, закриття українських портів спричинило серйозні перебої в європейських та інших поставках, а ще через відсутність морської безпеки – міжнародну продовольчу кризу. Оскільки комерційні судна постраждали в конфлікті, операторам доводиться перенаправляти вантажні перевезення та судна в інші країни. Більшість великих судноплавних компаній, посилаючись на непередбачувані операційні наслідки, мають ускладнені партнерські стосунки та поставки в Україну та країну-агресора. Перекриті та окуповані важливі судноплавні шляхи в Чорному та Азовському морі. На початку війни близько 2 000 моряків були на бортах 94 суден в українських портах. Наразі ці цифри дещо зменшилися. За даними Atlantic Council, російські військово-морські кораблі вразили щонайменше 10 комерційних кораблів з моменту

вторгнення росії Близько 80 комерційних суден місяцями заблоковані в Чорному та Азовському морях [5].

Як ми розуміємо, повністю замінити морську та авіа-логістику неможливо, виникає питання, як направити наші експортні та імпорتنі потоки на альтернативні надземні коридори, але й вони стикаються з низкою проблем.

Якщо резюмувати основні виклики, з якими контейнерний бізнес в Україні зіткнувся у перші два тижні з початку війни, одним із перших був пошук альтернативних шляхів доставки імпорتنих контейнерів, які були в дорозі до України. На жаль, станом на початок війни, тисячі імпорتنих контейнерів були заблоковані. Проте, до середини березня більшість учасників галузі було мобілізовано для пошуку альтернативних рішень. Так виникли кілька шляхів доставки цих вантажів з портів Констанци, Гданська та Гдині. Оскільки спочатку не було маршрутних поїздів, котрі пов'язують ці порти з Україною, зокрема із Західною, фокус був на автоперевезеннях, але й тут компанії зіткнулися з нестачею машин та водіїв. Найгостріше постає проблема з підвищенням трафіків, що робить такі перевезення не збалансованими та неефективними [3].

Табл.1- Тарифи на автоперевезення у порівнянні з 2021 роком

Послуги/строки	Було(2021р.)	Стало(2022р.)
Контейнеровоз Імпорт	~від 1700 EUR	~4500-5000 EUR
Контейнеровоз Експорт	~від 1500 EUR	~4800-5000 EUR
Тентовні вантажоперевезення Експорт (Польща, Німеччина,Бенілюкс Франція,Іспанія)	~від 2500-3000 EUR	~5000-6000 EUR
Тентовні вантажоперевезення Імпорт (Польща, Німеччина, Бенілюкс. Франція. Іспанія)	~від 2500-3300 EUR	~5600-6600 EUR
Фури Експорт Констанца(Румунія) із Києва	~1500 EUR	Від 3400 EUR
Фури Експорт Гданськ(Польща) із Києва	~1800 EUR	~від 2700 EUR
Депозитна ліній	Не було	Від 3000 до 10 000 дол.
Черга на кордоні	1-2 дні	5-7 днів
Вантажно- розвантажувальні роботи Румунія, Польща	2-3 дні	4-5 днів
Митний перехід Орловка	1-2 дні	5-7 днів

Складено автором з урахуванням [3]

Саме тому, в умовах війни доцільно використовувати вітчизняні залізничні шляхи. З початку активних воєнних дій на усій території України

наша залізниця не лише взяла на себе роль основної евакуаційної структури, а й організувала цілу систему логістики для гуманітарних вантажів. Окрім цього, Укрзалізниця продовжує надавати послуги вантажних перевезень.

За ці місяці війни система залізниць проявила себе на диво міцною та адаптованою до різних обставин. Залізнична мережа виявилася дуже розгалуженою, і коли бомбардували одні ділянки, доволі швидко вдавалось лагодити їх та прокладати інші маршрути.

Крім цього, всі ми є свідками того, як російські окупанти продовжують спроби знищити головні українські транспортні артерії - мости, дороги, колії, Україна втратила 23 % національної залізничної мережі. Зокрема втрачено 6,3 тис. км. головних колій та 41 зруйнований залізничний міст. Це вимагає від залізничної компанії швидкими темпами, інколи під обстрілами, відновлювати зруйновану інфраструктуру. Незважаючи на усі складнощі Укрзалізниця, працює на повну, не тільки в межах нашої країни, але й на міжнародному експортному рівні показала перевантаження в порту Констанци. Цей порт явно не очікував таких обсягів, відповідно, стикнувся із перевантаженням. Наприклад, термінал «DP World» перевантажений на 80% і вже кілька тижнів поспіль компанії намагаються вирішити цю проблему [3].

Незважаючи на усі виклики, надія є, адже членські компанії Європейської Бізнес Асоціації продовжують шукати можливі альтернативи та працювати попри усі вищеперераховані складнощі. Розуміючи, яку загрозу має дефіцит продовольства на глобальному ринку, а також важливість експорту зерна для економіки України, наші міжнародні партнери намагаються нам допомогти. Так, ЄС розробляє свій план підтримки експорту зерна, який покликаний ліквідувати бюрократичні та технічні проблеми, що виникають на кордоні з країнами ЄС при експорті зерна з України [2]. Міжнародна морська організація закликала до безпечних морських коридорів, а Міжнародний транспортний форум виступив із закликом до дій для розблокування торгових шляхів і морських портів у Чорному морі для відновлення міжнародної торгівлі. Організація Об'єднаних Націй намагається відкрити захищену судноплавну смугу в Чорному морі, уникаючи міжнародної продовольчої кризи. Тим часом міністр закордонних справ Литви Габріеліус Ландсбергіс запропонував створити невійськову міжнародну морську коаліцію для прориву блокади українських портів [1].

У відповідь на такі дії росії ЄС ухвалив численні санкції проти неї. Серед компаній, на які діють санкції ЄС, – Новоросійський морський торговельний порт та Об'єднана суднобудівна корпорація. П'ятий пакет санкцій ЄС включає заборону на вхід суден під російським прапором у порти ЄС. Винятки застосовуються, наприклад, для медичних, харчових, енергетичних та гуманітарних цілей. Висновки Європейської ради щодо шостого пакету санкцій передбачають заборону на більшість імпорту російської нафти (сиря нафта і

нафтопродукти), що прибувають до ЄС морем до кінця 2022 року. Це становить близько двох третин імпорту з росії, що досягне до 90 % до кінця року [1].

Операторам ЄС буде заборонено страхувати та фінансувати нафтотранспортні послуги, зокрема через морські маршрути, до третіх країн. В основному це стосуватиметься страхових компаній з ЄС та Великої Британії. Порти ЄС стикаються з необхідністю застосування санкцій ЄС з п'ятого і шостого пакетів проти суден, що прямують з росії. Ситуація може вплинути на майбутній перегляд європейських правил безпеки на морі та подальшого розвитку TEN-T – транс'європейської транспортної мережі, яка може з'єднати Європу між всіма територіями та за участю України [1].

Учасники Паризького меморандуму «Про взаєморозуміння щодо контролю портів держав», який включає порти 22 держав-членів ЄС, через вчинення злочинних, терористичних дій на території України виключили росію зі списку повідомлень про впровадження подальших регуляторних дій.

Організація підкреслила, що європейські порти мають вирішальне значення для підтримки роботи ланцюгів поставок та створення нових альтернативних маршрутів для українського експорту. Порти мають вирішальне значення у забезпеченні поставок енергоносіїв та зменшенні енергетичної залежності від росії [4].

Європарламент запропонував, щоб Європейське агентство з безпеки на морі EMSA могло зіграти роль у наданні списку російських суден, які підлягають забороні з портів ЄС, беручи до уваги, що з лютого 2022 року вони перереєструвалися. EMSA могла б надати вказівки щодо однакового застосування санкцій, зберігаючи при цьому рівні умови гри для портів ЄС. EMSA також проводить польоти над Чорним морем для посилення морського спостереження [1].

Щоб уникнути подальших затримок у ланцюжку поставок, уряди повинні забезпечити наявність достатнього персоналу та ресурсів для цих заходів. План ЄС щодо солідарності як альтернативних логістичних коридорів автомобільним, залізничним та водним видами транспорту, для портів сільськогосподарських товарів (наприклад, зерно, кукурудза) з України, має на меті, серед іншого, розблокувати 20 млн. тонн продуктів харчування в Одесі. Європейці запропонували перенаправити 3 млн. тонн зерна на місяць через нові модальні маршрути, такі як Дунай, Констанца (Румунія) та польські, балтійські та адриатичні порти. Також були запроваджені вантажні автомобільні перевезення між Україною та Молдовою [4].

Війна в Україні стала одним із найсерйозніших викликів для логістики у всьому світі, і подальший її розвиток залежить від того, як країни світу зможуть владнати організаційні та економічні проблеми. Україна продовжує працювати над збільшенням спроможності експорту товарів суходелом аби відновлювати торгівлю із міжнародними партнерами, доки російські окупанти блокують море. Адже єдиний вихід – це знаходити альтернативи в існуючих умовах і попри війну підтримувати та стимулювати економіку України.

Список використаних джерел:

1. Jacobs K. Russia's war on Ukraine: Maritime logistics and connectivity. – European Parliamentary Research Service, PE 733.603, July 2022 [Електронний ресурс]. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733603/EPRS_ATA\(2022\)733603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733603/EPRS_ATA(2022)733603_EN.pdf).
2. Логістика та міжнародна торгівлі в Україні в умовах війни [Електронний ресурс] URL: <https://eba.com.ua/logistyka-ta-mizhnarodna-torgivlya-v-ukrayini-v-umovah-vijny/>
3. Андрій Берестечко .Пункт призначення -Україна[Електронний ресурс] URL: <https://youtu.be/CO815LH1Rsk>
4. Logistics. – NATO, 21.07.2017 [Електронний ресурс]. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_61741.htm.
5. Можливості для диверсифікації експортної логістики в Україні [Електронний ресурс] URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/25-04-22-2/>

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики Державного торговельно-економічного університету **Нечипорук А.В.**

Адрес електронної пошти автора: 1pranimatchenko0903@gmail.com

ПАЩЕНКО Ірина

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

РИЗИКИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Що таке бізнес? Бізнес по простому означає будь яку діяльність, що спрямована на отримання прибутку. На жаль, ця сфера має безліч ризиків, які призводять до зменшення прибутку, збитків та навіть закриття. Також існують форс-мажори, одним із таких є війна.

За місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни досі тривають. За оцінками Національного банку, під час війни економіка України втрачає 50% “невиробленого” ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд. грн. І це не враховуючи втрати від руйнувань. МВФ оцінює втрати України через військове вторгнення російських окупантів у 35% ВВП. Як наслідок, це сприяє зростанню безробіття, зменшенню доходів найманих працівників та сплачених податків до державного та місцевого бюджетів.

Початок війни означає міграцію населення, що призводить до кадрових ризиків. Відплив висококваліфікованих співробітників, мобілізація, відсутність особистої безпеки, через яку співробітники бояться виходити на роботу або знаходяться в інших регіонах чи країнах. З цим всім зараз зустрічається український бізнес. Також ще одним викликом є ризик втрати майна через руйнування, постійні обстріли, проблеми з енергопостачанням та окупація. Єдині два варіанти виходу з цієї ситуації це закриття бізнесу чи релокація підприємств у більш безпечні регіони.

Поточний статус бізнесу є таким:

Рисунок 1. Зміни географії з початком війни

Джерело: побудовано автором на основі даних [5]

За даними Мінекономіки на липень 2022 року 692 підприємств переміщені зі зони бойових дій до більш безпечних регіонів України. Водночас на кінець літа майже 65 тисяч бізнесів, що становить близько 5% від всіх юридичних осіб в Україні залишається на тимчасово окупованих територіях. Переміщення у

більш безпечні регіони не є обов'язковим, це особисте рішення кожного власника.

Однак навіть ті бізнеси, які відносно далеко від обстрілів, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу сировини. За даними дослідницької компанії Gradus, 50% підприємців відзначають нестачу нових замовлень та ринків збуту, 29% проблеми з логістикою.

Як свідчить опитування ЄБА, лише 17% компаній працюють у повному обсязі, а кожна третя не працює. Третина підприємців планує відновити діяльність найближчим часом. Приблизно такі ж результати показали й опитування інших організацій. Серед основних проблем, які не дозволяють відновлюватися та розвивати бізнес під час війни — мала кількість платоспроможних клієнтів, непрогнозованість розвитку військової ситуації в країні та відсутність достатнього капіталу. Однак, попри повномасштабне російське вторгнення, очікування українського бізнесу в короткостроковій перспективі залишаються оптимістичними.

Але навіть при оптимістичних очікуваннях багато підприємств розширюють свою діяльність на закордонного споживача.

За даними дослідницької компанії Gradus, 50% підприємців відзначають нестачу нових замовлень та ринків збуту, 29% проблеми з логістикою. Дані дослідження Mastercard SME Index свідчать про те, що 28% українських малих та середніх бізнесів продають свої товари чи послуги за кордон. Найбільшими ринками збуту є США (30%), Польща (27%) та Німеччина (13%). Але нові можливості не даються просто так, основними бар'єрами 29% підприємців зазначають брак фінансових ресурсів, ще 27% не вистачає профільних знань і 12% потужних виробництв.

Для підприємців, які повністю перемістили свій бізнес за кордон, існує проблема високої конкуренції з боку вже існуючих підприємств, труднощі з пошуком бухгалтерів, які розуміються на податковому законодавстві країни та веденням документації мовою країни реєстрації.

І це все при тому, що реєстрація бізнесу іноземцем в іншій країні, при таких форс-мажорних обставинах є складною задачею, але все одно можливою. Найбільше українці переміщують свої підприємства до країн ЄС.

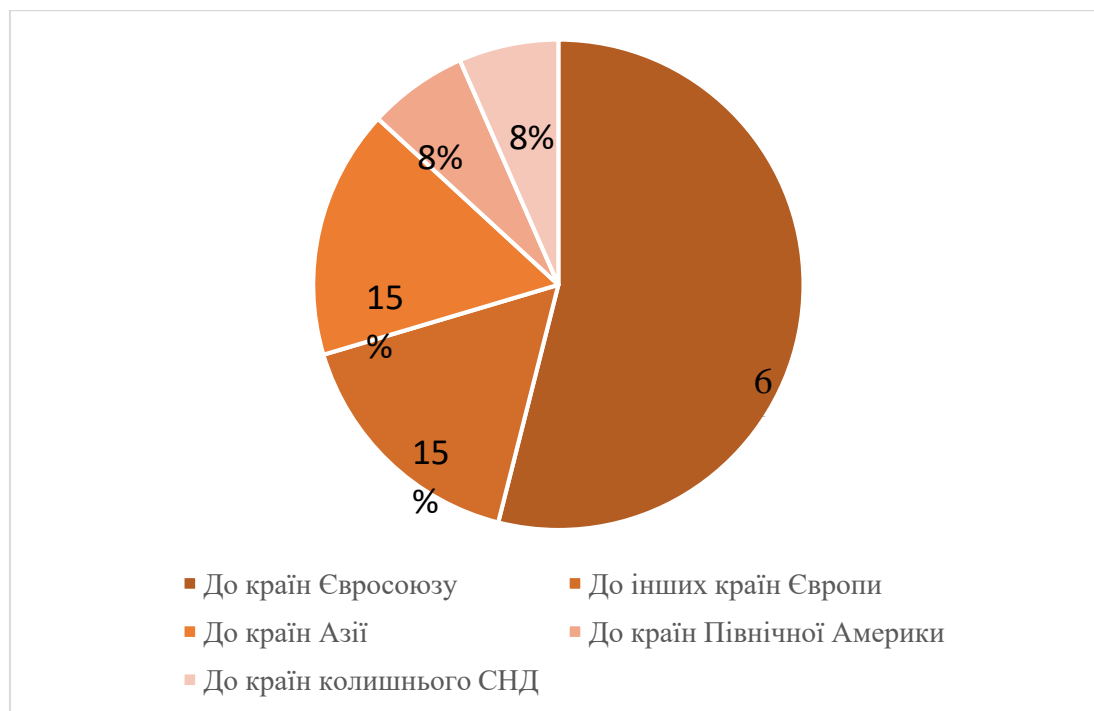

Рисунок 2. Країни переміщення бізнесу
 Джерело: побудовано автором на основі даних [5]

Це обумовлено географічною близькістю, зручною логістикою досить зрозумілою правовою системою порівняно з іншими регіонами світу.

Ще одним ризиком ведення бізнесу є репутаційний ризик. Одним із способів усунення конкурентів є розміщення “джинси”- чорної піар-кампанії. У ній можуть звинуватити компанію у співробітництві з росією. Оскільки не всі перевіряють інформацію, яку вони отримують, це може призвести до бойкоту компанії споживачами та втрати репутації.

Список використаних джерел:

1. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/index.amp>(дата звернення: 21.10.2022).
2. Bloomberg -IMF Sees Deep Ukraine Recession, Working on Trust to Boost Funds. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-14/imf-sees-deep-ukraine-recession-working-on-trust-to-boost-funds>(дата звернення: 21.10.2022).
3. Майже 65 тисяч українських бізнесів зареєстровано на окупованих територіях – Опендатабот. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-in-occupation>(дата звернення: 21.10.2022).
4. Євген Ріяко. Безпека бізнесу під час війни: ТОП-10 порад керівнику | Think brave. *Think brave* | *Останні новини бізнесу України*.

URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/212816_bezpeka-bznesu-pd-chas-vyni-top-10-porad-kervniku(дата звернення: 21.10.2022).

5. Gradus: соціологія в смартфоні. *Маркетингові та соціологічні дослідження | Gradus | Gradus*. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/>(дата звернення: 21.10.2022).

6. Міністерство економіки України -> Новини -> В рамках програми релокації вже 477 підприємств відновили роботу на безпечних територіях. *Just a moment...* URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=174e4a40-636f-4a32-8f12-0efd1bf30847&title=VRamkakhProgramiRelokatsiiVzhe477-PidprimstvVidnoviliRobotuNaBezpechnikhTeritoriiakh>(дата звернення: 21.10.2022).

7. Підтримують команди та армію: як працює бізнес в умовах війни - European Business Association. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/pidtrymuyut-komandy-ta-armiyu-yak-pratsyuye-biznes-v-umovah-vijny/>(дата звернення: 21.10.2022).

8. Mastercard. Половина підприємців вважають ІТ-послуги потенційним українським бестселером у світі – дослідження Mastercard. *Mastercard | A World Beyond Cash | Leader in Global Digital Payment Solutions & Technology*. URL: <https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/розділ-новин/прес-релізи/uk-ua/2022/половина-підприємців-вважають-іт-послуги-потенційним-українським-бестселером-у-світі-дослідження-mastercard/>(дата звернення: 21.10.2022).

Науковий керівник: кандидат економічних наук, старший викладач кафедри світової економіки Державного торговельно-економічного університету **Кушнарєнко Н.П.**

Адрес електронної пошти автора: iirenaaai@gmail.com

АДАМОВИЧ Віка

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології.*

ПЕТРЕНКО Вікторія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології.*

ЯК ЗМІНИЛАСЯ СКЛАДСЬКА ЛОГІСТИКА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Логістика є одним з головних компонентів стійкої економіки та життєзабезпечення суспільства. У військовий час ця теза є актуальною як ніколи. Як тільки суспільство стає відрізаним від постачання, воно слабшає і зазнає збитків. Тому, українські логісти після початку війни не занепали духом, а почали ще наполегливіше працювати. Бізнес зіштовхнувся з рядом нових викликів після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Сильного удару по українській економіці завдали закриті порти, ракетні обстріли та складність переміщення по території нашої країни, адже українська логістика до початку війни включала в себе всі види перевезення. Наразі більша частина вантажів відправляється залізничним та автомобільним шляхом.

Повністю чи частково знищено майже 325 000 кв. м. чистих складських площ, що становить 21% від загального обсягу складських площ в Київському регіоні (станом на кінець 2021 загальний обсяг площ склав 1,6 млн кв. м.).

Серед складських об'єктів, які були повністю зруйновані, через попадання ракет та внаслідок пожеж [1]:

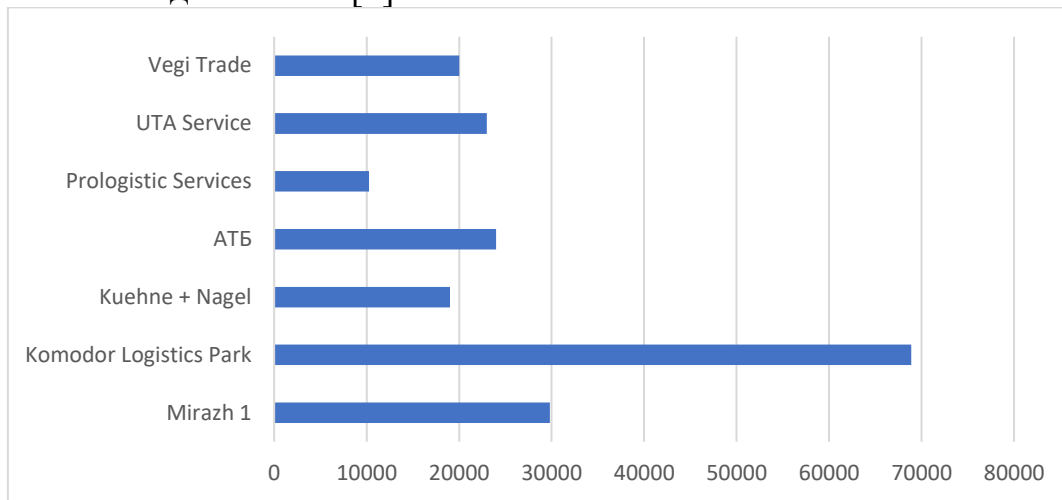

Рисунок 1. Кількість повністю зруйнованих складських площ в кв. м.

Джерело: побудовано автором на основі даних [1]

Раніше центром логістики був Київ та область, але зараз він змістився на захід України. Це спричинило змінення процесів та ланцюгів постачання, що й призвело до подорожчання. Окрім цього, у логістиці відбулись деякі зміни:

1. Компанії перестали накопичувати товар на складах.
2. Змінилися складські умови зберігання товарів (через переїзд компанії).
3. Різні обмеження, такі як комендантська година та блокпости, зробили логістичні операції складнішими.
4. Через великі ризики, товари першої необхідності стало складніше доставляти.
5. Вартість доставки стала нестабільною.
6. Відбулась перебудова логістичних маршрутів.
7. Збільшився попит на перевезення продуктів тривалого зберігання тому, що вони не несуть великого ризику збитків у разі вимушеної затримки доставки.
8. Зменшилася кількість водіїв, адже велика частина стала на захист нашої держави.
9. Збільшилися затрати на експорт.
10. Зменшилися ціна на доставку імпорту.
11. З'явився тренд на відмову від тривалого зберігання вантажів на складах, що допомогло звести залишки до мінімуму.
12. З'явилися більш лояльні умови на співпрацю між логістичними компаніями та клієнтами.
13. Нестача автотранспорту в прифронтових регіонах.

Також, неможливість доставляти товари авіаційним транспортом призвела до більших витрат коштів на логістичні задачі. Перевізники збільшили свої

розцінки на послуги, що призвело в свою чергу до збільшення цін на товари для споживача.

Складська нерухомість є стратегічно важливим об'єктом, тож ворог наносить удари по них цілеспрямовано. Поки проаналізувати збитки неможливо, можемо тільки робити припущення. «За нашими даними у Київському регіоні зруйновано близько 300 000 кв. м. об'єктів та продукції в них, але це дуже приблизна оцінка», — коментує Геннадій Гриненко, керівник відділу концептології Alterra Group. Засновник Watermelon Development Федір Арбузов в коментарях агентству «Інтерфакс-Україна» наводить цифру у 440 тис. кв. м. «Найбільше постраждали напрямки, де відбувалися жорстокі військові дії: Варшавський, Житомирський, Броварський напрямки», — зазначив експерт. «Поки оцінити всі збитки, які зазнала галузь складської нерухомості в Україні, складно, оскільки для цього потрібен час. Але вже зараз можна сказати, що лише складських та логістичних будівель в Україні на сьогодні зруйновано на суму близько 1 мільярда доларів США», — припускає Дмитро Пасенков, керівник відділу складської нерухомості Cushman & Wakefield в Україні [4].

Ворог знищує не тільки інфраструктурні, військові, адміністративні та інші цивільні об'єкти, він цілеспрямовано руйнує продуктові склади для позбавлення їжі мирного населення з метою здійснення додаткового тиску на українців. Відбулося збільшення потреби гуманітарної допомоги, медичних товарів та товарів військового призначення, тому багато складів власники надавали безкоштовно для цих цілей.

У зонах високого ризику для ведення господарської діяльності, підприємства практично не мали можливості вести роботу, а тому здебільшого оплати не здійснювали. В інших регіонах компанії покривали комунальні платежі і/або сплачували орендну плату з певним дисконтом [4].

Через великий попит на складські приміщення на заході України виник інтерес до швидкозбірних конструкцій, які дозволяють у відносно короткий строк організувати приміщення для зберігання або виробництва. Зазвичай розгортання хабу для зберігання займає приблизно 3 місяці, наразі ж треба бути готовими організувати безпечний та інтегрований склад за 7–14 днів [4].

Після початку війни суттєво зріс попит на відправлення з України закордон, через переїзд 6 мільйонів українців. Це стало причиною порушення логістичних операцій пошти, які активно будувалися останні 10 років. Прикладом може виступити компанія Meest. У неї відбулася зміна навантаження на мережу складів у зв'язку з цим постали важкі завдання перед логістами по оптимізації персоналу, складських площ, суттєвій зміні операційних процесів [2].

Ще одним прикладом може слугувати Нова Пошта. Компанія втратила частину своїх складських приміщень у зв'язку з обстрілами і тому була вимушена організувати логістику таким чином, щоб це не відобразилося на їх кількості перевезень.

Нова Пошта на даний момент реалізує логістичну частину проекту Help Ukraine, який об'єднує Сільпо, Фоззі Груп, Розетку та інші крупні бізнеси. За допомогою цього вона отримала 2 великі склади у Польщі, куди можна доставляти вантажі з усього світу авіасполученням, що значно покращує логістику [3].

Отже, при створенні нових складських приміщень ми маємо розуміти ризики країни, тобто чітко розуміти загрози для наших складів. Багато українських компаній на власному досвіді переконалися, що розміщення складів в одному місті – це безглуздо. Потрібно розташовувати їх по всій території країни та створити певний буфер для утримання.

Також важливо мати склади держрезерву, як це організовано у європейських країнах, таких як Польща, Чехія, Німеччина та інші.

Незважаючи на складність умов, в яких опинилася Україна, логістична взаємодія з іншими країнами почала налагоджуватися, хоча, зрозуміло, що не в повній мірі, адже зараз в першу чергу здійснюється доставка гуманітарних вантажів.

Список використаних джерел:

1. Київський регіон втратив п'яту частину від загального обсягу складських площ [Електронний ресурс] // Logistics in Ukraine – Режим доступу до ресурсу: <https://logistics-ukraine.com/2022/04/18/київський-регіон-втратив-п'яту-частину/#more-3701>
2. Довезти й повернутися: як логістичні оператори співпрацюють з ритейлом під час війни [Електронний ресурс] // RAU – Режим доступу до ресурсу: <https://rau.ua/dosvid/logistichni-operatori-pid-chas-vijni/>
3. Логістика воєнного часу та можливості по доставці вантажів [Електронний ресурс] // МІМ – Режим доступу до ресурсу: <https://mim.kyiv.ua/news/article/logstika-vonnogo-chasu-ta-mojlivost-po-dostavc-vantajv>
4. Логістична нерухомість під час війни: масштаби руйнувань, диверсифікація та перспективі відбудови [Електронний ресурс] // TradeMaster – Режим доступу до ресурсу: https://propertytimes.com.ua/industrialnaya_nedvizhemost/logistichna_neruhomist_pid_chas_vijni_masshtabi_ruynuvan_diversifikatsiya_ta_perspektivi_vidbudovi

Адрес електронної пошти автора: V.Petrenko.FEMP.073.20@knu.edu.ua
v.adamovych.femp.073.20@knu.edu.ua

ПРОЦ Вероніка

Студентка Державного торговельно-економічного університету 1-го курсу факультету торгівлі та маркетингу, учасниця наукового клубу «Start in Science»

АДАПТАЦІЯ БІЗНЕСУ ДО УМОВ ВІЙНИ

Події 2022 року залишили відбиток майже на усіх сферах життя людей. Для того, щоб не втратити бізнес, в який ти вклав частинку своєї душі, потрібно шукати нові методи ведення підприємства. Як втриматися на ринку? Що робити, щоб бізнес не занепадав? Як працювати співробітникам, які змушені були виїхати у безпечні райони? Що зміниться? Зараз це, напевно, найактуальніші питання власників бізнесу. Багато бізнесменів припинили свою діяльність через брак коштів та зміну ринкових потреб, але деякі змогли змінити напрямок своєї діяльності, своєчасно скерувавши грошові кошти в перспективні напрямки.

На прикладі підприємства ТОВ«Союзторг2015», на якому працює моя мама, хочу розказати, як змінилися бізнес-процеси з початком повномасштабного вторгнення росії. Компанія займалася дистриб'юцією продовольчих товарів до крамниць міста, поставляючи сири, ковбаси та кондитерські вироби у Донецькій області. Перед керівництвом підприємства після 24 лютого постало питання: чи призупинити роботу, чи намагатися працювати далі, шукаючи нові ринки збуту? Як же виходить працювати в таких умовах? Як вони змогли пристосуватися до реалій сьогодення? На ці питання ми намагалися відповісти, проаналізувавши всі прийняті рішення.

По-перше, для того, щоб налагодити та налаштувати роботу підприємства потрібен був час на прийняття важливих рішень та узгодження їх з командою. Необхідно було провести перемови з ключовими постачальниками, обрати міста, в яких поява додаткового гравця на ринку принесла б вигоду як виробнику так и дистриб'ютору. Так, частина бізнесу з міста Краматорська була перевезена до Дніпра та Києва. Завдяки таким діям змогли зберегти продажі та розширити асортимент продукції, тим самим відновили втрачені за перший час кошти з продажів.

По друге, необхідно було вирішити кадрові питання, бо частина співробітників була вимушена покинути дім та виїхати на територію інших областей України або, навіть, закордон. Вирішити питання комунікацій та доступу до баз даних вдалося за допомогою програм для дистанційної роботи,

таких як «TeamViewer», «Anydesk» та серверних програм. Був налагоджений доступ до робочих файлів, і працівники перейшли на дистанційну роботу. Це дало змогу зекономити на оренді офісних приміщень та зберегти робочі місця, але через це організаційні питання стало вирішувати складніше, адже працювати онлайн виходить не у всіх через часті перебої Інтернету та електроенергії.

Дивлячись на всі інновації, які були проваджені в компанію задля комфортної роботи в цей час, існують і такі реалії: втрата персоналу, деякі члени команди виїхали закордон, деякі звільнилися, але були створені і нові робочі місця.

Розглянемо приклади основних галузей і яких втрат вони зазнали у зв'язку з повномасштабним вторгненням.

Аграрії. У зв'язку з подіями, які відбуваються на усій території нашої країни з початку 24 лютого, аграрна промисловість зазнала значних втрат. Основною причиною зупинки на певний час аграрного бізнесу було блокування портів, обстріли критичної інфраструктури та дефіцит палива. Через постійні ракетні удари, люди, які працювали на полі виїхали до більш безпечних місць, а деякі пішли захищати Батьківщину. До того ж через окупацію частини приморських областей, зупинилися поставки з закордону морським шляхом. Про те, роботи в полі чи на фермі неможливо відкласти на невизначений термін або перенести, бо від цього залежить забезпечення населення продуктами харчування.

Рисунок 1. Збір врожаю пшениці.

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/01/29/644768/> [1]

Цей бізнес прив'язаний до конкретної території, тому в першу чергу треба було розробити альтернативні логістичні маршрути, щодо поставок добрив і палива. Сотні гектарів землі цього року не вдалося засіяти, через це

виник певний дефіцит та підвищення цін на окремі харчові продукти. Наприклад кавуни, ціна яких влітку 2021 року складала 4-6 гривні за кілограм, у 2022 році була на рівні 28-33 гривні. Особливо постраждали південні райони України, такі як Херсонська, частини Запорізької та Донецької областей, які і наданий момент знаходяться під. окупацією агресора та Миколаївська область, яка опинилася під ракетними обстрілами ще в перші дні війни. Не дивлячись на це, аграрний бізнес продовжує функціонувати на більш безпечних територіях в західній частині України: Тернопільська, Хмельницька, Івано-Франківська та інші області.

Промисловість. Промислова галузь знаходиться у скрутному становищі з самого початку війни, тому що більшість такого роду підприємств розташована в південно-східній частині України, яка кожного дня зазнає ракетних обстрілів та людських втрат. Як нам відомо значним руйнуванням підлягає вся інфраструктура міст, у тому числі й заводи. Це неабияк вплинуло на економіку країни, зовнішню торгівлю з європейськими країнами та державний бюджет. Усім відомий єдиний в Україні, металургійний комбінат «Азовсталь», фото до і після який виробляв залізничні рейки різних типів і призначень, великий сортовий і фасонний профіль, рейкові скріплення і помольні кулі. Наразі він зруйнований і залишається в окупованому Маріуполі

**Рисунок 2. МК «Азовсталь»
до 19.03.2022**

Рисунок 3. МК «Азовсталь» після 19.03.2022

Майже в кожному місті, не дивлячись на сирени та ракетні удари, критична інфраструктура працює задля нормального забезпечення населення електроенергією, природнім газом та водою. Наша нація - це нація сильних та незламних людей, які попри війну в країні проектують та втілюють в реальність нові стартапи. BGV Group Management запустили в роботу новий щебеневий завод - ТОВ "Гранітний кар'єр" в одному з лісів Житомирської області. Тепер підприємство почне видобувати щебінь з родовища, яке було законсервованим більше 20 років.

На сьогоднішній день частково відновився попит для будівельної, видобувної та машинобудівної галузі, так як все більше підприємств відновлюють свою активність у відносно безпечних регіонах (навіть у деяких районах Харківської та Сумській областях). Також, збільшився попит на продукцію для оборонного комплексу (сталь для виробництва бронежилетів необхідної міцності). Багато підприємств перепрофілювалися під нинішні військові потреби.

IT-ринок. IT-галузь очікувано виявилася найбільш стійкою, через випробування карантинном у 2019 році. IT-індустрія зазнала незначних втрат, бо вся інформація та бази даних можуть зберігатися у хмарному сховищі, а працівники не прив'язані до офісу і можуть працювати з будь-якої частини світу. Не дивлячись на усі існуючі плюси такого бізнесу, ця сфера прив'язана до Інтернету, виходячи з цього і до електроенергії, а через нестабільну подачу світла іноді робота призупиняється. У зв'язку з початком військової агресії більшість IT-спеціалістів пішли на фронт заради захисту цілісності нашої країни, або виїхали за кордон і допомагають фінансово стабілізувати економіку. Багато українських компаній мають офіси за межами нашої країни, саме це дало змогу в швидкому темпі релокалізувати бізнес та надати можливість якісно виконувати роботу працівникам, які були вимушені виїхати

за межі країни. Ще до початку війни держава та більшість підприємств почали переходити на цифрові технології, але з 24 лютого дистанційна робота та навчання стали невід'ємною частиною життя українців. Наразі держава залучає все більше ІТ- спеціалістів у сферу налагодження роботи різних соціальних програм, які полегшують надання послуг населенню, наприклад оформлення грошової допомоги переселенцям через онлайн - сервіси.

Прикладом української незламності є патріотична колекція «Ukraine is» від

Рисунок 3. Патріотична колекція "UKRAINE IS" від бренду One by One.

Джерело: <https://shotam.info/dobroho-vechora-my-z-ukrainy-8-brendiv-shcho-stvoriuiut-patriotychni-kolektsii-y-dopomahaiut-zsu/> [5]

Рисунок 4. Патріотична колекція «Ukrainian collection» від бренду DiaDia

Джерело: <https://shotam.info/dobroho-vechora-my-z-ukrainy-8-brendiv-shcho-stvoriuiut-patriotychni-kolektsii-y-dopomahaiut-zsu/> [7]

бренду One by One. Це український бренд жіночого одягу. Засновниками якого є сімейна пара Лідія та Олександр Сметана, родом з Кропивницького. З початком повномасштабного вторгнення команда бренду почала вирішувати питання безпеки, але вже за тиждень повернулась до роботи. Не зволікаючи, вони та їх команда почали виходити на роботу та допомагати військовим з теплим одягом, ковдрами та білизною.[4]

Одним з відомих представників є бренд DiaDia. Це український бренд базового одягу.

З початку повномасштабного вторгнення окупантів на наші землі бренд тимчасово припинив роботу, але зараз продовжує активно працювати. Відтоді бренд взявся за пошиття одягу для військових – балаклави, термокофти, бронежилети. Крім того, бренд створює патріотичну колекцію «Ukrainian collection». До неї увійшли жовті та білі футболки, світшоти та худі. Речі прикрашають популярні фрази «Ми з України», «Home» з картою України .Є також футболки з назвами міст-героїв України. [6]

Багато інших відомих брендів з виробництва повсякденного одягу, розпочали допомагати Збройним Силам України, наприклад займатися волонтерською діяльністю, виготовленням теплою та тактичного одягу для військових, відправляти відсоток від продажу на харчування військових та інші потреби. Велика кількість коштів на допомогу сім'ям, які втратили дім, надходять з благодійних аукціонів, концертів та пожертв.

Військова агресія російської федерації проти України, яка триває з 24 лютого 2022, змушує бізнес пристосуватися до реалій війни, і попри всі труднощі та незгоди він намагається працювати. Отже, хочу підбити підсумки і сказати, що наразі, бізнес в країні не зупинився, а навпаки, продовжує функціонувати та знаходити нові методи роботи, підлаштовуючись під реалії сьогодення.

Усі вчинки українських підприємців для підтримання економіки та населення кожного дня наближують нас до перемоги.

Список використаних джерел:

1. Інтернет ресурс «Економічна правда».
URL:<https://www.epravda.com.ua/news/2019/01/29/644768/>
2. МК «Азовсталь» до 19.03.2022. Інтернет ресурс «Новий канал».
URL:<https://novy.tv/ru/news/2022/05/04/azovstal-zaraz-i-do-vijny-foto-ta-video/>
3. МК «Азовсталь» після 19.03.2022. Інтернет ресурс «Metinvest media».
URL:<https://metinvest.media/ua/page/azovstal--kombnat-fortecya>
4. І. Самосват «Патріотична колекція «Ukraine is» від One by One».
URL:<https://shotam.info/dobroho-vechora-my-z-ukrainy-8-brendiv-shcho-stvoriuiut-patriotychni-kolektsii-y-dopomahaiut-zsu/>

5. Патріотична колекція "UKRAINE IS" від бренду One by One.
URL:<https://shotam.info/dobroho-vechora-my-z-ukrainy-8-brendiv-shcho-stvoriuiut-patriotychni-kolektsii-y-dopomahaiut-zsu/>
6. І. Самосват «Home» з картою України та бронжилети від бренду DiaDia».
URL:<https://shotam.info/dobroho-vechora-my-z-ukrainy-8-brendiv-shcho-stvoriuiut-patriotychni-kolektsii-y-dopomahaiut-zsu/>
7. Патріотична колекція «Ukrainian collection» від бренду DiaDia.
URL:<https://shotam.info/dobroho-vechora-my-z-ukrainy-8-brendiv-shcho-stvoriuiut-patriotychni-kolektsii-y-dopomahaiut-zsu/>

Науковий керівник: старший викладач кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю **Чикун Н. Ю.**

РУТА Катерина

Студентка Державного торговельно-економічного університету 1-го курсу факультету торгівлі та маркетингу, активістка наукового клубу "Start in science"

ЗАГРОЗА ФАКАПУ ЧИ КРИЗА ЯК МОЖЛИВІСТЬ: НОВІ РЕАЛІЇ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

В умовах воєнного стану бізнес стоїть на захисті економічного фронту нашої держави. Початок повномасштабного російського вторгнення став справжнім викликом для українського бізнесу. Якщо одні компанії зіштовхнулися лише з розривом ланцюгів постачання, браком палива чи зменшенням попиту, то інші постраждали від пошкодження майна або ж були змушені розпочати тривалий процес релокації виробничих потужностей.

Компаніям, що надають послуги та мають іноземних клієнтів, представникам інтелектуальних та креативних професій легше виїхати та відновити роботу у відносно безпечному місці. Натомість аграрії, виробничі та логістичні підприємства мають територіальну прив'язку, тож вони обмежені в мобільності.

За даними дослідження Advanter.Group, 48% підприємств малого та середнього бізнесу не можуть перевезти виробництво, 31% не встигли це зробити, близько 20% здійснили часткову релокацію бізнесу або в процесі переїзду (рис.1) [1].

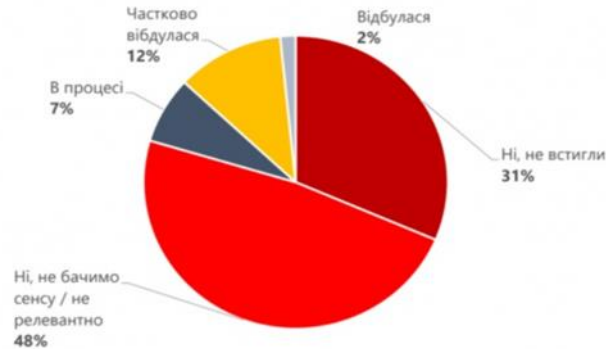

Рисунок 1. Показники релокації підприємств внаслідок воєнних дій.

Джерело: дані дослідження Advanter.Group

За даними проведеного Міністерством цифрової трансформації опитування, з початку війни досі 47% підприємств зупинені або майже зупинені, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу з 24 лютого оцінюються в 85 млрд доларів (рис.2) [2].

■ ЧЕРВЕНЬ ■ ЛИПЕНЬ ■ СЕРПЕНЬ

Рисунок 2. Показники втрат бізнесу внаслідок воєнних дій.

Джерело: Diia.Business

Століттями криза живе десь поруч з українцями. Наша адаптивність до неї вже в геномі. Цього разу вона дійсно велика, але й можливості не менші.

Щоб розуміти і говорити про складності, але водночас і про перспективи ведення бізнесу в умовах війни на глобальному рівні, варто визначити проблеми, які найбільш відзначилися на мережах, брендах, марках, до яких пересічний українець звертався щодня. Для цього ми провели дослідження

ситуації, що склалася в сфері бізнесу сьогодні, поспілкувалися з представниками певних компаній, проаналізували статистичні дані і зробили певні висновки, про які розкажемо далі.

Візьмемо до прикладу усім відому мережу магазинів АТБ. Здавалося вона спеціалізується на продажі товарів, які є життєво необхідними і відповідно попит на таку продукцію буде стабільним. Але сьогодні продати товар – не проблема, проблема – аби цей товар дістався полиці магазинів. Загартованим коронавірусним карантинцем підприємцям довелося застосовувати всю свою гнучкість та винахідливість. Посилаючись на дані, повідомлені в прес-службі мережі АТБ, питання «Звідки взяти товар?» було як ніколи актуальним. Шлях деяких з них до полиць супермаркетів ускладнився або ж зник взагалі. Як от популярний “Ролтон” вироблявся в Білій Церкві, а після закриття підприємства через бойові дії, путь цих макаронних виробів подовжилася таким чином: вони їдуть до нас із Румунії через посередництво імпортерів Молдови. Отож, перша перешкода – логістика [3].

Іншою проблемою стала неможливість виготовлення продукції в повному обсязі через зменшення кількості робітників, частина яких вимушено або ж добровільно покинула робочі місця. З метою пошуку реальних прикладів вищезазначеного, ми відправилися до невеликого містечка Прилуки, що на Чернігівщині, де щонайменше 2 підприємства спіткали труднощі з кадрами. ТОВ «Прилуцький Хлібзавод», який є стратегічно важливим об’єктом просто не встигав виготовляти продукт. До того ж люди самі створювали штучний ажіотаж, що ще більше ускладнювало роботу. ВАТ (по іншому відома, як Прилуцька тютюнова фабрика) взагалі припинила свою роботу на певний час.

А от Прилуцька швейна фабрика «Алітон» не тільки не зупинила процес роботи, а ще й перекваліфікувала його. Тепер підприємство виготовляє форму для захисників України. Спочатку це була виключно волонтерська діяльність, а згодом цехове виробництво.

Компанія "Нова Пошта" – лідер на ринку експрес-доставок в Україні, відкрила гуманітарний напрямок доставок. «У кожного своє місце на фронті. Розуміння власної місії, де ти є ефективним, надавало сили й координати у свідомості. Від початку війни «Нова пошта» перевозила найнеобхідніше як для кожного українця, так і для країни загалом. Ми не могли дозволити собі не працювати. На нас були і є великі сподівання. За щоденною довоєнною рутинною ховалося більше, ніж можна було уявити. Щиру підтримку, відвертість і величезний рівень працеголізму підсилюють саме такі часи. Щодня в нашій країні є потенційна небезпека: ніколи не знаєш, куди потрапить ракета чи снаряд, звідки буде обстріл. Але наші співробітники – справжні борці. Наші водії досі часто ризикують життям, перевозячи гуманітарні вантажі в гарячі точки. Ми всі дуже згуртувалися за часи війни. Усі допомагають одне одному й розуміють, що на них лежить велика соціальна відповідальність», – ділиться бізнес-директор компанії, керівник гуманітарного напрямку «Нової пошти» Андрій Григоров [4].

Україна справді має колосальні перспективи, шалені можливості та цінні ресурси, але для нових інвестицій конче потрібне завершення воєнних дій та зняття низки обмежень, які були введені на початку війни. Безумовно, вони були ефективними і допомогли втримати макроекономічну стабільність в найбільш кризовий момент. Однак зараз вони частіше виступають стримуючим фактором для ефективної роботи [3].

Таким чином ми з'ясували, що бізнес не тільки оговтався від шоку, а й почав працювати у нових напрямках, перетворивши загрозу факапу на можливість розвитку. На щастя, багато українських підприємців адаптувалися, змогли побудувати стратегію та бізнес-плани в умовах нових реалій. Вони знаходять ресурси та продовжують підтримувати державу і допомагають нашим героїчним збройним силам.

Пам'ятайте, наразі немає неважливої роботи, діяльності, адже кожна справа наближає нас до перемоги.

Список використаних джерел:

1. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. [Електронний ресурс] // Економічна правда – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>.

2. Статистика від Європейської Бізнес Асоціації. [Електронний ресурс] // Diia.Business – Режим доступу до ресурсу: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/100-dniv-vijni-dla-biznesu-statistika-vid-evropejskoi-biznes-asociacii>.

3. Головна задача – вистояти. Що турбує бізнес в Україні під час війни. [Електронний ресурс] // РБК-Україна – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/glavnaya-zadacha-vystoyat-bespokoit-biznes-1655831867.html>.

4. Як розвивати бізнес під час війни і не збожеволіти. [Електронний ресурс] // The village – Режим доступу до ресурсу: <https://www.the-village.com.ua/village/business/business-coment/329381-ne-na-chasi-speakers-slava-balbek-anna-zavertaylo-comfy-nova-poshta-uklon-2022>.

Науковий керівник: старший викладач кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю **Чикун Н.Ю.**

Адрес електронної пошти автора: k.ruta_ftm_17_22_b_d@knute.edu.ua

САКОВЕЦЬ Іванна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу факультету
міжнародної торгівлі та права*

МАЛИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Sic parvis magna – все велике починається з малого, так говорили древні римляни, так і відновлення економіки України буде починатись із малих та середніх підприємств.

Згідно Господарського кодексу України суб'єкти господарювання України розділяють в залежності від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік, а саме:

- малі підприємства - середня кількість працівників за звітний період не перевищує 50 осіб на рік та річний дохід від діяльності не перевищує суму 10 мільйонів євро;
- великі підприємства - середня кількість працівників за звітний період перевищує 250 осіб на рік та річний дохід від діяльності перевищує суму 50 мільйонів євро.

Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва [1].

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) наводить такі визначення: підприємства з кількістю працівників до 19 осіб це вельми малі, від 20 до 90 осіб — малі, від 100 до 499 осіб — середні і понад 500 осіб — великі. А в ЄС в категорію "мале і середнє підприємництво" включають три види підприємств — мікро, малі і середні. Визначальними характеристиками в даному випадку є чисельність співробітників, обсяг продажів і підсумок річного балансу.

У багатьох розвинених країнах світу малий і середній бізнес (МСБ) представлений сукупністю численних підприємств, які забезпечують приріст нових робочих місць, сприяючи скороченню безробіття [2].

Малий та середній бізнес (МСБ) є фундаментом та відіграє значну роль в економіці країни. Його розвиток впливає на економічний ріст, на насичення

ринку товарами та послугами належної якості, на створення нових додаткових робочих місць, вирішує багато економічних, соціальних та інших проблем.

МСБ є джерелом зайнятості населення, тому що може приймати на роботу працівників з вузькими знаннями, без досвіду роботи та в процесі праці навчати їх, всі ці умови підвищують рівень життя та добробуту населення, зменшують соціальну напругу, підвищують економічну активність, сприяють розвитку людського капіталу.

З російським вторгненням на територію України, яке розпочалося з анексії Кримського півострову у 2014 році, з подальшою окупацією східних частин Донецької та Луганської областей, де були створені так звані ДНР та ЛНР, українська економіка отримала перший «шок» від вторгнення російської держави.

Повномасштабне російське вторгнення завдало важкого удару українській економіці та найбільше малому, середньому бізнесу та ФОПам (рис. 1), скоротивши їх загальну чисельність.

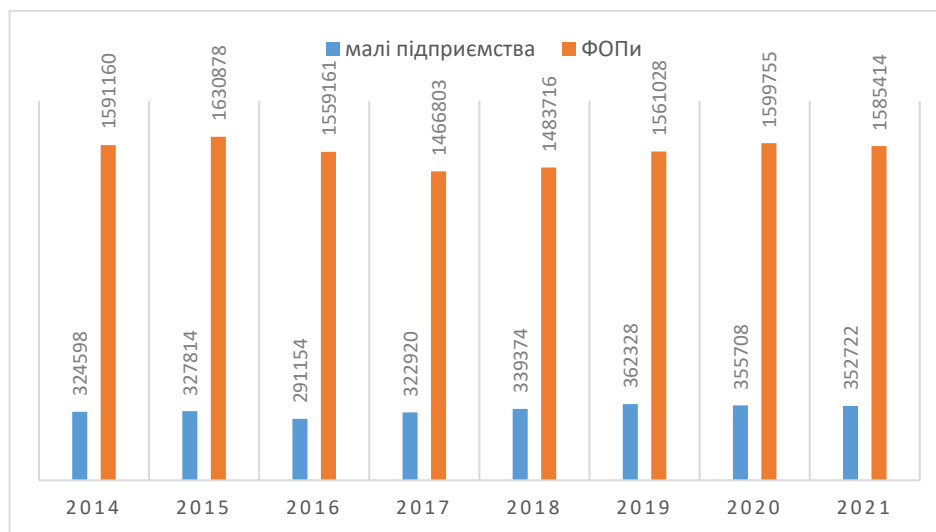

Рисунок 1. Чисельність малих підприємств та ФОПів за 2014-2021 рр.,од.

Джерело: побудовано автором на основі даних [3]

Центр економічних і бізнес-досліджень (CEDR) дослідив та встановив, що конфлікт з Росією з 2014 по 2020 рр. коштував Україні 280 мільярдів доларів. [4]

Одна лише втрата виробництва у цей період становить до 40 млрд дол. США на рік, що становить 19,9 % від ВВП України до конфлікту. Анексія Криму призвела до втрати ВВП на 58 млрд дол. США. Це серйозно вплинуло на торгівлю та інвестиції, призвело до значних втрат активів і податкових надходжень.

Після першої фази війни на Донбасі (у 2014 р.) постало питання про зміну акцентів економіки країни для більшого протистояння агресору та готовності країни до нових викликів, зокрема необхідності розвитку в Україні приватної ініціативи та підприємництва. Адже індивідуалізм, як основа вільного суспільства та конкурентоспроможного бізнесу, є головною силою, яка спроможна здолати тоталітаризм [5].

У лютому 2022 р. українська економіка отримала ще один удар. У перші дні війни багато суб'єктів господарювання тимчасово припинили свою діяльність в очікуванні подальшого розвитку подій.

Відновлення роботи малих підприємств розпочалось через два місяці після вторгнення російської держави лише на підконтрольній території України.

Аналізуючи динаміку по областях України можна спостерігати наступну тенденцію ведення малого та середнього бізнесу: на частково окупованих територіях (Луганська, Донецька, Запорізька та Херсонська області) – підприємницька діяльність є обмеженою та не контролюється державою. Частково обмеженою підприємницькою діяльністю страждають Київська, Харківська, Чернігівська, Сумська, Одеська, Миколаївська області. На восьмому місяці російського вторгнення найбільш сприятливими регіонами для малого та середнього бізнесу є західні області – Закарпатська, Волинська, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Львівська, Рівненська та Хмельницька. Центральну частину України також можна віднести до безпечного ведення бізнесу.

Малий та середній бізнес зазнав колосальних втрат у зв'язку з війною, у кожного п'ятого втрати відбулися внаслідок бойових дій. Сума збитків, становить близько 2 млн доларів. Лише 6% підприємств змогли пройти перші два місяці війни без втрат, 15% підприємств втратили понад 100 тисяч доларів, 28% – від 10 до 50 тисяч доларів, 40% – до 10 тисяч доларів [6].

Не зважаючи на «шок» війни малі та середні підприємства найпершими включилися до підтримки країни та її захисників. Фінансово – 60 %, продуктами харчування – 24 %, послугами – 20 %, медичними засобами – 10 %, засобами захисту/оборони – від 9 до 12 % [6]. На кінець весни багато з них значно скоротили підтримку захисників так як фінансові можливості стали обмеженими.

До малого та середнього бізнесу відносяться також і фізичні особи-підприємці, які поділяються на I, II та III групи залежно від діяльності та доходу. Вони також є найактивнішими учасниками бізнесу, несуть повну відповідальність за свою діяльність своїм майном, поповнюють бюджет країни податками, створюють робочі місця тощо.

Станом на січень 2022 року в Україні нараховувалося майже 2 млн ФОПів. Найпопулярнішими видами діяльності є роздрібна торгівля - 32,5, комп'ютерне програмування – 11%, оптова торгівля - 5,4%.

Після початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року, було призупинено реєстрацію державою нових ФОПів на місяць, з метою

захисту даних. Після відновлення можливості реєстрації в перший день 28 березня онлайн зареєструвалися 1048 підприємців. На першій позиції опинилися ФОПи, які надають інформаційні послуги, на другій — програмісти, на третій — роздрібні торговці.

Таким чином, у березні 2022 року в Україні з'явилося майже стільки ж фізичних осіб-підприємців, скільки й за березень 2021-го.

На допомогу ФОПам, для виведення їх із шокового стану Верховною Радою України були прийняті певні законодавчі акти та Програм для полегшення діяльності [7]:

- компенсація за влаштування внутрішньо переміщеної особи, де за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету компенсувались витрати на оплату праці найманих працівників з числа внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні;

- Урядова Програма Тимчасове переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів, що передбачає в собі отримання державної допомоги в переміщенні своїх підприємств до західних областей України;

- Урядова грантова програма «Робота - отримання гранту від держави на розвиток бізнесу».

З 1 квітня 2022 року й до припинення або скасування воєнного стану на території України для фізичних осіб-підприємців почали діяти особливі правила ведення бізнесу, які відрізняються залежно від категорії ФОПа.

Підприємцям I та II груп спрощеної системи оподаткування держава надала право не сплачувати єдиний податок та єдиний внесок за себе. На період дії воєнного стану ФОПам III-ї групи (незалежно від доходу) дозволили перейти на спрощену систему оподаткування в розмірі 2% від доходу. Також ФОПів звільнили від відповідальності, за несвоєчасну сплату податків, зборів або подання звітності під час дії воєнного стану, при умові протягом трьох місяців після припинення, або скасування воєнного стану, подати їх. Також пеня та штрафи, згідно Закону України «Про ЄСВ», у період дії воєнного стану не застосовуються [8].

Малий та середній бізнес – це такий гнучкий сектор економіки, який в змозі за короткий час, ефективно здійснити ринкову та соціальну реструктуризацію в країні, подолати практично всі економіко-соціальні наслідки такої трансформації та забезпечити подальше економічне зростання та розвиток. Слід зауважити, що малі та середні підприємства адаптувались до сьогодення і при роботі своїх підприємств почали більш ефективніше використовувати інформаційні технології (ІТ), які стали одним із найважливіших чинників виживання.

Україна, порівняно з найближчими країнами-конкурентами, має переваги розвитку на ІТ-ринку, а саме: в Україні найбільший ринок праці, велика кількість випускників українських вузів з ІТ спеціалізацією, а головне - на 100

тис. населення припадає менше спеціалістів ніж у країн-конкурентів (рис.2 та 3).

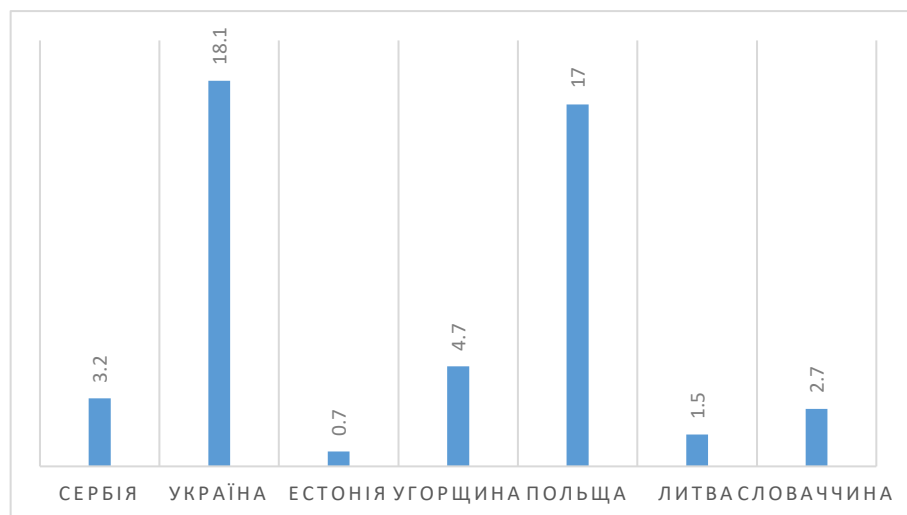

Рисунок 2. Розмір ринку праці у порівнянні з найближчими країнами конкурентами, млн. осіб

Джерело: побудовано автором на основі даних [9]

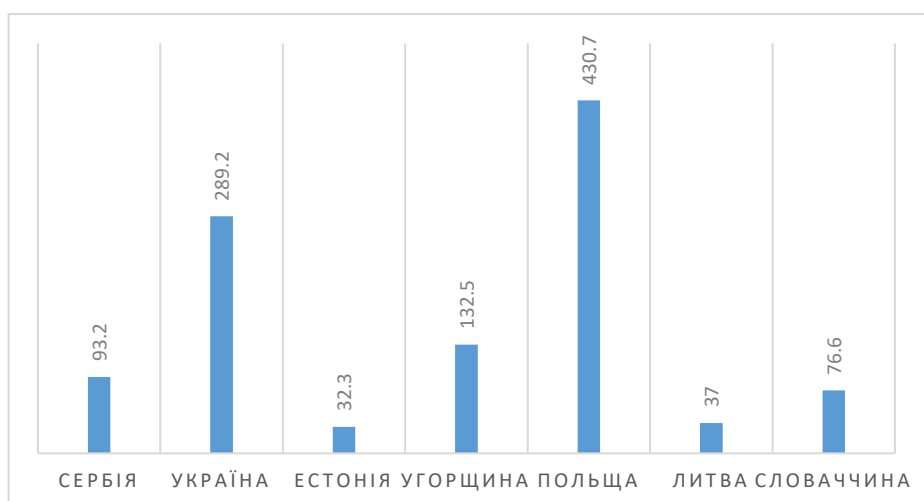

Рисунок 3. Кількість ІКТ-спеціалістів у порівнянні з найближчими країнами конкурентами, тис. осіб

Джерело: побудовано автором на основі даних [9]

70% підприємців України у своїй діяльності використовують цифрові канали продажів які приносять їх бізнесу більшу половину замовлень (соціальні мережі (40 %) та власний сайт (33 %)).

З початком війни кількість бізнесів, що приймають оплату за товари чи послуги у безготівковій формі зростає, так 8% підприємців вперше почали приймати безготівкові оплати. Сьогодні 87% діючого бізнесу приймають оплату у безготівковій формі - через POS-термінал, на банківський рахунок або за допомогою цифрових сервісів. На безготівку припадає більше оплат (90–100%).

Українські підприємці проявляють зацікавленість і до новітніх платіжних технологій. Так, за результатами дослідження, кожен десятий приймає оплати за товари та послуги криптовалютою, а 24% бізнесів розглядають таку можливість у майбутньому[10].

Отже, більшість малих підприємців витримали негативні наслідки воєнного стану. Малий та середній бізнес продовжує працювати на благо країни в той час, коли сам потребує допомоги. Переважна більшість підприємців – 71% залишаються на своїх місцях. Лише близько 10% перевезли свої офіси чи виробництво до безпечних регіонів України та 4% за кордон. МСБ України вражає стійкістю та з кожним днем продовжує відновлювати економічну активність країни.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Резнікова Н. В., Іващенко О. А., Курбала Н. В. Тенденції розвитку малого і середнього бізнесу та його вплив на економічну кон'юнктуру і конкурентоспроможність розвинених країн. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 4–14.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
1. Cost to Ukraine of Conflict with Russia - CEBR. CEBR. URL: https://cebr.com/reports/cost-to-ukraine-of-conflict-with-russia/?fbclid=IwAR3eITVGnauXBPrGYeEIm-a749mqkeACXrKdvRQvNvjVdIdKbxgtQlue_1c
2. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorityty-zavdannya>
3. Як себе почуває малий бізнес країни? - European Business Association. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/yak-sebe-pochuvaye-malyj-biznes-krajiny/>
4. Підтримка бізнесу в умовах війни. Дія.Бізнес - Головна сторінка. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime>
5. Податкові послаблення для парків, ФОПів та інших під час війни. Що залишити, а що переглянути? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/18/692753/>
6. Ukraine IT Report 2021. URL: <https://reports.itukraine.org.ua>
7. Новини компаній: Малий і середній бізнес: Скільки часу знадобиться на відновлення після війни в Україні – дослідження Mastercard.

URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/skilki-chasu-treba-dlya-vidnovlennya-biznesu-v-ukrajii-pislya-viyni-mastercard-50261211.html>

8. Бізнес в умовах війни: що заважає підприємцям працювати. Новини

України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL:

<https://www.unian.ua/economics/finance/stalo-vidomo-yak-ukrajinskiy-biznes-ogovtuyetsya-vid-pershogo-shoku-viyni-novini-ukrajina-11874339.html>

9. UNLIMIT UKRAINE - European Business Association. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/unlimit-ukraine/>

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцента, доцента кафедри світової економіки Ладиченко К.І.

Адрес електронної пошти автора: sakovetsivanna@gmail.com

СКЛЯР Анастасія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу
факультету
торгівлі та маркетингу,
учасниця
наукового клубу «StartinScience».*

АНДРУСИК Діана

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу
факультету торгівлі та
маркетингу, учасниця наукового
клубу «StartinScience».*

ЛОГІСТИКА – ЖИТТЄДАЙНА СИЛА В УМОВАХ ВІЙНИ

Наше сьогоднішнє – це найбільша в історії України соціальна, гуманітарна й економічна криза. Озираючись на 7 місяців назад, до початку військових дій на території України, з прикрістю усвідомлюєш, що разом із втраченими людськими життями, зруйновано й економіку як підґрунтя стабільної та незалежної держави. Але руйнації в Україні не привід впадати у відчай, а навпаки – це привід оглянутися навколо, проаналізувати й структурувати фактори впливу, що над динамічно формують нові стани та оптимізувати діяльність в нових умовах.

Оптимізація логістики – це серйозний виклик, подолання якого є необхідною умовою для виживання нашої держави. До початку широкомасштабного вторгнення ключовими логістичними завданнями будь-якого вітчизняного підприємства були: мінімізація витрат, визначення

оптимального маршруту, використання мультимодальних перевезень, вчасні та точні постачання, максимальне завантаження транспорту, ефективні логістичні ланцюги, екологізація перевезень та ін. Але, наразі в умовах війни основні та пріоритетні логістичні завдання суттєво змінилися чи не у всіх сферах бізнесу.

Не менш важливими критеріями стійкості логістичного бізнесу є здатність оперувати змінами в межах чотирьох площин: люди, інфраструктура, безпека, законодавство. Оскільки, зміни відбулися достатньо суттєві, візьмемо за приклад оперування цими чотирма площинами.

Цілим пластом у діяльності бізнесу є людський фактор. Категорія «люди» - це працівники компанії та клієнти. У сфері надання логістичних послуг, клієнтами є юридичні особи – бізнес, і фізичні особи – мільйони українців та гостей країни, також всі хто обрав для себе логістичні послуги від компаній, як найзручніший спосіб розв'язання своїх повсякденних питань з переміщення відправлень. У перші дні війни занепала поштова логістика. Через те, що війна змусила клієнтів масово мігрувати по країні та за кордон. Люди в поспіху збирали так звані «тривожні валізки», беручи з собою мінімальну кількість речей. Вже незабаром, оголотившись від стресу, у клієнтів виникла потреба у пересиланні речей на нові місця, але міграція, мобілізація і воєнні дії вже зруйнували налагоджений логістичний ланцюг. Та на противагу цьому логістичним компаніям, які вже працювали на ринку, новим, які щойно з'явилися, в тому числі приватним компаніям-підприємцям вдалося організуватися для задоволення потреб армії та цивільного населення. Крім того, логістичні компанії зосередили значні ресурси на безоплатну допомогу, направлену в найбільш постраждалих регіони, на поміч ЗСУ і суміжним органам оборони.

Втрати людських життів є найболючішим і найтрагічнішим наслідком війни. Але як би це не було прикро нещастя на цьому не закінчуються. Суттєво постраждала інфраструктура та інфраструктурні взаємозв'язки в державі. Знищені й пошкоджені житлові будинки, промислові приміщення, дороги та транспортна інфраструктура, власне і самі транспортні засоби, якими здійснювалися перевезення. Фактична фіксація пошкоджень і руйнувань повною мірою буде зафіксована вже після перемоги. Також, питання, яке стає ребром – це кошти на відбудову інфраструктури. Як і фіксацію всіх пошкоджень, бюджет коштів на відбудову буде встановлено після закінчення бойових дій на наших територіях. Але вже сьогодні потрібно ретельно готувати документи для компенсації відбудови й ремонтувати та запускати у дію основні засоби власними силами компаній.

Безпека – це визначальний фактор не тільки для розрахунку нових логістичних маршрутів, а й для продовження ведення бізнесу в цілому. На жаль, зараз, неможливо забезпечити стовідсоткову безпеку, як і перевізникам, так і самому вантажу, які рухаються територією України. Такі умови виводять логістичні компанії на новий рівень діяльності в умовах постійних загроз. Наразі, необхідно, навчити працівників правил роботи в умовах, що періодично

загрожують життю людини, втраті майна, як діяти у разі вторгнення диверсійної розвідувальної групи. При цьому, обов'язковим атрибутом стаціонарної роботи компанії та, власне, супроводження вантажів під час транспортування територією України є охорона та щільна співпраця з органами правопорядку, ЗСУ та суміжними військовими підрозділами.

Ще однією важливою площиною є законодавство. Війна – це не причина для протиправних дій, а навпаки, час, коли потрібно чітко дотримуватися усіх правил трудового законодавства, як мінімум, щоб зменшити ризик втрати репутації та подальших судових позовів. Нові правила є вимушені та не завжди соціально-орієнтовні, а іноді, навіть, можуть тимчасово зменшити конституційні права людей. Такі зміни у правилах – це болючий процес, як для бізнесу, так і для працівників. Тобто такі умови є критичними для людей в цілому.

Тож підіб'ємо підсумки всього сказаного у таблиці «Основні фактори, що вплинули на зміну логістичних послуг в Україні в чотирьох площинах», яку ми представляємо, як узагальнення вище сказаного.

Таблиця 1

**Основні фактори, що вплинули на зміну логістичних послуг в Україні
в чотирьох площинах**

Люди	Інфраструктура	Безпека	Законодавство
1) Масова внутрішня міграція населення; 2) Масова міграція населення закордон; 3) Лабільний психологічний стан населення ; 4) Мобілізація чоловічого населення; 5) Поява нових видів вантажів: гуманітарна допомога і військові відправлення ; 6) Масова	1) Знищені будинки і приміщення в містах бойових дій; 2) Пошкоджені будинки і приміщення в окремих населених пунктах ; 3) Знищені та пошкоджені житлові будинки; 4) Знищені або пошкоджені дороги ; 5) Знищено частину транспортних засобів ;	1) Території, що знаходяться під контролем ворога чи у зоні бойових дій; 2) Території і дороги під періодичним обстрілом ракет; 3) Високий рівень загрози проникнення ДРГ; 4) Наявність блок-постів; 5) Обмеження в комендантські години; 6) Загроза пограбування	1) Зміни в трудовому законодавстві; 2) Зміни в податковій системі; 3) Зміни в митній системі ; 4) Зміни в частині дозволу на зброю; 5) Тимчасовий дозвіл на керування транспортним засобом; 6) Зміни в кредитуванні

На закінчення, варто зазначити, нині, у ці лихі часи, для нас – українців, безперечно важко триматися та продовжувати підприємницьку діяльність.

Проте українці – це сильна та натхненна нація, з колосальним історичним минулим, яке широко висвітлює нашу нескореність та незламність. Тож і зараз наш народ не здасться без бою, а бізнеси, включаючи численні логістичні компанії вистоять цю кризу. Тому що, підприємства докладають максимум зусиль для нормального, безперервного функціонування. Вони діють відповідально, в результаті, оперативно відновлюють свою роботу для задоволення потреб населення та підтримки нашої економіки.

Список використаних джерел:

1. Логістичні послуги в Україні: знищити не можна вистояти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://blog.liga.net/user/nkachan/article/44260>
2. МАТЕРІАЛИ Міжнародної науково-практичної конференції СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА, ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ Львів, 01-02 червня 2022 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovo_Doslida_Chastyna/Docs/Materiali_mizhnarodnoji_konferenciji_LTEU_-_2022.pdf#page=87

Науковий керівник: старший викладач кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю Державного торговельно-економічного університету **Чикун Н.Ю.**

Адрес електронної пошти автора: A.Sklyar_FTM_25_21_B_d@knute.edu.ua, D.Andrusyk_FTM_25_21_B_d@knute.edu.ua

СТЕЛЬМАХ Іванна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології*

БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна, яку розгорнула російська федерація на території незалежної та суверенної України, торкнулася всіх її громадян. Десятки тисяч скалічених та обірваних життів, розтрощені будинки та інфраструктура. Та це не змогло знищити наш народ. Це вселило в українців ще більшу лють та зневагу до ворога. І ось вже майже рік ми показуємо свою відважність та єдність.

У перші дні війни одними із перших, хто почав надавати масову гуманітарну допомогу, стали українські малі та великі бізнеси. І хоч бізнес України від початку повномасштабного вторгнення зазнав великих втрат, це як ракетні обстріли, робота під час окупації, розграбовані та знищені склади та об'єкти бізнесу, але українські підприємці навіть у найстрашніші часи цієї війни не втрачали віри та надії в свою країну та свою справу. І тому багато бізнесів було переведено у відносно більш спокійні місця області чи, наприклад, на захід країни, де змогли відновити свій процес роботи, зберегти робочі місця та допомагати економіці країни.

Кризові часи – це завжди можливість ризикнути і отримати ще більший результат. Чим і скористалися багато українських бізнесменів. Відкриття нових цехів, магазинів, офісів - все це дає змогу збільшити кількість робочих місць, а отже буде менше безробіття, сплачуватимуться податки, а отже економіка країни поповнюється і все це працює на нашу перемогу, на нашу країну та на наші Збройні Сили України.

Не варто забувати і про ускладнення роботи бізнесу під час війни. Багато логістичних шляхів перекрито, постачання сировини стає складнішим процесом. Потрібно шукати нові шляхи вирішення даної проблеми. До початку повномасштабного вторгнення близько 2/3 експорту й імпорту в Україні відправлялися морськими шляхами. Згодом ця можливість зникла у зв'язку з блокуванням портів. А потужні хаби на суші, зосереджувалися у центральному регіоні. У першій фазі війни від 24 лютого 2022 року ворожа армія стрімко просувалася Київщиною, і це призвело до того, що до багатьох складів з товаром доступ був паралізованим, а ще частина була знищена.

У бізнесі став помітний попит на продукти тривалого зберігання, оскільки вони оптимальні для запасів їжі та не несуть великого ризику збитків, якщо трапилася вимушена затримка доставки. Тому багато підприємств переорієнтувало виготовлення своїх продукцій на товари, що будуть більш краще зберігатися. Варто зазначити, що велика кількість бізнесів так і не змогли відновити свою діяльність на території України. Цьому передують багато причин. Люди перевели свій бізнес за кордон і більше не планують повернутися в країну. Такі випадки не поодинокі і це також нормальне явище під час війни. І хоч державні структури закликають та прагнуть створити такі умови, щоб дані бізнеси схотіли б повернутися назад в країну, та цей вибір залежить лише від людей, які і є власниками цих бізнесів. У нашій країні вистачає талановитих,

розумних та працьовитих людей, які з часом зможуть заповнити ніші бізнесу, які ще залишаються відкритими. Вже зараз ми можемо спостерігати активне зростання ФОПів та будівництво нових підприємств, офісів, магазинів, і це не може не вселяти надію на світле майбутнє. Українці незламні та нескорені - і це не може не тішити.

Бізнеси, що переїхали в іншу країну після повномаштабного вторгнення можуть також позитивно вплинути на впізнаваність та авторитетність України на міжнародному ринку. Це можливість показати професіоналізм, талант та кваліфікованість українців. Хорошим прикладом цього може слугувати сфера б'юті індустрії. Виявилося, що з українською індустрією краси не може зрівнятися жодна з країн світу. Наші майстри працюють на вищому рівні, а їх роботи це як окремий витвір мистецтва. І зараз іноземці в цьому переконуються відвідуючи наших майстрів, які змушені були переїхати в безпечну країну після 24 лютого.

Україна на даний момент на слуху у всього світу. Тому це хороша можливість вивести ще більше бізнесу на іноземний ринок, щоб його продукція була популярна не лише в Україні, а і в будь-якій іншій закордонній країні. Підприємці вже почали користуватися цією можливістю.

Сьогодні українського бізнесу залежить від ситуації на фронті. Якщо наші військові будуть оснащені належним озброєнням, амуніцією, будуть ситі та наповнені енергією і силою, то зможуть відбивати атаки ворога та йти лише вперед. А це означає, що бізнес в безпеці і може працювати. Тому у жодного підприємця не виникає думки не допомагати армії. Допоки буде існувати сильна, незалежна та нескорена армія України, допоки й буде український бізнес.

Список використаних джерел:

1. Як змінилася логістика за півроку війни та що буде з імпортом і експортом:

https://cfts.org.ua/blogs/yak_zminilasya_logistika_za_pivroku_viyni_ta_scho_bude_z_importom_i_eksportom_651 .

Адрес електронної пошти автора: stelmakhivanna26@gmail.com

СУШКО Дарина

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу,
факультету економіки,
менеджменту та психології*

ЛОГІСТИКА АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЗЕРНОВИХ ВАНТАЖІВ У ВОЄННИЙ ЧАС

Актуальність даної теми полягає у тому, що через вторгнення російських військ в Україну, з 24 лютого 2022 року почався зовсім новий етап випробувань для бізнесу. Необхідно було негайно придумувати шляхи переформатування логістики, якими дорогами, автомобілями буде здійснюватися доставка продукції, якщо більшість доріг заміновано, хто стане перевізником продукції в умовах, коли невідомо куди прилетить наступна ракета та що робити далі, аби бізнес вижив.

Спершу варто зазначити, що логістичний бізнес стикнувся з такими проблемами :

- **Відмова від накопичення.** Тримати на складі товари стало не вигідно з фінансової точки зору, тому що чим довше продукція перебуває на складі, тим більше грошей втрачається з кожним днем, крім того склади стали небезпечними, бо у будь-яку мить може бути їх руйнація від ракет та інших небезпечних літаючих об'єктів.

- **Зміна складських умов.** Так як найбільший хаб (70–80% професійних складських площ) знаходився у Київській області, компанії почали думати більше про безпеку і були змушені перемістити свої товари на захід України.

- **Складнощі з закупівлею товарів, а саме обмеженість асортименту й постачальників, блокування портів.**

- **Ускладнення логістичних операцій.** Ускладнення відбулося через нововведення, а саме блокпости, комендантська година. Також компаніям необхідно заздалегідь мати запасні дороги, шляхи доставки, бо наразі планування є досить нестабільним.[1] Особливо на ускладнення логістичних операцій впливає той факт, що з першого дня війни в Україні вже зруйновано

13% доріг. А це 23 тис. зі 170 тис. км доріг. Знищено 273 мости, шляхопроводи тощо. [3]

Так як до війни логістичні компанії були трохи загартовані Covid19, коли не можна було протягом тривалого часу планувати маршрути та було обмеження у транспортуванні товарів за допомогою повітряних сполучень, а транспортування наземними видами транспорту було з затримками. Вони вже мали завдатки до будування гнучких власних ланцюгів транспортування. [2]

Тому зараз внутрішній ринок автомобільних перевезень зерна оживає знову. Кількості автомобілів достатньо, вони виїжджають при можливості на маршрути. Але через ріст ставок фрахту зерновозів стало не завжди вигідно транспортувати свій товар замовнику. Тому ми можемо спостерігати рівність пропозиції та попиту.

Варто відзначити, що не на всіх територіях відбувається поживлення ринку, Чернігівська, Сумська та Київська область не беруть участь в перевезенні зерна, бо автомобільна логістика з цих областей найгірше поки рахується. По-друге, не відновлені роботи на територіях, де не відбулося розмінування доріг та їх відновлення, тому люди бояться їздити, жертвувати своїм життям.

Якщо говорити про проблему з водіями, то наразі їх кількість залежить від конкретної компанії і точки виїзду- прибуття, та самого настрою водіїв.

Наприклад, в «АСТ» ситуації з нестачею водіїв немає, бо вони завчасно домовилися з своїми працівниками, але перевізники, з якими вони співпрацюють, мають чималі з цим проблеми. Техніка простоє, бо частина працівників або виїхали за кордон, або пішли служити до лав ЗСУ та тероборони.

Тож, якщо говорити про зміни в логістичних компаніях, то, по-перше, війна змусила задуматися про перекваліфікацію робітників, наприклад «АСТ» проводять навчання співробітників іншим професіям, де зараз бракує кадрів та таким чином вони поповнюють їх лави. Також вони впровадили програму допомоги підрядникам, коли компанія на безоплатній основі надає житло у своїх гуртожитках механізаторам та їхнім родинам, організовує переміщення техніки підрядників низько рамними трапами з небезпечних районів та розміщення такої техніки на базах підприємства.

По-друге, змінився радіус перевезень зерна автомобілями, якщо раніше до 400 км - автомобілі, більше – залізницю використовували, то наразі радіус перевезення складає 1 тис км. У зв'язку з цим ціни на перевезення на далекі відстані складають приблизно 1,80-2 грн за 1 км. [3]

По-третє, через введення блокувань довелось логістичним компаніям закладати додатковий час на доставку. Бо, наприклад, як зазначає операційний директор G.R. Agro Артем Ремпен, їх машинам з Дніпра аби доїхати до Вінницької області з початку воєнного часу потребувалося необхідно 24 години, то наразі ситуація покращилася і на це вже близько 8 годин. Тому зараз блокування впливають лише на 10% на самі терміни доставки.

По-четверте, відбулися спрощення перетину кордону, але автомобілі транспортних компаній та приватних перевізників не готові в документальному плані та технічному для виїзду за кордон. Хоча багато учасників ринку переорієнтовуються в цьому напрямі.

За словами Олександра Маценка, українським компаніям автоперевезення зерна за кордон є більш вигідним, ніж зерновози, через швидку адаптацію до змін, та ще й тентована фура може не лише привезти товар, а й має можливість завантаження на зворотній шлях, тобто вона могла би порівняно з зерновозом назад везти також товар, тим самим покривати свої витрати. [3]

Отже, підсумовуючи вище сказане, варто відмітити, що логістика, незважаючи на перешкоди, зміни, змогла адаптуватися до них, наприклад це можна помітити в плануванні доставки з урахуванням додаткового часу через блокпости і також має над чим ще задуматися, в чому розвиватися, як, наприклад, розглядання автоперевезення зерна за кордон, підготовку всіх документів і технічна підготовка.

Список використаних джерел:

1. Логістика під час війни: як українському бізнесу організувати транспортні потоки // Укрінформ мультимедійна платформа іномовлення України: [Веб-сайт]. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3566470-logistika-pid-casvijni-ak-ukrainskomu-biznesu-organizuvati-transportni-potoki.html (дата звернення: 07.09.2022).
2. Як війна в Україні змінює світову логістику // Економічна правда: [Веб-сайт]. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/24/688538/> (дата звернення: 24.06.2022).
3. Автомобільна логістика у воєнний час: ціни, стан доріг та перетин кордону // Latifundist.com: [Веб-сайт]. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/968-avtomobilna-logistika-u-voyennij-chas-tsini-stand-dorig-ta-peretin-kordonu> (дата звернення: 05.05.2022).

Науковий керівник: кандидат економічних наук доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики Державного торговельно-економічного університету **Нечипорук А.В.**

Адрес електронної пошти автора: dsusko4@gmail.com

ТКАЧУК Анастасія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу,
факультету економіки,
менеджменту та психології,
голова Профспілкового комітету
факультету*

**СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Онлайн-торгівля являє собою певний мультиканальний збут, який потребує наявної гнучкої системи внутрішньої логістики, яка буде зростати і покращуватись згідно з потребами продавців та кінцевих споживачів. З кожним днем вона набирає все більше й більше обертів, оскільки у сучасному світі надто швидкий темп життя, тому його весь час намагаються оптимізувати шляхом більш раціонального використання часу та мінімізації витрат пов'язаних з переміщенням від однієї торговельної точки до іншої.

Кількість замовлень через Інтернет постійно зростає, тому працівники сфери онлайн-продажів продовжують стикатись з новими викликами, серед яких: прискорення швидкості доставки товару, оптимізація прийому вхідних заявок, розвантаження центру оброблення замовлень та операторів, які весь час комунікують з потенційними споживачами. Електронна комерція, в принципі, як і роздрібна торгівля, залежні від певних факторів, яких неможливо уникнути: сезонність, а також особливі значні дати чи свята. Саме це може сильно сколихнути продавця, оскільки попит на певні товари є періодичним, і відповідно в момент наближення призводить до перенавантажень сайтів, помилок у комплектації товарів, невчасна поставка та інші проблеми, які одна за одною формують негативне ставлення до маркетплейсу або бренду в цілому. Більше того, діяльність будь-яких продавців визначається і зорієнтована на загальну економічну ситуацію в країні, на особливості місця розташування торговельної точки збуту чи складського приміщення, демографічними показниками, і онлайн-торгівля не є винятком.

Від 24 лютого 2022 року в Україні війна, яка, без сумніву, вплинула на бізнес, тож пропоную з'ясувати як на воєнні дії реагували вітчизняні підприємці у сфері електронної комерції, які методи застосовували у відновленні своєї діяльності, які фактори заважали і продовжують заважати у реалізації виконання планів та врешті, яка ситуація на ринку зараз.

Перше, що спричинило чималі зміни в онлайн-продажах по факту повномасштабного вторгнення, це міграція населення. Відомо, що понад 7 мільйонів українців вирушили закордон, а приблизно 6,5 мільйонів перемістились в інші куточки країни. Найбільш наповненими і затребуваними регіонами на початок березня стали Львівська, Івано-Франківська та Черкаська області, проте з моменту припинення бойових дій одразу в кількох напрямках (центральний і північний) - з середини квітня більша частина жителів повернулись до своїх домівок, особливо це спостерігалось на Київщині. Другий фактор - це демографічні зміни. Величезна кількість жінок на руках з дітьми вирушили закордон, а наші сильні та мужні чоловіки продовжують поповнювати лави ЗСУ, відповідно центр уваги покупок зміщується згідно до проблем і нагальних питань людей, які перебувають у тій чи іншій економічній і душевній ситуації.

Так, ми знаємо, що є певні категорії товарів, які споживає населення і зараз розглянемо динаміку їх змін в Інтернет-торгівлі в період з березня по серпень.

Хочеться почати наразі з основної потреби - це продукти харчування. Спостереження показали, що у перші два місяці людям було простіше та спокійніше купувати щось офлайн, тобто те, що є по факту на полицях, відповідно продавці електронної комерції намагались хоча б за рахунок рекламної інтеграції заохотити та привабити потенційних клієнтів, проте знову ж таки - такі дії є певним ризиком, і не можна одразу сильно нав'язувати ідею, а вводити все поступово, щоб не виникало зайвого обурення. Більш позитивна картина спостерігалась лиш з кінця червня, коли ринок загалом стабілізувався і споживачі почали повертатись до онлайн, хоч попри зменшення доходів відносно довоєнних показників і значній інфляції.

Ліки. У період активних бойових дій було помічене сильне скорочення замовлень на різноманітні вітамінні комплекси, добавки, БАДи, в той час коли потреба у заспокійливих, а також препаратів для людей з хронічними захворюваннями - різко зростає. Попит на якісь буденні засоби населення покривало виключно через офлайн режим і, в принципі, ця тенденція

продовжується протягом усього воєнного часу, але малими кроками рухається до збільшення у бік онлайн.

Не менш важливою потребою залишається оновлення одягу та взуття, що спричинене різкими, раптовими переїздами, зміною сезонів, настанням непередбачуваних, можливо, критичних ситуацій. Динаміка змін в цій комерції показує весь час позитивні зрушення, а ефективність рекламних бюджетів уже з кінця квітня вийшла на довоєнний рівень. До того ж, у зв'язку з переселенням, більшість стикнулася із проблемою відсутності офлайн звичних брендів, і почала обирати те, що є. Частина відмовилась від преміальних товарів та заощаджує, а частина діє всупереч якійсь ієрархії і купує те, що подобається лиш концентруючись на українських, а не на зарубіжних виробниках. Також було відзначено, що і чимало тих, хто взагалі не звертає уваги на походження одягу, або намагається підтримувати баланс у виборі між звичними і новими продавцями. Загалом дана категорія має помітний сезонний тренд та адекватну реакцію на зміну сезонів, популярності якогось товару, проте дохід маркетплейсів залишається відносно невеликим від прогнозованого, бажаного.

Відзначилась категорія косметичних, гігієнічних та господарських засобів, яка тривалий час перебувала в режимі стагнації, і лише з кінця травня почала якось діяти. Розпочалось відновлення рекламних продакшенів, проте вони склали загалом ледь 50% від довоєнних показників, тим не менш, середній чек дуже зріс. Імовірно, це пов'язано з різким виходом на ринок, заявою про те, що "ми продовжуємо працювати", і, як наслідок, споживачі почали стрімко оновлювати свої кошики з необхідним товаром, який був використаний за попередні місяці тиші. Приблизно із середини червня ситуація стала більш-менш стабільною, і хоч дохід не був таким, яким його бачили у лютому, але і самі втрати від виробництва не перевищували 20%, що є дійсно малим показником у порівнянні до інших категорій. Продовжується тенденція до того, що купуються засоби у більших об'ємах, тобто відбувається певне створення запасів на майбутнє, що може привести до спаду на попит у холодний період року.

Цікавою для експертів стала ніша зоотоварів. Це та категорія, яка відновила дуже швидко. За повної відсутності рекламних бюджетів прибутковість становила майже 70% уже з початку квітня, а за весь час війни середній чек зріс на 10%. Не залишаються непоміченими два таких великих сплеска на попит - на початку березня та у перші тижня квітня, що свідчить про бажання застатись усім необхідним для домашніх улюбленців на випадок відсутності цих товарів у реальних умовах, на складах тощо. Мені здається, що цей момент свідчить про неймовірну людяність українців, і вміння брати

відповідальність за тих, кого вони приручили і хто сам не в такій змозі подбати про себе, як це зроблять господарі. Також відзначу, що ця ніша зростає одразу за кількома показниками: користувачі, рекламний бюджет, та дохід, а все тому, що електронна комерція здатна запропонувати набагато ширший і дешевший асортимент, ніж той, що доїжджає до торговельних точок.

Не можемо не згадати про торгівлю електронікою та побутовою технікою. Звісно, як і всі інші категорії, вона зазнала чималого впливу, проте вже з середини квітня рекламні бюджети почали стабільно рости, а це означає, що продавці досить швидко зреагували на події і були готові пропонувати своїм потенційним споживачам щось нове, корисне та доступне. Варто відзначити, що це найбільш чуттєва ніша до коливання курсу валют, тому реакція ринку є відповідною і зрозумілою. Користувачі досить повільно повертались до покупок цього сегменту, але навіть з такими обсягами уже на кінець травня отримувався дохід у розмірі 65% від показників довоєнного періоду, а ще через два місяці - категорія вийшла на довоєнний рівень прибутковості, і це за умови, що кількість покупців досі залишалась відносно малою у порівнянні з січнем цього ж року.

Таким чином, можемо сміливо говорити про те, що попри усі негаразди, труднощі, загрози з боку країни-агресора, наші люди продовжують працювати, купувати, підтримувати вітчизняний бізнес та економіку держави. Користувачі крок за кроком повертаються до електронної комерції, в якійсь ніші скорше, в іншій повільніше, але в будь-якому разі, це є позитивним явищем. Кількість продажів онлайн знизилась по усіх категоріях, проте в деяких випадках це не заважає маркетплейсам отримувати дохід навіть вищий, ніж це було до початку повномасштабного вторгнення. Рекламодавці сильно знизили свої бюджети, але конкуренція зростає з кожним днем, а найбільш сприятливими регіонами для збуту онлайн-товарів залишається Київщина. Українці очікують від ритейлерів зосередження більше уваги на клієнтському досвіді, тобто пропозицій актуального, а не брендового чи модного, і невід'ємною складовою залишається підтримка інновацій: комбінування нового з уже наявним. Саме такі поєднання можуть дати поштовх до створення та розповсюдження оновлених відчуттів, товарів, послуг, категорій та параметрів.

Список використаних джерел:

1. Що відбувається з українським e-commerce під час війни:

<https://promodo.ua/ukrainian-ecommerce-state-during-the-war-research/>

2. [Дослідження 2.0. Український ринок eCommerce під час війни \(promodo.ua\)](https://promodo.ua/)

3. Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі ритейлерів протягом I півріччя 2022 року: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/>

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики Державного торговельно-економічного університету **Нечипорук А.В.**

Адрес електронної пошти автора: tkachukanastasia0603@gmail.com

ТКАЧУК Анастасія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу,
факультету економіки,
менеджменту та психології,
голова Профспілкового комітету
факультету*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Українська економіка та бізнес останніми роками демонстрували позитивні тенденції розвитку, однак 2022-й приніс ряд проблем, спричинених війною, серед яких – дестабілізація вітчизняної економіки, що призвела до дисбалансу галузей, у тому числі й торгівлі. Повномасштабне військове вторгнення сусіда сприяло зниженню виробництва та збуту основних видів продукції, зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України. Блокада вітчизняних портів, своєю чергою, сильно урізала ланцюги зовнішньої торгівлі. Більше того, значна частина спеціалістів та підготовлених кадрів вирушили закордон або перебрались до західних регіонів, що, звісно, вносить ще більший дестабілізуючий вплив у функціонування суб'єктів економічної діяльності, зокрема, сфери торгівлі.

Розглянемо більш детально сучасні особливості господарювання підприємств сфери роздрібної торгівлі. Попри усі карантинні обмеження торгівля ввійшла у топ-5 найбільш прибуткових галузей в Україні [5]. Проте все змінилось у лютому 2022 року. Ледве оговтавшись від кризи, спричиненої пандемією COVID-19, український ритейл вже прийняв на себе виклики повномасштабної війни. Станом на вересень 2022 р. експерти підраховали, що загальна вартість збитків торговельних мереж, понесена російським вторгненням, сягнула близько 50,7 млрд грн, в той час коли товарообіг у перші 3 місяці скоротився аж на 75% порівняно з довоєнним рівнем і це при тій умові, що вдалося врахувати дані тільки найбільших і найактивніших мережеских компаній [1]. Багато малих регіональних точок на ринку залишаються без уваги, саме через це реальна вартість прямих збитків є набагато більшою.

Варто згадати не лише про прямі втрати унаслідок бойових дій, а й про зменшення споживання, так як чимала кількість населення покинула територію країни, а більшість, залишаючись на місці, почали економити, відмовляти собі у, здавалось, звичних буденних покупках. Завдяки соціальним опитуванням з'ясовано, що основною причиною економії стала інфляція, яка на травень вже сягнула 18%, тим більше Національний банк прогнозує до кінця року близько 30%, наслідком чого буде поглиблення процесу девальвації гривні [5].

В умовах, що склалися на ринку, продавці продовольчих мереж понесли втрати близько 60%, одразу за ними позицію зайняли продавці одягу. Тим не менш, торгівля продуктами відновлюється швидше, ніж інші види ритейлу [1]. Криза з пальним, ускладнення логістичних шляхів, окупація південних регіонів змусили продавців харчової продукції в один момент різко підняти ціни на товар. Більше того, великий асортимент продукції взагалі зник із полиць магазинів через категоричну відмову від придбання російських та білоруських виробників. Як наслідок, спочатку ми могли спостерігати певний дефіцит на ринку, особливо товарів, що користуються найбільшим попитом, а згодом наш постійний партнер та країна-сусід Польща почала поставляти чимало продукції, яка була досить доступною для населення та покривала нестачу в пропозиції.

Непродовольчі товари також зросли у ціні. У першу чергу подорожчали пропозиції для дому, серед яких: меблі, посуд, електроніка та товари для особистого догляду. Спостерігалось значне зміщення центру уваги в бік дрібних покупок: блендери, чайники, мікрохвильові печі. Експерти зазначають, що великих втрат понесли і магазини будівельних матеріалів, оскільки у дистриб'юторів на складах залишились відносно невеликі залишки продукції, однак в Україні наразі виготовляти матеріали під забудову дуже важко через розгромлені заводи, і, як наслідок, вітчизняні підприємці будуть закуповувати сировину із-за кордону [1].

На думку власників та СЕО бізнесу є декілька основних перешкод до розвитку і відновлення торговельного бізнесу в умовах триваючої війни, серед них:

- відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів;
- непрогнозованість розвитку військових дій;
- відсутність достатнього фінансування;
- недоступність кредитних коштів;
- неефективна, довга і дорога логістика [2].

Для того, щоб забезпечити максимально комфортні умови для організації господарювання вітчизняного бізнесу, потрібно, насамперед, знизити податкове навантаження на економіку, зокрема шляхом диференціації ПДВ, тобто впровадження нульової ставки на соціально значимі групи товарів, а також суттєвого зменшення податків на працю, хоча б для малого бізнесу [4]. Проте ця думка дещо суперечлива з того боку, що запропоновані зміни є суттєвим обмеженням соціальних видатків та провокують мінімізацію бюджетного сектору економіки, і саме цей факт має стати другим пріоритетом економічної модернізації. Також, потрібно врегулювати митну проблему, що виникла на фоні війни. Йдеться про ситуації, коли недоброчесні бізнесмени починають користуватись можливостями спрощеного ввезення в Україну гуманітарної допомоги, задля власного збагачення, отримання надприбутку. І хоча уряд обіцяє запровадити якнайшвидше зміни до регуляції перевезень, проте проблема існує й досі, але на думку більшості фахівців наразі це не є чимось суттєвим, на чому потрібно зосереджувати увагу [3]. Краще сконцентруватись на поставці хлопцям на передовій якісного озброєння, машин, техніки, амуніції тощо.

Що не менш важливо, власникам торговельних підприємств потрібно пам'ятати про те, що наразі пріоритети людей змінилися, а це означає, що населенню потрібне ставлення як до клієнтів, які вже люблять і знають ту чи іншу мережу. Їм не потрібно чогось супер нового, інноваційного, тим паче за захмарну ціну, треба те, що зручно, вигідно, практично і доступно. Саме через це, торговцям варто звернути увагу на вподобання споживачів, забезпечувати торговельні точки достатньою кількістю товарів, навчитись формувати замовлення розумно, щоб не з'являлось великої кількості залишків, зіпсованих продуктів, товарів на повернення.

На сьогоднішній день українці вже адаптувались до умов, у яких доводиться жити, вітчизняні виробники знайшли способи заміни імпортової сировини та почали випускати щось нове. Тож торговельним підприємствам важливо бути в курсі цих нововведень, змінювати асортимент продукції під вимоги часу, налагоджувати зв'язки з новими постачальниками, регулювати умови перевезень та, звісно, слідкувати за новими наказами уряду щодо організації господарювання в умовах воєнного часу. Ведення бізнесу – це про комплекс завдань, які грамотний підприємець здатен розв'язувати, налагоджувати попри усі можливі зовнішні та внутрішні ризики, але, в той же

час, це певна гра, яку смілива людина може пройти шляхом впевненого прийняття рішень, відсутності сильного страху перед невідомим і звісно результативної комунікації, навіть в умовах повномасштабного військового вторгнення.

Список використаної літератури

1. Як змінилася торгівля в Україні під час війни – Ритейл в Україні. URL: <https://ua-retail.com/2022/06/yak-zminilasya-torgivlya-v-ukra%D1%97ni-pid-chas-vijni/>.
2. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stand/>.
3. Порятунк економіки: вчимося господарювати в умовах війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-ato/3463896-poratunok-ekonomiki-vcimosa-gospodaruvati-v-umovah-vijni.html>.
4. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>.
5. Ціна змін. Трансформація роздрібної торгівлі під час війни. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/czina-zmin-transformacziya-rozdribnoyi-torgivli-pid-chas-vijny>.

Науковий керівник: Доктор економічних наук, доцент, професор Державного торговельно-економічного університету **Богма О.С.**

Адрес електронної пошти автора: tkachukanastasia0603@gmail.com

ФОРМАГЕЙ Яна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність даної теми полягає в тому, що логістика – це не просто система управління рухом товарів, її вплив поширюється набагато глибше. Успіх виробництва, контроль запасів, підвищення ефективності, раціональне використання складських приміщень, зменшення витрат та покращення взаємодії клієнтів і постачальників – це все досягнення логістики. [4] На жаль, після повномасштабного вторгнення ланцюги постачання помітно постраждали. Одні з напрямків потрапили в зону окупації, інші перевезення, такі як авіаційні та морські, стали просто недоступні. Логістичним операторам доводилося і доводиться діяти рішуче, шукати нові можливості, альтернативні шляхи доставки, боротися з загрозами, які виникають через складне становище в країні.

З якими проблемами зіткнувся логістичний бізнес?

- По-перше, компанії відмовляються від накопичення. Зберігати товари довгий час в одному місці небезпечно, збільшуються шанси втрати у разі атаки.

- По-друге, змінилися складські умови. Якщо раніше 70-80 % професійних площ знаходилися в столиці країни, то з початком вторгнення підприємства змушені були перевозити товари на захід України.

- По-третє, з'явилися проблеми із закупівлею товарів. Перш за все, це через те, що порти були окуповані, а залізнична інфраструктура завантажена. [3]

- По-четверте, вплинули на функціонування підприємств дефіцит та подорожчання пального. Стрибок вартості та відсутність суттєво відзначився на стабільності і собівартості перевезень.

- По-п'яте, відбуваються постійні зміни через нестабільну ситуацію в регіонах, що є лініями фронту. Саме тому деякі маршрути довші, адже доводиться їхати в об'їзд, деякі взагалі тимчасово не функціонують так як це

було з напрямком Київ-Чоп, який деякий час фактично був закритий через активні бойові дії.

•По-шосте, з'явилася нестача водіїв. Багато чоловіків пішли або в лави ЗСУ, або в територіальну оборону.

Вище було вказано лише невелику частину того, що відчують зараз логістичні оператори. Насправді ж загроз набагато більше .

Розглянемо як же функціонують логістичні підприємства в умовах війни на прикладі компаній ZAMMLER GROUP та Meest China.

Головним завданням обох підприємств 24 лютого, в першу чергу, була евакуація співробітників. Люди в команді мали вирішити питання особистої безпеки, а також безпеки сім'ї. Компанія Meest China зробила паузу на 4 дні, а згодом відновила свою роботу служба підтримки, а вже 14 березня компанія повністю відновила роботу і стартували перші відвантаження. Приблизно за подібною схемою діяли і ZAMMLER GROUP. Як тільки усі, хто ухвалюють рішення, опинилися в безпеці , то відразу вийшли на зв'язок, в сумі це зайняло 3 дні. Підприємство не припинило свою роботу, так як карантинний досвід навчив працювати віддалено. [2]

Наступним кроком для цих двох логістичних операторів став пошук альтернативних шляхів для здійснення перевезень. Звісно, невелика частина морських перевезень залишилася, але компанії використовують закордонні порти , що робить ціну доставки дорожчою. Перші кілька місяців всі працювали дуже наполегливо, щоб організувати нову логістику. [0]

Підприємство Meest China першими в Україні відновили доставку з Китаю. Вже з 14 березня почалися перші відвантаження. Логістику налагодили таким чином: відвантаження відбувалися морем та авіасполученням з точкою входу в Європу, а далі наземним транспортом до України. Змінилося і розташування складів. Якщо раніше склади перебували в Києві, то зараз орендовано ближче до кордону. Саме під нього і переналаштували всю логістику. [2]

Компанія Zammler втратила значну частину обороту – на 70 % він був менший ніж запланований. В основному постраждали морські та авіаперевезення. Але, не зважаючи на це, залишився неушкоджений основний бізнес – автоперевезення та склади. Складність автомобільного постачання полягала в тому, що водіям доводилося працювати в «гарячих точках» і весь час шукати пальне, на яке був помітний дефіцит. Дорога через бойові дії і пошуки пального стала довшою. Якщо до війни на один і той самий маршрут витрачалося 7-8 годин, то зараз - 12, а інколи і всі 20. Значною перешкодою стала велика кількість блокпостів, особливо в перші місяці вторгнення.

Ще одним дуже складним кроком саме для логістичного оператора Zammler стало те, що через різке скорочення доходів, довелося зменшити зарплати робітникам. Так як оборот у березні упав на 70% відповідно на стільки і зменшилися зарплати. У квітні було мінус 55%, у травні — 45%. Менеджера перестали отримувати бонуси та премії, а великі проекти довелося заморозити для того, щоб підприємство могло функціонувати. [0]

Невід'ємною частиною бізнесу є планування. Обидва підприємства відмовилися від планування більше ніж на місяць.

В'ячеслав Лисенко – це бізнесмен, акціонер компанії Meest та член наглядової ради CEO Club Ukraine. Він у одному своєму інтерв'ю говорив, що якщо раніше плани були розписані на рік вперед, то зараз можна спрогнозувати діяльність на тиждень, максимум на два вперед і приблизно визначити цілі та завдання. [2]

Схожої точки зору дотримується і Віктор Шевченко — CEO компанії Zammler. Він говорить, що про довгострокові плани мова навіть і не йдеться. Віктор стверджує, що максимально в наших реаліях можна планувати на місяць вперед, а зазвичай мова йдеться про два тижні. [0]

Бізнесмени стверджують, що такий підхід до планування вчить жити тут і зараз.

Невід'ємною частиною функціонування майже усіх підприємств в Україні стало волонтерство. Логістичні оператори не стали винятком. В'ячеслав Лисенко (акціонер компанії Meest) розповідав, що майже кожен співробітник був зв'язаний з волонтерством, особливо перші 2 місяці. Це допомагало і надавало сенсу тому періоду. Також, за перші півтора місяця CEO Club вдалося зібрати близько \$30 млн на потреби фронту. Підприємство закуповує бронезилети для захисників, а вся команда допомагає виконувати це завдання, кожен відповідає за свій процес. [2]

Віктор Шевченко (CEO компанії Zammler) делегував свої обов'язки, а сам пішов у територіальну оборону. На початку війни із 300 робітників на складах працювали лише 7. Вони під обстрілами відвантажували товари, які були потрібні ЗСУ. У березні 90% машин Zammler допомагали армії та возили гуманітарну допомогу, зазначив CEO компанії. [0]

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновки: логістичні оператори через агресію та бойові дії зіткнулися з низкою проблем та загроз, що кардинально вплинули на їх функціонування. Не зважаючи на те, що логістичні компанії втратили свої основні способи перевезення – морський та авіатранспорт, вони продовжують працювати, створюють нові ланцюги постачання, пристосовуються до умов функціонування під час війни і, звісно, підтримують армію країни, максимально допомагаючи тим, чим можуть.

Список використаних джерел:

1. Інтерв'ю | Українська компанія під літерою "Z". Інтерв'ю із CEO Zammler про виживання в умовах війни [Електронний ресурс] // Forbs – Режим доступу до ресурсу: <https://biz.liga.net/ua/all/transport/interview/ukrainskaya-kompaniya-pod-bukvoy-z-intervyu-s-seo-zammler-o-vyjivanii-v-usloviyah-voyny>
2. «Перші 40 днів війни я буквально ночував у машині». Акціонер Meest China про логістичний бізнес під час війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://forbes.ua/company/pershi-40-dniv-viyni-ya-bukvalno-nochuvav-u-mashini-aktsioner-meest-china-pro-logistichniy-biznes-pid-chas-viyni-23082022-7703>
3. Зберегти та забезпечити: як змінилася логістика в Україні під час війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/openmind/20241674-zberegiti-ta-zabezpechiti-yak-zminilasya-logistika-v-ukrayini-pid-chas-vijni>
4. Logistics for Business Defined: Importance Role & Benefits [Електронний ресурс]–Режим доступу до ресурсу: <https://www.netsuite.com/portal/resource/articles/erp/logistics.shtml>

Науковий керівник: кандидат економічних наук доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики Державного торговельно-економічного університету **Нечипорук А.В.**

Адрес електронної пошти автора:

Y.Formahey.FEMP.073.20@knu.edu.ua

ЦІВКА Влада

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 2-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології*

БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Зважаючи на обставини сьогодення, ми звідусіль чуємо про важливість функціонування та розвитку економічного фронту, його значимість на шляху до нашої перемоги. Економіка держави під час війни є одним із питань, забезпечення діяльності якого сприяє поповненню бюджету та збереженню платоспроможності населення.

Логістика – сучасна концепція ефективного менеджменту, сутність якої полягає в перетворенні будь-якого процесу в безперервний потік з метою формування досконалих та конкурентоспроможних ланцюгів постачання. Усвідомлення стратегічної ролі логістики для розвитку національної економіки та тотальне запровадження в систему управління на макрорівні логістичних концепцій, технологій та систем сприятиме реалізації економічного дива в Україні.

З лютого нам як країні доступ до моря став заблокованим, а перебудувати нашу морську логістику на наземну неможливо, оскільки вона зосереджена навколо портів. Тому виникає запитання, як направити наші експортні та імпортні потоки на наземні кордони.

Якщо резюмувати основні виклики, з якими контейнерний бізнес в Україні зіткнувся у перші два тижні з початку війни, одним із перших був пошук альтернативних шляхів доставки імпортних контейнерів, які були в дорозі до України. На жаль, станом на початок війни тисячі імпортних контейнерів були заблоковані. Проте, до середини березня більшість учасників галузі було мобілізовано для пошуку альтернативних рішень. Так виникли кілька шляхів доставки цих вантажів з портів Констанци, Гданська та Гдині. Оскільки спочатку не було маршрутних поїздів, котрі пов'язують ці порти з Україною,

зокрема із Західною, фокус був на автоперевезеннях, але й тут компанії зіткнулися з нестачею машин та водіїв. Ситуація покращилася з часом, за сприяння Мінінфраструктури, і сьогодні немає великої проблеми з автоперевезеннями.

Щодо залізничного транспорту, контейнерні лінії стикнулися з відсутністю маршрутних поїздів із Констанци. Але виникли інші технічні проблеми, такі як різна ширина колій в Україні та Європі. Незважаючи на це, рішення все ж таки знайшли. Зокрема, Західний термінал запустив регулярний поїзд із Тернополя на Констанцу – це і допомогло вивезти багато контейнерів, особливо, критичного імпорту та продуктів першої необхідності.

Наступна проблема виникла під час перевантаження в порту Констанци. Цей порт явно не очікував таких обсягів, відповідно, стикнувся із перевантаженням. Наприклад, термінал “DP World” перевантажений на 80% і вже кілька тижнів поспіль компанії намагаються вирішити цю проблему. Погіршило ситуацію навантаження митної служби. Однак надія є, адже членські компанії Європейської Бізнес Асоціації продовжують шукати можливі альтернативи та працювати попри усі вищеперераховані складнощі.

Відповідно до статистики АО “Укрзалізниця”, так як більше 80-ти виробничих підприємств в Україні зупинили свою роботу з початком війни, внутрішні перевезення вантажів залізницею також зупинилося. Другим ударом для залізничної галузі стало блокування морських портів. Залишилося лише 4 порти, які працюють зараз, серед них: Усть-Дунайський, Кілійський, Ізмаїльський, Ренійський. Однак вони забезпечують лише десяту частину довоєнної потужності перевалки всього обсягу. Тому втратили і зовнішні перевезення також.

Війна внесла свої корективи у експортні можливості України. Адже у довоєнний час через порти Чорного моря можна було експортувати близько 6 млн. тонн на місяць. А зараз через залізничні переходи і Дунаєм наш експорт лише трохи перевищує 1 млн тонн, тобто, він знизився у 6 разів. Щодо альтернативних варіантів експорту, над якими Україна працює разом із Польщею та країнами Балтії, вони не дозволять суттєво збільшити експорт. Адже архітектура Європи побудована взагалі за іншими принципами. Зокрема, бракує плавкранів, причали не розраховані на такий вантажопотік. Тому вкрай важливо переглянути індустриальну торгівлю.

У випадку якщо бізнес доводиться зупиняти і немає об'єктивних підстав вважати, що приміщення та обладнання залишаться неушкодженими протягом

усього часу до завершення війни, власники приймають рішення про ліквідацію підприємства або його відокремленого підрозділу. Для підприємств процедура за законом досить тривала і в умовах війни вона не спрощена, однак її початок дозволить одразу скоротити витрати на його утримання.

Ліквідація підприємства припиняє договірні відносини, у тому числі й оренду приміщень, устаткувань, техніки тощо, тому необхідно повідомити про таке свого орендодавця (за законом - листом, в умовах воєнного часу - будь-яким можливим способом) та протягом строку ліквідації здійснити усі розрахунки за невиконаними зобов'язаннями, у тому числі й штрафними санкціями якщо такі мали місце до війни. Звісно, повернення має бути у належному стані, але якщо у наслідок воєнних дій стан будь-якого із орендованого майна значно змінився у гіршу сторону або його знищено взагалі - підприємство має право не відшкодовувати його вартість орендодавцю, оскільки таке сталося внаслідок дій, незалежних від волі та дій/бездіяльності орендаря та внаслідок форс-мажорних обставин (воєнний стан, війна). Будь-які погіршення, пошкодження, знищення мають бути зафіксовані (якщо таке можливо за відсутності ризику для життя), підписані та скріплені печатками (за необхідністю) повноважних осіб, що здійснили таке фіксування. Наразі в Україні орендодавці у більшості своїй йдуть назустріч та не вимагають таких документів, однак як буде складатися ситуація після перемоги України у війни припустити досить складно, а тому краще за наявності можливості здійснити такі дії.

У випадку невинуватих подій та знищення внаслідок бойових дій заводу / цеху / лабораторії / відділу тощо, на безпечній території України варто прийняти пакет документів на ліквідацію підприємства або його відокремленого підрозділу. Провести інвентаризацію вцілілого, пошкодженого та знищеного майна, основних засобів, зафіксувати події пошкодження або знищення майна - стає неможливим, і як наслідок стає неможливим здійснити дії затвердження ліквідаційного балансу.

Велика кількість чоловіків працездатного віку була мобілізована, частина працівників переїхала у відносно безпечні регіони. Тож бізнес, який не може релокуватися, потерпає від нестачі робочих рук.

За даними дослідження Advanter.Group, 48% підприємств малого та середнього бізнесу не можуть перевезти виробництво, 31% не встигли це зробити, близько 20% здійснили часткову релокацію бізнесу або в процесі переїзду.

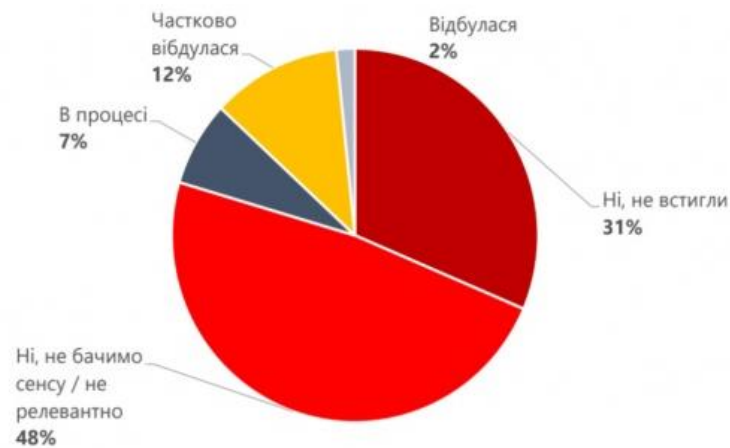

Рисунок 1. Чи відбулася релокація бізнесу?

Джерело: ADVANTER.GROUP

Бізнес у відносно мирних регіонах України все активніше намагається відновити свою діяльність. В березні-липні 2022 року реєстрація нового бізнесу вже наблизилася до 74% від аналогічного періоду 2021 року. При цьому адаптація до повномасштабної війни відбулася швидше, ніж до пандемії COVID-19.[5]

За 6 місяців повномасштабної війни було зареєстровано 14 027 юридичних осіб. Найбільше в червні — 3 263. Натомість приріст реєстрації нових юридичних осіб у серпні 2022 року щодо попереднього місяця демонструє позитивну динаміку — 14%.

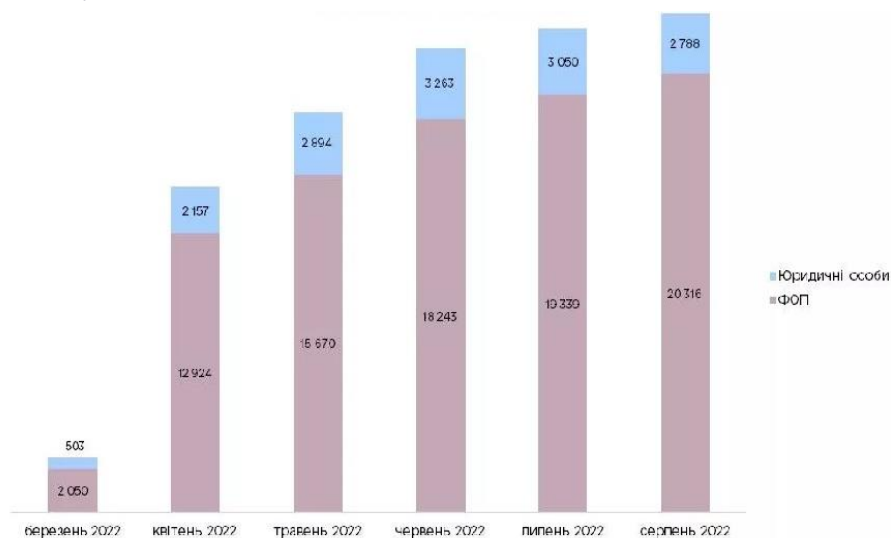

Рисунок 2. Реєстрація нових суб'єктів господарювання з початку повномасштабної війни

Джерело: [HTTPS://DIA.DP.GOV.UA/](https://dia.dp.gov.ua/)

Починаючи від повномасштабного вторгнення, бізнес почав активно релокуватися/мігрувати, припиняти свою діяльність у вигляді «закриття підприємства», а з квітня 2022 року підприємства почали ініціювати банкрутство.

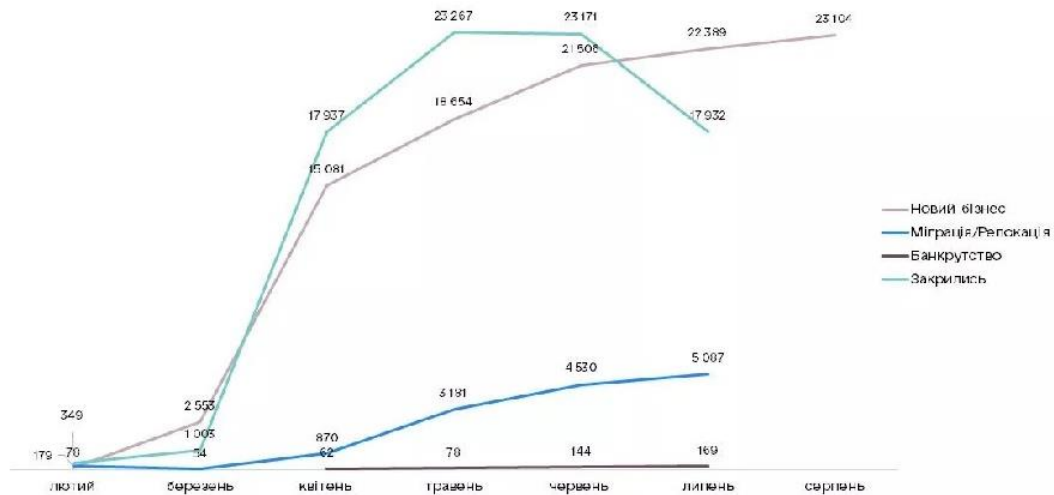

Рисунок 3. Темпи відновлення бізнес клімату в Україні

Джерело: [HTTPS://DIA.DP.GOV.UA](https://dia.dp.gov.ua)

Ще до війни в Україні міжнародні логістичні компанії та перевізники шукали більш гнучкі способи вибудовувати власні ланцюжки. До такої трансформації індустрію підштовхнула пандемія коронавірусу, коли ринок залишився без звичних з'єднань: упродовж тривалого часу повітряне сполучення було недоступним, а наземні перевезення відбувалися із серйозними затримками. Більшість компаній збільшили обсяги критичних продуктів у себе на складах — щоб завжди мати до них доступ.

Війна в Україні — ще одна причина замислитися над власними можливостями з доставки. Зараз логістичні компанії дедалі частіше використовують підхід подвійного пошуку (dual sourcing), коли один і той самий товар доставляється за допомогою двох постачальників. Але зараз дискусії щодо різних форм співробітництва — ніаршоринг, оншоринг, коли бізнес-процеси переносяться в інші регіони — знову стають актуальними. А геополітичні процеси навіть створюють такі формати, як "френдшоринг" — співробітництво з країнами, що поділяють норми й цінності сучасної глобальної економіки.

Виклик намагаються вирішити оригінальним для логістичної індустрії шляхом. Деякі країни Європи, як-от Румунія, Польща та країни Балтії, згодилися надати власні порти для перевезень зерна морем. Утім, це не вирішує проблему в масштабі.

Одне з рішень — допомога наднаціональних об'єднань, зокрема Єврокомісії. Цей орган заявив, що буде просити окремі країни надати пріоритет експорту зерна над іншими перевезеннями, а також тимчасово дозволити збільшити кількість українських та молдавських перевізників у Європейському Союзі.

Водночас українська влада заявила про плани поетапного переходу на більш вузькі колії — для залізничного з'єднання України з ЄС. Це проєкт на довгострокову перспективу, але за політичного рішення та подальшої реалізації він суттєво змінить не тільки українську логістику, а й європейську.

Розвиваються й митні відносини України з іншими державами. Наші політичні та економічні проєкти з Польщею мають неабиякий потенціал, бо ця країна для нас — фактично міст у ЄС. Якщо ми досягнемо спільних вигідних рішень, українська митниця — а відповідно, і торгівля й перевезення — стануть іще більш конкурентоспроможними.

Успіхи України у війні з російським агресором і деокупація територій залежать від єдності українського народу та потужності Збройних Сил. Підтримка ЗСУ та гуманітарна допомога наразі є пріоритетом номер один для українського бізнесу. За даними Європейської бізнес асоціації (ЄБА), і через 100 днів війни більше половини компаній, а саме 57% продовжують допомагати фінансово, 19% — продукцією, 15% надають послуги, 6% — засобами захисту/оборони, 4% — медикаментами. Ще 12% підтримують своїх співробітників, що долучились до лав захисників країни.

3-поміж членських компаній Асоціацій тільки 34% вели бізнес у або з Росією. З них 31% повністю розривають зв'язки з країною-агресором, 14% призупиняють роботу, 34% наразі розмірковують над цим.

- ДТЕК підтримує енергетичну безпеку України. Підприємства ДТЕК забезпечують безперебійність української енергосистеми: шахтарі видобувають вугілля для потреб оборони, електрики відновлюють електропостачання населених пунктів, постраждалих від бойових дій. Гуманітарні штаби ДТЕК щодня надають допомогу людям.

- ІТ-компанія ЕРАМ передала 10 млн гривень організації «Червоний Хрест» для подолання гуманітарної катастрофи в Україні. Відомий виробник програмного забезпечення вносить вагомий вклад у боротьбу проти війни і захист українців

- Команда Укрпошти разом з усією країною робить все для скорішої перемоги. Виплата пенсій, доставка замовлень і допомога постраждалим — основні напрямки роботи Укрпошти під час війни

- Головний пріоритет воєнного часу для Укрзалізниці — евакуація. Укрзалізниця, яка є інфраструктурною опорою економіки, евакуює людей та доставляє гуманітарні вантажі.

- ПриватБанк продовжує працювати і тримати фінансовий фронт. Завдяки роботі ПриватБанку мільйони людей отримують зарплати, волонтери збирають кошти, щоб забезпечити і військових, і цивільних усім найнеобхіднішим.

- Work.ua: допомога армії та новації для ефективнішого пошуку роботи. Один із найбільших сайтів пошуку роботи підтримує армію, волонтерів та цивільних, допомагає залучати допомогу з-за кордону та робить процес працевлаштування у воєнний час швидшим і результативнішим.

- SOCAR заправляє та допомагає постраждалим українцям. SOCAR Energy Ukraine безкоштовно і першочергово заправляє спецтранспорт та надає медичну й гуманітарну допомогу постраждалим в Україні.

- Visa скасовує комісії, виділяє кошти для допомоги постраждалим від агресії РФ та навчає українок-переселенок IT-професіям. Світовий лідер платіжних технологій тимчасово скасував транзакційні комісії в Україні, виділяє кошти та розвиває партнерства для надання гуманітарної допомоги постраждалим українцям.

- Yakaboo тримає культурно-інтелектуальний фронт. Національна книжкова платформа продовжує надавати безкоштовний доступ до аудіо та електронних книжок у своєму мобільному додатку, популяризує українську книгу й авторів, а також спрямовує кошти на підтримку наших захисників.

- Fairmont Grand Hotel Kyiv: гуманітарна допомога та благодійні заходи на підтримку культурно-мистецького фронту. Fairmont Grand Hotel Kyiv разом з ще одним учасником спільноти «Бізнес без бар'єрів» організував і доправив допомогу для дитячих будинків сімейного типу на Чернігівщині, а також провів серію благодійних заходів, спрямованих на підтримку сфери культури та мистецтва.

- Група 1+1 media: про переформатування роботи, соціальні проекти, волонтерство та допомогу. Один із найбільших медіахолдингів Східної Європи у воєнний час тримає оборону на інформаційному фронті, втілює соціальні та низку волонтерських ініціатив і проектів.

В умовах війни кожен має працювати на своєму фронті та робити свій вклад у забезпечення роботи економіки країни. Україна продовжує працювати

над збільшенням спроможності експорту товарів суходолом аби відновлювати торгівлю із міжнародними партнерами, доки російські окупанти блокують море. Адже єдиний вихід – це знаходити альтернативи в існуючих умовах і попри війну підтримувати та стимулювати економіку України.

Список використаних джерел:

1. Онлайн-дискусія Південноукраїнського офісу Європейської Бізнес Асоціації “Логістика та міжнародна торгівля в Україні в умовах війни”. Контейнерна логістика: виклики воєнного часу та пошук нових можливостей [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eba.com.ua/logistyka-ta-mizhnarodna-torgivlya-v-ukrayini-v-umovah-vijny/>
2. Кравченко Дарина, юрист ЮКК «Де юре». Бізнес в умовах війни: зупинення діяльності окремих підрозділів. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://biz.ligazakon.net/analitycs/210804_bznes-v-umovakh-vyni-zupinennya-dyalnost-vdokremenikh-pdrozdlv
3. РОСТИСЛАВ КІСІЛЬ президент глобальної поштово-логістичної групи компаній Meest. «Від глобалізації до локалізації». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/24/688538/>
4. ВОЛОДИМИР РИХЛІЦЬКИЙ. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
5. Український бізнес в умовах повномасштабної війни: аналітика стану за шість місяців [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dia.dp.gov.ua/ukra%D1%97nskij-biznes-v-umovax-povnomasshtabno%D1%97-vijni-analitika-stanu-za-shist-misyaciv/>
6. Богдан Власенко 10 бізнесів, які активно допомагають армії та українцям [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://focus.ua/uk/ukraine/518428-09-06-2022-12-46-34>

Адрес електронної пошти автора: civkavlaa@gmail.com

ШЕФКІНА Марина

Студентка Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу факультету торгівлі та маркетингу, учасниця наукового клубу "Start in Science"

БІЙЦІ ЕКОНОМІЧНОГО ФРОНТУ

Не можна сказати, що війна заскочила Україну зненацька, адже вона триває вже 8 років. Але Володимир Співак висловився влучно (керівник комунікацій Nestle в Україні), що можна намагатися бути готовим до війни, але неможливо бути готовим до війни. У той час як Nestle відновила роботу двох інших фабрик на заході країни, за його словами, з міркувань безпеки Харківський завод з виробництва локшини залишається закритим. І вони не єдині. Численні заводи та офіси в Харкові залишаються закритими. Деякі менші підприємства, однак, намагаються відновити роботу. На жаль, це не перший виклик, який постав перед українським бізнесом: пандемія, війна на сході України, окупація Криму. Як наслідок – нестабільний політичний та економічний стан.

Але продовжувати роботу навіть у такі важкі часи є надзвичайно важливо. Вже в березні держава почала закликати підприємців, які знаходяться в безпеці, відновлювати свою роботу. Бізнес наповнює бюджет, сплачуючи податки, забезпечує робочі місця та забезпечує країну необхідними товарами та послугами.

Кількість компаній, що виплачують заробітну плату своїм співробітникам у повному обсязі наприкінці травня становило 63% і з кожним днем ця цифра росте, до того ж 25% роблять додаткові або авансові виплати. Втім, 13% були змушені скоротити розмір грошової винагороди, а 9% — відмовитися або скоротити бонуси. В неоплачувану відпустку змушені відправляти персонал 4% компаній, дещо зросла кількість компаній, що вдаються до скорочень — наразі таких 8% (використані дані за місяць травень).

Рисунок 1. Логотип компанії "Steel Mastery"

Джерело: <https://steel-mastery.com/>

Сьогодні в Україні бізнес стикається з багатьма викликами в розпал цієї війни. Деяким довелося повністю закритися. Інші намагаються знайти нові способи роботи. По всій Україні різні компанії пристосовуються до життя на війні, роблячи це частиною свого бізнесу. В Одесі місцевий модний бренд перекваліфікував усі свої підрозділи, і тепер навіть швачки нижньої білизни шують бронежилети. Наприклад, компанія «Steel Mastery» (Рисунок. 1) переходить на мілітаризацію та допомагає Збройним Силам України.

Юрій Захарчук, засновник «Steel Mastery», придумував бойові костюми для сцени, створюючи все від середньовічних обладунків до скафандра для бою в космосі. Але після 24 лютого, дня, коли росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, пан Захарчук вирішив перевести свій бізнес із царини фантастики в реальний світ війни. Засновник зазначив, що перехід до виготовлення бронежилетів і шоломів має певний сенс. «Ми завжди забезпечували захист для всіх потреб, — сказав він, — від часів Римської імперії до фантазій майбутнього». Компанія має досвід у розробці легкого спорядження, яке підходить для тривалого носіння та буде зручним.

Рисунок 2. Логотип компанії YTO Group

Джерело: <https://ytogroup.eu/>

Юрій вирішив заснувати нове підприємство у Львові, YTO Group (Рисунок. 2), для виробництва керамічних бронежилетів. Керамічні пластини набагато легші, і військові віддають їм перевагу через підвищену мобільність, яку вони забезпечують. Але слід зазначити, що для їх виробництва потрібні складні технології та обладнання.

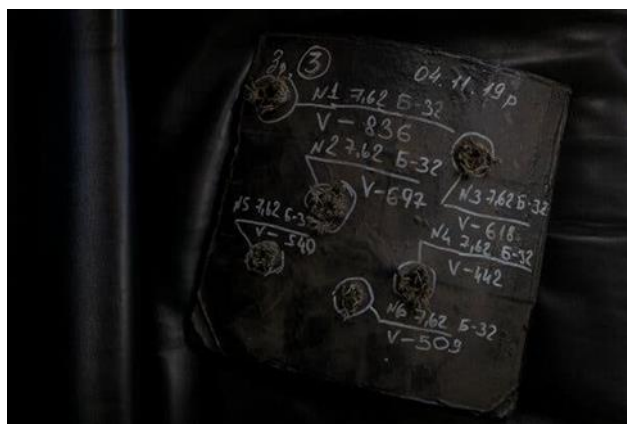

Рисунок 3. Прототип керамічної пластини з кульовими отворами використовувався для тестування в Steel Mastery

Джерело: на основі джерела [1]

Підприємець пройшов важкий шлях та витратив немалі гроші, щоб знайти необхідні ресурси для виготовлення якісного продукту. Тим не менш, ініціатива може окупитися. Зараз його YTO Group виготовила пробні зразки. Якщо компанія зможе збільшити масштаби, пан Захарчук планує продавати броню приблизно за 220-250 доларів за штуку, що приблизно вдвічі менше, ніж в інших країнах, сказав він.

У Львові 31-річний Роман Христин також опинився у бізнесі з бронежилетами. Вторгнення спустошило його консультаційний бізнес з питань логістики та кризового менеджменту, після того як значна кількість компаній покинула країну. Спочатку він намагався допомогти військовим, доставляючи припаси, включаючи макарони, ліки та пальне, у прифронтові райони. Але він швидко спалив свої ресурси та ентузіазм. «Тоді я зрозумів: я повинен брати участь в економічній битві, а не у фізичній війні. Я не боєць, я не солдат». Саме тоді пан Христин звернувся до бронежилетів. «На початку війни була потреба в 400 тисячах бронежилетів. Тепер це вдвічі більше. А щодо доступності – це навіть не половина», – сказав він.

В умовах воєнного часу, ведення деяких підприємств стає неможливим чи фінансово не вигідним. Але в той же час відкривається купа нових можливостей, пов'язаних з воєнним станом у країні, які будуть приносити прибуток власнику та користь суспільству. І люди, про яких було написано вище обрали саме такий шлях. Існує ще багато прикладів, які доводять те, що під час війни можливо, потрібно працювати та розвивати свої підприємства. Адже чим сильніша економічна опора в Україні тим ближче ми до перемоги.

Список використаних джерел:

2. Solomon E. In a Time of Conflict, Ukraine Entrepreneurs Make War Their Business [Electronic resource] / Erika Solomon // The New York Times. – Mode of access: <https://www.nytimes.com/2022/07/11/business/ukraine-small-businesses-military.html> (date of access: 01.10.2022).
3. The war in Ukraine has dramatically affected businesses – big and small [Electronic resource] // NPR.org. – Mode of access: <https://www.npr.org/2022/07/21/1112662952/the-war-in-ukraine-has-dramatically-affected-businesses-big-and-small> (date of access: 01.10.2022).
4. Бізнес під час війни [Електронний ресурс] // Хорошоп. – Режим доступу: <https://horoshop.ua/ua/blog/biznes-vo-vremya-voyny/> (дата звернення: 01.10.2022).
5. Маніфест українських підприємців під час війни [Електронний ресурс] // Дія.Бізнес - Головна сторінка. – Режим доступу: <https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/manifest-ukrainskih-pidpriemciv-pid-cas-vijni> (дата звернення: 01.10.2022).
6. 100 днів війни для бізнесу: статистика від Європейської Бізнес Асоціації [Електронний ресурс] // Дія.Бізнес - Головна сторінка. – Режим доступу: <https://business.diia.gov.ua/en/cases/novini/100-dniv-vijni-dla-biznesu-statistika-vid-evropejskoi-biznes-asociacii> (дата звернення: 01.10.2022).

Науковий керівник: старший викладач кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю **Чикун Н.Ю.**

Адрес електронної пошти автора: marinashfkina@gmail.com

ШУМ Дарина

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології

ЯК РОЗВИВАЄТЬСЯ БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Що перше спадає на думку при згадці про початок війни? Особисто у мене це шок, здебільшого навколо всі демонстрували саме ось цей шоковий стан та паніку. Бізнес у цьому питанні не є винятком. Пусті полиці магазинів, наймовірні черги у перші дні повномасштабного вторгнення, працівники, що виїхали за кордон – бізнес не був готовий до війни так само, як і люди.

Перше, про що хочеться зазначити це те, що війна дійсно завдала значної шкоди не лише безпосередньо на фронті, а і у економічному середовищі. За місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Чимало підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони або припинити роботу. Однак навіть ті бізнеси, які відносно далеко від обстрілів, потерпали через проблеми з логістикою та нестачу сировини. [1]

Слід звернути увагу на те, що так звана спецоперація несе різний характер впливу на різні сфери. Точніше навіть сказати, різні ланки бізнесу по-різному реагують на все те, що відбувалось і досі відбувається.

Чи не в найгірших умовах опинилися аграрні підприємства. Їх бізнес прив'язаний до конкретної території, а роботи в полі чи на фермі не можна відкласти на невизначений термін або перенести. За словами голови Всеукраїнської аграрної ради Андрія Дикун, ринок страждає від дефіциту робочої сили, пального, добрив та оборотних коштів. Чимало працівників фермерських господарств мобілізовані або пішли в тероборону. Значну частину пального країна імпортувала з росії та Білорусі. Ці поставки зупинилися після перших ракетних обстрілів українських міст з цих країн. [1]

ІТ-галузь очікувано виявилася найбільш стійкою. Карантин добре підготував компанії до найгіршого випробування – війни. Як повідомив ЕП виконавчий директор асоціації ІТ Ukraine Костянтин Васюк, майже всі її учасники (92%) мали чіткі плани дій на випадок форс-мажорних обставин. "Частково була проведена релокація ключових співробітників до офісів компаній у європейських країнах. Після початку війни компанії оперативно провели евакуацію людей: забезпечили транспорт, поселення та організували робочі місця в найбільш безпечних регіонах країни", – каже Васюк. [1]

Логістичний ринок зазнав значних втрат, бо чимало територій були відрізані від сполучення. У компанії "Нова пошта" ЕП повідомили, що за перший тиждень війни обсяги доставки впали на 95%. «Наш бізнес дуже постраждав, як і вся економіка країни. Багато терміналів та відділень зачинилися через постійні обстріли. Відбулися масові переміщення співробітників та клієнтів. У людей змінилися пріоритети. Як наслідок – упав попит на товари, які ми раніше доставляли», – зазначають у компанії. [1]

Розглянувши декілька галузей та те, як на них вплинула війна можна прийти до того, що бізнес прийняв сильний удар на себе. Але Україні буде надзвичайно складно досягти перемоги без функціонування бізнесу, без підтримки всередині. РФ непрохано зайшла на нашу територію, почала нищити наше майно та вбивати наших людей. Чим же українці відповіли? Переборовши паніку і страх, ми, натхненні героїзмом наших солдатів, і самі демонструємо патріотизм та готовність підпримувати свою країну. І дійсно, українське бізнес середовище хоч і постраждало, але не впало повністю.

З початком дев'ятого місяця повномасштабного вторгнення бізнес активно працює і продовжує відроджуватись. На мою думку, найбільш гострі проблеми, з якими і досі стикається бізнес – це складнощі з логістикою та людський капітал.

Що на рахунок першого? Через повномасштабне вторгнення компанії зустрілись зі складними моментами вантажоперевезення – довелось в якомусь роді перепрограмувати логістику. Можна зазначити те, що перший виклик логістичній галузі кинула пандемія пару років тому. Але цього разу підприємствам довелось приймати рішення дуже швидко. Якщо складські приміщення розміщені в зоні, яка може бути окупована, то потрібно змінювати локацію. Але швидко знайти потрібний склад – завдання не надто легке. Велика кількість товару на складі – це теж небезпечно, адже він може бути банально знищений вражою ракетою.

Можна сказати, що логістика загалом стала більш складним процесом, ніж була раніше. Адже присутні різноманітні міри безпеки, наприклад, блокпости, комендантська година, різні огляди. Також ніхто не застрахований від нових атак, тому заздалегідь слід продумувати запасний план дій.

Проте компанії приходили до різних методів обходів цих проблем. Є випадки навіть, коли перевізники обирали маршрути, що проходять через населені пункти, в яких ідуть бойові дії. Одним із елементів мотивації постають клієнти. «У лютому-березні ми отримували багато вдячних відгуків: «У вас в країні війна, але ви зуміли доставити вантаж? Вау, дякуємо», – часто писали нам клієнти.» - Зазначає Вадим Колісніченко, представник компанії Сентравіс. [1]

Зазначаючи про людський капітал, можна сказати, що це важливий момент, що вплинув на функціонування бізнесу. З війною змінилось місце проживання у багатьох підприємців. Можна сказати, що найменша частка становить тих, хто виїхав за кордон назавжди, а найбільша – ті, хто досі залишаються вдома. (рис. 1)

Рисунок 1. Зміна місця проживання підприємців під час війни.

Джерело: Війна та бізнес: як український малий бізнес адаптується до війни. Дослідження від UA Business Global. [3]

Люди надзвичайно важливі і зараз в них прокинулася чималий патріотизм. Так, багато українців залишили країну назавжди, але багато повернули, а деякі

були тут з початку війни. Вони продовжують працювати, шукають способи допомогти відродженню економіки.

У той же час підприємства надають робочі місця і допомагають Україні під час війни. **93%** бізнесу залучені у допомогу країні під час війни, в тому числі **67,1%** долучилися до волонтерської активності. (рис. 2) [3]

Рисунок 2. Чи допомагає бізнес Україна перемогти у війні?

Джерело: Стан та потреби бізнесу в умовах війни: вересень, 2022.

Публікація [3]

Проте слід також зазначити, що війна відкрила деякі нові можливості та розширила поширення українського бізнесу закордон. Це найбільше стосується середнього та малого бізнесу.

Майже третина представників українського малого та середнього бізнесу вже розширили свою діяльність на закордонного споживача. Про це свідчать дані дослідження Mastercard SME Index.

У той час, як український малий та середній бізнес шукає шляхи повернення до повноцінної роботи та продовження розвитку серед головних потреб підприємці відзначають нестачу нових замовлень та ринків збуту (56%), коштів на розвиток (33%) та необхідність допомоги з логістикою (23%) [4].

Серед найбільш пріоритетних ринків, які український бізнес розглядає для подальшого розширення географії продажів такі країни:

- Польща (61%);
- Болгарія (13%);

- Велика Британія (13%);
- Італія (11%);
- Молдова (11%) [4]

Основними бар'єрами, які заважають малому та середньому бізнесу вийти на іноземні ринки, є нестача фінансових ресурсів (29%), профільних знань (27%) та брак виробничих потужностей (12%). [4]

Український бізнес зіткнувся з непростою ситуацією. Низка моментів перешкоджають успішному веденню підприємництва на сьогоднішній день. Але ми можемо спостерігати деякі успіхи. Війна багато відібрала, але компанії пристосовуються, відновлюють роботу та знаходять навіть нові можливості для розширення своєї діяльності. Тим самим вони підтримують державу на економічному фронті. Потрібно поєднати умови безпеки і виживання разом з відновленням підприємництва. Війна – це криза і шок. А будь-яка криза це переломний момент, що відкриває нові можливості. Підприємствам залишається лише пристосуватись та розвиватись далі.

Список використаних джерел:

1. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства, Володимир Рихліцький - <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/index.amp>
2. Експорт продукції в умовах війни: як розв'язувати логістичні питання, публікація - <https://gmk.center/ua/opinion/eksport-produkcii-v-umovah-vijni-yak-rozv-yazuvati-logistichni-pitannya/amp/>
3. Війна та бізнес: як український малий бізнес адаптується до війни. Дослідження від UA Business Global - <https://business.dii.gov.ua/cases/iniciativi/ua-business-global-research>
4. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: вересень, 2022. Публікація - <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-war-september-2022/>

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики Державного торговельно-економічного університету
Нечипорук А. В.

Адреса електронної пошти автора: shum78376@gmail.com

ЮЗЬКІВ Яна

*Студентка 2-го курсу
Державного торговельно-
економічного
університету Факультету
ресторанно-готельного та
туристичного бізнесу*

БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну сильно вплинуло на український бізнес та його функціонування. Ця ситуація змусила більшість підприємств припинити свою діяльність тимчасово або назавжди, змінити темп, місце розташування та вид роботи. Попри це все, бізнес поступово адаптується до нових умов.

За місяць війни в Україні, українські підприємці втратили більше, ніж за 2 роки пандемії. За даними опитування Міністерства цифрової трансформації, приблизно 47% підприємств зупинили свою діяльність, а загальні збитки малого та середнього бізнесу становлять 85 млрд. грн. На жаль, повні обсяги втрат дуже важко вирахувати, адже тривають бої та деякі території досі є окуповані.

Центр розвитку інновацій разом з Офісом з розвитку підприємництва та експорту й національним проектом Дія.Бізнес проводять аналіз розвитку підприємств в Україні. Реєстрація нового бізнесу наблизилася до 54% уже в березні-квітні 2022 року. Динаміка цього процесу зростає щомісяця, тому з квітня темп реєстрації нового бізнесу в умовах війни становив 85% до відповідного періоду 2020 року та 63% до відповідного періоду 2021 року.

Порівняння кількості реєстрацій бізнесу у 2020, 2021 і 2022рр.

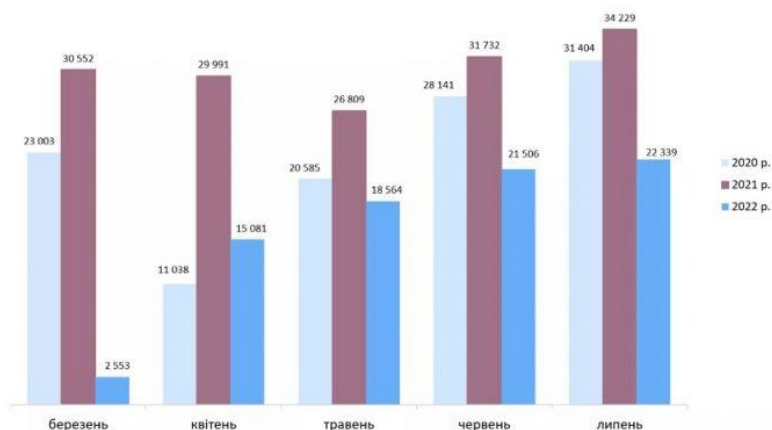

Рисунок 1

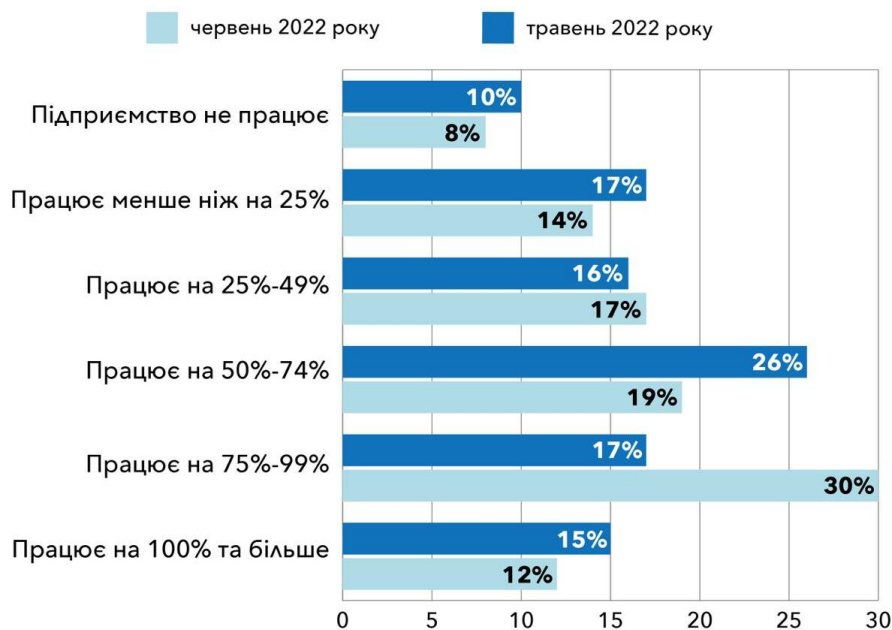
Джерело: взято зі статті [1]

Через війну, в Україні активізувалася робота благодійних фондів, організації. Про це свідчить те, що показник з 2021 року збільшився майже в 12 разів, а показник 2020 року — в 12,5 рази. Крім цього, збільшилася кількість реєстрацій підприємств у сфері поштових послуг та вантажних перевезень.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОБОТУ ПІДПРИЄМСТВ

(% опитаних)

Джерело: Щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни». Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2022

Рисунок 2

Джерело: щомісячне опитування підприємств “Український бізнес під час війни”, проведене Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [5]

На рисунку 2, за даними щомісячного опитування підприємств, проведеного Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, можна проаналізувати динаміку зростання чи спадання продуктивності праці українських підприємств під час війни. Значна частина підприємств припинили свою діяльність або скоротили обсяг виробництва. Найбільше постраждав мікробізнес, де присутня найвища частка не працюючих (16% у червні проти 18% у травні). У той же час великі підприємства мають більші шанси подолання кризи, лише 1% не працюючих. У червні майже вдвічі зросла кількість тих, які працюють на 75-99%, тобто майже на повних обсягах.

Війна стала проблемою для зовнішньоекономічної діяльності.

Джерело: Щомісячне опитування підприємств „Український бізнес під час війни”. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2022

Рисунок 3

Джерело: щомісячне опитування підприємств “Український бізнес під час війни”, проведене Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [5]

На рисунку 3 представлено результати щомісячного опитування підприємств, проведеного Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій. За цим дослідженням можна зробити висновки, що у червні 2022 року припинили експорт 40 % опитаних, не припиняли та продовжують експорт також 40% та 20% опитаних уже змогли відновити експорт з 24 лютого 2022 року.

Наприкінці весни, малий та середній бізнеси змогли частково відновити експорт. Зокрема, припинили експорт і не змогли його відновити 62% мікро- та

43% малих підприємств, але при цьому 37% великого та 35% середнього бізнесу.

Основні проблеми, які заважають бізнесам розвиватися та продовжувати свою діяльність- мала кількість платоспроможних клієнтів, непрогнозованість розвитку ситуації в країні та відсутність достатнього капіталу. Падіння ВВП приблизно на 30-35% створює виклики для підприємців. Це призводить до таких наслідків, як зростання безробіття, зменшення сплачених податків до державного та місцевого бюджету та зниження рівня зарплати працівників.

Незважаючи на всі ці негативні наслідки, державі вдалося лібералізувати оподаткування для підприємців, щоб допомогти бізнесу. З березня цього року, Верховна Рада ухвалила два закони, які відтермінували сплату податків, подання звітності, звільнили від податку тих, хто не може його сплатити та скасували всі податкові перевірки. Підприємства з річним доходом понад 10 млрд. грн можуть перейти на спрощену систему оподаткування зі сплатою 2% від обороту замість податку на прибуток (18%) та ПДВ (20%).

Найсильніше відчули цю перевагу імпортери, які перестали платити ПДВ, у той час, коли українські виробники його сплачували. Це призвело до погіршення конкурентоспроможності українських виробників.

Підприємці 1 та 2 групи з 1 квітня 2022 року та до завершення воєнного стану можуть не сплачувати єдиний податок та не заповнювати декларацію платника єдиного податку. Уже у травні парламент зобов'язав тих платників податків, які мають можливість вчасно виконувати зобов'язання, сплатити податки, подати звітності та зареєструвати податкові накладні. Податки та збори потрібно було сплатити до кінця липня 2022 року.

За даними статті[6], опублікованої 27 вересня 2022 року, уже третина малого та середнього бізнесу розширили свою діяльність закордон. На даний час до групи країн, де діють українські підприємці, входять: США, Польща, Німеччина, Велика Британія, Канада та Литва. На жаль, існують деякі проблеми, які заважають іншим підприємцям вийти на іноземний ринок. Такими проблемами є: нестача знань, потрібних вмінь, фінансових ресурсів та брак виробничих потужностей.

Найбільші іноземні ринки збуту для українських МСБ

Рисунок 4.

Джерело: взято зі статті [6]

Однак, в Україні існує найбільш перспективна сфера діяльності-це ІТ-бізнес. Саме він матиме найбільший попит як в Україні, так і на міжнародній арені. До таких перспективних галузей ще відносять: крафтові продукти та прикраси, ювелірні вироби та український дизайнерський одяг.

Проаналізувавши всі дані, можна зробити висновок, що попри війну та складні соціально-економічні умови, український бізнес відновлює свою роботу та навіть розпочинає свою діяльність закордоном. На жаль, деякі галузі отримали величезні збитки та під час війни не є такими актуальними, а деякі змушені були припинити повністю свою діяльність. Щоб бізнес був прибутковим, власникам потрібно орієнтуватися на потрібний продукт, впроваджувати нові технології виробництва, продажу, доставки, бути соціально активним, тобто бути волонтером чи допомагати коштами Збройним Силам України та при потребі географічно переміщуватися Україною.

Зараз непросто кожному українцеві, не тільки українським бізнесам. Однак ми віримо у Збройні Сили України, тому сподіваємося та віримо, що скоро над Україною буде мирне та спокійне небо.

Список використаних джерел:

1. Український бізнес в умовах війни аналітика стану за п'ять місяців [Електронний ресурс]-Режим доступу до ресурсу: <https://dia.dp.gov.ua/ukra%D1%97nskij-biznes-v-umovax-vijni-analitika-stanu-za-pyat-misyaciv/>
2. Бізнес в умовах війни: що заважає підприємцям працювати [Електронний ресурс]-Режим доступу до ресурсу:<https://www.unian.ua/economics/finance/stalo-vidomo-yak-ukrajinskiy-biznes-ogovtuyetsya-vid-pershogo-shoku-viyini-novini-ukrajina-11874339.html>
3. Податкові послаблення для парків, ФОПів та інших під час війни. Що залишити, а що переглянути? [Електронний ресурс]-Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/18/692753/>
4. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства-[Електронний ресурс]-Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
5. Виробництво відновлюється, але малому бізнесу досі важко-[Електронний ресурс]-Режим доступу до ресурсу: <https://zn.ua/ukr/business/virobnitstvo-vidnovlujetsja-ale-malomu-biznesu-dosi-vazhko.html>
6. Бізнес під час війни: скільки підприємців почали працювати "на закордон"-[Електронний ресурс]-Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/27/691914/>

Адреса електронної пошти автора: yana2003yuzkiv@gmail.com

ЮСЬКІВ Неля
Студентка Державного
торгово-економічний
університету 4-го курсу
факультету економіки,
менеджменту та психології

E-COMMERCE В УМОВАХ ВІЙНИ

На початку 2020 року Україна, та і увесь світ в цілому, зіткнувся з глобальною кризою, а саме пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, яка в свою чергу спричинило безліч проблем. Запровадженні локдауни та карантинні норми згубно вплинули не тільки для національної економіки і громадян, але й для бізнесу в цілому. Нашу країну завжди перевіряють на міцність, не дивлячись на події 2014 року, економіка встояла, як і більшість малих та середніх підприємств. Але на початку 2022 року, нахлинуло зло із сусідньої держави, що призвело до повномасштабного вторгнення росії на територію України. Нажаль більшість підприємств припинила свою діяльність, через розбомблення офісів або тимчасової окупації території.

Вести бізнес під час війни є надскладною, але реальною задачею. Людині не притаманно здаватися перед труднощами. Під час війни мотивація для бізнесу полягає не лише в самозбереженні, але одним із глобальних завдань це надання робочих місця та звичайно допомога нашим захисникам. Війна дає нові виклики для підприємств, а саме:

- Міграція людей та нерозуміння чи повернуться вони;
- Відсутність особистої безпеки будь-де;
- Ризики втрати майна через руйнування;
- Зовнішні економічні обмеження;
- Збільшення кількості підприємств, котрі наразі неспроможні виконувати свої зобов'язання;
- Зміна законодавства. [1]

Все ж таки, вітчизняний бізнес після півроку руйнівної війни оговтується від шоку та демонструє непогані показники відновлення. В березні-травні 2022 року реєстрація нового бізнесу наблизилася до 54% від довоєнного аналогічного періоду, адаптація до війни відбулася швидше, аніж до пандемії. Протягом 5-ти місяців повномасштабної війни реєстрація нового бізнесу продовжує демонструвати позитивну динаміку відновлення, яка розпочалася у

квітні. Кількість новозареєстрованих суб'єктів господарювання зростає щомісяця — з 15 тисяч у квітні до понад 22 тисяч у липні (рисунок 1). [2]

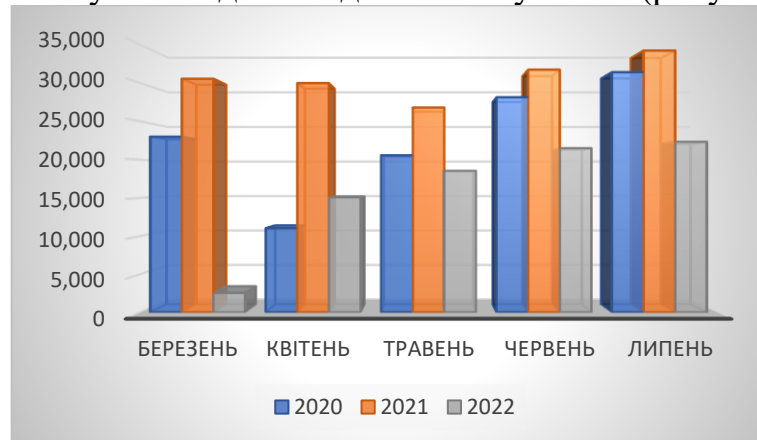

Рисунок. 1. Порівняння кількості реєстрацій бізнесу у 2020-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

В умовах діджиталізації, будь-яка компанія може розпочати інтернет-бізнес, але для досягнення успіху в електронній комерції не слід забувати про маркетингові стратегії, вподобання клієнтів і звичайно форс-мажорні обставини. У будь-якому випадку електронна комерція може бути корисною справою.

Через повномасштабну війну український бізнес значно знизився на початку березня, але швидко оговтався та почав відроджуватись. Саме з середини березня більшість підприємств відійшли від шоку, почали налагоджувати логістику.

Частина українців відмовилась від звичних для них товарів, кількість покупок скоротилось, практично у всіх категоріях, найбільший попит на зоотовари, гігієнічні товари, одяг та взуття, побутова хімія, а от найнижчий – на продукти. Рекламодавці втратили вдвічі менший заробіток, аніж до війни. [3] Але не зважаючи на труднощі, конкуренція зростає, так для повернення покупців рекламодавці намагаються тестувати різні маркетингові прийоми. Раніше було складно подумати, що одяг в патріотичних кольорах буде гарно продаватися в різних маркетплейсах, але вже в квітні ринок показав гарний результат в продажі, не тільки одягу, але і прикрас, засобів для манікюру та багато іншого.

Українці в умовах повномасштабної війни купують більше акційних товарів, запасуються бакалійними продуктами та питною водою. [4] В споживчому кошику серед усіх категорій, з березня по квітень 2022 року, бакалії становлять 20%, тоді як в 2021 році показник сягав 17,8%. Кількість інтернет-замовлень на доставку продуктів харчування впала, на 60% порівняно з довоєнним часом. Дане зниження Zakaz.ua коментують, через від'їзд споживачів, котрі користувались послугами доставки та падінням добробуту

населення в цілому. [5] Все ж таки більший попит має фізичні продуктові магазини, хоча попит присутній в онлайн, і він з кожним днем зростає.

Щодо продавців будматеріалів, вони так само постраждали від бойових дій, як повідомляють більшість підприємств, їх продажі впали практично до нуля, лише в квітні e-commerce почав оживати та демонструвати зростання. Вже в липні у мережі фіксують, що доля онлайн-продажів відносно офлайн майже повернулася на довоєнні показники. [3]

Даний сектор почав активно відновлювати роботу та навіть відкривати нові точки збуту товарів. Даний сплеск відбувся на фоні потепління та збільшенням потреби у відбудові як житлових, так і комерційних приміщень, в тому числі і на звільнених територіях.

Щодо сегменту дитячих товарів, на початку війни попит значно зменшився, але вже в березні відновився. Українці почали замовляти такі ж самі товари, що і до війни. Істотно змінився попит на дитячі автокрісла, показник підскочив на 70%, це пояснюється тим, що багато сімей з дітьми стали вимушеними переселенцями, через активні бойові дії.

Всупереч війні життя триває. Попит є, але він змінився — розширюйте асортимент товарами, які зараз є найбільш необхідними.

В деяких регіонах попит впав, проте в інших навпаки виріс. Населення мігрує — перерозподіляйте маркетинговий бюджет на регіони, в які перебираються українці.

Список використаних джерел:

1. Ріяко Є. Безпека бізнесу під час війни: ТОП-10 порад керівнику. Безпека. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/212816_bezpeka-bznesu-pd-chas-vyni-top-10-porad-kerivniku (Дата звернення: 24.10.2022)
2. Український бізнес в умовах війни аналітика стану за п'ять місяців. URL: <https://dia.dp.gov.ua/ukra%D1%97nskij-biznes-v-umovax-vijni-analitika-stanu-za-pyat-misyaciv/> (Дата звернення: 24.10.2022)
3. Дослідження: Український e-commerce під час війни. URL: <https://news.finance.ua/ua/ukrains-kyy-e-commerce-pid-chas-viyny-doslidzhennya> (Дата звернення: 24.10.2022)
4. Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі ритейлерів протягом I півріччя 2022 року. URL: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/> (Дата звернення: 24.10.2022)
5. Інфографіка Zakaz.ua: які товари найчастіше замовляють українці онлайн під час війни. URL: <https://rau.ua/novyni/infografika-zakaz-ua-2/> (Дата звернення: 24.10.2022)

Науковий керівник: к.е.н, доцент Пурденко О. А

Адреса електронної пошти автора: nelya.yuskiv1008@gmail.com

Розділ 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

БИНДЮК Катерина

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної торгівлі
та права*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК

Жінки у сучасному світі займають дуже важливе місце, адже саме вони народжують та виховують дітей, піклуються про домашній затишок і створюють матеріальні цінності. Звичайно, жінки б не могли створити всього цього без допомоги чоловіків. Але сьогодні особлива увага приділяється гендерній рівності, адже кожна особа не залежно від її статі має можливість для загальної та спеціальної освіти, бо не важливо ти чоловік, чи жінка, якщо ти розвиваєш свій бізнес і допомагаєш своїй країні. Все це в результаті призвело до того, що жіноча праця за своєю сутністю майже зрівнялась із чоловічою. Проте, важливо пам'ятати, що іноді на жіночі плечі у сім'ї покладається більша кількість обов'язків ніж на чоловіків, саме це і обумовило спеціальні норми регулювання праці жінок.

Конституція України у своїй преамбулі зазначає, що Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей піклуючись про зміцнення громадської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу приймає Конституцію – Основний Закон України [1]. Це підтверджує прагнення України до зближення з Європейським Союзом. Виходячи з цього, ми розуміємо, що наша країна ратифікувала міжнародні договори в цьому напрямку. Одними із перших таких договорів були ті, які регулюють питання дискримінації, рівності жінок, охорони материнства [2, с. 54]. Гендерна рівність та заборона будь-якої дискримінації затверджено у ст. 21, ст. 24 Конституції України, де вказано, що

усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах [1]. Міжнародне законодавство також закріплює дану норму у ст. 1 Загальної декларації з прав людини, де зазначає, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах [3]. Отже, правове регулювання прав жінок та чоловіків, відповідно до даної тези, повинно бути однаковим, проте у міжнародному законодавстві праця жінок має і спеціальні норми.

Правове регулювання праці жінок пов'язане з фізіологічними особливостями, що вказує на те, що вони не можуть працювати на рівні з чоловіками, не звертаючи увагу на гендерну рівність, за своєю природою жінки є фізично слабшими та здійснюють дуже важливу для суспільства репродуктивну функцію.

В Україні жіноча праця врегульована у Кодексі законів про працю України, а саме у главі XII Праця жінок [4]. Зокрема там чітко визначено:

1) роботи, на яких забороняється праця жінок – до таких законодавець відносить важкі роботи, роботи зі шкідливими або небезпечними умовами праці, підземні роботи (крім деяких підземних нефізичних робіт або робіт по санітарному та побутовому обслуговуванню); забороняється жінкам брати участь у підйманні і переміщенні речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми;

2) обмеження праці жінок на роботах у нічний час – тут законодавець вказує на те що залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей економіки України, де це необхідно і дозволяється як тимчасовий захід;

3) заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження;

4) обмеження залучення жінок, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей з інвалідністю, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження;

5) переведення на легшу роботу вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;

6) відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною;

7) порядок надання відпустки для догляду за дитиною і зарахування її до стажу роботи;

8) перерви для годування дитини – у цій нормі законодавець надає жінці крім загальної перерви для відпочинку і харчування додаткові перерви для годування дитини;

9) гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей.

У міжнародному праві праця жінок врегульовує Міжнародна організація праці (МОП). Одним із перших актів, які були створені для коригування вимог до умов праці жінок була Конвенція МОП про працю жінок у нічний час №4, у ній встановлювалося, що жінки: незалежно від віку, не можуть

використовуватись на роботі в нічний час на державних або приватних промислових підприємствах або у будь-яких філіях таких підприємств (виняток: у разі непереборної сили, коли має місце непередбачувана перерва в роботі, яка не має періодичного характеру, а також у тих випадках, коли робота пов'язана із сировиною або з матеріалами, що знаходяться у процесі обробки, які швидко псується).

Важливо зазначити, що дана конвенція не поширюється на категорії жінок:

1) які обіймають відповідальні пости адміністративного чи технічного характеру;

2) які працюють у системі охорони здоров'я та безпеки [5].

Варто звернути увагу і на Рекомендацію МОП щодо праці жінок у нічний час у сільському господарстві від 25 жовтня 1921 року №13, у ній забезпечується надання жінкам періоду відпочинку, що відповідає їх фізичним потребам і становить не менше ніж дев'ять годин, при чому цей період повинен бути безперервним у міру можливостей [6].

У Женеві 26 червня 1990 року МОП прийняла Конвенцію №171 «Про нічну працю» (та відповідну Рекомендацію №178 [7]). Підставою для даної конвенції була велика кількість психологічних та медичних досліджень про наслідки нічної роботи загалом, вони виявили, що стомлення, яке викликає нічна праця, призводить до великих помилок у виробництві, на транспорті та до більшого прояву хвороб, а також внаслідок нічної роботи з'являлися суперечності в сімейному житті, що призводило до негативного ставлення працівників до нічних змін. У статті 7 Конвенції «Про нічну працю» містяться норми, які окремо врегульовують нічну працю жінок: державами повинні вживатися заходи, які забезпечують наявність альтернативної нічній праці роботи для трудящих жінок, які в іншому випадку були б змушені виконувати роботу у нічний час:

1) до й після народження дитини протягом періоду тривалістю, принаймні тридцять тижнів, з яких не менше ніж вісім тижнів повинні передувати передбачуваній даті народження дитини;

2) протягом додаткових періодів стосовно яких видається медичне свідоцтво, яке засвідчує, що це необхідно для здоров'я матері або дитини;

3) під час вагітності;

4) протягом певного часу понад період після народження дитини, установлений відповідно до вищезазначеного підпункту, тривалість якого визначається компетентним органом після консультації з найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників;

5) суперечить фундаментальному праву займатися будь-якою справою, будь-якою професією або практикувати будь-яку форму зайнятості, торгівлі, бізнесу [8].

Бюро гендерної рівності МОП підготувало серію матеріалів, які відображають офіційну позицію міжнародної організації з питань взаємин статей на робочих місцях. Деякі випуски стосуються проблем насильства у сфері праці. Таке насильство охоплює велику кількість діянь – від сексуального посягання до навмисного вбивства – це пов'язано з різними типами поведінки, від фізичного впливу до психологічних травм [9, с. 102].

На сьогодні існують деякі категорії жінок-працівниць, які можуть зазнавати подвійного ризику щодо виявів насильства. У першу чергу це нелегальні мігранти. Акти насильства можуть проявлятися через конфіскацію документів, незаконну зміну умов контрактів, утримання у будинку роботодавця, а також сексуальне та фізичне насильство. До уразливої категорії працівниць можна також віднести осіб, які знаходяться у вільних економічних зонах, що може призвести до надмірної експлуатації. Для мінімізації насильства щодо жінок ООН 20 грудня 1993 року затвердило Декларацію Про викорінення насильства щодо жінок. У першій статті цієї Декларації визначено, що сексуальне домагання – це будь-який акт насильства, здійснений на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може заподіяти фізичний, статевиий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також погрози здійснення таких актів, примус або добровільне позбавлення волі, чи то в суспільстві чи особистому житті [10].

Загалом право на охорону здоров'я та безпечні умови праці закріплено в основоположному документі про права жінок – Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року. У підпункті f пункту 1 статті одинадцятої цієї Конвенції передбачається, що держави-учасниці вживають усіх необхідних заходів для забезпечення права жінок на охорону здоров'я й безпечні умови праці, включаючи захист репродуктивної функції [11].

Отже, підсумовуючи хочемо зазначити, що правове регулювання праці жінок займає ключове місце як на державному, так і на міжнародному рівні. Україна активно реалізовує політику щодо захисту жіночої праці на її територіях, надаючи Верховною Радою України згоду на міжнародні договори у цій сфері. Ці положення знаходять своє відображення і в Кодексі законів про працю України. Створення правового підґрунтя для захисту прав жінок – це кропітка робота, до якої долучаються міжнародні організації та їх посадові особи, постійно діючі органи, які є основоположниками у цій сфері. Велику кількість нормативно-правових актів розроблених МОП та ООН щодо охорони праці жінок, на сьогодні Україна ратифікувала і створює базові засади для втілення цих принципів у повсякденне життя. Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, яку ратифікувала Україна, прямо закріплює право жінок на охорону здоров'я й безпечні умови праці, включаючи захист репродуктивної функції. Акти Міжнародної організації праці, які розроблялися разом з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, забезпечують необхідні умови праці жінок у нічний час, на тяжких роботах та в

особливих сферах зайнятості. Беручи до уваги поширений постулат про тісний зв'язок між жіночим здоров'ям і життєздатністю наступних поколінь, ми можемо дійти висновку, що забезпечення належної охорони правового регулювання праці жінок на міжнародному та національному рівні відповідає не лише інтересам працівниць, а й інтересам роботодавців та держав.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. С. П. Ковалевич, І. Г. Хоружа. Особливості правового регулювання умов праці жінок: Молодий вчений. 2017. № 5.1. С. 54-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_5.1_16
3. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголош. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Кодекс законів про працю України // затверджений Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, – 1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
5. Про працю жінок у нічний час : Конвенція 1934 р. №41 від 13.06.1921 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_081#Text
6. Рекомендація щодо праці жінок у нічний час у сільському господарстві від 25.10.1921 р. №13. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_027#Text
7. Рекомендація щодо нічної праці від 26.06.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_324#Text
8. Конвенція про працю у нічний час від 26.06.1990 р. № 171 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_033#Text
9. Ібрагім Суфян Саад Ібрагім. Міжнародно-правові норми про охорону праці жінок. Право і суспільство. 2015. № 3(2). С. 98-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_3%282%29_22
10. Resolution adopted by the General Assembly 48/104. Declaration on the Elimination of Violence against Women dated 20.12.1993. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/179739>
11. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 19.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

БИНДЮК Катерина

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з історичним розвитком вагоме місце у правовій системі України займає нотаріат. Вагомість нотаріальної діяльності підкреслює латинський вислів «consensus facit jus», що означає «згода творить право», це формується в реалізації згоди сторін, яка зазначається у нотаріальних актах, що мають доказову силу та публічне визнання. 2 вересня 1993 року в Україні було підписано Закон України «Про нотаріат», який врегульовує діяльність приватних та державних нотаріусів. Проте, у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, питання про врегулювання нотаріальної діяльності під час бойових дій постало досить гостро та актуально.

Законодавство України передбачає вчинення нотаріальних дій нотаріусами, які працюють як у державних, так і у приватних нотаріальних конторах або ж займаються нотаріальною діяльністю одноособово. Варто зазначити, що нотаріат в Україні - це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності.

Нотаріуси – уповноважені державою фізичні особи, які здійснюють нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, наприклад посвідчення прав та фактів, які мають юридичне значення, а також вчиняють інші нотаріальні дії, які передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [1].

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» нотаріуси мають право:

- витребувати від підприємства, установ і організації відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій;

- одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, плату за вчинення інших дій, покладених на них відповідно до закону, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій;

- складати проекти угод і заяв, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультацій правового характеру [1].

Чинним законодавством України нотаріусу можуть надаватись інші права, які випливають з його обов'язків, у свою чергу до останніх законодавець відносить такі дії:

- здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до цього Закону і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики;

- сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду;

- зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій;

- відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам;

- вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил;

- дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення;

- надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, його територіальних органів при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства;

- постійно підвищувати свій професійний рівень, а у випадках, передбачених пунктом 3 частини першої статті 29¹ Закону України «Про нотаріат», проходити підвищення кваліфікації;

- виконувати інші обов'язки, передбачені законом [1].

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації, Указом Президента України було введено воєнний стан [3]. На основі Закону України Про затвердження Указу президента України «Про введення воєнного стану в Україні» Кабінет Міністрів України постановив «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 року [4]. На нашу думку це пов'язано з превентивними заходами, які спрямовані на захист інтересів клієнтів та держави, а також усунення зловживань в умовах війни.

Зміни, які внесено до правового регулювання діяльності нотаріату:

1) пов'язані з тимчасово окупованими територіями: заборона вчиняти нотаріальні дії нотаріусам, які мають робоче місце на території, на якій припиняється доступ до єдиних та державних реєстрів, крім:

- посвідчення довіреностей на право розпорядження коштами на рахунках у банках та небанківських фінансових установах та інших довіреностей, які відповідно до Постанови Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану, можуть бути викладені на білих аркушах паперу;

- засвідчення справжності підпису на заяві про надання дозволу на тимчасовий виїзд дитина за кордон;

- засвідчення вірності документів;

- інших нотаріальних дій, які відповідно до законодавства можуть бути вчинені без використання спеціальних бланків нотаріальних документів.

2) Пов'язані з відчуженням нерухомого майна до закінчення одного місяця з дня державної реєстрації, якщо таке право набуто відчужувачем на підставі договору, у зв'язку з передачею майна у власність юридичній особі як внесок, або у зв'язку з виходом зі складу засновників юридичної особи під час дії воєнного стану.

3) Пов'язані з можливістю нотаріального посвідчення договорів щодо відчуження нерухомого майна, цінних паперів, корпоративних прав, іпотеки, про задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, а також нотаріальне засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки у статутному капіталі юридичної особи, які укладаються від імені фізичної особи – відчужувача на підставі довіреності:

- якщо не сплинув один місяць з дня посвідчення нотаріусом довіреності до дня укладення відповідного договору;

- за умови, якщо сплинуло більше одного місяця до дня укладення відповідного договору, та за умови отримання нотаріусом заяви довірителя про підтвердження дії довіреності, справжність підпису на якій засвідчено нотаріусом, консульською установою України або відповідно до законодавства іноземної держави до дня укладення відповідного договору;

- якщо така довіреність посвідчена нотаріусом без використання спеціальних бланків нотаріальних документів - за умови її реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей з внесенням до нього відомостей про наявність повноважень, необхідних представникові для укладення відповідного договору;

4) Пов'язані з нотаріальним посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно здійснюється за загальним правилом: за місцезнаходженням такого майна або за місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи - однієї зі сторін відповідного договору;

5) Пов'язані з виключенням заборони щодо нотаріального засвідчення справжності підписів на актах про передачу нерухомого майна до та зі статутних капіталів юридичних осіб, а також нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу предмета іпотеки, що належить фізичній особі, за

споживчим кредитом, крім випадків, за умови, якщо такий продаж здійснюється за згодою іпотекодавця, викладеною у формі заяви, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально, або предметом іпотеки є нерухоме майно, визначене абзацом другим пункту 5-2 Прикінцевих положень Закону України “Про іпотеку” [5];

б) Пов’язані з визначенням строку для прийняття або відмови від спадщини, який призупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці, а свідоцтво про право на спадщину у свою чергу видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини;

7) Пов’язані з врегулюванням питань щодо передачі невикористаних спеціальних бланків нотаріальних документів у разі припинення нотаріальної діяльності під час дії воєнного або надзвичайного стану, у такому випадку термін такої передачі термін збільшується до тридцяти календарних днів, а також надається можливість передавати спеціальні бланки не тільки постачальнику, а й іншому нотаріусу[6].

Проаналізувавши дані зміни, ми можемо дійти до висновку, що певні обмеження, а також права, які впроваджуються у нотаріальну діяльність пов’язані з швидшим та зручнішим вирішенням задач, з якими звертають громадяни до нотаріусів. Наприклад заборона вчиняти нотаріальні дії нотаріусом, робоче місце якого знаходиться на території, на якій припинено доступ до державних реєстрів пов’язане зі збереженням конфіденційної інформації громадян України, проте у Законі України «Про нотаріат» не передбачається дана заборона.

Важливим також є те, що в умовах війни спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини, але раніше передбачалось, що спадкова справа заводилась за місцем відкриття спадщини на підставі поданої заяви. Ми вважаємо, що це пов’язане з тим, що деякі нотаріуси не можуть відкривати спадкову справу через те, що не мають доступу до Державного реєстру спадкових справ.

Нотаріус, який припинив нотаріальну діяльність під час дії воєнного або надзвичайного стану, та протягом 30 календарних днів після такого припинення зареєстрував нотаріальну діяльність в іншому нотаріальному окрузі, має право не передавати такі бланки та використовувати їх як нотаріус нового нотаріального округу. У мирний час у разі зупинення (більше ніж на чотири місяці), припинення нотаріальної діяльності або анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю нотаріус (особа, нотаріальну діяльність якої припинено або свідоцтво якої про право на зайняття нотаріальною діяльністю анульовано) протягом десяти календарних днів передає невикористані бланки постачальнику в порядку, затвердженому Мін’юстом.

До основних змін, які відбулися під час воєнного стану, ми можемо віднести:

1) Спрощення вимог – це спрощення доступу фізичних та юридичних осіб до нотаріальних послуг, а саме зниження вимог до нотаріальних дій до такої міри, за якої вони забезпечують законність та не порушення загальних засад нотаріальної діяльності. Наприклад: обов'язковим є використання спеціальних бланків встановленої форми, проте через військову агресію РФ відповідальне за постачання спеціальних бланків Державне підприємство "Національні інформаційні системи" позбавлене можливості постачати нотаріусам відповідні бланки. Беручи до уваги це факт, під час дії воєнного стану нотаріусам дозволено посвідчувати довіреності та заповіти, засвідчувати справжність підпису на документах без використання спеціальних бланків нотаріальних документів, на звичайному папері. На білий бланк за допомогою комп'ютерної техніки мають бути нанесені реквізити нотаріуса: зображення Державного Герба України, прізвище, власне ім'я, по батькові, найменування державної нотаріальної контори, адреса робочого місця, номер телефону, адреса електронної пошти.

2) Спадкові питання – це зупинення перебігу строку для прийняття спадщини на час дії воєнного стану, це ми можемо трактувати як те, що спадкоємцям немає потреби звертатися до нотаріуса протягом 6 місяців з дня відкриття спадщини. Прийняти спадщину та владнати інші формальні питання можна буде після закінчення дії воєнного стану [7].

Зрозуміло, що в умовах воєнного стану далеко не завжди можна знайти можливість звернутися до нотаріуса. Для таких випадків законодавство встановлює коло осіб, які можуть замінити нотаріуса та вчинити певне коло нотаріальних дій. Відповідно до Постанови № 209 мають можливість та повноваження посвідчувати довіреності (крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження корпоративними правами) та заповіти військовослужбовців Збройних Сил України, інших військових формувань, працівників правоохоронних органів та органів цивільного стану, командирам цих формувань (органів) або іншим уповноваженим командиром особам, з обов'язковою подальшою реєстрацією як довіреностей, так і заповітів у відповідних реєстрах.

Варто зазначати, що під час війни визначені суворі обмеження для громадян РФ та юридичних осіб, безпосередньо пов'язаних з країною-агресором. Постанова передбачає, що у разі звернення за вчиненням нотаріальної дії громадянина РФ, юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства РФ, або юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства України, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником, що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин РФ або юридична особа, створена та зареєстрована відповідно до законодавства РФ, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії. Що стосується незавершених нотаріальних дій, розпочатих до

24 лютого 2022 року щодо зазначеного кола осіб, то вчинення таких нотаріальних дій зупиняється [4].

Отже, війна внесла свої корективи у правове регулювання діяльності як приватних, так і державних нотаріусів. У першу чергу обмеження певних прав та надання повноважень нотаріусам пов'язане з покращенням життя громадян України в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. №3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
2. Правила професійної етики нотаріусів України: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. №2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>
3. Про затвердження Указу Президента України «Про ведення воєнного стану в Україні». Закон України від 24 лютого 2022 року №2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>
4. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінетів Міністрів України від 28 лютого 2022 р. №164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
5. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. №898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
6. Зміни щодо вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану: Міністерство юстиції України від 29.06.2022. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zmini-schodo-vchinennya-notarialnih-diy-v-umovah-voennogo-stanu>
7. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року №209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>

БІДАЛОВА Карина

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЖИМУ РОБОТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Людина-соціальна особистість, яка живе в стрімко розвиваючому суспільстві. З розвитком нових технологій життя також кардинально змінюється, але як би не змінювалося наше життя деякі питання в ньому залишаються завжди актуальними. Одне з таких питань-це робота, адже без неї дуже важко уявити нормальне та повноцінне життя кожного громадянина.

Предмет трудового права тісно пов'язаний із здійсненням особою права на працю, через призму якого суспільство і держава здатні вирішувати складні соціальні завдання сьогодення. Разом із тим, відносини з питань праці є достатньо різноманітними і потребують правового впливу норм різних галузей права [1, с.13].

Кожному гарантується право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується, що зазначається в статті 43 Конституції України [2].

Неодмінно одним із найважливіших факторів є встановлення часу роботи та відпочинку працівника, адже якщо належним чином це не буде врегульовано, то у суспільстві буде хаос і кожен роботодавець буде встановлювати графік на свій розсуд, не дотримуючись встановлених вимог КЗпП України, що призведе до проблем у суспільстві.

У наш непростий час питання про робочий графік постає дуже гостро, адже ще з початку коронавірусної хвороби, а тепер війни багато роботодавців перевели своїх працівників у дистанційний формат. При дистанційній роботі працівники мають змогу розподіляти свій робочий час на власний розсуд, правила внутрішнього трудового розпорядку на них не поширюються в повній мірі, а оплата праці здійснюється за фактично виконану роботу. Але роботодавцю потрібно також врахувати всі необхідні складові такої праці і дійти домовленості з працівником щодо визначених годин такої роботи та її оплати, контролюючи виконання завдань наданих працівникові для того, щоб

вони виконувалися своєчасно та в необхідному об'ємі. Оскільки під час карантину виникли ситуації, коли працівники змушені були припинити роботу на певний час, парламентарії уточнили в ст. 113 КЗпП України умови оплати за простій. Тривалість робочого часу «дистанційників» не може перевищувати норм, передбачених ст. 50 і 51 КЗпП України (40 або менше годин на тиждень). Щодо умов для окремих груп працівників таких, як неповнолітні, працівники з інвалідністю, похилого віку, вагітні жінки, то для них роботодавець може встановлювати інший графік роботи. Такі окремі умови дистанційного режиму роботи можуть бути зазначені у колективному договорі. Кодекс Законів про працю України передбачає, що за погодженням сторін, а саме між працівником і роботодавцем для працівника може встановлюватися гнучкий режим робочого часу на визначений строк чи безстроково як під час прийняття на роботу, так і згодом [3].

Гнучкий режим робочого часу - це форма організації праці, якою допускається встановлення режиму роботи, що є відмінним від визначеного правилами внутрішнього трудового розпорядку, за умови дотримання встановленої денної, тижневої чи на певний обліковий період (два тижні, місяць тощо) норми тривалості робочого часу (ст.60 КЗпП України).

Тобто з вищенаведеного можна зробити висновок, що гнучкий режим передбачає:

1. Час, який визначається роботодавцем протягом якого працівник має бути присутнім на робочому місці для виконання наданої йому роботи (наприклад, з 10 до 14 години, 4 дні на тиждень працівник має бути в офісі).

2. Час, який працівник може обирати самостійно для виконання наданої йому роботи (наприклад, працівник самостійно обирає 3 робочих дні та з 15 до 20 години він має виконати тижневий об'єм роботи).

3. Звичайно час перерви, відпочинку та харчування також є неодмінним фактором гнучкого режиму.

Нормальна тривалість робочого часу працівників в звичайних умовах не може перевищувати 40 годин на тиждень. Разом з цим, підприємства і організації при укладенні колективного договору можуть встановлювати меншу норму тривалості робочого часу, ніж 40 годин на тиждень. Отже, законодавством передбачається можливість варіативності за попередньою домовленістю між працівником та роботодавцем.

Щодо скороченої тривалості робочого часу, то для осіб віком від 15 до 16 років вона складає 24 години на тиждень, а для осіб віком від 16 до 18 років, так як і для працівників, зайнятих на роботах з шкідливими умовами праці – не більше 36 годин на тиждень. Крім того, законодавством встановлюється скорочена тривалість робочого часу для окремих категорій працівників (лікарів, вчителів та інших). Проте, на тих підприємствах, в установах, організаціях, де за характером виробництва та умовами роботи запровадження п'ятиденного

робочого тижня є недоцільним, встановлюється шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем. При шестиденному робочому тижні тривалість щоденної роботи не може перевищувати 7 годин при тижневій нормі 40 годин, 6 годин при тижневій нормі 36 годин і 4 годин при тижневій нормі 24 години [4].

Якщо порівнювати графік роботи та оплати праці в країнах ЄС та Україні, то можна помітити багато відмінностей в різних аспектах, насамперед таких як робочий час, то в Європі він значно відрізняється від робочого часу в Україні, наприклад, якщо взяти Німеччину, то там законодавством робочий час закріплений у 38 годин, що є на 2 години менше ніж в Україні. В середньому на рік німці працюють всього 1,37 тис. год, що дозволяє їм займати чи не найперше місце у світі за найменшою кількістю робочих годин, адже в тиждень це виходить трохи більше ніж 26 годин. Щодо мінімальної погодинної ставки, то вона становить 8,5 євро, тоді як середня — близько 25 євро. До прикладу Данія є більш наближеною до України, адже там робочий тиждень триває 37,5 год, але не дивлячись на це не можна сказати, що на практиці вони дійсно працюють саме такий час. Дуже багато установ включають у ці 37,5 годин ще й 30-хвилинну обідню перерву, що зменшує кількість відпрацьованого часу загалом до 35 год. У день середньостатистичний датчанин перебуває на роботі близько 7 год 20 хв., але при цьому отримує цілком непогані навіть для Європи кошти — близько 37,5 євро за 1 год., що на третину більше, ніж середній показник по всьому ЄС [5].

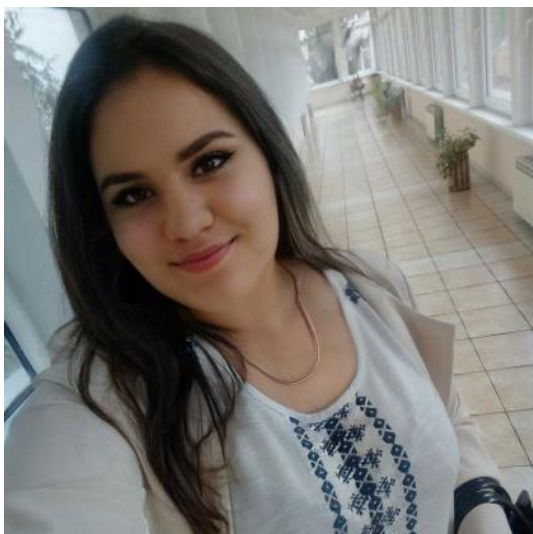
Середній показник Ізраїлю становить 36,3 годин на тиждень, але цікавим фактом є те, що офіційний робочий тиждень у них має становити 42 години, що вже буде на 2 години перевищувати кількість годин передбачених законодавством України і понаднормові будуть рахуватися тільки після перевищення 42 годин. Не дивлячись на це старання ізраїльтян не зневажають і виплачують в середньому на 2022 рік близько 10 073 шекелі (2 817 доларів США) за один календарний місяць [6].

Отже, підсумовуючи все вищезазначене можна зробити висновок, що Кодекс законів про працю України з плином часу та впровадженням нових технологій потребує також певного удосконалення норм, які встановлюють графік роботи та її оплату. Адже як ми могли побачити з досвіду багатьох європейських країн в яких щотижневий графік праці громадян є набагато меншим ніж в Україні. При цьому заробітна плата є набагато більшою фактично за виконання тієї самої роботи. Тому законодавцем має бути переглянуто правове регулювання робочого часу, часу відпочинку та розмір оплати для працівників різних категорій. Має бути створено оновлене законодавство, яке буде пристосоване до нових реалій нашого сьогодення, щоб при виникненні надзвичайних ситуацій таких як різного виду хвороби, до прикладу коронавірусна чи надзвичайна ситуація, як на сьогоднішній момент війна. У нашій країні мають бути захищені права працівників від роботодавців, які мало того, що інколи незаконно встановлюють понаднормовий робочий

тиждень без відповідної домовленості про це з працівником так ще й дуже часто гідним чином не оплачують цю працю відповідно до всіх встановлених законом норм. Саме тому більшість працівників нашої держави залишаються не до кінця задоволеними всіма умовами своєї праці і робота для них переростає в певний обов'язок, який дуже часто не сприяє поновленню сил для подальшої продуктивної праці та виконанню завдань поставлених перед ними. Тому після перегляду всіх важливих та необхідних норм для працівників, щодо врегулювання режиму робочого часу та оплати за працю можна буде досягти результату, щоб молоді і талановиті спеціалісти не виїжджали за кордон в пошуках кращих умов праці та більшої оплати. При досягненні такого оптимального результату, наша країна буде стрімко розвиватися, економічні показники зростатимуть, а це означає, що держава буде виходити на новий рівень свого розвитку конкуруючи з багатьма країнами світу, що є дуже актуальним у наш непростий час та матиме змогу показати європейцям, що ми також варті бути частиною європейської спільноти.

Список використаних джерел:

1. Іншина М.І., Костюка В.Л., Мельника В.П. Трудове право України: підручник. Київ, 2016. 13с.
2. Конституція України: станом на 25 верес. 2022 р./Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96> (дата звернення: 20.09.22).
3. Кодекс законів про працю України, 1971р., додаток від 10.12.1971 р. Відомості Верховної Ради України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 24.09.22).
4. Міністерство юстиції України. Робочий час та його тривалість.
URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8396 (дата звернення: 22.09.22).
5. Ринок праці в Україні. Трудове право, оплата праці, держслужба, міграція. Робочий час в різних країнах.
URL: <http://pravocontract.com.ua> (дата звернення: 23.09.22).
6. Europortal. Міграційний юрист. Рівень середньої заробітної плати за професіями.
URL: <https://europortal.biz.ua> (дата звернення: 26.09.22).

БОЛОТИНА Маргарита

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права*

СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ І ЗАКОРДОНОМ

У професійному становленні молодих спеціалістів в сучасних умовах господарювання важливу роль відіграє набуття практичного досвіду зі своєї подальшої спеціальності. Студенти закладів фахової передвищої та вищої освіти, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник», освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший бакалавр», освітнім ступенем «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр» та продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час (ст. 29 Закону України «Про зайнятість населення») [1].

Стажування – це підвищення кваліфікації безробітного з метою набуття практичних умінь і навичок для виконання професійних обов'язків за професією або на посаді, на яку претендує безробітний у роботодавця [2]. Метою стажування є удосконалення професійних знань, умінь та навичок, вивчення та засвоєння нових технологій, техніки, набуття додаткової компетенції та досвіду з виконання професійних завдань та обов'язків.

При відборі між кандидатами, в першу чергу звертають увагу на успішність за спеціальними предметами, відзначаючи для себе рівень знань певних галузей юридичної справи, знання юридичної лексики. Рівень володіння іноземними мовами буде додатковим бонусом при зарахуванні. Основну значимість відіграють особисті якості кандидатів, їх готовність до швидкого навчання та досягнення конкретних результатів за короткий проміжок часу. Також дуже важлива цілеспрямованість і здатність справити належне враження, прагматичність і вміння володіти не лише знаннями в певній галузі, але й

широким теоретичним спектром суміжних знань. Добре себе зарекомендувавши, продемонструвавши можливість стати кваліфікованим спеціалістом у перспективі це – запорука успіху будь-якого стажиста.

Законодавством передбачено, що заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти разом з роботодавцями сприяють студентам і учням у доступі до інформації про можливість стажування. Стажування проводиться за індивідуальною програмою під керівництвом працівника підприємства, установи, організації, який має стаж роботи за відповідною професією (спеціальністю) не менш як три роки. Відповідно, відомості про проходження стажування вносяться до реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування в порядку, встановленому Пенсійним фондом України за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення [3]. Студенти (учні) можуть пройти стажування на підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання. Законодавцем не передбачена можливість проходження стажування у фізичних осіб - підприємців.

Стажування здійснюється на умовах, визначених договором між стажистом і роботодавцем. Порядок укладення договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях затверджено постановою КМУ від 16.01.2013 р. № 20 [4]. У ч. 3 ст. 29 Закону України «Про зайнятість населення» вказано, що в разі, коли в період стажування особа виконує професійні роботи, підприємство, організація, установа за всі роботи, виконані відповідно до наданих завдань, здійснює виплату їй заробітної плати згідно з установленими системами оплати праці за нормами, розцінками, ставками (окладами) з урахуванням коефіцієнтів, доплат і надбавок. Зрозуміло, що для виплати заробітної плати потрібно укласти зі стажером окремий трудовий договір, оскільки виплату заробітної плати здійснюють у межах трудових відносин, які мають бути відповідно оформлено. Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Жоден інший договір, зокрема договір про стажування, не є підставою для виплати саме заробітної плати. Запис про проходження стажування вносять до трудової книжки стажиста, яку в разі потреби оформляють згідно із законодавством. При цьому зазначимо, що заповнення трудової книжки вперше здійснює власник або уповноважений ним орган не пізніше тижневого строку з дня прийняття студента на стажування. Певною мірою ця норма Інструкції вже не відповідає новим положенням ст. 48 КЗпП України[5], адже після 10.06.2021 усі записи до трудової книжки працівника вносять не в обов'язковому порядку, а лише на вимогу працівника.

Водночас Типовим договором передбачено, що якщо під час стажування студент виконує професійні роботи, передбачені індивідуальною програмою стажування, то він має отримувати за це відповідну оплату. Для цього в договорі про стажування вказують відповідні види робіт та їх обсяг. Оплату здійснюють на підставі акту здавання-приймання робіт. Раніше в роз'ясненні Мінсоцполітики від 22.05.2013 р. № 413/039/97-13 [6] було сказано, що відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» і постанови КМУ № 20 [4] «студенти (учні), які здобули професію (кваліфікацію), можуть проходити стажування на підприємствах, організаціях, установах на підставі цивільно-правових договорів про стажування, які передбачають можливість виконання професійних робіт. Роботодавець забезпечує оплату виконаних робіт на підставі акту здавання-приймання робіт».

Щодо стажування за кордоном, то наданий час є чимало програм які дозволять студентам отримати вагомий досвід роботи за кордоном. Професійне стажування підходить для молодих людей зі знанням англійської мови, не пізніше ніж рік по завершенню ВНЗ, або наявність досвіду по профілю стажування не менше чим 3 роки. Міжнародне стажування – це гарна ідея тимчасово пожити і попрацювати за кордоном без значних витрат. Стажери набувають: гарний досвід міжнаціонального спілкування, професійні навички і при цьому отримують заробітну платню. Вимоги до кандидатів не завищені - кожен зможе пройти стажування за кордоном за наявністю відповідної освіти і бажання. Українські роботодавці цінують наявність професійного досвіду отриманого за кордоном, навіть, якщо стажування було 2-6 місяців. Адже, це свідчить про те, що кандидат, як мінімум володіє іноземною мовою на достатньому рівні і не боїться труднощів. Підшукати для студента стажування можна, через :

- Агентство. За допомогою агентства, можна знайти роботодавця, подати заявку, оформити необхідну документацію та подати на відповідну візу;
- Сайти організацій, які ініціювали та фінансують програму стажування;
- Особиста комунікація з представниками організацій, які реалізують програми для стажистів. Зазвичай це місцеві центри зайнятості (вони можуть називатися Бюро з питань праці чи інакше – це залежить від конкретної країни);
- Спеціальні заходи – виставки вакансій, ярмарки тощо. Там шукають співробітників як на звичайну роботу, так і на стажування;
- Консультанти при вищих навчальних закладах, які допомагають із працевлаштуванням та оформленням на оплачуване стажування своїх студентів.

Шукаючи місця для стажування перш за все умови залежать від тих особливостей, де будете працювати. У кожній країні може бути певна специфіка та органи, які займаються реалізацією відповідних програм. Кожна поїздка за кордон вимагає грошових вкладень. Переліт, харчування і житло можуть обійтись не дешево. Але вакансії, що пропонуються - окупаються, так як за майбутню роботу будуть платити.

З основних відмінностей між стажуванням за кордоном і в Україні, можна виокремити такі аспекти. В Україні, коротка університетська практика, після якої потрібно подати до університету відповідний звіт. Також може встановлюватися випробувальний термін, завдяки якому можна здобути практичний досвід, вдосконалити власні навички і все ж таки порозумітися в власній професії. За звичайне стажування роботодавець сплачує мінімальні кошти або не платить зовсім. В українських реаліях стажування, не є досить популярною практикою, адже для роботодавця це буде зайвим клопотом, йому потрібно навчати новачка, тим самим це відволікатиме від основної справи. У Європі існують звичайні практики стажування, а також котрі забезпечуються фінансуванням від Європейського Союзу. Програми стажування в ЄС фінансуються урядом, тому молодий фахівець, окрім заробітної плати, отримує стипендію від держави. Такі фінансування відбуваються через Європейський банк або уряд країни, де реалізовується відповідна програма.

Отже, де проходити стажування обирати молодому фахівцю самостійно. У стажуванні в Україні та за кордоном є плюси та мінуси. Зазначимо, що придбання студентами практичних навичок на робочому місці — це час, який може змінити життя. Тому варто докласти зусиль, навіть якщо стажування проходить на безоплатній основі. Це може вплинути на кар'єрний ріст та наполеглива праця приведе до здійснення мрій. До речі, завжди залишається варіант підробітку, який теж дозволяє набути практичних навичок, при цьому поліпшити матеріальний стан. Головне у пошуку підробітку, щоб він збігався з програмою, передбаченою для практики, тоді ВНЗ не відмовить у визнанні її результатів. Щодо стажування за кордоном, то це гарна можливість відвідати певну країну, перейняти досвід у старшого покоління та набути навичок і підвищити свій добробут, заробивши непогану суму за час проходження практики.

Список використаних джерел:

1. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI : станом на 15 жовтня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 23.10.2022).
2. Ольга Баранова. Як оформлювати стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів | Think brave. Think brave | Останні новини бізнесу України. URL: https://biz.ligazakon.net/news/203937_yak-oformlyuvati-stazhuvannya-studentv-vishchikh-ta-uchnv-profesyono-tekhnichnikh-navchalnikh-zakladv (дата звернення: 23.10.2022).
3. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI : станом на 15 жовтня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 23.10.2022).

4. Про затвердження Порядку укладення договору про стажування студентів закладів вищої освіти та учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти на підприємствах, в установах та організаціях і Типової форми договору про стажування студентів закладів вищої освіти та учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти на підприємствах, в установах та організаціях : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2013 р. № 20 : станом на 19 квіт. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2013-p#Text> (дата звернення: 23.10.2022).

5. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 19 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 23.10.2022).

6. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN88004> (дата звернення: 23.10.2022).

ВАСИЛЕНКО Софія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету ресторанно-готельного
та туристичного бізнесу*

**CRITICALLY APPRAISE THE ADVANTAGES FOR UKRAINE
JOINING THE EUROPEAN UNION**

The Encyclopedia Britannica notes that: «The European Union (EU) is a political and economic alliance of 27 countries» [2]. The EU promotes democratic values in its member nations and is one of the world's most powerful trade blocs. EU is steered by a group of 27 Commissioners, known as "the college". Together they take decisions on the Commission's political and strategic direction. A new college of EU is appointed every 5 years.

On June 23, 2022, the leaders of the 27 European Union (EU) member states officially nominated Ukraine as a candidate for the membership in the EU. Presently, Ukraine identifies itself as part of the European community, sharing its many geographical, economic, cultural and religious aspects. The overwhelming majority of Ukrainians consider themselves Europeans and associate their future with the EU [1].

Ukraine's resolve for joining the EU is strengthened by its search for the legal system that guarantees the effective protection of every citizen and business. This signals the beginning of a gradual approximation of the standard of living, effective open economy, bringing well-being and legal protection of Ukrainians up to the level of the EU members. Shortage of public statistical data on Ukraine's economic relations with the EU states calls for future research and publications regarding the phases and challenges of Ukraine's integration into the European community.

In my opinion, the consequences of Ukraine's accession to the EU include such political advantages as participation in the European system of collective security, protection of the territorial integrity of Ukraine, stabilization of the political system and reform of national judicial proceedings. Among its future economic benefits are free movement of goods and capital, broader market and higher standards for Ukrainian goods and investments, unification of Ukrainian and European customs tariffs, development and increase of competitiveness of medium and small businesses, positive trade balance and macroeconomic stability.

Being a part of the EU guarantees Ukraine its successful social and cultural development. Socially, it means approaching a higher standard of living for the population, effective protection of human rights, expanding opportunities for education, work and recreation, reforms of education and health systems. Cultural advantages for the Ukrainians include popularization of Ukrainian ethos, folklore, beliefs, and artistic exchange supported by the intensification of the tourism sector.

Besides multiple benefits of Ukraine's accession to the EU, the process of it may also encounter certain challenges. Economically, it can be loss of competitiveness of individual industries, lengthy and intricate transition to the European price standards, necessity of adapting the EU currency, technological lag of Ukrainian industry and possible relocation of environmentally hazardous industries to the territory of Ukraine. Socially, it increases labor migration and the outflow of qualified personnel from the country, growing differentiation of the standard of living for various population groups and a temporary financial decline that may provoke social protests. Culturally, joining the EU may result in partial loss of the national uniqueness and character, possible rejection of some European views on LGBTQ+ rights and alteration of the religious landscape of Ukraine.

Identifying the advantages and disadvantages of the transformational process ahead shows joining the EU meets Ukraine's national interests. To ensure its success, Ukraine must acknowledge the necessity of ongoing analysis of the impact of all factors of European integration on the national economy, creating stable legal and administrative conditions for investments, protecting Ukrainian economic interests and social position, national and cultural identity [3].

Union and its international partners are united in condemning Putin's aggression on Ukraine. We will provide support to those seeking shelter and we will help those looking for a safe way home. The EU will continue to offer strong political, financial and humanitarian assistance to Ukraine and impose hard-hitting sanctions against Russia and those complicit in the war. In addition, military assistance from the EU is provided. All EU countries can accept Ukrainians in refugee status.

REFERENCES:

1. Decision on granting Ukraine candidate status for EU membership. Available at the link: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/06/23/688479/>
2. European Union. European organization. *In: Encyclopedia Britannica.* Available at the link: <https://www.britannica.com/topic/European-Union>
3. Ukraine's accession to the European Union: what difference would it make? Available at the link: <https://www.economicsobservatory.com/ukraines-accession-to-the-european-union-what-difference-would-it-make>

ЛУГОВА Катерина

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної торгівлі
та права, голова Наукового
товариства студентів, аспірантів,
докторантів та молодих вчених*

РУЛА Олександра

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної торгівлі
та права, голова відділу розвитку
науки та керівник секретаріату
Наукового товариства студентів,
аспірантів, докторантів та
молодих вчених*

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Вторгнення держави-агресора на територію України принесло численні зміни у роботі підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, незалежно від того чи це українські підприємства, чи це зарубіжні компанії, що ведуть бізнес з партнерами в Україні.

У роботі наведено огляд важливих законодавчих та інших нормативно-правових актів, прийнятих або затверджених українською владою з початку військової агресії росії на території України та тих, що мають відношення до сфери зовнішньоекономічної діяльності.

У дослідженнях М. Матвеева, В. Лебедченко, Г. Гайдай зазначено, що зовнішньоекономічна діяльність є основою зовнішньої торгівлі, саме з неї виникає інтерес та попит на світовому ринку. В даний період часу просто неможливо уявити собі країну на світовій арені, яка б розірвала всі економічні відносини та зупинила доставку товарів для інших країн [1].

За офіційними даними Міністерства економіки України у зв'язку з вторгненням росії лише у березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт - більш ніж втричі, порівняно з даними за лютий 2022 року [2].

Перш за все, хочемо зазначити, що Закон України "Про правовий режим воєнного стану" не включає в себе жодних універсальних правил або конкретних заборон, що мають застосовуватись до імпорту або експорту на період воєнного положення [3]. Слід відзначити, що у даному нормативно-правовому акті немає певних вимог стосовно впровадження заборони на торгівлю з країною-агресором чи також країною-окупантом.

Згідно з положеннями ст. 9 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" найвищим органом, який регулює зовнішньоекономічну діяльність України є Верховна Рада. До її повноважень відноситься прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав шляхом встановлення повного/часткового ембарго на торгівлю, позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму [4].

Водночас, ЗУ «Про ЗЕД» також передбачається, що у разі якщо дискримінаційні та/або недружні дії щодо України застосовуються державою, визнаною ВРУ державою-агресором та/або державою-окупантом, заходи у відповідь можуть застосовуватися за рішенням КМУ за спрощеною процедурою [4].

Раніше Україна вже скористалася цим механізмом та запровадила часткове ембарго на товари походженням з росії Постановою КМУ №1147 від 30 грудня 2015 року, яка наразі є чинною в редакції згідно з Постановою КМУ №1354 від 23 грудня 2021 року [5].

Окрім того Кабінет міністрів України 27 вересня ухвалив постанову "Про заборону вивезення товарів з України на митну територію російської федерації"[6]. Постанова стосується всіх товарів, постачання яких у росію здійснювалося за зовнішньоекономічними контрактами, і діятиме до закінчення війни.

Щодо митного оформлення товарів з росії та білорусі - на даний момент воно фактично припинене. Державна митна служба України відразу після

нападу росії 24 лютого опублікувала оголошення про припинення роботи деяких митних пунктів пропуску на кордоні з вищезгаданими країнами. 26 лютого згідно з Розпорядженням КМУ №188-р [7]. низку пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю було офіційно тимчасово закрито.

20 березня 2022 року Уряд прийняв Постанову №330 "Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану" згідно з якою запроваджено можливість імпорту більшості товарів за спрощеним способом на підставі подання попередньої митної декларації без справляння митних платежів (у тому числі ПДВ, акцизного податку, ввізного мита), без проведення митного огляду, фітосанітарного контролю, а також заходів нетарифного регулювання [8].

Важливим є те, що запроваджені під час воєнного стану правила щодо спрощення процедур та скасування вимог щодо здійснення платежів не застосовуються до окремих товарних позицій, а також товарів, які походять або ввозяться з країни, визнаної окупантом або агресором, а також з окупованої території України, визначеної такою згідно із законом.

Від 4 квітня 2022 року було передбачено зміну граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. Так, починаючи з 5 квітня 2022 року для всіх експортно-імпортних операцій застосовуються граничні строки розрахунків тривалістю 90 календарних днів. Це є суттєвим скороченням строків, порівняно з правилами мирного часу, коли вони становили 365 календарних днів, та має на меті забезпечення стабільності системи, аби запобігти виведенню капіталу за кордон та не допустити виникнення макроекономічних дисбалансів.

Постанова КМУ №153 від 24 лютого 2022 року "Про перелік товарів критичного імпорту" стала другою постановою, опублікованою КМУ на своєму веб-порталі у перший день війни, що підтверджує її важливість для економіки [9]. Після цього зміни до переліку вносилися 22 рази (востаннє, станом на дату цього аналізу - 16 вересня 2022 року). Згідно із зазначеною постановою було, зокрема, рекомендовано НБУ забезпечити здійснення транскордонних валютних платежів за операції з імпорту товарів, що вважаються критичним імпортом.

Постанова №18 НБУ передбачає досить жорсткий перелік випадків, за яких можливий транскордонний переказ коштів, і більшою мірою вони покликані забезпечити потреби безпеки та оборони, належний рівень життя

осіб, що тимчасово виїхали з України, а також стабільність роботи державних органів [10].

Проблематичним моментом певний час було те, що у законодавстві України відсутнє визначення поняття "критичного імпорту". Більше того, протягом майже місяця з моменту затвердження КМУ переліку згідно з Постановою №153 нерегульованими також були і критерії, за якими Уряд визначив, які саме товари можуть бути віднесені до критичного імпорту, що не дозволяло бізнесу ефективно оцінювати, чи доцільно просити про розширення переліку певними позиціями [10].

Цю прогалину було усунуто завдяки прийняттю КМУ Постанови №289 від 16 березня 2022 року, якою сформовано перелік критеріїв визначення критичного імпорту для чотирьох секторів: енергетики, безпеки та оборони, забезпечення життєдіяльності населення, а також функціонування виробничих підприємств [11]. Щодо останнього сектору встановлено доволі широкі критерії, а саме - товар повинен бути сировиною або складовою виробничого циклу українських підприємств, без яких неможливо зробити готову продукцію, що постачається для внутрішнього ринку або на експорт. Тож наразі бізнес має достатньо можливостей для відновлення роботи навіть за умови залежності виробничого процесу від імпортової сировини. У разі, якщо бізнес потребує розширення переліку товарів критичного імпорту - варто звернутися із відповідною заявою до Мінекономіки та КМУ (за довільною формою, але з чітким зазначенням кодів УКТЗЕД, товарних позицій та аргументацією) [12].

Окремо бізнесу варто пам'ятати про ймовірність застосування до товарів, з якими він має справу у своїй зовнішньоекономічній діяльності, спеціальних правил на період воєнного стану на додаток до тих, що вже згадані вище. Як показує практика, регулювання зовнішньоекономічної діяльності наразі здійснюється доволі динамічно задля забезпечення спільної перемоги.

Відповідно до проведеного дослідження ми можемо дійти висновку, що під час воєнного стану зовнішньоекономічна діяльність України зіткнулась з рядом проблем та потребувала низки рішучих нововведень у державному регулюванні. Підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю зіткнулися з чисельними змінами у правовому регулюванні ЗЕД. Провівши огляд нормативно-правових актів, можна зазначити, що українська законодавча база ЗЕД поступово адаптується до змін та викликів, що виникли на фоні війни. Саме цим зумовлюється необхідність продовження проведення досліджень регулювання ЗЕД за умов воєнного стану та на етапі післявоєнного відновлення економіки.

Список використаних джерел:

7. Регулювання ЗЕД в умовах війни. 2022. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1648/1646>. (дата звернення: 22.10.2022)
8. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?Lang=uk-UA>. (дата звернення: 22.10.2022)
9. Закон України Про правовий режим воєнного стану від 10.11.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
10. Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність від 16.04.1991. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
11. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1147. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1354-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
12. Про заборону вивезення товарів з України на митну територію Російської Федерації від 27.09.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
13. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю від 26.02.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2022-%D1%80#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
14. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану від 20.03.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
15. Про окремі питання щодо забезпечення здійснення імпорту від 24.02.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
16. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану від 24.02.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
17. Деякі питання товарів критичного імпорту від 16.03.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 22.10.2022)
18. Ашуркова О. Правове регулювання зовнішньоторговельної діяльності в умовах реалізації інтеграційних прагнень України. ІЕПД НАН України. 2015. URL:

<http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2014/03/%90%90%90%90%90%91%90%F8%91%22-2015-%90%90%90%E7%91%91%90%91%90.pdf>. (дата звернення: 22.10.2022)

19. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). 2021. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14353>. (дата звернення: 22.10.2022)
20. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Міністерство освіти і науки України Університет митної справи та фінансів. 2021. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/4610/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%97%D0%95%D0%94%20.pdf>. (дата звернення: 22.10.2022)
21. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1308/1262>. (дата звернення: 22.10.2022)

Науковий керівник: асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету **Бабаджанян Г.Б.**

Адрес електронної пошти автора: K.Luhova.FMTP.073.20@knute.edu.ua
O.Rula.fmtп.073.20@knute.edu.ua

МИКОЛЮК Наталія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної торгівлі
та права*

ВІДПУСТКА У ЗВ'ЯЗКУ З ВАГІТНІСТЮ ТА ПОЛОГАМИ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Право на відпустку у зв'язку з вагітністю й пологами в сучасній світовій спільноті визнається природним і гарантується багатьма країнами світу. Однією

з перших європейських країн, яка закріпила наближену норму до даного виду відпустки у своїх нормативно-правових актах, стала Німеччина. У 1878 році, тодішній ще Німецькій імперії, була встановлена заборона працювати жінкам під час останніх трьох місяців вагітності[1]. У 1909 році наступною країною, яка врегулювала цей вид відпусток стала Франція. Саме ця країна у своїх законодавчих актах почала безпосередньо впроваджувати такий термін як відпустка у зв'язку з вагітністю[1]. На глобальному рівні це питання почало обговорюватися в середині ХХ століття. Саме тоді 28 червня 1952 року в Женеві на генеральній конференції Міжнародної організації праці при ООН було ухвалено Конвенцію про охорону материнства. Відповідно до статті 3 цього документа мінімальний термін відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами мав становити не менше як 12 тижнів: шість тижнів до пологів і шість після[2].

В Україні даний вид відпустки на законодавчому рівні був запроваджений за часів СРСР, шляхом видачі відповідної постанови Раднаркомом у листопаді 1917 року[1].

В українському законодавстві поняття відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами закріплюється у статті 17 Закону України «Про відпустки» та статті 179 КЗпП України. Вони зазначають, що відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами – це оплачувана відпустка, яка надається жінкам у зв'язку з вагітністю та пологами на певний період до та після народження дитини[3,4]. У країнах Європейського Союзу трактування такого поняття нічим не відрізняється від національного.

За законодавством України відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами в основному триває 18 тижнів. У країнах Європи ці показники дещо відрізняються і можуть становити в середньому 16 (Франція, Нідерланди) або 20 (Італія, Польща) тижнів[5,6]. Є європейські країни, які мають менші терміни. Наприклад, у Німеччині відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами складає 14 тижнів[7].

Слід також відзначити те, що в Україні даний вид відпустки має чітко визначену конфігурацію, десь орієнтовно 2 місяці до пологів і трохи більше після, тобто в загальному можна зазначити 4 місяці. Змінити таку відпустку, наприклад, працюючи до останнього, а після народження отримувати виплати протягом 4-х місяців, юридично неможливо[2]. Коли натомість в деяких європейських країнах жінка термін відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами може ділити на власний розсуд. Наприклад, у Франції та Італії термін такої

відпустки збігається майже із нашим і триває в загальному десь 4-5 місяці. Але при цьому жінка може взяти паузу на роботі за місяць до запланованих пологів чи взагалі її не брати, а потім, після народження дитини побути вдома 3-4 місяці чи використати відпустку повністю[5]. Або по бажанню обрати інші терміни. І все це є абсолютно юридично можливим і жінка протягом такого періоду часу, який вона обрала на власний розсуд, все одно буде отримувати грошові виплати. Але при цьому існує один нюанс. Для того, щоб жінка могла працювати до останнього їй необхідна медична довідка від лікаря про відсутність для неї будь-яких ризиків.

Крім вище зазначеного існує ще одна відмінність між правовим регулюванням таких відпусток в Україні та ЄС, про яку хотілося б зазначити. Мова піде про те, що у нашій державі законодавець не передбачив можливості надання більш тривалої відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами при народженні в жінки близнюків або двійнят [8]. У країнах ж Європи це нормальна практика, коли у таких випадках збільшують термін даної відпустки. Як приклад можна навести Францію. У цій країні, якщо в жінки народжуються двійнята, її відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами збільшується із стандартних 16 тижнів до 34-х [5].

До того ж європейським країнам взагалі притаманна така особливість, що чим більше жінка народжує дітей, тим термін для неї такої відпустки стає тривалішим. Зокрема така тенденція прослідковується і в сусідній Польщі. У випадку народження жінкою другої дитини її відпустка збільшується від загальних 20 тижнів до 31 тижня. Якщо для неї це третя дитина, то термін збільшується до 33-х тижнів. У зв'язку з народженням жінки четвертої чи п'ятої дитини дана відпустка може сягати 35-37 тижнів [6]. Для нашої країни таке явище також притаманне, але дещо відрізняється від інших держав. У нашій країні при народженні жінкою другої дитини чи навіть четвертої термін такої відпустки стабільно збільшується із звичних 18 тижнів до 20-ти.

Також цікавим аспектом правового регулювання даної відпустки є те, що на законодавчому рівні, як в ЄС так і в нашій державі закріплене положення про відпустку по догляду за дитиною після її народження для батька, яке надає жінкам можливість раніше повернутися на роботу після пологів. Але здебільшого в європейських країнах ця норма використовується більш прогресивніше, ніж у нас. Підтвердженням цьому може стати те, що існують держави (Швеція, Франція), де для батька відпустка по догляду за дитиною після її народження є обов'язковою. Тим часом як в нашій країні для чоловік це поки що лише право, а не обов'язок.

Отже з вище сказаного можна зробити висновок, що правове регулювання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами в Україні та ЄС має схожі

стандарти, незважаючи на певні особливості. Але не дивлячись на це, вважаємо, що наша система надання даних видів відпусток є не зовсім досконалою порівняно з європейськими країнами. У державах ЄС, на наш погляд, у більшості випадків умови відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами для жінок є комфортнішими. І нашій державі слід було б внести певні зміни у правове регулювання таких відпусток, запозичивши деякі норми із законодавств європейських країн. Зокрема це положення стосовно збільшення термінів та гнучкості даного виду відпустки, коли у жінки народжується третя чи більше дітей. А також бажано впровадити ті норми, які стосуються обов'язковості взяття відпустки по догляду за дитиною після її народження для чоловіків.

Список використаних джерел:

1. Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами. Історія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 25.09.2022).
2. Де найкраще народжувати? Відпустка у зв'язку з вагітністю, пологами та доглядом за дитиною в різних країнах світу. Теорія. Що про різновиди відпустки по догляду кажуть юристи і соціологи. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/mater-batkiv/de-naykrasche-narodzhuвати-vidpustka-u-zv-yazku-z-vagitnistryu-pologami-ta-doglyadom-za-ditinoyu-v-riznih-krainah-svitu-134574.html> (дата звернення: 25.09.2022).
3. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.09.2022).
4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/conv#n123> (дата звернення: 25.09.2022).
5. «У декрет» - на 4-5 місяців: особливості материнства у заможних країнах ЄС. URL: <https://zahid.espreso.tv/u-dekret-na-4-5-misyatsiv-osoblivosti-materinstva-u-zamozhnikh-krainakh-es> (дата звернення: 26.09.2022).
6. Декретна відпустка в Польщі. URL: <https://multi-viza.com.ua/pmzh-polshhi/pratsya/dekretna-vidpustka-v-polshhi/> (дата звернення: 26.09.2022).
7. У Німеччині декрет триває лише 14 тижнів? Емігрантка про догляд за дитиною у країні. URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/videos/u-nimechchini-dekret-trivaye-lishe-14-tizhniv-emigrantka-pro-doglyad-za-ditinoyu-u-krayini/> (дата звернення: 26.09.2022).

8. Петрова В.О. Правове регулювання деяких видів соціальних відпусток в Україні та ЄС. Часопис Київського університету права. 2020. №1. С. 430-433.
9. Декретна відпустка для чоловіків: які нові правила будуть в Україні і як це працює в інших країнах. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/04/19/statija/suspilstvo/dekretna-vidpustka-cholovikiv-yaki-novi-pravyla-budut-ukrayini-yak-se-pracyuye-inshyx-krayinax> (дата звернення: 27.09.2022).

Науковий керівник: Кандидат юридичних наук доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного торговельно-економічного університету **Андрій В.В.**

Адрес електронної пошти автора: [N.Mykoliuk.FMTP.081.20@knu.edu.ua](mailto:N.Mykoliuk.FMTP.081.20@knu.ua)

Розділ 4. МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА КООПЕРАЦІЯ

БАНТИШЕВ Олександр

*кандидат юридичних наук,
професор, провідний науковий
співробітник Науково-
організаційного центру
Національної академії Служби
безпеки України*

ТИТУЛА Дмитро

*студент Державного
торговельно-економічного
університету 1-го курсу
Факультету економіки,
менеджменту та психології*

ДЕРЖАВА ТЕРОРИСТ, ЩО ПОРУШИЛА ПРАВО УКРАЇНЦІВ НА ЖИТТЯ

Сейм Литви вже визнав росію державою-терористом, ця теза в політичному суспільстві звучить все голосніше. У пересічних громадян та в юристів практиків виникає слушне питання, що саме означає це поняття?

Річ у тім, що на сьогодні термін «державо-терорист» має політичне значення, а в національному праві знайти таке поняття доволі складно. Проте, Женевська декларація про тероризм 1987 р., розкриває поняття «державний

тероризм». Однак ця декларація не є юридично обов'язковою, а є прикладом міжнародного права.

Теза, що «росія – держава терорист», не викликає сумнівів у міжнародного співтовариства. Проте важливо наголосити, що поняття «держава-терорист» більш ширше ніж «держава – спонсор тероризму», їх не варто плутати.

У найбільш широкому плані різниця між державою-терористом і державою – спонсором тероризму полягає в тому, що держава-терорист сама вчиняє акти державного тероризму, тоді як держава – спонсор тероризму підтримує та/або фінансує недержавні терористичні угруповання. Тобто це окремі поняття, хоча на практиці одна й та сама держава, наприклад росія, може бути одночасно і державою-терористом і державою – спонсором тероризму. Такі ознаки, зокрема закріплені у законодавстві США.

Таким чином, для визначення держави-терориста, спершу необхідно визначити поняття «державний тероризм». На жаль, між сучасними авторами точаться дискусії та тривають дослідження в науці міжнародних відносин та міжнародного права. Оскільки сам термін набув значного поширення як характеризується, як навмисна загроза насильством з боку державних інституцій чи залежних від них осіб, спрямована на залякування невизначеного кола людей. Основною цілю державного тероризму є певна спільнота (національна або міжнародна) загалом. Державний тероризм ставить за мету шляхом насильства досягти конкретних політичних або політико-економічних цілей.

З огляду на такий підхід до тлумачення терміну тероризм можна дійти висновку, що росію можна визначити як державу-терориста, оскільки вона вчиняє насильство, провадить цілеспрямовану державну політику терору з метою залякати не тільки суспільство всередині росії, але й також міжнародне співтовариство держав. Так, збройна агресія росії проти України має прояв, зокрема, у тому, що росія, вчиняючи тяжкі воєнні злочини та злочини проти людяності, намагається залякати цивільне населення в Україні, а також залякати сусідні держави.

Слід звернути увагу, що злочини проти миру і безпеки людства, на які не розповсюджується строк давності, відповідно до міжнародних конвенцій. Аналіз положень кримінального кодексу російської федерації (далі – КК рф) свідчить про вчинення військовослужбовцями країни агресора захоплення заручників (ст. 206 КК рф); планування, підготовки, розв'язання або ведення агресивної війни (ст. 353 КК рф); виробництва і розповсюдження зброї масового ураження (ст. 355 КК рф); застосування заборонених засобів і методів ведення війни (ст. 356 КК рф), геноцид (ст. 357 КК рф), найманство (ст. 359 КК рф).

Враховуючи вище зазначене, пропонували б виготовити певну кількість листівок з текстом статей КК рф та розповсюдити їх серед рашистів.

До чинного кримінального кодексу України (далі – КК України) пропонуємо у розділі XX особливої частини «Злочини проти миру, безпеки

людства та територіальної цілісності України», частина четверта якої передбачила ситуацію можливого перевищення виконання обов'язку, щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Це дуже близько до так званого перевищення меж необхідної оборони, проти наявності якої у КК України я не одноразово не будучи першим звертав на це увагу.

Загально відомий факт, що перебуваючи в екстремальній обстановці, в бойовій обстановці, важко визначитись адекватності, відповідності, активності застосування засобів нападу засобам захисту. Вважаю, що формулювання в положенні статті 43¹ КК України потрібно прибрати.

Крім того, враховуючи наведений вище підхід до розуміння поняття державного тероризму ми можемо запропонувати розробку і прийняття спеціальної міжнародної конвенції, спрямованої на боротьбу з державним тероризмом. Зазначений крок сприяв би розвитку міжнародного права в цілому та права міжнародної відповідальності зокрема.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text\(rada.gov.ua\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text(rada.gov.ua));
2. Закон України № 2124-IX від 13.03.2022 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text>;
3. Кримінальний кодекс рф [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.consultant.ru › cons_doc LAW_10699;
4. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text.;
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text.

БОНДАРЕЦЬ Анна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету
3 курсу факультету
міжнародної торгівлі та права*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ BREXIT

Європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед ринок Європейського Союзу. Проте не всі європейські країни прагнуть до цього, або переглядають своє бачення розвитку економічного становища держави та змінюють курс. Так 2016 року після проведення референдуму Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії заявила про наміри відокремитись від Європейського Союзу, а 2020 року перестала бути повноправним його членом.

Таке рішення було досить неочікуваним для європейської спільноти, адже Британія була однією з провідних економічно стабільних країн Європи та мала неабиякий вплив на інші країни Союзу через свої грошові вкладення в загальний бюджет ЄС (*рисунок 1*). Ніхто не знав, до чого призведе таке рішення, але прогнозувалось, що Велика Британія втратить значно великі прибутки. Серед експертів точились дискусії, але у висновку всі радили ВБ залишатись у Євросоюзі. Очевидно, що Королівство більш економічно залежить від ЄС, ніж навпаки. Станом на 2016 рік 12,6% ВВП Британії було пов'язано з експортом до ЄС, у порівнянні з лише 3,1% ВВП, отриманого від експорту до Великобританії серед інших 27 країн-членів. Загалом 60% загальної торгівлі Великої Британії охоплювало членство в ЄС та інший доступ, який він надавав до 53 ринків за межами ЄС. Для самої країни наслідки від Brexit були помітні чи не одразу після оголошення цього рішення. Так лише 2017 року, в порівнянні з 2016 активи банків скоротились з 1,94 трлн. євро до 1,59 трлн., зобов'язання банків – з 1,67 трлн. до 1,34 трлн. євро. Загалом, за попередженням аналітиків, банки здатні були вивести британських активів приблизно 2,1 трлн. дол. Така статистика для країни означала деформування фінансового сектору, який забезпечував близько 248 млрд. дол. на рік – це 8% ВВП, а з суміжними галузями – майже 12%, а також 29% загального експорту.

Втрати чи прибутки ЄС від Brexit важко порахувати, оскільки саме на 2020-2021 роки припала економічна криза внаслідок пандемії Covid-19.

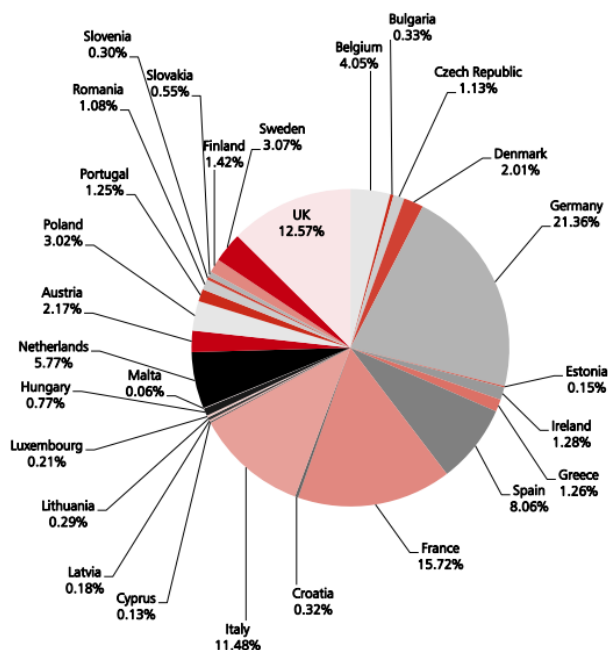

Рисунок 1. Частка доходів бюджету ЄС у 2015 році після знижок державам-членам.

Джерело: на основі даних [13]

Серед причин Brexit були побоювання влади щодо суверенності Королівства, враховуючи, що багато повноважень в межах країни було перекладено під контроль ЄС. Британії також не подобались правила, якими обтяжував Союз, бо на них постійно потрібно було виділяти кошти, це коштувало дорого Великій Британії. З двох попередніх причин сформувалась третя – перешкоджання радикальним реформам шляхом зміцнення корпоративних інтересів. Тоді як багато британських консерваторів бачили, що ЄС нав'язує Британії ліву політику великого уряду, деякі британські ліві бачили речі навпаки: антидемократична структура ЄС давала занадто багато влади корпоративним елітам і заважала британським лівим отримувати значні прибутки. Ще однією серйозною причиною були іммігранти. Згідно з законодавством ЄС, країна-його член була зобов'язана приймати іммігрантів з інших країн-членів, а так як Британія була економічно вигідною іммігрантам, вони обирали її. Королівство в свою чергу не поділяло правил Євросоюзу щодо утримання мігрантів, так як вони витісняли населення ВБ з трудової сфери.

Ці та інші менш вагомні причини все-таки призвели до розірвання угоди про членство Великої Британії у Європейському Союзі.

В той же час Україна впевнено йшла до своєї мети – членство в ЄС.

Євроінтеграція для України - це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх

технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Для України - це дуже складний, тривалий і багаторівневий поступовий процес у різних сферах. Він розпочався одразу з набуттям Україною незалежності та триває досі. Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головної в ЄС країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України. 1994 року була підписана Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку схвалено 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. В ній була проголошена довготермінова стратегічна мета - європейська інтеграція України. Та особливого успіху процес євроінтеграції набув після Революції Гідності. Коли 21 березня 2014 року за абсолютною підтримкою переважної більшості українців розпочалось підписання Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу, переговори щодо прийняття якої були розпочаті ще 2007 року. Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 року. Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Але, процес розвитку і подолання бар'єрів, які досі стояли на заваді довгоочікуваного вступу перервала велика пандемія Covid-19. Тим не менше, це не завадило Брюсселю назвати чіткі умови вступу для України. Ми мали впевненість та амбіційність у вирішенні всіх питань і проблем. Представництво Європейського Союзу в Україні радило крім цих рис показувати це й наполегливість до відстоювання власних інтересів. Як казав Президент України В. Зеленський: «Євросоюз – наш ключовий партнер у питаннях відновлення суверенітету та територіальної цілісності й підтримки реформ. З часу підписання Угоди про асоціацію ЄС став головним торговельним партнером України, частка якого становить вже понад 40% нашої зовнішньої торгівлі. Від початку безвізового режиму у 2017-му українці здійснили 50 мільйонів подорожей до країн Євросоюзу». Тож ми впевнено рухались і рухаємось вперед, виконуючи свої зобов'язання перед Європою.

Дата	Етап євроінтеграції	
2 липня 1993 року	Постанова Верховної Ради України від «Про основні напрями зовнішньої політики України».	Намір України розбудувати відносини з Європейським Союзом

11 червня 1998 року	Стратегія інтеграції України до ЄС	Підтвердження і розвиток стратегічного курсу України на європейську інтеграцію
14 вересня 2000 року	Програма інтеграції України до ЄС	В ній була проголошена довготермінова стратегічна мета - європейська інтеграція України.
9 вересня 2008 року		На Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.
30 березня 2012 року	Текст майбутньої Угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС.	
21 березня 2014 року	Підписання політичної частини Угоди про асоціацію	
27 червня 2014 року	Підписання економічної частину Угоди про асоціацію	
16 вересня 2014 року	Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.	
1 вересня 2017	Підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС	Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною

		та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.
28 лютого 2022	Україна подала заявку на вступ до ЄС	підтримка вступу до ЄС в Україні була рекордні 91%
23 червня 2022	Україна отримала статус кандидата у члени ЄС	

Таблиця 1. Основні етапи євроінтеграції України

Джерело: побудовано автором на основі даних [14]

Значні сумніви в українців у необхідності євроінтеграції поклато рішення Великої Британії про вихід з найбільшого економічного і політичного союзу Європи. До того ж, Україна почала побоюватись припинення активної співпраці з Європою і, зокрема, з Британією. Королівство було одним з основних прихильників економічного тиску на росію, починаючи з 2014 року. Маючи вплив на інших членів ЄС, ВБ заохочувала до економічного контролю рф. А її вихід з Союзу міг дати поштовх до послаблення та відвертання уваги від санкцій. Однак на думку експертів, і без прямого тиску Британії, країни-члени ЄС дотримувались би єдиної позицію щодо обмежень росії. Хоча Королівство залишалось при своїй позиції і навіть після Brexit продовжувало підтримувати Україну, маючи можливість бути додатковим окремих джерелом санкцій, причому сильнішими, ніж ті, які для впровадження мали б повністю узгоджуватись та допрацьовуватись з іншими країнами-кленами ЄС. А так як кожна з них мала своє особисте бачення ситуації, то досягнути консенсусу в певних питаннях було досить важко. А реальні наявності таких санкцій мали б більший вплив на позицію ЄС, ніж звичайна пропозиція країни. Інша складність полягала в скороченні товарообігу Союзу, оскільки Королівство в нових умовах могло б знизити попит на українську продукцію на європейських ринках. А ЄС для України є найбільшим торговим партнером з 34% загального експорту. А це дещо ускладнювало економічне становище нашої держави, і в результаті призупиняло євроінтеграцію.

Інший бік рішення Британії полягав в тому, що після втрати одного союзника, ЄС почне з більшою цікавістю розглядати інших кандидатів на членство, бо матиме побоювання щодо подальшого прагнення країн до співпраці. А також розвиток відносин з ВБ на новому рівні – як з окремою країною. Це означало, що за найкращого сценарію, Україна отримувала б у 2 рази більше підтримки з двох різних джерел – Європейського союзу та Сполученого Королівства. Але все ж Brexit не мав прямого впливу на основні складові двосторонніх українсько-британських відносин. Британія, незважаючи на свій статус в Європі, підтримувала та продовжує підтримувати Україну в її інтеграційних процесах, супротиву проти російської агресії, подолані наслідків

ворожих руйнувань та в реформуванні різних сфер суспільного життя українців.

Але Україна, незважаючи на всі труднощі, маючи багаторічну мету, продовжує свій шлях до євроінтеграції. Ми маємо ціль, дорога до якої частково пройдена – побудувати європейську державу з європейським суспільством. Зараз ніщо не заважає Брюсселю назвати чіткі умови вступу для України. Ми маємо впевненість та амбіційність у вирішення всіх питань і проблем. І навіть з початком повномасштабної збройної агресії росії євроінтеграційні процеси набирають темп. Україні було надано статус кандидата в члени Союзу. І, оскільки багато країн, які мають сумніви щодо готовності України перебувати в цьому статусі, частина європейської спільноти таке рішення пов'язує виключно з «жалістю» до українського народу. Тому кандидатство в членство зовсім не означає, що ми на фінішній прямій євроінтеграції. Один з депутатів Європарламенту вважає, що реальна мета – завершити перемовини щодо приєднання до ЄС в 2027-2028 роках та розраховувати отримати повноцінне членство вже у 2029 році, коли будуть проходити нові вибори до Європейського парламенту та формування нового складу Єврокомісії. Такий прогноз ґрунтується на порівнянні з процесом "великого розширення" Європейського Союзу, коли у 2004 році до нього доєдналися відразу 10 нових членів.

Але зараз, як ніколи, українці прагнуть приєднатись до своїх союзників – Європи, а прагнення народу до змін є однією з основних принципів європейської спільноти. До того ж ми маємо неабияку підтримку певних провідних європейських держав, яка обов'язково матиме результат у рішеннях щодо української євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Історія становлення відносин Україна-ЄС. *Міністерство юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es> (дата звернення: 05.11.2022).
2. Про Євроінтеграцію простими словами. URL: <https://www.drs.gov.ua/yevrointegratsiya/pro-yevrointegratsiyu-prostymy-slovamy/> (дата звернення: 05.11.2022).
3. Про наслідки брекзїт для України. *Про наслідки Брекзїт для України*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/pro-naslidky-brekzit-dlya-ukrayiny> (дата звернення: 05.11.2022).
4. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 05.11.2022).
5. Україна на шляху до ЄС: оцінки, думки і сподівання громадян. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/ukraina-na-shliakhu-do-yes-otsinky-dumky-i-spodivannia-hromadian> (дата звернення: 05.11.2022).

6. «Brexit»: розлучення по-англійськи - Журнал Віче. Віче - журнал Верховної Ради України. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/5267/> (дата звернення: 05.11.2022).
7. Шокало Т. Прогноз розвитку взаємовідносин «Україна – велика Британія – європейський союз» в контексті реалізації Brexit. *Збірник статей "Проблеми європейської інтеграції та демократії в реценції української та польської молоді"*. 2021. С. 199–204.
8. Зеленський: "Україна хоче повної інтеграції до ЄС". *LB.ua*. URL: https://lb.ua/news/2020/09/23/466589_zelenskiy_ukraina_hoche_povnoi.html (дата звернення: 05.11.2022).
9. Європейська правда. План євроінтеграції: коли можливий вступ України до ЄС та як його досягти. *Європейська правда*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/07/8/7142850/> (дата звернення: 05.11.2022).
10. Ткачук М. Brexit: «плюси» та «мінуси» для Великобританії. *Конференції Державного університету «Житомирська політехніка»*. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/352.pdf> (дата звернення: 05.11.2022).
11. The consequences of a UK exit from the EU. *EMI*. URL: <https://europeanmovement.eu/the-consequences-of-a-uk-exit-from-the-eu/> (дата звернення: 05.11.2022).
12. Lee T. B. Brexit: the 7 most important arguments for Britain to leave the EU. *Vox*. URL: <https://www.vox.com/2016/6/22/11992106/brexit-arguments> (дата звернення: 05.11.2022).
13. European Union Finances 2015: statement on the 2015 EU Budget and measures to counter fraud and financial mismanagement. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/483344/EU_finances_2015_final_web_09122015.pdf (дата звернення: 05.11.2022).
14. Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 05.11.2022).

ВДОВЕНКО Денис

Студент Державного торговельно-економічного університету 1-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

В статті розкрито сутність поняття «стратегії економічного розвитку» країни, під якою вбачають політику уряду в економічному плані, яка розрахована на довгострокову перспективу та дозволяє досягти визначеної мети розвитку країни. Проаналізовані етапи формування стратегії економічного розвитку країни. Обґрунтовано роль Українського національного комітету міжнародної торгової палати та розглянуті його прогностичні макроекономічні показники. Наведені напрямки удосконалення загальної стратегії економічного розвитку держави під впливом пандемії та війни.

The article explores the essence of the concept of "strategy of economic development" of the country, which is understood as the government's economic policy, which is designed for the long term and allows to achieve the defined goal of the country's development. The stages of formation of the country's economic development strategy are analyzed. The role of the Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce is substantiated and its forecast macroeconomic indicators are considered. Directions for improving the general strategy of the state's economic development under the influence of the pandemic and war are given.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що соціально-економічний розвиток країни є важливим показником для оцінки рівня розвитку держави. Питання економічного розвитку держави вимагають вирішення проблем соціально-економічного характеру, що дозволять вийти на новий рівень, підвищити рівень життя населення та забезпечити важливе місце в світовому просторі. Не дивлячись на наявність науково-теоретичного підґрунтя вчені переймаються пошуками напрямків економічного розвитку, зважаючи на нові виклики та враховуючи особливості перебігу трансформаційних процесів. Для

того вони беруть участь у формуванні стратегії економічного розвитку країни. Модернізації економічного потенціалу держави, що має більш позитивно вплинути на: покращення торговельного балансу, розвиток переробної промисловості, інноваційний розвиток економіки, збереження існуючих та формування нових робочих місць, збільшення загального рівня доходів населення, платоспроможного попиту, розвиток підприємництва, збільшення надходжень податків до державного бюджету на усіх рівнях, оновлення наявного виробництва, підвищення конкурентоспроможності для поступової активізації попиту зі сторони держави, прискорення загальної оборотності капіталу, запуск серійного виробництва, забезпечення розвитку експортного потенціалу національної економіки, поліпшення економічного стану в світі, збереження нових робочих місць та підвищення добробуту громадян тощо.

Метою статті є дослідження формування стратегії економічного розвитку держави в умовах глобальної пандемії.

Об'єктом дослідження є стратегія економічного розвитку держави в умовах глобальної пандемії.

Предметом роботи є теоретико-методичні аспекти формування стратегії економічного розвитку держави в умовах глобальної пандемії.

Загальні питання соціально-економічного розвитку держави вивчали у своїх дослідженнях такі вчені як Антонюк Л. Л., Арт'юмова Т. І., Бестужева С. В., Білорус О. Г., Вишиванюк М. В., Кібік О. М., Котлубай В. О., Навроцька Н. А., Рокоча В. В., Сіденко В. Р. та Яцюк О. С. Однак глобальні процеси, зокрема глобальна пандемія вносить в цей процес свої корективи та потребують доопрацювання.

Перейдемо до розгляду сутності поняття «стратегія» та «стратегія економічного розвитку» країни. Перше поняття походить з грецької мови та використовувалося для введення військових дій, зокрема в ній розглядався комплекс заходів, які передбачалися для планування, підготовки і введення війни. В подальшому цей термін почав використовуватися і при плануванні політичних та суспільних процесів. В сучасних умовах поняття «стратегія» знайшла своє відображення в економічній політиці, бізнесі та економічній теорії. Відзначимо, що під стратегією розуміють безпосередній план вищих органів влади в країні або вищого керівництва в суб'єкті господарювання, який спрямований на досягнення результатів довгострокового характеру, які відповідають завданням та цілям підприємства. На думку зарубіжних вчених

таких як Г.Мінцберг, Б. Альстренд і Дж. Лемпел, які працювали з питаннями стратегічного менеджменту під стратегією розуміють наступні поняття (рис. 1).

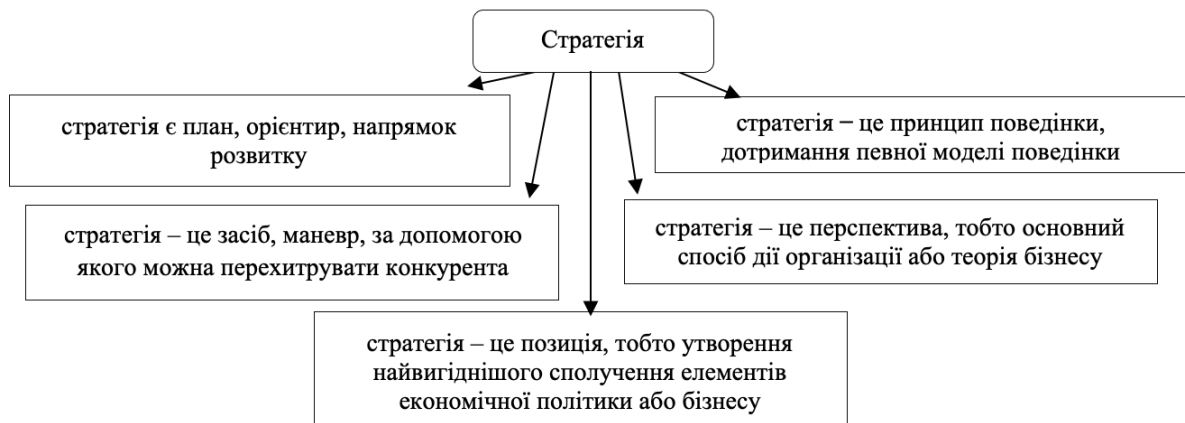

Рисунок 1. Визначення поняття «стратегія» іноземними вченими

Джерело: побудовано автором на основі джерела [10].

Економічна стратегія складається з декількох рівнів, які залежать в від об'єкта, до ця стратегія призначена, тобто в загальному стратегія країни, адміністративного району, регіону або суб'єкта господарювання. Враховуючи позиції бізнесу під економічною стратегією розглядають пов'язаний комплекс дій та планів, які спрямовуються на досягнення визначених цілей бізнесу різних галузей. При цьому під виробничими цілями вбачають соціальні та економічні завдання, реалізація яких дозволяє підприємству досягнути своєї мети. У відповідності до визначених цілей суб'єкта господарювання розробляються такі види стратегії як маркетингова, виробнича, соціальна та інші стратегії. Найважливішою із них є економічна стратегія країни, яка розробляють та проводять вищі органи держави та суспільні організації. Отже, узагальнимо і зазначимо, що стратегією економічного розвитку є політика уряду в економічному плані, яка розрахована на довгострокову перспективу та дозволяє досягти визначеної мети розвитку країни [9, С. 224-225].

Розробка стратегій, окреслення мети та цілей проводяться в наступних етапах (рис. 2.).

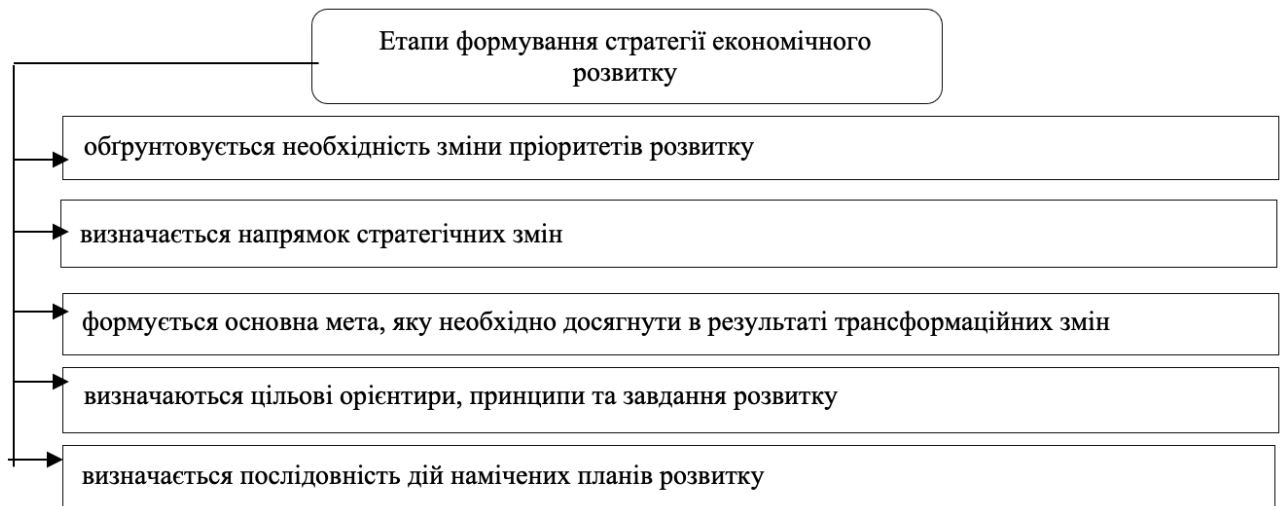

Рисунок 2. Основні етапи формування стратегії економічного розвитку країни

Джерело: побудовано автором на основі джерела [8].

Після обґрунтування мети наступним етапом для розробки стратегії є окреслення методів для її втілення. Сукупність заходів, які використовує уряд для досягнення мети являється стратегічна політика. Вона починається з окреслення потрібних трудових, виробничих та фінансових ресурсів, які потрібні для впровадження цілей.

В подальшому розробляється загальний механізм для реалізації мети стратегічного характеру, тобто виокремлюються заходи уряду відносно регулювання економіки в її напрямках, формують потрібні фонди та інститути, залучаються при потребі іноземних та міжнародних фінансових ресурсів для вирішення стратегічних завдань. При реалізації стратегії уряд здійснює вирішення задач. Серед них на макрорівні є економічний ріст, стабільність цін, рівновага платіжного балансу, забезпечення повної зайнятості; на мікрорівні відбувається ефективне застосування ресурсів. Одночасне вирішення завдань можливе тоді, коли виокремлюються більш пріоритетних цілей на етапі реалізації стратегії. Пріоритетні цілі можуть групуватися по таких напрямках як економічні, соціальні й екологічні. Впровадження стратегічних цілей можна досягнути з використанням наступних заходів як проведення контролю за фактичним рівнем цін та загальних доходів, підтримка галузей та підприємств, проведення антимонопольної та регіональної політики, регулювання податкової політика та валютного курсу [7, С. 52-54].

При формуванні стратегії економічного розвитку держави значну роль відіграє Український національний комітет міжнародної торгової палати (ІСС Ukraine), який вирішує наступні завдання (рис. 3.).

Рисунок 3. Основні завдання Українського національного комітету міжнародної торгової палати (ICC Ukraine)

Джерело: побудовано автором на основі джерела [6].

З наведеного рисунку можемо визначити роль Українського національного комітету міжнародної торгової палати (ICC Ukraine) в формуванні стратегії економічного розвитку вона полягає в тому, що асоціація проводить аналітичні та маркетингові дослідження в сфері оцінки середовища, яке є в країні для того, щоб залучити бізнесові структури в розвиток країни, додаткові інвестиції в бюджет країни та врегулювання питань, які пов'язані із документарними акредитивами. Стратегія економічного розвитку держави в умовах глобальної пандемії та на основі аналітичних даних Українського національного комітету міжнародної торгової палати (ICC Ukraine) передбачає формування прогнозу на 2022 рік та подальшу перспективу. Варто зазначити, що всі прогнози склалися до початку війни, оскільки військові дії внесли свої корективи, ці прогнози будуть більш песимістичними. В основному всі прогнози стосувалися відновлення економіки країни у 2021 році та подолання наслідків поширення нових штамів вірусу, що додає невизначеності в майбутньому розвитку країни та термінів остаточного подолання пандемії. Навіть під час війни пандемія продовжується, однак цьому приділяється менша увага. На рис. 4 покажемо прогноз основних макроекономічних показників на 2022 рік від Українського національного комітету міжнародної торгової палати (ICC Ukraine), МВФ, Світового банку та ЄБРР.

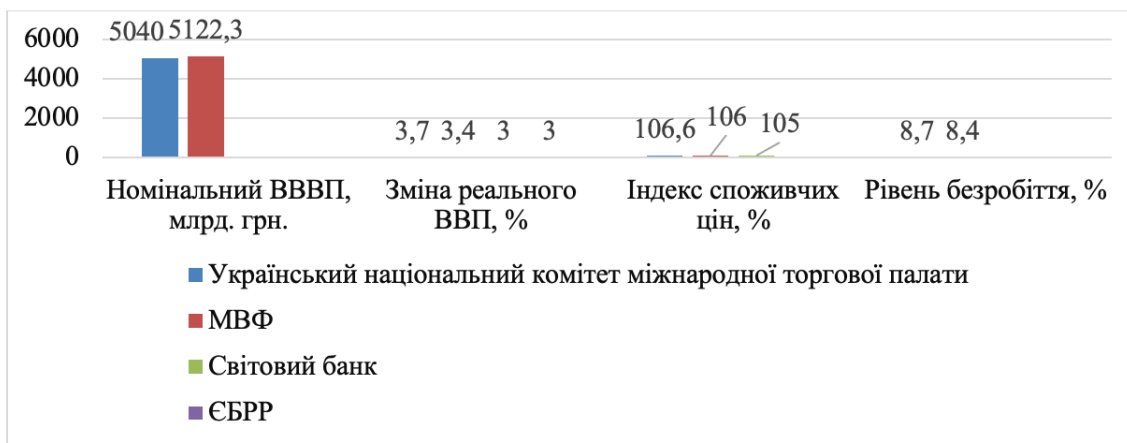

Рисунок 4. Зміна макроекономічних показників у 2022 році на основі прогнозів Українського національного комітету міжнародної торгової палати (ICS Ukraine), МВФ, Світового банку та ЄБРР

Джерело: побудовано автором на основі джерела [4].

За прогнозами МВФ номінальний ВВП після пандемії у 2022 році повинен становити 5122,3 млрд. грн., зміна реального ВВП складатиме 3,4%, хоча Український національний комітет міжнародної торгової палати передбачає значно вищий показник, на рівні 3,7%. Індекс споживчих цін за прогнозом МВФ складе 106%, а за прогнозом Світового банку 105%, натомість рівень безробіття за прогнозом МВФ складе 8,4%. Світовий банк прогнозує для нашої країни лише зміну реального ВВП та індексу споживчих цін, а ЄБРР лише зміну реального ВВП, який на їх думку становитиме 3%.

Фахівці Українського національного комітету міжнародної торгової палати прогнозували позитивну динаміку та зростання в інвестиціях, однак при настанні війни інвестиції значно скоротилися, проте надходить міжнародна допомога. Також прогнозувалося, що у 2023-2024 роках буде значна підтримка населення та бізнесових структур із державного бюджету, будуть зберігатися досить високі позиції, що знаходять своє відображення в дефіциті бюджету, який мав би після 2020 року поступово зменшуватися. Проте з початку 2022 року відбулося значне підвищення внутрішніх цін на ринку, посилилася витратна частина, яка закладена в ціну товарів та послуг, через пошкодження багатьох підприємств на території країни та окупації значних територій [2].

Внаслідок цих та інших процесів збільшився внутрішній та зовнішній борг країни, динаміку за січень-червень 2022 року покажемо на рис. 5

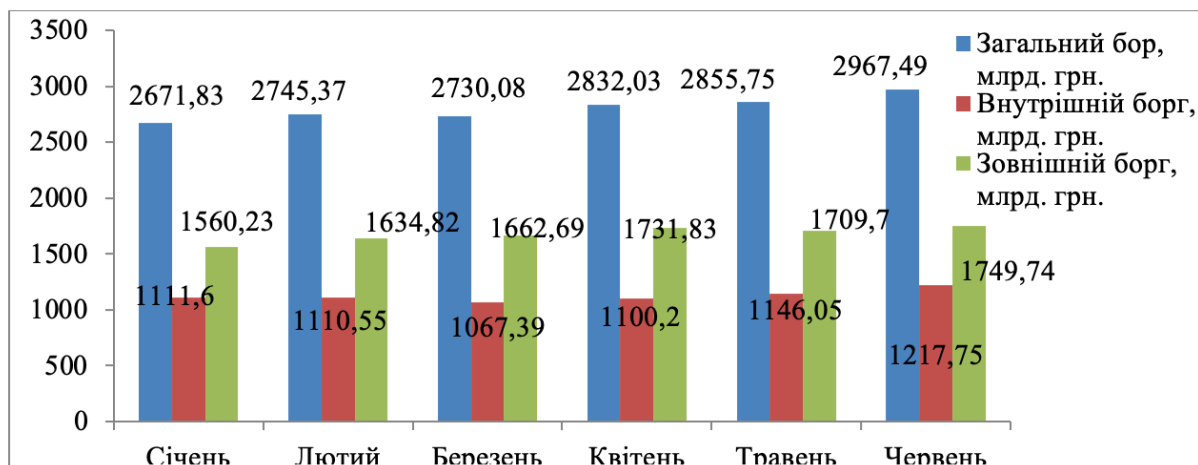

Рисунок 5. Динаміка державного боргу України за січень-червень 2022 рік

Джерело: побудовано автором на основі джерела [5].

За січень-червень 2022 року внутрішній борг зріс 9,55%, зовнішній борг – на 12,15%, а загальний борг України – на 11,07%. Зростання обсягу боргу відбулося внаслідок отримання державною кредитів від Міжнародних фінансових організацій, укладання нових двосторонніх кредитів та випускнення військових облігацій. Отже, це дає збільшити загальні обсяги боргу та зрівноважити ситуацію в країні шляхом зменшення обсягу панічного розпродажу цінних паперів інвесторами через страх та невизначеність, яка спричинена вторгненням, що вплинуло на криву дохідності. Проте війна внесла свої корективи й в обсязі доходів, які надходять до державного бюджету.

Удосконалення загальної стратегії економічного розвитку держави під впливом пандемії здійснюється за наступними напрямками: оцінка можливості появи наступних хвиль та їх вплив на розвиток економіки, дослідження тенденцій розвитку економіки країни після закінчення пандемії, а тепер й після закінчення війни та аналіз впливу цифровізації економіки у зв'язку з поширенням пандемії на території країни.

Відновлення втраченого економічного потенціалу держави можливе за такими сценаріями:

1. При дотриманні умови створення більш ефективних стратегій для розвитку та відновлення України, в аспектах їх безперешкодного впровадження можливо ліквідувати основні наслідки пандемії та здійснити стимул подальшого розвитку потенціалу економіки в короткостроковому періоді.

2. Сценарій невизначеності, який пов'язаний не лише з пандемією, а й з військовими діями на території країни, оскільки на даний момент фіксується просування нової хвилі пандемії і не закінчені військові дії, тому оцінити втрачений потенціал неможливий, як і спрогнозувати економічний розвиток країни.

3. В деяких напрямках економіки можна відновити виробництво після проведення буферної дози вакцинації як на території України, так і в інших країнах світу [1].

Для того, щоб відновити виробництво в сільському господарстві, транспорті, промисловості, торгівлі та будівництві під час поширення пандемії варто здійснити наступні заходи:

1. Впровадити систему «розумного» протекціонізму як основного критерію локалізації виробництва при публічних закупівлях та інших заходів для підтримки національних виробників.

2. Затвердити нові податкові пільги для суб'єктів господарювання, які припинили свою діяльність під час карантину

3. Відновити замовлення зі сторони держави на продукцію підприємств, які працюють в Україні.

4. Розширення існуючих програм кредитування на пільговій основі малих та середніх підприємств, іпотеки через компенсацію кредитної ставки з державного бюджету.

5. Забезпечення фінансовими ресурсами створення повного циклу виробництва критично необхідних товарів.

6. Проведення судової, податкової та митної реформи.

7. Підвищення загальної ефективності програм з навчання та підвищення кваліфікації працівників у різних сферах як за рахунок державних коштів, так і позабюджетних.

8. Зростання забезпечення фінансовими ресурсами науки з прикладом європейських країн [3].

Також потрібно збільшити державну підтримку в таких сферах як наука, культура, освіта, цифровізація економіки та охорону здоров'я, оскільки ці так звані «бюджетні» сфери постійно недофінансовуються. Щодо підтримки цифровізації зазначимо, що вона повинна бути не фінансовою, а інституційною та регуляторною. Оскільки інформаційні технології достатньо добре розвиваються та мають стимули без держави. Також необхідно розвивати машинобудування та приладобудування шляхом імпортозаміщення. Фармацевтичне виробництво, медична техніка, хімічна промисловість та власне виробництво всіх вакцин, які прищеплюються людині.

Отже, можемо на основі дослідження зазначити, що в перспективному розвитку світової економіки пандемія в першу чергу вплине на подальший розвиток цифровізації економіки, буде зростати кількість проривів в науці в сфері робототехніки, охорони здоров'я, нанотехнологій та біоінженерії. Також можливі зміни в загальній структурі попиту та передових технологій виробництва внаслідок зміни досвіду та цінностей, які отримані під час пандемії. Набувають популярності поширення консервативних поглядів в політиці та фінансах, що спрямовані на скорочення ризиків від можливих криз в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Долбнєва Д. В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. Проблеми економіки. 2020. Вип. 1 (43). С. 20-26. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-ofeconomy-2020-1_0_pages20_26.pdf.
2. Майстро Р. Г., Назаренко Д. С. Антикризова стратегія України подолання негативних економічних наслідків запровадження карантину. Вісник національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Серія «Економічні науки». 2020. № 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: 10.20998/2519-4461.2020.2.115.
3. Мармуль Л. О., Леваєва Л. Ю. Методологічні засади структурної модернізації регіональної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17-18. С. 5-9.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційні дані Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/fuel/2022-01>.
6. Пандемія COVID-19 в ЄС (аналітична записка). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/05/COVID19EU.pdf>.
7. Про Стратегію воєнної безпеки України : рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 25.03.2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0022525-21#Text>.
8. Радіонов Ю. Д. Виконання Державного бюджету в умовах пандемії COVID-19. Журнал «Фінанси України». 2021. №9. С.52–69.
9. Романенко В. А., Лебедева Л. В. Концентрація (централізація) і деконцентрація (децентралізація) в промисловості: історія, сучасність, наслідки. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7892>
10. Територіальний розвиток і регіональна політика: Регіональні економічні тренди та детермінанти регіональної політики. Наук. доп. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів, 2019. 92 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурса: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190033.pdf>.

Адрес електронної пошти автора: denisvdov16@gmail.com

ГНАСЬКО Олена

студентка *Державного*
торговельно-економічного
університету 1-го курсу ю
ОС «Магістр» факультету
фінансів та обліку

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТУ CRS В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день більшість розвинених країн поступово переходять на міжнародні стандарти фінансової звітності, впроваджуючи їх у практику національних підприємств задля формування сприятливих умов для виходу на міжнародні ринки та співпраці з іноземними інвесторами. Проте глобалізація, прискорення мобільності капіталу та вплив цифрових технологій на економічні процеси змінили податкове середовище. Нині існують прогалини у міжнародних законах у сфері оподаткування, внаслідок чого недобросовісні платники податків використовують різні схеми розмивання бази оподаткування та переміщення доходів, таким чином знижуючи свої податкові відрахування і позбавляючи уряди країн суттєвих податкових надходжень.

Проблемам та особливостям податкового обліку у вітчизняній науковій літературі значну увагу приділили: Касперович Ю.В. - необхідність стратегування розвитку податкової системи України [1], Бахмач А.О. - аспекти участі України в системі автоматичного обліку податковою інформацією та кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків в Україні [2], Олейнікова Л.Г. і Долженко І.І. - зміни податкового контролю в Україні на основі реалізації інструментів плану BEPS та автоматичного обміну інформацією [3], Коссе Д.Д. - правове забезпечення отримання та обміну податковою інформацією [4] та інші. У зарубіжній літературі західні науковці та практики Манійка Дж., Чуй М., Біссон Б. [5] та Ромер Дж.Е. [6] розкрили тенденції обміну інформацією для запобігання агресивному податковому плануванню, а також природу асиметрії податкової інформації та її вплив на економічні процеси.

Щоби протидіяти ухиленню від сплати податків, відмиванню грошей та корупції, міжнародна економічна організація розвинених країн – Організація економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)) – у співпраці з країнами «великої двадцятки» у вересні 2013 р. затвердила план дій боротьби з наслідками застосування компаніями схем розмивання бази оподаткування та переміщення

прибутків – BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) [7, 8]. На меті плану стоїть боротьба з агресивним податковим плануванням транснаціональних корпорацій, прозорість оподаткування і ведення бізнесу. Крім того, члени OECD і G-20 розробили Програму розширеного співробітництва для встановлення уніфікованих правил, за якими країни мають формувати стратегії податкового планування.

Указом Президента України від 28.04.2016 р. №180/2016 Україна висловила політичну волю щодо приєднання до ініціативи OECD, а вже 1 січня 2017 року приєдналася до Плану BEPS [9, 10]. Приєднавшись до BEPS Асоціації, Україна взяла зобов'язання імплементувати мінімальний стандарт Плану, чотири обов'язкові кроки якого вказані на рис. 1.

Рисунок 1. Мінімальний стандарт Плану BEPS

Джерело: побудовано автором на основі даних [11]

Важливим інструментом боротьби OECD з ухиленням від сплати податків став автоматичний обмін податковою інформацією між країнами, відомий як CRS -Common Reporting Standard (Загальний стандарт звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки), який фактично є механізмом контролю за рухом грошових потоків в розрізі їх реальних власників [12]. На даний момент у світі існує більше 1800 двосторонніх відносин, більшість з яких засновані на Багатосторонній угоді компетентних органів про автоматичний обмін податковою інформацією про фінансові рахунки (CRS MCAA) [13].

OECD зазначає, що податкові зловживання із використанням підконтрольних структур у низькоподаткових юрисдикціях є глобальною проблемою, тому запобігання ним є актуальним питанням.

На сьогодні багато країн приймають участь в автоматичному обміні податковою інформацією, систематизація окремих за роками першого обміну відображена в таблиці 1.

Таблиця 1.

Країни та рік, з якого вони приймають участь в автоматичному обміні податковою інформацією (CRS)

№ з/п	Назва країни	Рік першого обміну інформацією
1.	Аргентина	2017
2.	Колумбія	2017
3.	Мексика	2017
4.	Південно-Африканська Республіка	2017
5.	Норвегія	2017
6.	Швеція	2017
7.	Фінляндія	2017
8.	Швейцарія	2017
9.	Італія	2017
10.	Франція	2017
11.	Німеччина	2017
12.	Нідерланди	2017
13.	Сполучене Королівство Великої Британії	2017
14.	Чехія	2017
15.	Румунія	2017
16.	Молдова	2017
17.	Болгарія	2017
18.	Сербія	2017
19.	Греція	2017
20.	Республіка Корея	2017
21.	Індія	2017
22.	Сполучені Штати Америки	2018
23.	Австралія	2018
24.	Бразилія	2018
25.	Канада	2018

26.	Індонезія	2018
27.	Чилі	2018
28.	Японія	2018
29.	Австрія	2018
30.	Словенія	2018
31.	Гана	2018

Джерело: побудовано автором на основі даних [14]

ОЕСД налічує 161 країну-учасницю, і станом на 2019 рік, близько 100 з них здійснили обмін податковою інформацією, завдяки чому податкові органи цих держав мали змогу отримати відомості про 84 млн фінансових рахунків, відкритих резидентами офшорних країн, на загальну суму 10 трлн євро; такий об'єм отриманих даних є практично вдвоє більшим, у порівнянні із 2018 роком - 47 млн фінансових рахунків на суму 5 трлн євро [15]. Можемо переконатись у тому, що більшість розвинених країн приймають участь у процесі автоматичного обміну податковою інформацією і результат цього обміну є позитивним, тому включення України до процесу автоматичного обміну інформацією є для неї ефективним кроком до забезпечення прозорості податкової системи і приєднання нашої держави до Європейського співтовариства.

Оскільки в рамках Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін податковою інформацією про фінансові рахунки Україна зобов'язана впровадити в національне законодавство вимоги Загального стандарту звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки, Кабінет Міністрів України погодив проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки» [16]. Здійснення першого обміну інформацією планується у вересні 2023 року за звітний 2022 рік відповідно [16]. Обмін інформацією буде проводитись щороку автоматично за принципом податкового резидентства, оскільки місце отримання прибутку не завжди може збігатись із місцем сплати податків.

Варто зазначити, що стандарт не носить імперативного характеру, тобто цей документ лише надає рекомендації щодо автоматичного обміну податковою інформацією, щоби цей процес був узгоджений. Розглянемо, щодо яких установ буде здійснений процес обміну податковою інформацією в рамках стандарту CRS. Згідно із положеннями стандарту, підзвітними особами є:

- фінансові організації;
- страхові компанії;
- банки;
- інвестиційні компанії та інвестиційні трасти;
- інвестиційні радники та менеджери;
- пенсійні фонди;

- компанії, основна діяльність яких пов'язана із наданням послуг номінального утримання фінансових активів [12].

Під вимоги про автоматичний обмін податковою інформацією підпадає інформація про частину рахунків фізичних осіб, а також юридичних осіб (згідно із положеннями CRS, фінансові інститути не зобов'язані, а лише мають право надавати інформацію про рахунки юридичних осіб із низьким значенням вартості) [12]. Крім того, в рамках стандарту розкриватиметься також інформація про нові рахунки і рахунки, що були відкриті на дату початку роботи CRS. Вищезгадані установи будуть зобов'язані розкривати інформацію про доходи, в тому числі і пасивні, нараховані на ці рахунки, баланси та валюту рахунків. Як тільки автоматичний обмін податковою інформацією прийде в дію, податкові органи отримають доступ до інформації, яка раніше була банківською таємницею.

Ми розділяємо думку Олейнікової Л.Г. та Долженко І.І., що задля належного рівня управління інформаційною безпекою та ефективного використання отриманої податкової та фінансової інформації, а також забезпечення дотримання вимог конфіденційності й захисту персональних даних, Україна (Державна податкова служба України) повинна пройти необхідні перевірки Глобального форуму ОЕСД і впровадити програмне забезпечення та адміністративні системи, необхідні для збору та обміну даних [3].

Варто зазначити, що у разі виявлення факту незаконного використання валютних цінностей, перекручування, приховування чи несвоєчасного подання звітності за валютними операціями, здійснення неліцензійних операцій з валютними цінностями, які передбачають того, передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафів, у розмірах, встановленими НБУ, відповідно до Закону «Про валюту та валютні операції» [17]. А у випадках виявлення злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом або фактів ухилення від сплати податків, Кримінальним кодексом України передбачена кримінальна відповідальність у вигляді накладання штрафів, позбавлення права займатись певною діяльністю або обіймати певну посаду на термін до трьох років, конфіскації майна та навіть позбавлення волі [18].

Отже, Україна здійснює активні кроки до впровадження автоматичного обміну податковою інформацією за стандартом CRS, і, за здійснення належного контролю податковими органами за виконанням умов обміну інформацією, уряд нашої країни отримуватиме більше податкових надходжень, а рівень довіри міжнародних інвесторів та контрагентів зростатиме.

Список використаних джерел:

1. Касперович Ю.В. Функціональна спроможність податкової системи України. Економіка України. Фінанси. Податки. Кредит. №12. 2020. С. 36 – 55. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=434.

2. Бахмач А.О. Участь України в міжнародній системі автоматичного обміну податковою та фінансовою інформацією (за стандартом CRS) в контексті кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків в Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Том 2, № 55. 2020. С. 177–183. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/47126>.
3. Олейнікова Л.Г., Долженко І.І. Удосконалення податкового контролю в Україні на основі реалізації інструментів плану BEPS та автоматичного обміну інформацією. *Наукові праці НДФІ. Облік і оподаткування*. №3 (92). 2020. С.79-94. URL: https://web.archive.org/web/20210428093544id_/http://npndfi.org.ua/docs/NP_20_03_079_uk.pdf.
4. Коссе Д. Д. Правове забезпечення автоматичного обміну податковою інформацією за стандартом CRS щодо податкових резидентів України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*. №54. 2020. С. 101-118. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/11114>.
5. Manyika J., Chui V., Bisson B. et al. Big data: The next frontier for innovation, competition, and productivity. *McKinsey Global Institute*. 2011. URL: https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/McKinsey%20Digital/Our%20Insights/Big%20data%20The%20next%20frontier%20for%20innovation/MGI_big_data_exec_summary.ashx.
6. Roemer J. E. The political economy of income taxation under asymmetric information: the two-type case. *SERIEs – Journal of the Spanish Economic Association*. 2012. Vol. 3, Iss. 1-2. P 181–199. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13209-011-0047-6>.
7. Настанови Організації економічного співробітництва та розвитку з трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб. Звіт країн великої двадцятки (G20) та членів ОЕСР від 05.10.2015 р. за Планом протидії розмиванню (ерозії) оподаткованої бази і виведення прибутків (Base Erosion and Profit Shifting). URL: http://www.afo.com.ua/doc/Nastanovy_OESR.pdf.
8. Рекомендації з реалізації Плану дій з BEPS (мінімальні стандарти). Міністерство фінансів України URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2017_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2017_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua(1).pdf).
9. Указ Президента України №180/2016 «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1802016-19966>.
10. Автоматичний обмін податковою інформацією та прозорість бізнесу CRS. Юридична компанія Finance Business Service. URL: <https://fbs-tax.com/uk/legal-practice/automatic-exchange-of-tax-information/>.

11. 1 січня Україна приєднається до Плану BEPS по боротьбі з ухилянням від оподаткування. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249514846>.
12. Загальний стандарт звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки. Державна податкова служба України. URL: https://tax.gov.ua/data/material/000/496/606248/SRS_pereklad_ukra_nskoyu.pdf.
13. OECD launches facility to disclose CRS avoidance schemes; over 1800 relationships now in place to automatically exchange CRS information between tax authorities. URL: <https://www.oecd.org/ctp/crs-avoidance-schemes-disclosure-facility-over-1800-exchange-relationships.htm>.
14. Signatories of the multilateral competent authority agreement on automatic exchange of financial account information and intended first information exchange date. Status as of 28 July 2022. OECD. URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/international-framework-for-the-crs/crs-mcaa-signatories.pdf>.
15. International community continues making progress against offshore tax evasion. OECD. URL: <https://www.oecd.org/tax/international-community-continues-making-progress-against-offshore-tax-evasion.htm>.
16. Уряд схвалив законопроект щодо імплементації в Україні Загального стандарту звітності CRS. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zakonoproiekt_shchodo_implementatsii_v_ukraini_zagalnogo_standartu_zvitnosti_crs-3663.
17. Закон України «Про валюту та валютні операції» від 21.06.2018 р. №2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.
18. Кримінальний Кодекс України – ст. 209, 212 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування Ромашко О.М.

Адрес електронної пошти автора: o.hnasko_ffo_2m_22_m_d@knu.edu.ua

ЄРЕМЕЄВ Микита

Студент Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ

В статті визначені основні теоретичні та методичні аспекти з проблематики стратегічного партнерства. Проаналізовано динаміку та структуру міжнародних економічних зв'язків між Україною та ЄС в енергетичній сфері. Обґрунтовано напрями щодо удосконалення стратегічного партнерства між Україною та ЄС в енергетичній сфері.

The article defines the main theoretical aspects of strategic partnership issues. The dynamics and structure of international economic relations between Ukraine and the EU in the energy sphere are analyzed. The directions for improving the strategic partnership between Ukraine and the EU in the energy sector are substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що енергетичний вимір Східного партнерства є одним із чотирьох пріоритетних напрямків у взаємовідносинах між Україною та ЄС, спрямований на вдосконалення функціонування енергетичного сектору відповідно до європейських стандартів та норм, а також сприяння низько вуглецевому економічному розвитку. Його основними складовими є інтеграція енергетичної інфраструктури і ринків, покращення ефективності використання енергетичних ресурсів, захист довкілля і об'єднання зусиль щодо протидії змінам клімату.

Метою даної статті є обґрунтування основних теоретичних та методичних засад стратегічного партнерства між Україною та ЄС в енергетичній сфері.

Об'єктом дослідження виступає енергетичне партнерство між Україною та ЄС.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні проблеми стратегічного партнерства між Україною та ЄС в енергетичній сфері і тенденцій його розвитку.

Питання стратегічного партнерства у енергетичній сфері широко висвітлені, насамперед, у зарубіжній науковій літературі. В Україні зазначеними проблемами займаються такі фахівці, як Білий В., Губенко В., Завьялов П., Кредисов А., Лозенко А., Павленко Ф., Щербак В., Яковлев А., Якубовський М. та ін. В економічній літературі існують і різні підходи до дослідження організаційно-економічних інструментів розширення та удосконалення енергетичного партнерства на рівні підприємств. Дані розробки представлені в працях таких дослідників, як Юхименко П.І., Передрій О.С., Рокоча В.В., Козик В.В., Панкова Л.А., Карп'як Я.С., Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, В.В. Ковалевський та інші.

Кожна з 250 країн світу в процесі становлення як суб'єкта міжнародних відносин намагається налагодити та розвивати співпрацю з іншими державами, різними регіональними та міжнародними організаціями на взаємовигідних умовах. У розмаїтті міжнародних відносин виділяють групу держав, яким надається певний пріоритет. Для характеристики розвитку таких відносин та з метою відокремлення їх від відносин з іншими суб'єктами міжнародного життя почали використовувати визначення «стратегічне партнерство».

Проблеми високого споживання, монополії великих постачальників енергоресурсів стали очевидними в ЄС ще на початку 90-років минулого століття, і вже з 1996 року європейські інституції запропонували план поступової демонополізації енергосектору та впровадження масштабних програм енергозбереження в ЄС. Після 20 років розробки та впровадження у ЄС трьох хвиль енергетичного законодавства накопичено чималий практичний досвід реалізації програм, які Україна мусить впровадити в значно коротший час, але за наявності незрівнянно менших ресурсів – як фінансових, так і людських. Україна, маючи колосальний потенціал відновлюваних джерел енергії, мусить розвивати ці джерела як мінімум паралельно з програмами енергоефективності в кінцевих споживачів, оскільки за сьогоdnішнього надвисокого рівня енерговитрат проста заміна джерел не скоротить відчутно витрат на їх закупівлю. Використання місцевих енергоресурсів, крім підвищення безпеки, створює нові робочі місця, залишає фінанси в місцевій громаді та підвищує її добробут.

Виконання всіх положень Енергетичного Співтовариства, директив та регламентів ЄС з енергоефективності надасть Україні можливість скористатися напрацьованим досвідом, скоротити час на розроблення національного законодавства та отримати дієву технічну та фінансову підтримку з боку Європейського Союзу та країн-членів, відкриє нові сектори економіки та створить сотні тисяч нових робочих місць, забезпечивши споживачів якіснішими послугами за нижчу ціну.

На міждержавному рівні, за даними І.І. Жовкви, стратегічне партнерство виступає як особливий інструмент зовнішньої політики держави, за допомогою

якого вона координує свої дії на міжнародній арені з іншими державами; взаємодія у використанні цього інструменту та збіг стратегічних національних інтересів двох і більше держав у кількох сферах призводять до виникнення між ними особливого типу міждержавного співробітництва. У постбіполярній системі міжнародних відносин (США – СРСР) стратегічне партнерство набуває все більшого значення порівняно з іншими видами співробітництва, які базуються на об'єднанні проти спільної загрози або ґрунтуються на одній із сфер співпраці [3, с.32-38].

Стратегічне партнерство Б. Парахонський та Г. Яворська розглядають як вид міждержавних відносин, побудованих через послідовну систему взаємодії держав у напрямку реалізації спільних стратегічних завдань, інтересів та цілей. На відміну від союзницьких відносин, стратегічне партнерство не передбачає жорсткої системи зобов'язань політичного, економічного, гуманітарного чи безпекового характеру.

У широкому сенсі стратегічне партнерство - це система взаємодії двох або більше держав, заснована на визнанні спільних цінностей та/або їх бачення, високому рівні співпраці в певних сферах, взаємній зовнішньополітичній підтримці, зокрема, у рамках міжнародних організацій, узгодження позицій у кризових ситуаціях та у вирішенні міжнародних конфліктів [2, с.192].

У вузькому сенсі стратегічне партнерство можна будувати на більш прагматичній основі, навколо реалізації масштабних міждержавних проєктів, зокрема, у торговельно-економічній, транспортно-інфраструктурній, політичній, безпековій та інших сферах.

Наповнення стратегічного партнерства конкретним змістом відбувається залежно від специфіки вирішуваних з його допомогою цілей і завдань. Для відносин стратегічного партнерства необхідно визначити основні напрями та цілі взаємодії, засоби їх досягнення, етапи реалізації, попередження факторів, які можуть стати перешкодою для досягнення запланованого.

При обговоренні напрямів співпраці держав, які заявили про своє стратегічне партнерство, зазвичай оголошуються основні принципи такого співробітництва, а саме: спільна зацікавленість партнерів у плідній співпраці, взаємне визнання стратегічного характеру відносин; готовність враховувати інтереси іншої сторони; йти на компроміси для досягнення стратегічних цілей; взаємна відмова від дискримінаційних або ультимативних дій; довгостроковий характер партнерських відносин; наявність дієвих механізмів реалізації стратегічного формату відносин; правове закріплення змісту та механізмів стратегічного партнерства у двосторонніх документах; дисциплінованість, послідовність і передбачуваність відносин, неухильне виконання взятих на себе зобов'язань; висока ефективність стратегічного партнерства на рівні держави, регіонів, бізнесу, пересічних громадян обох країн [4;8].

Так, до конкретних принципів, на яких будується стратегічне партнерство між Україною та Китаєм, лідери двох держав проголосили: взаємна підтримка державного суверенітету та територіальної цілісності; повага до обраного

кожною країною шляху розвитку; взаємне незастосування сили чи погрози силою, економічного чи іншого тиску; активізація політичного діалогу на вищому, високому та інших рівнях; взаємодія в рамках ООН; спільні зусилля для забезпечення миру, стабільності та безпеки у світі та окремих регіонах; зобов'язання не застосовувати або не погрожувати застосуванням ядерної зброї проти партнера як держави, яка не має такої зброї [7].

Узагальнення емпіричного досвіду міждержавних стосунків дає змогу виділити наступні моделі відносин стратегічного партнерства:

- «представницьке стратегічне партнерство», коли держава, яка є центром сили, встановлює відносини партнерства у тому чи іншому регіоні з державою чи державами, які належним чином зможуть представляти та забезпечувати інтереси даного центру сили;

- «стратегічне партнерство проти спільної загрози», коли дві чи більше держави об'єднуються для запобігання проявів спільної загрози;

- «тактичне партнерство заради стратегічних результатів», коли партнерство держав, які намагаються приховати свої основні стратегічні інтереси шляхом акцентування уваги на другорядних тактичних інтересах як основі для партнерства;

- «асиметричне стратегічне партнерство», коли партнерство держав, які мають великий історичний досвід взаємовідносин та знаходяться в одному геополітичному регіоні, причому, та зі сторін, яка в результаті історичного розвитку відносин досягла більше переваг, виступає домінуючою у відносинах партнерства [3, с.35].

Кожна з наведених вище моделей стратегічного партнерства має ряд актуальних особливостей. Виділення таких ознак дозволяє встановити відповідну типологію відносин стратегічного партнерства. Частково їх різновиди існують не як складові політичного процесу, а як окремі частини відсутньої системи. Існують меморандуми, декларації та статuti за формою – загальні документи, які не визначають конкретних напрямів співпраці та не містять детальних планів їх реалізації.

ЄС можна взяти як приклад для наслідування у використанні інструменту партнерства. Відносини в рамках «стратегічного партнерства» розглядаються європейськими політиками як не що інше, як «клуб для обраних». Вони побудовані на основі детальних технічних двосторонніх документів. До цього клубу входять дев'ять країн. Кожна з цих країн є сильним світовим або регіональним лідером: Бразилія, Китай, Індія, Японія, Мексика, Південна Африка, США та Канада (раніше Росія). Для інших важливих партнерів, зокрема сусідів, існують інші визначення: асоційоване партнерство, партнерство та співробітництво, східне партнерство тощо.

Стратегічне партнерство в Україні пройшло чотири етапи становлення:

- на першому етапі (1991-1994 рр.) були закладені основи використання цього інструменту в дипломатичній практиці України;

- на другому етапі (1994-2005 рр.) відбулося масштабне оголошення стратегічних партнерів, кількість яких досягла двох десятків країн;

- на третьому етапі (2005-2010 рр.) відбулася непряма верифікація відносин стратегічного партнерства, коли результати дипломатичної діяльності свідчили про належність держави до категорії стратегічних партнерів України (США, Польща, Литва, Грузія, ЄС, НАТО);

- на четвертому етапі (2010-2014) відносини стратегічного партнерства на передньому плані продовжували «роздвоєння» між ЄС і Росією з урахуванням США, на задньому плані – продовження співпраці з офіційно визнаними стратегічними партнерами (Німеччина, Польща, Канада, Азербайджан), у третій площині - оголошення прискореними темпами активізації відносин з представниками групи країн, що розвиваються (Бразилія, Індія, Китай, Туреччина), у четвертій площині – інші країни.

Формально-правовий аналіз свідчить про наявність восьми номінальних стратегічних партнерів України, проголошених на першому етапі незалежності держави. Досліджуючи результати перевірки цих відносин, експерти встановили, що з восьми номінальних стратегічних партнерів України на початку ХХІ століття залишилися лише дві держави – США та Польща, а також дві міжнародні організації – ЄС та НАТО.

В умовах глобалізації світовий ринок енергетики перетворився в каталізатор економічних, політичних, демографічних та інших змін у світі. Конфлікт на Близькому Сході, у регіоні, який залишається єдиним великим постачальником недорогої нафти, нагадує найбільш напружені часи для глобальної енергетики, що виникли після нафтових шоків 70-х років. Війна між РФ та Україною повернула на порядок денний питання про безперервність газопостачання. Деякі країни все ще відводять стратегічну роль атомній енергетиці в забезпеченні енергетичної безпеки країни, але майбутнє цієї галузі досі невизначене.

Головними документами, на яких базуються інтеграційні процеси між ЄС та Україною у сфері енергетики, є Договір про заснування Енергетичного співтовариства[1] та Угода про асоціацію Україна-ЄС [6]. Також відіграє певну роль “Східне партнерство” [5] – зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу, яка охоплює ЄС та його східноєвропейських сусідів – Україну, Молдову, Білорусь та Грузію, а також Вірменію та Азербайджан.

Секторальна інтеграція України до ЄС у сфері енергетики означає постачання енергетичних товарів за допомогою стаціонарної інфраструктури для транспортування і дистрибуції. Угода про асоціацію Україна-ЄС (Глава 11 “Питання, пов’язані з торгівлею енергоносіями”) чітко відносить до енергетичних товарів: природний газ, електроенергію, сирову нафту. Відповідно до цього, магістральними напрямками є співпраця по мережевих секторах енергетики – газ та електроенергія, дистрибуція яких споживачам неможлива без відповідних мереж трубопроводів та ліній електропередачі. Співпраця у нафтовому секторі зосереджена на створенні мінімальних запасів сирої нафти та нафтопродуктів на випадок надзвичайних ситуацій.

В Україні енергетичне законодавство Європейського Союзу впроваджується не синхронно, а постфактум. Україна, ще до підписання Угоди про асоціацію, у 2011 р. приєдналася до Договору про заснування Енергетичного співтовариства (ДЕС), у рамках якого також імплементується європейське енергетичне законодавство, але там діють інші, ніж в ЄС, механізми. Наприклад, наразі в ДЕС імплементуються директиви і регламенти щодо газу та електроенергії, які відрізняються від тих, що впроваджуються у країнах-членах ЄС.

Інтеграція ОЕС України до загальноєвропейської енергосистеми ENTSO-E – одна з ключових стратегічних цілей Укренерго, важлива складова енергетичної безпеки України. Синхронна робота енергосистеми України з ENTSO-E підвищить надійність та стійкість роботи ОЕС України, розширить можливості обміну електроенергією між суміжними країнами, посилить конкуренцію на внутрішньому ринку та створить можливості для роботи на енергетичному ринку Європи.

Інтеграція ОЕС України до ENTSO-E передбачена Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС.

З 1 липня 2003 р. синхронно з мережею континентальної Європи працює частина енергосистеми України — «острів Бурштинської ТЕС» (Бурштинська ТЕС, Калуська ТЕЦ та Терембле-Ріцька ГЕС, а також магістральні, міждержавні та розподільчі мережі, загалом 4% від загального виробництва та споживання в Україні). Водночас, «острів» фізично від'єднаний від основної частини енергосистеми України. З «острова» здійснюється експорт електроенергії до Угорщини, Словаччини, Румунії. З впровадженням в Україні з 1 липня 2019 р. нової моделі ринку електроенергії став можливий імпорт електроенергії у торгову зону «острова», а також в основну частину ОЕС України (з Білорусі, Росії та Молдови).

Для синхронізації роботи «острова» з європейською енергосистемою у 2000-2002 рр. проведено модернізацію систем управління та регулювання потужності «острова» відповідно до вимог UCTE (зараз – ENTSO-E), а також однорічне тестування в режимі «паралельної експлуатації».

Питання розширення синхронної зони ENTSO-E за рахунок приєднання ОЕС України було піднято у 2005 р.

Загальні обсяги експорту та імпорту електроенергії в Україну та їх структура зображені у табл.1.1.

Таблиця 1.1

Експорт та імпорт електроенергії в Україні у 2014-2022 рр.

Експорт, млн кВт- год	Країна	Рік	Країна	Імпорт, млн кВт- год
8 052,8	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2014	рф	178
3 640,1	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія, рф	2015	рф, білорусь	2 295,9
4 016,9	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2016	рф, білорусь	76,9
5 166,3	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2017	рф, білорусь	48
6 165,7	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2018	рф, білорусь	30,7
6 469,3	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2019	Румунія, Словенія, Угорщина, рф, білорусь	2 698,6
4 754,1	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2020	Румунія, Словенія, Угорщина, рф, білорусь	2 284,9
3 495,4	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2021	Румунія, Словенія, Угорщина, рф, білорусь	1 693,6
316,4	Угорщина, Словенія, Польща, Румунія	2022 (січень)	рф, білорусь	511,6

Джерело: створено за даними НЕК «Укренерго» станом на 23.02.2022

За січень 2022 року Україна імпортувала 511,6 млн. кВт·г електроенергії, практично весь обсяг – з Білорусі. Ще 0,1 млн. кВт·г поставила Словаччина. На експорт пішло менше електроенергії – 316,4 млн. кВт·год. Майже однаковий обсяг розділили між Угорщиною, Словаччиною та Польщею (92,1-99,5 млн кВт·год). Ще 31,8 млн кВт·год направили до Румунії.

В останні роки Україна продемонструвала прагнення до реформування енергетичного сектору, яке дозволить їй стати на шлях до стійкого зростання. Окупація Кримського півострову росією у 2014 році та початок збройної агресії на Донбасі розірвали ланцюг постачання енергії в Україні, оскільки істотна частка вугледобувних шахт знаходиться у Донецьку та Луганську [4]. Однак після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) у 2014 році та взяття на себе міжнародних зобов'язань (у тому числі перед МВФ) Україна почала роботу над реформами для стимулювання енергоефективності. У 2015 році влада провела часткову дерегуляцію ціноутворення на оптовому та роздрібному ринках природного газу та підняла тарифи для споживачів, постачання яким здійснюється за регульованими цінами (побутовим споживачам та релігійним організаціям).

Були також вжиті заходи для обмеження перехресного субсидіювання в електроенергетичному секторі та розпочата робота в напрямку лібералізації ринку. Крім цього, держава запустила процеси припинення субсидіювання підприємств вугледобувної галузі та ліквідації збиткових державних шахт і розпочала заходи зі стимулювання енергоефективності. У 2017 році була затверджена Енергетична стратегія України до 2035 року, яка передбачає заходи для зменшення енергомісткості ВВП, підвищення рівнів енергетичної безпеки та стійкості, а також інтеграції мереж у ЄС.

Головна трагедія збройної агресії рф до України полягає у наслідках. Сьогодні ми вже спостерігаємо значні втрати серед людей, інфраструктури та економіки. Набагато менше уваги зазвичай приділяють екологічним, соціальним та продовольчим наслідкам війни. Однак ці та інші втрати у довгостроковій перспективі можуть призвести до більшої кількості смертей — як в Україні, так і в інших країнах. Крім того, війна вплинула і на світову торгівлю енергоресурсами, зокрема через відмову деяких європейських країн від ресурсів рф.

Нині в Україні ситуація з енергоресурсами складна. Росіяни захопили ЗАЕС, а це 40% загальної атомної потужності України, тому існує ризик, що постачання електроенергії звідти припиниться взагалі. Вже зараз рф вимагає оплати України за користування ресурсами Запорізької атомної електростанції. Крім того, залишається і ризик пошкодження інших АЕС у країні.

При цьому, Україна планує перевести всі атомні електростанції з російського палива на американське та повністю відмовитися від будь-яких російських ресурсів.

В Україні за понад 100 днів війни було зруйновано Кременчуцьку, Охтирську та Луганську ТЕЦ. Запорізька та Слов'янська теплоелектроцентралі призупинили свою роботу. Експерт зазначає, зараз в Україні знизився попит на електроенергію через війну та відсутність опалення, тому всередині країни її залишається більше, ніж потрібно. І хоча видобуток вугілля, яке ТЕЦ використовує як паливо, триває, в «Екодії» та інших громадських організаціях уже певний час розглядають можливість виведення з експлуатації частини шахт.

Україна безумовно має залишатися важливим партнером у забезпеченні енергетичної безпеки ЄС. Успішна співпраця з Україною не тільки суттєво підвищить рівень енергетичної безпеки ЄС за рахунок підвищення ступеня передбачуваності та прозорості транзиту газу, але й сприятиме подальшому зменшенню впливу росії на Центральну та Східну Європу, включаючи Україну. Рекомендації для ЄС:

- забезпечити достатнє фінансування та своєчасну реалізацію проектів, що становлять спільний інтерес, для подальшого розширення транскордонних взаємопов'язаних енергетичних систем та підвищення їх потужностей до достатнього рівня для повноцінного функціонування внутрішнього енергетичного ринку;

- ефективно використовувати механізми проектів, що представляють інтерес для Енергетичного Співтовариства, та підтримувати проекти, пов'язані з енергетичною інфраструктурою в рамках Європейської політики сусідства як доповнення до розвитку інфраструктури для проектів, що становлять спільний інтерес;

- забезпечити повну відповідність законодавству на рівні ЄС, зокрема, положенням Третього енергетичного пакету, усуваючи при цьому будь-які невідповідності на національному рівні;

- сформувати групи із закупівлі газу на регіональному рівні або рівні ЄС з метою посилення переговорної спроможності покупців та підвищення прозорості торгівлі газом, забезпечуючи тим самим більшу солідарність ЄС з третіми сторонами;

- критично оцінювати проект «Північний потік-2» на відповідність законодавству ЄС і не підтримувати проект, оскільки він суперечить цілям Енергетичного союзу, але надавати пріоритет співпраці з Україною та реалізації проекту «Південний газовий коридор»;

- продовжувати активну взаємодію з Україною в рамках Енергетичного Співтовариства, використовуючи фінансові стимули, що використовуються в основному для модернізації енергетичного сектору країни, з особливим акцентом на забезпеченні безпеки постачання та реагування на надзвичайні ситуації на регіональному рівні;

- зміцнити існуючий потенціал Секретаріату Енергетичного Співтовариства з метою надання необхідної експертизи та досвіду української влади в технічній, правовій та інших сферах у повному виконанні норм ЄС;

- продовжувати збільшувати зворотні потоки газу в Україну, запускаючи додаткові потоки з Румунії, щоб допомогти Україні максимально диверсифікувати свої маршрути постачання та забезпечити достатні газові потоки в надзвичайних ситуаціях.

Рекомендації для України:

- брати активну участь у системі Енергетичного Співтовариства, водночас деолігархізуючи та демонополізувати енергетичний сектор та забезпечуючи

повне застосування правил прозорості та належного управління (стандарти ОЕСР) компаніями, що працюють у цьому секторі;

- впроваджувати заходи з енергоефективності, наслідуючи успішний досвід інших країн Центральної та Східної Європи, та залучати громадянське суспільство країни до участі в цій роботі, наприклад, у реалізації програм модернізації житла;

- підвищення ефективності та рівня вітчизняного видобутку газу, належне використання величезного потенціалу біопалива та забезпечення прозорості прогресу у розширенні виробництва відновлюваної енергії;

- терміново досягти імплементації необхідного законодавства для забезпечення адекватного рівня автономії регуляторів в енергетичному секторі для виконання вимог одного з найважливіших елементів встановленої енергетичної нормативної бази ЄС;

- підвищити конкурентоспроможність на ринку та забезпечити дотримання правил, що регулюють монополію, розширення прав споживачів та захист їхніх прав як учасників ринку;

- розробити довгострокову стратегію та нову бізнес-модель (наприклад, регіональний газорозподільний центр у Західній Україні) для національного газопостачання, розглядаючи його як невід'ємну частину Енергетичного союзу.

Залучення України до Європейського енергетичного співтовариства, посилення співпраці з Європейською комісією відповідно до зобов'язань за договором Енергетичного співтовариства значно розширює формат стратегічного співробітництва в енергетичній галузі, сприяє надійності виконання Україною ролі транзитера газу до Європи.

Двосторонній формат стратегічного співробітництва з ЄС доповнюється багатостороннім форматом ініціативи «Східне партнерство», до якої, крім України, залучена низка східноєвропейських країн (Білорусь, Молдова, Грузія, Вірменія, Азербайджан), що сприяє формуванню системи регіонального партнерства під егідою ЄС.

Висновки. Концептуальні підходи до розуміння поняття «стратегічне партнерство» поєднують теоретичне визначення, критерії та характеристики стратегічного партнерства, основні принципи його використання. На основі аналізу емпіричного досвіду існуючих відносин між державами визначено основні моделі стратегічного партнерства. Окреслено етапи становлення інституту стратегічного партнерства в Україні.

Україна, яка поки що не є членом ЄС, організовує енергетичні ринки так, як вимагає європейське законодавство, і її компанії (зокрема НЕК «Укренерго») можуть бути повноправними учасниками ринків газу та електроенергії ЄС ще до набуття членства в ЄС. Це і є мета секторальної інтеграції в галузі енергетики – повноправна участь у ринках.

Енергетичний вимір Східного партнерства є одним із чотирьох пріоритетних напрямків у взаємовідносинах між Україною та ЄС, спрямований на вдосконалення функціонування енергетичного сектору відповідно до європейських стандартів та норм, а також сприяння низьковуглецевому

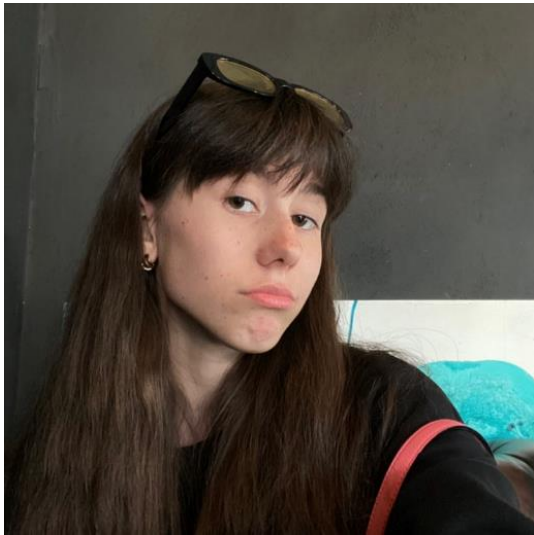
економічному розвитку. Його основними складовими є інтеграція енергетичної інфраструктури і ринків, покращення ефективності використання енергетичних ресурсів, захист довкілля і об'єднання зусиль щодо протидії змінам клімату.

Список використаних джерел:

1. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25 жовтня 2005р. – Верховна Рада України, [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text
2. Європейський проект та Україна: монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К. :НІСД, 2012.–192 с.
3. Побоченко Л.М. Дослідження інноваційної активності України в порівнянні з країнами ЄС / Perspectives of world science and education /: IV International scientific and practical conference, Desember 25-27, 2019 Economic science: Osaka, Japan, 2019. – С. 705-714
4. Пашков М. Реалії та перспективи стратегічного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=104
5. Східне партнерство. – Урядовий портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>
6. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, Розділ IV. – Євроінтеграційний портал, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu-ua.org/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/rozdil-iv-torhivliapytannia-poviazani-z-torhivleiu>
7. Янукович і Ху Цзінътао задекларували принципи стратегічного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.comments.ua/politics/153570-yanukovich-i-hu-tszintao.html>
8. Svitlana V. Andros. Impact assessment tools of monetary policy national banks on the parameters of the investment activity of the banking sector. EMIT: Economics Management Information Technology / Editor in Chief Radmilo Nikolić. – Vol.2/No.3/2013. – Bor, Serbia (Kralja Petra Prvog 23) : Građanska čitaonica Evropa, 2013 – (Bor : Kompjuter centar Bor). ISSN 2217-9011; COBISS.SR-ID 190266636.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри світової економіки **Гринюк Н.А.**

Адрес електронної пошти автора: eremeevmikita@gmail.com

КОНОРЧУК Дар'я

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 1-го курсу
факультету міжнародної торгівлі
і права*

МІЖНАРОДНА КООПЕРАТИВНА СПІВПРАЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИБОРЮВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день українська економіка пережила небувале за всю свою історію потрясіння. Повномасштабні дії зі сторони держави-окупанта вдарили по всіх ланках економічної системи нашої держави. Відбудова економіки України має змогу повернутись у нормалізований стан завдяки використанню:

- 1) *внутрішнього ресурсу (який вдалося зберегти),*
- 2) *міжнародної допомоги*
- 3) *спеціальні створені для цього фонди.*

Поговоримо про міжнародні кооперативи, які матимуть змогу допомогти економіці України повернутись у нормалізоване русло. Взагалі, українці можуть поставити собі питання: «Чи потрібна нам допомога від міжнародних організацій? Невже ми не зможемо самі відновити свою економіку власними силами?». Від влади населення почує таку відповідь: «Ні, не зможемо, оскільки зараз усі внутрішні ресурси витрачаються для того, щоби довести нашу незалежність у наших кордонах, які затверджені Конституцією 28 червня 1996 р. Якщо інші країни розуміють, що для нас, українців, це важливо, то просимо допомоги». Ця міжнародна кооперація представляє перед собою похідну форму міжнародного поділу праці, яка полягає в розвитку міжнародних виробничих зв'язків, що виникають та існують серед міжнародно-спеціалізованими суб'єктами для поєднання взаємодоповнюючих виробничих процесів. Різні міжнародні виробничі кооперації об'єднує ресурси виробництва в єдиному організаційно-технічному процесі. Здійснення такого процесу в міжнародному масштабі передбачає укладання відповідних контрактів та угод, котрі затверджують та регламентують виробничо-технічні та торгово-економічні питання, а також вироблення форм і методів співробітництва.

Саме в таких умовах, як війна, Україні доцільно розвивати різновекторні інтеграційні зв'язки і використовувати всі можливості інтеграції з певними країнами в певних галузях. Цим українська влада й намагається займатись, щоби налагоджувати свою інфраструктуру після чергових ударів від країни-терориста. Є так звана **Міжнародна коаліція на підтримку України (повна**

назва - Міжнародна коаліція на підтримку незалежності та територіальної цілісності України) - міжнародне неофіційне об'єднання країн та всесвітніх організацій, які є союзниками України в гібридній війні, яку запровадила РФ проти незалежної держави Україна. Міжнародна коаліція надає Україні військову, політичну, фінансову, гуманітарну, правозахисну та реформаторську підтримку, а також веде санкційну політику щодо країни-агресора, яка розв'язала війну проти України. Ця міжнародна коаліція на підтримку України має в складі себе великі міжнародні організації, такі як:

- Військово-політичні об'єднання: НАТО, ОБСЄ (крім РФ та низки країн СНД)
- Політичні союзи: Європейський Союз(ЄС), Вишеградська група, ГУАМ, ПАРЕ, Рада Європи (крім РФ та низки країн СНД), більша частина країн-членів ООН
- Економічні союзи: Велика сімка, Велика двадцятка (крім РФ)
- Фінансові інституції: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку
- Правозахисні організації: Human Rights Watch, Amnesty International
- Релігійні організації: Святий Престол

Знаючи, які організації хочуть нам допомогти й роблять це, треба робити конкретні запити від українського народу, оскільки масштаби трагедії від нападів РФ колосальні. Для початку, *щоби відновити експортне постачання, Україна має отримати повний доступ до ринків Великої Сімки (G7) та Євросоюзу (ЄС)*. Тобто, для українських товарів уряди цих країн мають скасувати всі квоти та імпортні мита. У такий спосіб українські виробники зможуть вільно експортувати свою продукцію на ринки, що охоплюють 54% світової економіки. Велика Британія є великим прикладом для інших країн Великої Сімки, оскільки за підсумками двосторонніх перемовин британці оголосили про повне відкриття своїх ринків Україні. Чому це так важливо? Експорт дає можливість промисловості розвиватися і виробляти більше товарів. Від цього і стабілізується економічний стан країни. *Великим кроком України є те, що, незважаючи на такий час, вона подає заяву на вступ до ЄС*. Для подальших прогнозів, бажано, щоби повноцінний вступ України до Європейського Союзу відбувся вже у 2024-му році. Завдяки міжнародному об'єднанню Україна у такий спосіб матиме шлях до справжньої демократії та свободи. За зрозумілою концепцією західних партнерів, центральною ідеєю трансформації економіки в Україні має стати кліматична модернізація. За цією програмою для України вже доступні значні фінансові ресурси. Крім того, *будівництво нових промислових потужностей у металургії, харчовій переробці та енергетиці одразу можливе на принципах "зеленої економіки" – мінімального вуглецевого сліду та низької залежності від викопного палива*. **Для втілення таких планів у реальність, українцям потрібно:**

- 1) Партнерство з європейцями та американцями в режимі трансферу технологій

2) Доступ до фінансових ресурсів

Уряди-партнери можуть видати своїм компаніям державні гарантії для залучення коштів для інвестицій в Україну. Такі гарантії дають змогу перекрити країновий ризик й інвестувати в реалізацію значних промислових проєктів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Особливості збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах війни (Features of preserving and maintaining Ukraine's economic potential during war [Електронний ресурс] // Економіка та суспільство – Режим доступу до ресурсу: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1440/1385>
2. Економічне відновлення України після війни [Електронний ресурс] // Слово і Діло: Аналітичний портал – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/02/novyna/ekonomika/ekonomichne-vidnovlennya-ukrayiny-pislya-vijny-radi-prezentuvaly-plan>
3. Міжнародна кооперація та науково-технічне співробітництво [Електронний ресурс] // Букліб – Режим доступу до ресурсу: <https://buklib.net/books/33955/>
4. На підтримку України сформували потужну міжнародну антивоєнну коаліцію [Електронний ресурс] // Львівська обласна державна адміністрація – Режим доступу до ресурсу: <https://old.loda.gov.ua/news?id=65941>
5. Відбудова України після війни [Електронний ресурс] // Економічна правда – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/19/687200/>
6. Великобританія скасовує мита на українські товари [Електронний ресурс] // Deutsche Welle – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/velykobrytaniia-skasovuie-myta-na-ukrainski-tovary/a-61592543>

Адрес електронної пошти автора:

d.konorchuk_fmtp_10.2_22_b_d@knu.edu.ua

ЛАВСЬКА Катерина

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету торгівлі та маркетингу.

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Інновації є основою розвитку підприємств усіх видів діяльності та будь-якої галузевої приналежності. Успішне функціонування будь-якого бізнесу в сучасних ринкових умовах та його конкурентоспроможність безпосередньо залежать від ефективної взаємодії різних підсистем підприємства, у яких домінує логістика. Саме логістика на підприємстві відіграє одну з найважливіших ролей, оскільки вирішує цілу низку завдань (транспортування і зберігання продукції, пошук точок збуту тощо) з мінімальними витратами для фірми[3].

Особливостями розвитку сучасного міжнародного ринку транспортно-логістичних послуг є централізація логістичних функцій за допомогою новітніх технологій, диверсифікованість діяльності транспортних фірм, глобальна «зелена» трансформація економіки.

Завдяки сучасним технологіям централізація логістичних процесів у підприємстві відбувається легше. Зростає роль інформаційних технологій у веденні логістичного бізнесу, зокрема телекомунікаційних систем, програмного забезпечення та автоматизації ланок логістичного ланцюга. Завдяки появі інноваційних технологій, таких як хмарна логістика, IoT, великі дані і блокчейн, процес розвитку галузі триває.

У такий спосіб, грамотне ведення логістичних процесів допомагає оптимізувати діяльність компанії, пов'язану з виробництвом, упаковкою, транспортуванням, зберіганням і постачанням продукції кінцевому споживачеві. Правильна побудова логістичної системи з використанням сучасних технологій і її управління позитивно впливає на зростання ефективності підприємства[3].

Наступною тенденцією є активні глобалізаційні процеси логістичних компаній, що виражається в їхньому злиттях, поглинаннях та консолідації. Як результат розширюються компанії, які мають розвинуту логістичну мережу, надають весь комплекс послуг та широку географію поширення бізнесу.

Завдяки розширенню обсягу послуг, що надає компанія, зростають її масштаби, в той же час скорочуються витрати. Приклади діяльності найбільших міжнародних транспортно-логістичних компаній демонструють їхню схильність до географічної та асортиментної диверсифікації в Центральній та Східній Європі.

Особливу роль відіграє обслуговування вантажів та клієнтоорієнтованість. Сфера транспортно-експедиційного обслуговування перетворилася в самостійну підгалузь операторства мультимодальних і інтермодальних сполучень. Основний економічний ефект від застосування прогресивних схем доставки пов'язаний з економією витрат на пакування, підвищенням схоронності вантажів, прискоренням доставки, економією витрат на вантажно-розвантажувальні роботи, скороченням експлуатаційних витрат на перевезеннях[2].

Створення логістичної мережі компанії та міжнародного логістичного центру стали інноваційним рішенням останніх років. Найбільші компанії формують такі центри, щоб ефективніше здійснювати свої логістичні операції. Наприклад, DEC (США) і Sony (Японія). Компанія DEC, створюючи міжнародний логістичний центр, намагалася розв'язати проблему нерегулярності відправлень, високих витрат на розподіл та помилок у документації через нестачу інформації та знань, які виникали у процесі здійснення прямих поставок із деяких підприємств за кордон. Такі складнощі відображалися й на виконанні строків та часі проходження митниць. Для управління розподілом експортних товарів DEC використовує центр на північному сході США, висококваліфіковані фахівці якого готують документацію для експорту, контролюючий транзит і слідкують за вантажем. Логістичні центри Sony також посіли головну позицію в системі розподілу. Регіональні ринки (Північна Європа, Західне побережжя США тощо.) обслуговуються певними місцевими центрами. Крім функцій розподілу логістичні центри займаються комплектацією та зборкою, що пояснюється розповсюдженою виробничою базою та забезпечує сприятливі фрахтові ставки. Як результат формування міжнародних центрів логістики Sony виникає помітне скорочення затримок постачань удвічі, а також зменшення витрат на транспортування та робочу силу

У світовій практиці створення логістичних центрів і мереж також здійснюється на базі організації вільних економічних зон, що сприяє більш їхньому швидкому розвитку[1].

Глобальна "зелена" трансформація економіки, багато в чому ґрунтується на впровадженні цифрових технологій, активно впроваджується та стає предметом конкурентної боротьби країн, галузей і навіть підприємств. Найефективнішим впровадженням такої політики є портова галузь. Конкретним прикладом є перехід на літій-іонні батареї та використання енергії сонця, води та вітру. Активне використання дронів, за допомогою яких оглядається кранове обладнання, плаваючих дронів, для контролю глибини біля причалів та днопоглиблювальних робіт. А також безліч стартапів, зокрема smart-логістика,

які підтримуються Урядом Гамбурга. Чинниками успіху портів у перспективі до 2030 року стануть: ефект від використання "підключених" пристроїв, аналіз даних для підтримки прийняття рішень (оптимізація маршрутів техніки, енергоефективність, виявлення та виправлення несправностей), альянси всіх учасників портового бізнесу - між перевізниками, між учасниками портової екосистеми, між портами та міськими агломераціями.

Оскільки наразі велика кількість різних компаній на міжнародному ринку транспортно-логістичних послуг, зростає роль маркетингової стратегії в конкурентній міжнародній боротьбі логістичних компаній. Великі логістичні компанії при виборі маркетингової стратегії більш направлені на створення позитивного іміджу компанії та на потреби клієнта, тобто проводять клієнтоорієнтований маркетинг – сукупність інструментів комунікації, які покликані створювати клієнтську базу та задовольняти потреби клієнтів[2].

Отже, з огляду на вище зазначені інноваційні технології та рішення на міжнародному ринку транспортно-логістичних послуг, можна зробити такий висновок, що транспортно логістична інфраструктура є сполучною ланкою між виробництвом та споживанням, обслуговує процес руху товару, створює необхідні умови для задоволення попиту, скорочує час на реалізацію товарів, прискорює обіг капіталів, знижує витрати руху товарів та цін, формує ефективне конкурентне середовище. Тенденції глобального масштабу впливають на інноваційні рішення на міжнародному ринку транспортно-логістичних послуг, такі як: використання «зелених» видів палива та зменшення шкідливих викидів у довкілля, автоматизація певних логістичних процесів та використання різних цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна економіка інтеграція науки та практики. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/09/IE-2013.pdf#page=165>
2. Інновації транспортно-експедиторських послуг на логістичних підприємствах. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/39735>
3. Транспорт та логістика: сучасні виклики та перспективи розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://impeer.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/TLConf_2021.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародного менеджменту **Олійник А.А**

Адрес електронної пошти автора: K.Lavska.FTM.076.20@knu.edu.ua

УЩАПІВСЬКА Анастасія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права*

НАЗАРОВА Марія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права*

СТАТУС КАНДИДАТА НА ЧЛЕНСТВО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ. ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Співпраця України з Європейським Союзом – це один із способів зміцнення позицій нашої держави у світовій системі міжнародних відносин, слугує інструментом для реалізації національних інтересів, розбудови економічної та демократичної держави. Перспективи членства України в ЄС є не лише політичним питанням для тих, хто приймає рішення, але й для українського народу, для якого надія на членство в ЄС є більш ніж політичним питанням – це питання їхнього виживання та майбутнього [1]. Даній проблемі присвячено багато праць вчених, серед яких Н. О. Степаненко [4], І. В. Яковюк [5] та інші.

ЄС підтримує Україну в забезпеченні стабільного, процвітаючого та демократичного майбутнього для її громадян і непохитно підтримує незалежність, територіальну цілісність і суверенітет України. Україна продовжує амбітну програму реформ для прискорення економічного зростання та покращення рівня життя своїх громадян. Серед пріоритетних реформ – боротьба з корупцією, реформа судової системи, конституційна та виборча реформи, покращення бізнес-клімату та енергоефективності, а також реформа державного управління та децентралізація.

Вторгнення росії до України у 2022 році ще більше активізувало дебати про майбутнє ЄС. Агресія в сторону України може підштовхнути зусилля ЄС щодо зміцнення спільної зовнішньої та оборонної політики та послужила поштовхом до розширення ЄС, включивши до нього Україну та інші країни у довгостроковій перспективі.

Україна, яка обрала європейський вектор розвитку, прагне стати країною-членом Євросоюзу. Домовленість про підписання Угоди про асоціацію України та ЄС було досягнуто ще у 2008 році в Парижі. Але зараз як ніколи важливо розуміти актуальність питання щодо плюсів і мінусів вступу до ЄС. Нами було досліджено перспективи які чекають на Україну після вступу до Євросоюзу та як це може вплинути на український дух під час війни.

Після надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі 23 червня 2022 року країна бере активну участь у процесі зближення з ним і вже досягла численних кроків. Приєднання нового члена може вимагати змін з боку ЄС. Ці зміни можуть включати більш ефективний процес прийняття рішень на рівні ЄС, покращену інституційну консолідацію та інтеграційні можливості ЄС, а також найкращі комунікаційні стратегії для відновлення громадської підтримки та довіри. Однак важливо пам'ятати, що країна-кандидат отримує вигоду не лише від європейської перспективи та майбутнього членства — сам процес вступу також має важливе значення для країни, її інститутів та населення [2].

Ми вважаємо, на сьогодні Україна потребує інвестицій, і хоча статус кандидата є лише першим кроком до повноправного членства в ЄС, він створює нові інвестиційні можливості для країни. Вступ до ЄС відкриває нові рівні торгівлі, інвестицій та зростання, нові види економічної свободи.

На нашу думку, для вступу Україні треба виконати багато умов і одним із ключових викликів буде переорієнтація економічної моделі з пострадянської олігархічної системи на демократично-ліберальну. Серед умов ключовими є верховенство права та боротьба з корупцією, а також створення фонду страхування ризиків безпеки для компаній, які працюють в Україні. Зміцнення верховенства закону та дієва боротьба з корупцією необхідні не лише для укладання Угоди про асоціацію до кінця року та поглиблення відносин між ЄС та Україною, а й для зміцнення демократії в Україні.

Угода про асоціацію задумана як взаємовигідний контракт, який поділяє європейські цінності та стандарти, відкриває ринки, модернізує та диверсифікує

українську економіку та зміцнює верховенство закону та основних свобод. Водночас Україна має перевагу серед інших кандидатів – угода про асоціацію підготувала державу до економічної інтеграції. Багато українських законів уже відповідають європейським стандартам [3].

Угода стане ключем до інтеграції економік, створення нових можливостей як для українських, так і для європейських операторів у всіх секторах економіки. Українські закони та стандарти стануть сумісними з європейськими у сфері торгівлі. У поєднанні зі скасуванням імпортних мит це означає, що бар'єри та витрати для доступу до ЄС можуть бути відмічені убик. Охоплення цього торговельного пакету в рамках Угоди про асоціацію з Україною також буде винятково широким, включаючи такі питання як правила державних закупівель або конкуренції. Це означає, що закони, стандарти і, зрештою, практика державних закупівель та конкуренції в Україні будуть достатньо схожі на ті, що існують в ЄС. У переговорах щодо такого роду угод ЄС робить безпрецедентну пропозицію про глибоку інтеграцію зі своїм власним ринком. Метою є створення сучасного, прозорого та передбачуваного середовища для споживачів, інвесторів та ділових людей на обох ринках.

Статус кандидата особливо обнадіює українців, відображаючи їхні європейські устремління та визнаючи нещодавно проведені демократичні, економічні та антикорупційні реформи. Країна матиме доступ до значно більшої фінансової та інституційної допомоги, ніж та, яку було надано в рамках Угоди про асоціацію. Крім того, реформи, які будуть проводитися в період до вступу, спрямовуватимуться та підтримуватимуться європейськими інституціями та державами-членами ЄС, що зміцнить міжвідомче та транскордонне співробітництво в таких основних галузях, як верховенство закону та належне управління [4].

За останні два десятиліття держава-агресор підірвала європейську інтеграцію країни за допомогою дезінформації, економічного тиску, втручання у її територіальну цілісність та ведення повномасштабної війни. Таким чином, надання статусу кандидата також є рішучою та гідною відповіддю на російську агресію.

З Україною була підписана угода про безвізові поїздки, яка потребує всебічної адаптації. Діалог про лібералізацію візового режиму закликав країну провести реформи, які суттєво вплинуть на верховенство закону та їх відповідні системи правосуддя. Більше того, його успішне завершення викликало дискусії про подальші реформи та перетворення.

Безвізовий режим не було припинено після російського вторгнення в Україну, що викликало безпрецедентні масштаби переміщення людей до сусідніх країн-членів через втечу від війни. Таким чином, хоча безвізовий режим ніколи не призначався для захисту, він, безумовно, полегшив безпечно прибуття українських переміщених осіб, які потребують захисту, з початку російського вторгнення. Хоча безвізовий режим дозволяє лише короткострокове перебування без доступу до соціальних та медичних послуг чи

працевлаштування, він дає можливість громадянам цих країн охопити більш довгострокові країни призначення [5].

Ще однією перевагою співробітництва з ЄС є скасування або призупинення мита на 98 % товарів, що перевозяться між ЄС та Україною. Подальші торгові бар'єри, в тому числі пов'язані із взаємними інвестиціями, будуть поступово зніматися. Крім того, відомо про включення України до зони безкоштовного роумінгу, яка сьогодні охоплює весь Союз, а найкращим прикладом швидкості подолання інтеграційних бар'єрів є підключення України до європейської енергомережі.

Надання статусу кандидата не має мінусів, оскільки цей статус не передбачає конкретних дат вступу. Вступ України до ЄС був би вигідний не лише Україні, а й самому ЄС. Після нападу держави-агресора Україна стала надійним щитом безпеки всієї Європи. Досвід, який сьогодні набуває наша країна, безцінний. Після перемоги ми зможемо поділитися цим для оптимізації колективної безпеки ЄС. Саме через нинішню війну країни ЄС переглядають підхід до безпеки та оптимізації бюджету. Зараз війна в Україні консолідує ЄС і потенційно робить його більш потужним гравцем на світовій арені. У мирний час є багато можливостей для співпраці у таких сферах, як металургійна промисловість, сільськогосподарська продукція, машинобудування, виробництво енергії; крім того, Україна має багато людського капіталу, розвинена в ІТ та інших галузях, які вимагають високого рівня технічних навичок [6].

Підводячи підсумок, інтеграція України до ЄС — це один із способів зміцнення позицій нашої держави у світовій системі міжнародних відносин, адже слугує інструментом для реалізації національних інтересів та розбудови економічної та демократичної держави. Варто зазначити, що європейська інтеграція є стратегічною важливою ціллю нашої держави, перспективами якої є:

- торгівельні перспективи (розвиток торгівлі із країнами ЄС, взаємна торгівельна вигода, залучення іноземних інвестицій, тощо);
- економічні перспективи (вихід на ринок ЄС, модернізація та диверсифікація економіки України, тощо);
- соціальні перспективи (ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, формування нового загальнодержавного менталітету, тощо)

Список використаних джерел:

1. Автономов О. Проблема євроінтеграції України: досвід румунії. *Глобальна економічна інтеграція: стратегічні мотивації, формати, національні інтереси*: матеріали студент. науково-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 24 листоп. 2021 р. Київ, 2021. С. 36. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/conference_meim_magister/ZbD196rnik_tez_25_11_2021.pdf.

2. Беккер, Т., Б. Айхенгрін, Ю. Городніченко, С. Гур'єв, С. Джонсон, Т. Милованов, К. Рогофф і Б. Ведер ді Мауро (2022), *План реконструкції України*, Центр економічної політики дослідження.
3. Угода про асоціацію. *Державні сайти України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 14.10.2022).
4. Степаненко Н. О., Степаненко В. О. Інтеграція України до європейського союзу: переваги та недоліки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №61. С. 62–67.
5. Яковюк І. В. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу: історія питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2005. №10. С. 76–87.
6. Dlaczego Ukraina potrzebuje UE, a UE potrzebuje Ukrainy? • *Ukraïner—ner. Ukraïner—ner*. URL: <https://ukrainer.net/ukraina-ue/> (дата звернення: 14.10.2022).
7. Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 23(1). – С. 112–117.

Науковий керівник: здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії, асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету **Бабаджян Г.Б.**

Адрес електронної пошти автора: masha24092003@gmail.com, usapovskaanasta@gmail.com

ПАЩЕНКО Ірина

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права

МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

В останні роки через низку соціальних, економічних та політичних проблем міжнародна міграція населення стрімко розвивається. Залежно від поставленої мети міграція може бути інтелектуальною, оздоровчою, трудовою та ін. Метою цієї статті є дослідження міжнародної трудової міграції, причин її виникнення та розвитку, аналіз впливу трудової міграції на країни-донори та країни реципієнти.

Міжнародна трудова міграція – це переміщення осіб за межі своєї країни з метою пошуку нової роботи. Міжнародну трудову міграцію можна також розглядати як форму міжнародних економічних відносин, яка полягає в переливанні трудових ресурсів з одних країн в інші і виражає процес перерозподілу трудових ресурсів між ланками світового господарства. Сьогодні міграція характеризується масовістю, виникненням більш менш стабільних центрів привабливості, зростанням кількості нелегальних мігрантів та мігрантів з вищою освітою. За даними доповіді ООН кількість міжнародних мігрантів у 2020 році сягнула 272 мільйонів, це близько 3,5% населення світу. Для порівняння, у 2000 році ця цифра становила 150 млн.

У кожній країні з різним економічним розвитком є свої фактори розвитку трудової міграції. Якщо розглядати економічні детермінанти, то для нерозвинутих країн це низький рівень життя населення, висока інфляція, низька оплата праці та ситуація, коли робочої сили більше, ніж попит на неї. Для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються основною причиною є низький рівень заробітної плати. Але для пояснення міграції між розвиненими країнами цих причин недостатньо. Тут велику роль будуть відігравати чинники гуманітарного, соціально-культурного, екологічного; психологічного, правового та сімейного порядків.

Міжнародна трудова міграція має як позитивні, так і негативні наслідки для країн-донорів та країн-реципієнтів. Але хочу зазначити, що найбільше від трудової міграції виграють саме мігранти, оскільки вони зазвичай поліпшують своє матеріальне становище внаслідок міграції та підприємці, що наймають на роботу дешеву робочу силу. Та якщо говорити конкретно про країни, то країни-імпортери отримують більше переваг. В цих країнах починає стимулюватися розвиток виробництва внаслідок збільшення робочої сили, в неprestижних сферах і галузях економіки заповнюються вакансії, покращується демографічна ситуація. Також країни економлять кошти на підготовку кваліфікованих спеціалістів, адже якщо ми говоримо про міграцію з розвинених країн або країн, що розвиваються - то це переважно люди з вищою освітою. Серед

негативних наслідків можна виділити посилення напруги на ринку праці резидентів країн, як раз через залучення до роботи більш дешевої робочої сили та вплив національної валюти через перекази іммігрантів. У країні зростають витрати на соціальний захист іммігрантів та з'являється ризик появи міжнаціональних, міжрелігійних та інших соціальних конфліктів. Які позитивні наслідки може мати країна-експортер робочої сили? По-перше, знижується напруга на національному ринку праці, по-друге, збільшуються валютні надходження за рахунок приватних переказів. Має місце бути таке явище як «повернення умів» (reverse brain). Це ситуація, коли висококваліфіковані працівники повертаються до Батьківщини з розвинених країн, і завдяки своїм новим знанням та набутому зарубіжному досвіду пришвидшують техніко-економічний розвиток держави. Але водночас є ризик зменшення можливості цього розвитку держави через «відплив умів» (brain drain), тобто через втрату висококваліфікованих співробітників. Також мігранти можуть приховувати свої реальні доходи, аби уникнути подвійного оподаткування. Разом з тим міграція впливає на демографічну ситуацію в країні, адже зменшується кількість працездатного населення і як наслідок країна також втрачає і дітей мігрантів.

На жаль, міграція не завжди є добровільною. Через нестабільну політичну ситуацію та збройні конфлікти все більше людей змушені тікати у пошуках безпеки та кращого життя. Політика та економіка тісно пов'язані між собою, і будь-яка нестабільна політична ситуація призводить до економічних проблем, які були описані вище. Одним із найбільших збройних конфліктів, який за прогнозами ООН може спричинити найбільшу кризу біженців століття є війна в Україні.

Відповідно до статистики Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 19 липня 2022 року з України виїхало 9 567 033 особи. Одна лише Польща прийняла 3,5 мільйона українців - це найбільша хвиля міграції з часів Другої світової війни. Для порівняння, за даними ОЕСР - кількість біженців із Сирії сягнуло 3 млн після двох років конфлікту, тоді як з України стільки ж виїхали за перші три тижні. Це колосальні цифри, які створюють серйозне навантаження на сферу освіти, забезпеченість житлом та роботою. Це все дуже дорого обходиться Європі, 26 млрд євро лише у 2022 році за підрахунками ОЕСР. У ці витрати входять забезпечення житлом, медична допомога, мовні курси, догляд за дітьми та інша гуманітарна допомога. Звісно, за допомогою такої кількості біженців частково виходить компенсувати нестачу робочої сили, що була однією з головних перешкод відновлення світової економіки після пандемії. До того ж за даними Всесвітнього банку за 2014 рік, більше 80% українського населення отримувало

вищу освіту, близько 18% населення України володіє англійською мовою на певному рівні, в 2021 році країна посіла 40 місце за індексом володіння англійською мовою EF. Це дозволяє українським мігрантам отримувати більш кваліфіковану роботу. Організація Об'єднаних Націй прогнозує збільшення робочої сили ЄС на 0,3 до 1,3 мільйона осіб протягом наступного року через кризу біженців. Ця цифра заснована на історичних даних про рівень участі в робочій силі попередньої хвилі біженців, близько 25% -55%.

Держави-члени ЄС заявили, що вони запускають Директиву про тимчасовий захист, яка не використовувалася з тих пір, як вона була створена в 2001 році після воєн в Югославії і Косово. Вона передбачає необмежений прийом біженців під час кризи, з негайним і автоматичним прийняттям статусу біженця – без вимоги клопотання про надання притулку і, отже, дає можливість уникнути тривалого адміністративного процесу визнання з правом доступу до медичних чи адміністративних послуг.

Реакція європейських держав на таку міграційну кризу суттєво відрізняється від реакції на приплив сирійських біженців у 2015 році, хоча один мільйон осіб за всього місяць теж загрожував Європі кризою. Чому так відбулося? Європейцями ця війна сприймається як війна на території Європи, а солідарність з українськими біженцями іноді є частиною позиції проти росії. У багатьох країнах вже була сформована українська діаспора, а самі українці є християнами і їм набагато легше асимілюватись.

Україна має 1400 кілометрів кордону з європейськими країнами - Польщею, Румунією, Словачією та Венгрією, ці країни для багатьох служать транзитом до інших країн, тому приплив біженців досить складно зупинити. Але не дивлячись на те, що Європа готується зіштовхнутися з новою міграційною кризою, вона спокійно розраховує прийняти нових біженців і з рештою включити їх у європейське суспільство та ринки праці. Це показує, що, попри всі розмови про міграційні кризи у 2015 році, коли мігранти прибули переважно з Сирії, Афганістану та Африки, це була насамперед криза прийняття та відмови від неєвропейських мігрантів із мусульманських чи африканських країн.

Список використаних джерел:

1. Конференції Державного університету «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/161.pdf>(дата звернення: 28.10.2022).
2. 6.2. Міжнародна трудова міграція - Бібліотека BukLib.net. Головна - Бібліотека BukLib.net. URL: <https://buklib.net/books/32889/>(дата звернення: 28.10.2022).

3. Kelly A., Fallon K., Swash R. As 1.3 million people flee, Ukraine's refugee crisis is only just beginning. *the Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/05/ukrainians-head-west-as-un-warns-refugee-crisis-is-only-just-beginning>(date of access: 28.10.2022).
 4. Over 9 million border crossings registered from Ukraine - UN agency. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/over-9-million-border-crossings-registered-ukraine-un-agency-2022-07-13/>(date of access: 28.10.2022).
 5. Українці лишаються за кордоном надовго, і найбільша за століття міграційна криза лише починається, вважають у Європі - Хмарочос. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/06/20/ukrayinczi-lyshatsya-za-kordonom-nadovgo-i-najbilsha-za-stolittya-migracijna-kryza-lyshe-pochynayetsya-vvazhayut-u-yevropi/amp/>(дата звернення: 28.10.2022).
 6. The War in Ukraine: A Migration Crisis Like No Other. *Policy Center*. URL: <https://www.policycenter.ma/publications/war-ukraine-migration-crisis-no-other>(date of access: 28.10.2022).
 7. EF EPI 2021 – EF English Proficiency Index. *EF Education First - Deutschland*. URL: <https://www.ef.com/wwen/epi/>(date of access: 28.10.2022).
-

СИМОНЕНКО Руслан

*Студент Державного
торговельно-економічного
університету, 2 курсу
магістратури, факультету
міжнародної торгівлі та права.*

ПОСЕРЕДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Анотація. У статті автор запропонував дослідження значення посередництва в умовах глобалізації світової економіки. Виявлено позитивні та негативні прояви використання послуг посередницьких організацій під час виходу компаній на закордонні ринки. Визначено, що домінантними тенденціями, що чинять вплив на сучасні особливості посередницької діяльності у світі, є активне впровадження новітніх технологій, загрози

дезінтермедіації, розширення функцій та сфер застосування посередницьких послуг.

Ключові слова: посередники, міжнародна торгівля, посередницькі компанії, дезінтермедіація.

In the article the author suggested the research of the importance of mediation in the conditions of globalization of the world economy. Positive and negative manifestations of the use of intermediary organizations' services were revealed particularly when companies enter foreign markets. It is determined that the dominant tendencies influencing the modern features of the intermediary activity in the world trade are active implementation of the latest technologies, threats of disintermediation, expansion of functions and spheres of use of intermediary services.

Key words: intermediaries, international trade, disintermediation, intermediary companies.

Постановка проблеми.

Посередницька діяльність - явище доволі поширене в міжнародному бізнесі. В Україні розвивається досить суперечливо : з одного боку розширення зовнішньоекономічних зв'язків, роздробленість і віддаленість постачальників і покупців, ускладнення комерційних операцій об'єктивно потребують прискореного формування інституту торгових посередників як елементу інфраструктури товарного ринку; з іншого - недосконалість нормативної бази, низький професійний рівень посередників, загальне недовір'я стримують процес формування посередницьких структур.

Актуальність вивчення «посередницького» явища зумовлена його поширеністю та роллю в стимулюванні економічних процесів у світовій економіці.[1]

Сьогодні багато вітчизняних посередницьких підприємств виходять на зовнішній ринок, починають діяти в незвичному господарському середовищі, де підприємницька діяльність досягла високого рівня. Однак, не опанувавши сучасними методиками та тенденціями підприємницької діяльності, такі підприємства приречені на невдачі в конкурентній боротьбі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблемам з питань розвитку посередницької діяльності знаходиться під постійною увагою економістів та інших фахівців.

Результати дослідження проблемних питань посередницької діяльності підприємств викладено в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців серед яких А.Ф. Павленко, Л.В. Балабанова, А.А. Мазаракі, В.П. Пилипчук, Ф. Котлер, М.Мак-Дональд тощо.

Узагальнення останніх науково - прикладних розробок щодо організації та здійснення посередницької діяльності засвідчує, що багато наявних теоретичних і практичних підходів неоднозначні в трактуванні і викликають дискусії науковців та експертів у цій галузі. За таких умов посилюється необхідність досліджувати принципи посередницької діяльності.

Мета статті є дослідження тенденцій розвитку суспільства, економіки та посередницьких організацій, які спричинили появу нових форм організації посередницької діяльності та посилення їх ролі у міжнародному бізнесі.

Виклад змісту власного дослідження

За аналізом тенденцій у розвитку посередницьких організацій Дими О.О. було виділено п'ять основних факторів у соціально - економічному розвитку, що спричинили критичні зміни в організації роботи посередницьких підприємств (рис.1)

Рисунок 1. Глобальні зміни та їх вплив на розвиток посередницьких підприємств.[1]

1. Глобалізація.

Ключовим фактором розвитку посередництва виступає глобалізація, яка передбачає товарообмін на міжнародному рівні, а відповідно і участь посередників у цих операціях.

2. Дезінтермедіація/Безпосередництво.

Дезінтермедіація пов'язана, перш за все, зі зниженням транзакційних витрат у суспільстві, що виникають завдяки технологічним досягненням. Так, розвиток комп'ютерних технологій створив ілюзію можливості повного усунення посередницької ланки. Один із засновників комп'ютерного бізнесу Б. Гейтс застосував для цієї тенденції термін «дезінтермедіація», вважаючи, що з розвитком Інтернет-технологій зникне необхідність у компаніях, що є проміжними ланками у процесі передачі товарів, послуг або інформації.

Дезінтермедіація – це процес вилучення (англ. – removal / cutting out) посередника з мережі розподілу (мережі створення цінності) [6]. Замість використання традиційних каналів розподілу з використанням системи посередників, виробники віддають перевагу використанню прямих каналів взаємодії з кінцевими споживачами, наприклад, через Інтернет [9, 10]. Поява сучасних інформаційних технологій дозволила побудувати взаємодію з кінцевим споживачем безпосередньо, охоплюючи широку територію навіть на

глобальному рівні. Це знижує собівартість обслуговування кінцевого споживача. Виробники отримують можливість перерозподілити прибуток, витісняючи посередників з каналу. Споживачі також прибігають до дезінтермедіації [10]. Останнім часом споживачі отримали широкі можливості комунікацій безпосередньо з виробником товарів та послуг. Послуги дистриб'юторів використовують такі міжнародні виробничі компанії: P&G, Nestle, Kraft Foods, L'Oreal, Mitsubishi Motors, Samsung, BP, General Motors та багато інших. У переважній більшості випадків до послуг посередницьких підприємств звертаються малі та середні виробничі компанії. Це зумовлено обмеженими обсягами ресурсів, які можуть бути інвестовані у побудову збутової мережі. Міжнародні виробничі компанії навпаки намагаються максимально контролювати збутову мережу, постійно зменшуючи участь посередницьких підприємств у власній збутовій мережі.

Компанія Nissan Motors, виходячи на ринок США, у 1957–1960 рр. здійснювала збут автомобілів через своїх традиційних посередників «Мерубені» та «Міцубісі».

У той же час будуючи прямі канали комунікацій з кінцевими споживачами, забезпечуючи швидку та ефективну реакцію на скарги, побажання та запити споживача. Виробник може використовувати Інтернет для продажу товарів безпосередньо кінцевому споживачу. В такій ситуації традиційні посередники будуть еліміновані, а торгівля – дезінтерметизована. Але це не означає, що посередники повністю зникнуть – зміниться їх роль. Посередники мають знайти нові можливості для створення додаткової цінності у каналі постачання товару від виробника до кінцевого споживача. Крім цього, залишається ряд функцій у межах процесу товароруку, які посередники виконували і будуть виконувати ефективніше. В свою чергу, Інтернет створює нові можливості досягнення цільового ринку та пропозиції споживачу додаткової цінності.

3. Інтернетизація.

Кожні 2–2,5 роки відбувається подвоєння обсягів електронної торгівлі, а її потенціал оцінюється експертами в 30% ВВП розвинених країн. Обсяг світової електронної торгівлі, що становив у середині 1990-х років 5–10 млрд. дол. на початку XXI ст. досяг 100–150 млрд. дол. і, згідно з оцінками фахівців, найближчим часом може перевищити 3 трлн. дол. На електронні операції в 2011 р. прийшлося близько 13% товарообігу торговельних підприємств у середньому по країнах Євросоюзу [3]. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право Вражаючи успіхи перших «онлайн» компаній, таких як AOL, Amazon, Yahoo!, eBay, E-Trade та десятків інших, довели ефективність організації бізнесу без посередників. У відповідь на це багато традиційних компаній стали відмовлятися від послуг посередників й переходити на «традиційно-електронну» форму роботи, додаючи до своїх існуючих пропозицій «онлайн»

послуги. Багато «традиційних» гравців виявилися сильнішими конкурентами за електронні компанії, оскільки мають більші ресурси й відоміші споживачам торгові марки. Поява глобальної мережі Інтернет назавжди змінила світ. Усі, хто має доступ до мережі Інтернет, отримали широкі можливості доступу до інформації про товари, постачальників, технології виробництва, відгуків споживачів та багато чого іншого. Виробники отримали широкі можливості представлення свого товару (інформації про товар) споживачам у інших країнах світу/на міжнародному рівні та прямого спілкування з кінцевими споживачами. Але безпосередньо трансакція (передача товару чи надання послуги) усе ще вимагає здійснення ряду операцій (зберігання, транспортування, обслуговування), в яких доцільно прибігти до послуг посередницького підприємства. Перенесення більшості посередницьких послуг у всесвітню мережу є безсумнівною тенденцією, і здатність застосовувати Інтернет-технології у своїй діяльності стає необхідною умовою виживання посередницьких компаній в умовах прискорення міжнародного інформаційного обміну. Віртуалізація послуг дозволяє посередницьким компаніям не тільки розширити свою присутність на міжнародних ринках при мінімізації власних витрат, але й істотно знизити трансакційні витрати міжнародного електронного бізнесу в цілому. Дослідження показують, що користувачі електронних B2B-майданчиків можуть домогтися зниження витрат до 20–40%, а в середньому економія від використання електронної оптової торгівлі досягає 15% з боку закупівель і 22% з боку збуту [3, 11]. Останнім часом зростає пропозиція продуктів інтелектуальної власності: інформація, переробка інформації, консультування, програмні продукти тощо. Особливістю цих продуктів є відсутність необхідної участі посередника і безпосереднього контакту виробника та кінцевого споживача. Це стало можливим завдяки розвитку мережі Інтернет. Більшість операцій у трансакції автоматизовані і здійснюються за опосередкування глобальної мережі Інтернет. Разом з цим, з'являється новий тип посередників – інформаційні посередники, які розробляють власні бізнес-моделі та підходи ціноутворення для забезпечення користувачу доступу до інформаційних ресурсів.

4. Реінтермедіація.

Практика міжнародного бізнесу показала, що мова швидше йде не про усунення посередників як таких, а про зміну форм їх функціонування – трансформації традиційного посередництва в Інтернет-посередництво, або віртуалізація посередницьких послуг. Використання посередництва в мережі Інтернет виражається в поширенні електронних торговельних майданчиків та аукціонів, розвитку онлайн-виставок і конференцій, безумовному завоюванні інформаційними Інтернет-порталами світового ринку інформації в міжнародному бізнесі і появі метапосередників. Реінтермедіація (Reintermediation) – це реінтродукції посередника між кінцевими споживачами і виробником. З поширенням сучасних інформаційних технологій електронна

комерція розглядалася як засіб дезінтермедіації – витіснення посередника з каналу постачання товару чи послуги, що дозволяло скоротити затрати та знизити кінцеву ціну. Однак, це призвело до появи нового типу посередників у мережі Інтернет (наприклад, Amazon.com та eBay.com, hotline.ua, m.ua) [10, 12]. Реінтермедіація відбувається через виникнення проблем, пов'язаних з дезінтермедіацією, і викликані традиційними обмеженнями прямої моделі розподілу: висока вартість доставки малих партій та організації передпродажного і після продажного обслуговування великої кількості споживачів, розпорошених на великій території, наростання невдоволення учасників каналу і посилення ринкової сили роздрібною торгівлі. Інтернет-простір стає усе більше переповненим і вимагає прикладення все більших зусиль у конкурентній боротьбі за кінцевого споживача. У середовищі Інтернет, в умовах реінтермедіації, посередники починають надавати нові послуги з доданою вартістю, забезпечуючи комплексне рішення (інтеграція), поєднуючи продукти чи послуги кількох виробників; найширший асортимент, представляючи продукти чи послуги кількох виробників; інформацією та засобами порівняння; сертифікацію незалежними експертами та передпродажне тестування. Побудувавши інтерактивні комунікації з кінцевими споживачами, виробники усе ще потребують якісної інфраструктури для перевезення, зберігання і доставки товарів та послуг. Посередники продовжують виконувати свою традиційну логістичну функцію, забезпечуючи додаткову цінність за рахунок доставки необхідної кількості товарів чи послуг у визначений час та місце з мінімальними витратами. Також посередники можуть направляти споживача до постачальника товарів та послуг. Наприклад, Edmunds (edmunds.com) надає споживачам інформацію про автомобілі, в тому числі порівняння цін, рейтинги, розташування автомобілів для продажу, і дилерську ціну;

5. Зростання ринкової сили посередницьких підприємств.

Проміжне становище посередницької організації зовсім не вказує на її слабкість та залежність. Посередницьке підприємство дуже часто являється єдиною альтернативою для виробника вийти на ринок швидко, з мінімальними витратами та максимально ефективно. Посередницька ланка дуже часто володіє значною ринковою силою і може диктувати свої правила виробникам і споживачам. Така диктатура може стосуватися строків постачання, умов постачання, цінової політики, якісних характеристик товару. Корнева С.С. не виключає, що посередники в майбутньому зможуть контролювати усю мережу створення цінності, диктуючи усім учасникам свої правила [7].

6. Поява нових типів посередників.

На сучасному етапі господарювання усе більшого значення набуває інформація. Інформаційне поле швидко розширюється, збільшуються інформаційні потоки. Використання інформації ускладнюється і посилюється

асиметричність інформаційного ресурсу. Інформація стає основним ресурсом споживання для кінцевих споживачів. Це зумовлює появу нового типу посередників – інформаційних, які збирають, обробляють та надають необхідну інформацію. Підприємства і кінцеві споживачі в умовах перенасичення і асиметричності інформаційних потоків віддають перевагу отриманню надійних, збалансованих і дозованих порцій від спеціалізованих посередників, які володіють відповідними компетенціями для надання інформаційних послуг. Посередництву став властивий інституціональний ізоморфізм – різноманітність структур, що його представляють [7]. На традиційному роздрібному та оптовому ринках з'являються нові типи посередницьких підприємств, що зумовлено змінами у поведінці споживачів. Зокрема, розглядаючи роздрібні мережі, існує безліч їх типів: дискаунтери, Cash&Carry, магазини біля дому, торгові центри, універсами тощо. Спостерігаються процеси укрупнення, диверсифікації та диференціації торговельних форматів. З'являються нові організаційні форми, серед яких варто виділити віртуальні і мережеві. Посередники використовують різноманітні канали комунікацій. Така різноманітність організаційних форм посередницьких підприємств забезпечує значні конкурентні переваги. Крупні оператори роздрібної торгівлі активно розвивають інші сегменти ринку, намагаючись максимально розширити свій цільовий ринок та частку споживання. Варіюються форми об'єднання повністю або частково незалежних посередницьких підприємств, що дозволяє максимально ефективно координувати та інтегрувати зусилля для досягнення як короткострокових, так і довгострокових цілей. Усе це стає можливим завдяки розвитку сучасних інформаційних технологій, які дозволяють ефективно організовувати передачу та обробку інформації для прийняття обґрунтованих рішень [7].

7. Розвиток С-to-С трансакцій.

Нарешті, з розвитком мережі Інтернет, активізувалися комунікації не тільки між виробниками та споживачами (B-to-C, B-to-B), а й між споживачами (C-to-C). Споживачі обмінюються (торгують) товарами, послугами та інформацією, що вимагає участі посередницьких структур для координації та реалізації такого обміну.

8. Посилення конкуренції між посередниками.

Укрупнення посередницьких структур, розширення сфер впливу, контроль над мережами створення цінності призводить до посилення конкуренції за споживача між посередницькими структурами. У першу чергу, сам факт розширення сфери впливу посередника на нові території чи ринки передбачає існування й інших посередників, що також претендують на них. Крім цього, конкуренція між торговельними марками і спеціалізація деяких посередників на окремих торговельних марках призводить до конкуренції між ними. Роздрібні торговці зазнають тиску з боку гігантських торговельних

компаній, ринкова сила яких постійно зростає. Традиційні магазини відчують зростаючу конкуренцію з боку торгових домів, які працюють за каталогами, фірм прямої поштової розсилки, телемагазинів та електронної комерції в Інтернеті.

9. Трансформація посередників у виробника послуг.

Посередницьке підприємство перетворюється на виробника посередницьких послуг. Сьогодні спостерігається витіснення оптового посередника з мережі розподілу продукції (мережі створення цінності). При цьому функції оптової компанії: зберігання, транспортування, комплектування та багато інших починають виконувати логістичні компанії, які також опосередковують у транзакції між виробником та покупцем. Таким чином, виробник передає рутинні операції третій стороні і намагається максимально контролювати канали комунікації зі споживачами. Розширюється сфера відповідальності роздрібних посередників. Вони надають широкий спектр послуг як виробнику, так і кінцевому споживачу. Так, до сфери відповідальності належить функція відкладеного виробництва, залучення клієнта до співвиробництва, консультування споживача, гарантійне і післягарантійне обслуговування та багато іншого. Такий підхід, як продаж не просто товарів чи послуг, а комплексної споживчої цінності – вражень, емоцій та інформації, – робить навіть випадкового відвідувача постійним клієнтом [13]. Лукашенко Є.А. наголошує, що відносини посередницьких компаній зі своїми клієнтами починають будуватися на основі технологій аутсорсингу бізнес-процесів [3]. Виробники починають розвивати свої ключові компетенції, реалізуючи усі непрофільні функції за рахунок послуг посередницьких структур. Одноразові і короткострокові контракти поступаються місцем довгостроковій, тісній і відкритій взаємодії між виробничими і посередницькими компаніями в процесі ведення ними міжнародних операцій [3]. Постійно зменшується кількість постачальників, але це не означає, що зменшується кількість учасників мережі створення цінності. Вибудовується система координації та інтеграції, де постачальники вищого рівня координують та інтегрують діяльність постачальників нижчого рівня, що дозволяє забезпечити якісну та економічно ефективну реалізацію функцій переданих третій стороні. Аутсорсинг у галузі міжнародної логістики, продажів і маркетингових комунікацій вже отримав значний розвиток у світовій економіці – і пошириться на інші сфери посередництва в міжнародному бізнесі.

10. Посередник перетворюється в координатора та інтегратора мережі створення цінності.

Усе більшого значення набуває здатність посередника інтегрувати зусилля учасників мережі створення цінності і, відповідно, координувати їх зусилля задля досягнення цілі. Таким чином, посередник виступає виробником нової цінності. В процесі координації та інтеграції посередник створює

додаткову цінність в межах нового продукту, поєднуючи різні ресурси учасників мережі створення цінності.

Висновки з проведеного дослідження.

Більшість наявних теоретичних та емпіричних досліджень щодо ролі посередників у міжнародній економіці свідчать про те, що посередники можуть дати змогу навіть відносно меншим та менш продуктивним фірмам подолати наявні бар'єри на зовнішніх ринках та експортувати, збільшуючи торговельні потоки між країнами. Фактично немає загальних емпірично доведених фактів того, що посередники негативно впливають на торгівлю.

Останнім часом спостерігається зміна ролі посередницької організації під впливом наступних тенденцій у їх діяльності: глобалізація, дезінтермедіація, реінтермедіація та стрімкий розвиток мережі Інтернет. Усе це призводить до зростання ринкової сили посередницьких підприємств та розширення масштабів посередницької діяльності. Усе більше можливостей з'являється для С-to-С та В-to-С прямої взаємодії та здійснення трансакцій. При цьому з'являються широкі можливості для появи нових типів посередників, які забезпечують інфраструктуру для сучасних моделей ведення бізнесу.

Список використаних джерел

1. Дима О.О. Аналіз тенденцій у розвитку посередницьких організацій. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014. № 4. С. 72–82. 2. Abel-Koch J. Who Uses Intermediaries in Inte
2. Ковтун Е.О. Посередництво в торговельній діяльності підприємства [Електронний ресурс]: І.В. Галкіна, Е.О. Ковтун. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/2_81534.doc.htm.
3. Лукашенко Е.А. Роль посредников в повышении эффективности международного бизнеса / Е.А. Лукашенко // Экономические науки. – 2010. – №8(69). – С. 269–272.
4. Обритько Б.А. Менеджмент посередницької та біржової діяльності: Навч. посіб. / Б.А. Обритько. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.
5. Організація торгівлі: підручник / [Апопій В.В., Міщук І.П., Ребицький В.М. та ін.]; під редакцією Апопія В.В. – [3-тє видання]. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 632 с.
6. Теорія та практика торговельного обслуговування: навчальний посібник / В.В. Апопій, І.П. Міщук, С.І. Рудницький, Р.М. Хом'як. – К.: Центр навчальної л
7. Корнева С.С. Посредничество как транзакционный институт: сущность, виды, тенденции развития: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01 / С.С. Корнева. – Саратов, 2008. –
8. Nezamabad M. N. The Impact and Benefits of Internet on Marketing Mix / Mehdi Naimi Nezamabad // Australian Journal of Basic and Applied Sciences. – 2011. – № 5(9). – pp. 1784–1789.

9. Chircu A. M., Kauffman R. J. Strategies for Internet Middlemen in the Intermediation / Disintermediation / Reintermediation Cycle / Alina M. Chircu, Robert J. Kauffman // *Electronic Markets*. – 1999. – № 9 (1-2).
10. Disintermediation [Електронний ресурс]: Веб-сайт Вікіпедія, http://en.wikipedia.org/wiki/Disintermediation#cite_note-chircu1999.
11. Солодуха Т.В. Повышение эффективности деятельности предприятий на основе применения технологий электронного бизнеса / Т.В. Солодухова // *Экономика и управление*. – 2009. – №1. – С. 113–119.
12. Sarkar M. B., Butler B. S., Steinfield C. Intermediaries and Cybermediaries: A Continuing Role for Mediating Players in the Electronic Marketplace [Електронний ресурс] : Mitra Barun Sarkar, Brian S. Butler, Charles Steinfield // *Journal of Computer-Mediated Communication*. – 1995. – V. 1. – № 3. – Режим доступу <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.1995.tb00167.x/full>, 2014. – Назва з екрану.
13. Маркетинговий менеджмент: Підручник / [Ф. Котлер, К.Л. Келлер, А.Ф. Павленко та ін.]. – К.: Видавництво «Хімджест», 2008. – 720 с.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри світової економіки Державного торговельно-економічного університету **Олейніков Ю.О.**

Адрес електронної пошти автора: rsymonenko1994@gmail.com

ЦИБУЛЬСЬКА Валерія

Студентка Державного торговельно-економічного університету 5-го курсу факультету міжнародної торгівлі та права.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ICC UKRAINE ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНОРОДНОГО БІЗНЕСУ

Анотація. В статті проведено аналіз практичних аспектів ICC Ukraine. Для успішного досягнення результатів теми було проаналізовано діяльність Українського національного комітету Міжнародної торгової палати під час воєнного стану, його стратегічних планів та мети роботи. Розглянуто історію створення комітету та його головних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники вивчали питання міжнародного співробітництва (Кухарська Н. О.); теоретичні та практичні аспекти зовнішньоекономічної діяльності на різних рівнях досліджували Шкурупій О. В. та Базавлук Н. Г., Красилич І. О..

Дослідники приділяють увагу інформаційному забезпеченню зовнішньоекономічної діяльності (Гайда Т. Ю. [1]) та аналізу, оцінці та моделюванню зовнішньоекономічної діяльності (Тюріна Н. М., Шелест Є. О., Карвацька Н. С.), але дослідження носили фрагментарний характер і не розкривали роль посередницьких організацій в освоєнні зовнішніх ринків.

Мета статті: дослідження практичних аспектів щодо формування іміджу ICC UKRAINE.

Вклад основного матеріалу. Український національний комітет Міжнародної торгової палати був створений у 2005 році як недержавна неприбуткова юридична особа. Комітет об'єднує юридичних осіб та об'єднання юридичних осіб і підприємців для постійної координації їх господарської діяльності, представництва, представлення, задоволення та захисту їх законних і економічних інтересів шляхом об'єднання їх майнових ресурсів та організаційних можливостей. Метою її створення є сприяння розвитку вільного

міжнародного обігу товарів, послуг, інтелектуальної власності та інвестиційного капіталу, розвитку національної економіки та її інтеграції у світову економічну систему, збільшенню експорту товарів і послуг українських виробників, формуванню сучасної виробничої, фінансової та торговельної інфраструктур, створенню сприятливих умов для конкурентної підприємницької діяльності, розвитку всіх видів підприємництва та створенню високого рівня професіоналізму, справедливості і чесності в національних і міжнародних ділових відносинах.

Голові цілі ICC Ukraine:

- Міжнародне співробітництво.
- Створення умов для інтеграції українського бізнесу в міжнародну бізнес-спільноту.
- Формування позитивного міжнародного іміджу України.
- Створення сприятливого бізнес-середовища для сталого розвитку.

Спільні ініціативи організацій спрямовані на створення прозорого бізнес-середовища для співпраці між Україною та різними країнами світу. Також взаємодія сторін сприятиме створенню сприятливих умов для ефективної інтеграції українського бізнесу в міжнародне співтовариство.

ICC Ukraine розробила та послідовно впроваджує амбітне бачення, місію та стратегію, спрямовані на підвищення своєї значущості як роботодавця та провідної організації для бізнесу та інших учасників ринку.

- Бачення ICC Ukraine

Провідна асоціація у сфері міжнародного співробітництва та партнер для всіх зацікавлених сторін: бізнесу, влади та міжнародної спільноти.

- Місія ICC Ukraine

Сприяти розвитку міжнародної торгівлі та залученню інвестицій шляхом застосування кращих міжнародних практик

- Стратегічні цілі ICC Ukraine
- Формування позитивного міжнародного іміджу України.
- Створення сприятливого бізнес-середовища для сталого розвитку та процвітання.

Бізнес-асоціація "Український національний комітет Міжнародної торгової палати" (ICC Ukraine) є неприбутковою організацією, уповноваженою Всесвітньою бізнес-організацією (WBO) представляти сучасні тенденції ведення бізнесу на національному рівні та сприяти міжнародному співробітництву. Основною метою ICC Ukraine є партнерство з членами

Світової організації бізнесу (WBO) у 94 країнах світу для сприяння міжнародній торгівлі, відкриття нових ринків, пошуку партнерів та залучення інвестицій.

ICC Ukraine надає комплексну фахову допомогу національним підприємствам через:

- діалог влада-бізнес
- участь від України у 14 Комісіях та Робочих групах ICC
- діяльність 15 Комісій з основних напрямків діяльності бізнесу в опрацюванні законодавчих актів
- представництво і головування у Громадських Радах при провідних міністерствах та відомствах України з метою створення сприятливих умов ведення бізнесу через діалог між представниками ділових кіл та влади.

У 2021 році ICC Ukraine зробила ще один крок до іміджу та прийняла у членство компанію YouControl.

Своєю діяльністю YouControl прагне формувати позитивний міжнародний імідж України. IT-рішення та сервіси аналітичної системи створюються на основі відкритих даних і покликані сприяти створенню прозорого бізнес-середовища. Стає набагато простіше обирати надійних бізнес-партнерів у зручний спосіб. Інструменти системи дозволяють швидко та ефективно перевіряти українських та іноземних бізнес-партнерів, інвесторів та менторів.

У рамках партнерства сторони домовилися про реалізацію низки спільних ініціатив. Експертні консультації, дискусії, круглі столи та зустрічі слугуватимуть обміну знаннями та досвідом задля досягнення поставлених цілей. А саме: створення сприятливих умов для інтеграції української економіки в міжнародний діловий світ, створення міцного фундаменту для розвитку і процвітання міжнародних відносин України з країнами світу.

Міжнародна торгова палата (ICC) співпрацює з урядом, бізнесом та громадянським суспільством для створення цифрових рішень, які сприяють економічному процвітанню для всіх.

В рамках Декларації ICC про наступне століття глобального бізнесу ICC прагне максимізувати переваги цифрової економіки шляхом створення ключових партнерств для уніфікації, спрощення та трансформації торговельних процесів. У своїх конференціях ICC Ukraine презентувало цифрові ініціативи для бізнесу майбутнього:

- ICC TradeFlow, блокчейн-платформа, розроблена ICC та Perlin для спрощення процесу торговельної документації для всіх, стала першим проектом, побудованим на мережі TradeTrust. Запущена ICC, DBS Bank,

Trafigura, Infocomm Media Development Authority (IMDA), Enterprise Singapore і Perlin, платформа дозволяє компаніям візуально відображати торгові потоки, видавати інструкції партнерам і аналізувати торговельну діяльність в режимі реального часу.

- Діджиталізація в робочій групі з фінансування торгівлі. Робоча група провела опитування щодо розуміння прав третіх осіб за електронними накладними та розробила Дорожню карту цифрової торгівлі - комунікаційний інструмент для політиків, які працюють у сфері цифрової торгівлі.
- Цифрові платформи зі Світовою організацією торгівлі (COT)
- Ініціатива зі стандартів цифрової торгівлі. Банківська комісія Міжнародної торгової палати оголосила про створення Ініціативи зі стандартів цифрової торгівлі (DSI) з метою встановлення відкритих технологічних стандартів, які сприятимуть інтероперабельності між блокчейном та існуючими технологічними платформами.

Український національний комітет Міжнародної торгової палати проводять заходи для покращення свого іміджу як суб'єкта міжнародного бізнесу та і роблячи практичні рекомендації для інших підприємств. Так 7 жовтня 2022 року ICC Ukraine організував та провів Міжнародний форум "Український бізнес в умовах воєнного стану. Можливості, потреби, реалії". Захід відбувся за підтримки Міністерства юстиції України, Державної регуляторної служби України та Офісу Омбудсмена України. Метою заходу було залучення практичних бізнес-рекомендацій та інвестицій у проекти з відбудови та відновлення економіки вільної європейської країни від світової бізнес-спільноти, підтримка потреб та більш глибоке вивчення можливостей українського бізнесу в умовах воєнного стану та після перемоги.

Висновки. Отже, заснування Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати (ICC Ukraine) свідчить про зацікавленість міжнародної спільноти у розвитку економічного потенціалу в кожній конкретній країні. Практичні аспекти діяльності ICC Ukraine показують, що для іміджу комітет постійно проводить конференції для розвитку бізнесу, долучається до заходів під час війни, а також проводить членства з компаніями та роботу з областями для покращення стану країни.

Список використаних джерел:

1. Зосімова А.В. Аналіз посередницьких структур в процесі пошуку шляхів виходу на міжнародні ринки // наук.стаття: Харків, 2019
2. Офіційний сайт ICC Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://iccua.org>.
3. YouControl отримав членство в ICC Ukraine [Електронний ресурс]. – 17.05.2022 – Режим доступу до ресурсу: <https://youcontrol.com.ua/news/youcontrol-otrymav-chlenstvo-v-icc-ukraine/>.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор **Осика С. Г.**

Адрес електронної пошти автора: tsybulskavaleriia@gmail.com

Розділ 5. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

ВАСИЛЬЄВА Владлена

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету інформаційних технологій

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ – НОВА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА

Сучасна тенденція розвитку злочинності засвідчує появу нових видів кримінальних правопорушень, місцем яких є кіберпростір.

Тому велика потреба зараз в удосконаленні засобів, прийомів і методів пошуку, збирання, аналізу та використання криміналістично-значущої інформації в процесі виявлення, розкриття, розслідування і профілактики кримінальних правопорушень. Одним із таких методів є соціальна інженерія.

Термін "соціальна інженерія" означає спосіб отримання зловмисником потрібної інформації різними способами. Суть соціальної інженерії полягає у застосуванні лише психологічних методів впливу на людей. Це може бути переконання, навіювання довіри та хитрості. У основі методів соціальної інженерії завжди лежить маніпулювання базовими емоціями людини: страхом, жадібністю, емпатією. Основне завдання соціального інженера – «підібрати ключик» до кожної конкретної людини і зіграти на її почуттях та емоціях так, щоб вона забула про обережність і здійснила необхідні зловмиснику дії.

У результаті жертва без будь-яких підозр надає зловмиснику важливі дані (логіни та паролі від облікових записів, реквізити банківських карток). Соціальна інженерія, зазвичай, одна із етапів спланованої комп'ютерної атаки. Зловмисникові простіше спочатку «зламати» людину і отримати доступ до системи або переконати жертву самотійно запуснути на комп'ютері шкідливий файл, ніж витратити час на пошук та експлуатацію технічних уразливостей [1, с.3].

Соціальна інженерія, зазвичай, одна із етапів спланованої комп'ютерної атаки. Зловмисникові простіше спочатку «зламати» людину психологічно, отримати доступ до системи або переконати жертву самостійно запустити на комп'ютері шкідливий файл, ніж витратити час на пошук та експлуатацію технічних уразливостей.

Принцип атаки з використанням соціальної інженерії ґрунтується на виклику у жертви почуття довіри.

Той факт, що більшість людей залишають величезну кількість інформації про себе в Інтернеті, грає на руку соціальним інженерам. За «цифровими слідами» своєї жертви, її сторінках у соцмережах зловмисник може скласти уявлення про характер, інтереси, звички людини і це полегшить його «психологічну атаку на людину».

Існують різні техніки соціальної інженерії:

- Фішинг. Підроблені сторінки сайту є одними з найпопулярніших методів обману користувачів для отримання персональної або конфіденційної інформації. Сторінка, що повторює цільовий дизайн, і містить поля для введення логіну і пароля. Посилання на такі сторінки поширюються через SMS-повідомлення, електронні листи, соціальні мережі та месенджери. Причому отримати лист фішингу можна навіть від знайомого адресата. Щоб викликати довіру своєї жертви, зловмисники часто використовують зламані облікові записи [2, с.3].

- Претекстинг. Техніка соціальної інженерії, за якої зловмисник представляється іншою людиною і за задалегідь підготовленим сценарієм підводить користувача до того, що той здійснює необхідні шахраю дії або видає необхідну конфіденційну інформацію. Зазвичай реалізується через телефон, соціальні мережі або електронну пошту та вимагає попереднього збору інформації про жертву

- Зворотна соціальна інженерія. Техніка, за якої зловмисник змушує жертву саму звернутися до нього за «допомогою». Цим методом користуються зловмисники, котрі видають себе за співробітників технічної підтримки. Подібна атака проходить у кілька етапів. Наприклад, спочатку зловмисник створює на комп'ютері жертви оборотну несправність. Потім якимось чином повідомляє користувачеві про можливість вирішувати подібні технічні проблеми.

Професор психології Роберт Чалдіні у своєму бестселері «Психологія впливу» (1984 р.) описав шість принципів впливу, які застосовують соціальні інженери:

- Взаємність
- Послідовність: дотримуємось переконань, які відповідають нашим цінностям
- Соціальний доказ: погоджуємося з тим, що робить більшість
- Влада та авторитет: готові йти за людьми, яким довіряємо та яких поважаємо
- Симпатія: із задоволенням виконуємо прохання людей, які нам подобаються
- Дефіцит: бажаємо, що нам недоступно

Як викрити хакера, який хоче здійснити на Вас соціальний інжиніринг:

- Орфографічні та пунктуаційні помилки, надто офіційна стилістика тексту, відсутність логіки та структури листа мають вас насторожити;
- Адреса відправника з невірними або пропущеними символами;
- Лист вимагає невідкладної відповіді, а після його прочитання виникає почуття терміновості;
- Запит особистих даних і конфіденційної інформації [3, с.3].

Соціальний інжиніринг – одна з найбільш небезпечних атак 21 століття, адже здійснюється за допомогою знань у сфері психології. Людина, навіть, яка впевнена в собі, може під впливом таких соціальних-психологічних хакерів, навіть цього не розуміючи, видати свої персональні данні. Тож варто організовувати заходи, на яких людям будуть розповідати про види кібератак, як їх розпізнати та як не поведися на них, слід зосередити увагу на обізнаності в цьому питанні, особливо зараз.

Соціальний інжиніринг розвився під час війни цього року. Коли агресор, всіма способами намагається викрити конфіденційні данні як звичайних людей так і військових. Вони можуть дзвонити на номер, та під видом «соціального опитування» дізнаватися інформацію про психологічний стан людей, про внутрішню ситуацію в країні, про те як країна готується, які дії робить, все це можна також дізнатися за допомогою фішингу (створюють дуже схожу пошту якоїсь впливової людини і виманюють засекречену інформацію).

Тож задача всіх людей, стати обізнаним в питанні соціального інжинірингу, аби не розкривати свої данні та інших людей [4, с.3].

Список використаних джерел:

1. Соціальна інженерія [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <https://blog.portmone.com.ua/uk/posts/information-posts-uk/sotsialna-inzheneriya>.
2. Соціальна інженерія-як не стати жертвою [Електронний ресурс] // -Режим доступу до ресурсу: <https://efsol.ru/articles/social-engineering.html>.
3. СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ [Електронний ресурс] // 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/123398>.
Як знизити роль соціальної інженерії у загрозі проникнення [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://itglobal.com/ru-ru/company/blog/kak-ponizit-rol-soczialnoj-inzhenerii-v-ugroze-proniknoveniya/>

ВАСИЛЬЄВА Владлена

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету інформаційних технологій

ДЕРЖАВА У СМАРТФОНІ – НОВІ РЕАЛІЇ СУСПІЛЬСТВА

Держава у смартфоні – це неповторний додаток «Дія», за допомогою якого можна зробити безліч дій не виходячи з дому.

6 лютого 2020 року відбулася офіційна презентація застосунку Дії, хоч вже в 2019 році говорили про неї. Дія це «Держава і я» – була розроблена Міністерством цифрової трансформації України.

Зареєструвавшись в додатку, на головній сторінці можна отримати спектр документів, що дозволяє не брати з собою всі документи, а мати лише при собі телефон з онлайн документами. А саме: паспорт, закордонний паспорт, водійське посвідчення, студентський квиток та інше.

Онлайн документи, це не єдине чим можна похизуватись, у «Державі у смартфоні» крім всього ще є державні послуги.

Доступно отримання статусу безробітного.

ЄМалятко – послуга для батьків новонароджених діток, одна з них це отримання фінансової допомоги. В додатку можна подати документи на субсидію, не виходячи з дому.

ЄЗахист – послуга, де українці можуть дізнатися про правила кібегігієни. Під час пандемії коронавірусу, вигадали єПідтримку, де можна загрузити сертифікати щеплень. Більше того аби залучити людей вакцинуватись, через єПідтримку можна було отримати 1000 грн. Зараз можна отримати фінансову допомогу, постраждалим від вторгнення агресора.

Дія – можливість отримати документи не виходячи з дому – виписки даних з різних реєстрів та державних установ.

Розглянемо застосунок з точки зору безпеки, приватності та конфіденційності даних користувача.

2020–2022 роки нам запам'яталися стрімкою діджиталізацією державних сервісів та скандалами, пов'язаними з незаконною обробкою персональних даних, стеженням та кібершахрайством.

Додаток Дія в перші свої дні існування стикнувся з проблемою-недовіра користувачів. У багатьох є хвилювання, що їх персональні дані стануть не конфіденційними.

Проте попри всі сумніви, додаток все ж пройшов всі можливі тести на безпеку успішно.

1. Всі користувачі проходять ідентифікацію через банки, в яких обслуговуються. Коли користувач тільки завантажив "Дію", перше, що він робить – авторизується з програми за допомогою технології BankID. З допомогою цих дій користувач проходить ідентифікацію. Такий спосіб ідентифікації є досить надійним.

2. "Дія" пройшла масштабне тестування

Застосунок є захищеним, адже при її створенні була пряма співпраці із світовим лідером ІТ-розробок – ЕРАМ.

Архітектура "Дії" побудована таким чином, що на серверній частині програми не здійснюється постійне зберігання персональних даних користувачів.

Також інформація в каналах передачі даних передається в зашифрованому вигляді, а на деяких етапах використовується подвійне шифрування.

Використали підхід "глибокого захисту" (defense-in-depth) у захисту даного застосунку.

Створюючи масштабний проект, одне з головного це його тестування. Тому було проведено пен-тести, тобто кращі ІТ спеціалісти намагались «хакнути» застосунок аби виявити проблеми та вразливості.

Механізм верифікації документів у "Дії" заснований на QR-коді, що генерується застосунком, головне що діє тільки 3 хвилини, потім генерується новий.

По суті – це такий тимчасовий лінк. А значить, ризик того, що хтось встигне сфотографувати ваш код і тим самим отримає доступ до вашого документа – мінімальний, мало того у застосунку неможливо зробити скріншоти документів.

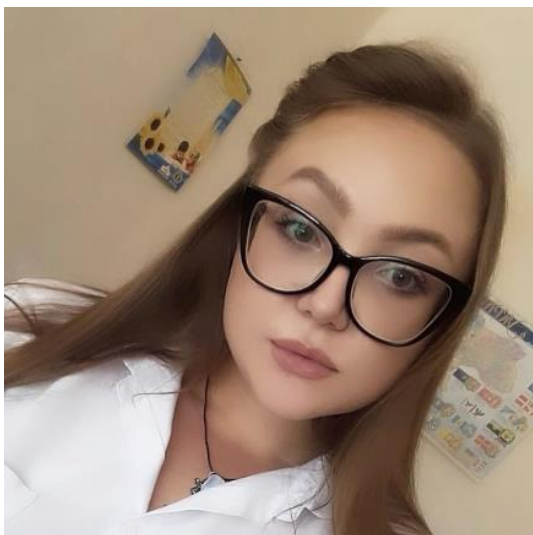
Отже, Україна діджиталізується дуже швидко, одне з них це застосунок Дія, в якому є безліч онлайн документів користувача, онлайн послуги замість того, щоб стояти в черзі декілька годин. Пройшовши безліч пен-тестів, додаток є досить захищеним, але варто пам'ятати про правила безпеки всім користувачам: застосовувати двофакторну автентифікацію, використовувати складні паролі та регулярно замінювати паролі, кожен місяць наприклад.

Список використаних джерел:

1. Українці найбільше довіряють програмі «Держава у смартфоні» та цифровізації — опитування «Рейтинг» [Електронний ресурс] //Режим доступу до ресурсу: <https://thedigital.gov.ua/news/ukrainsi-naybilshe-doviryayut-programi-derzhava-u-smartfoni-ta-tsifrovizatsii-opituvannya-reyting>.

2. «Держава у смартфоні»: українці тестують додаток «Дія» [Електронний ресурс] // 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://nzi.theukrainians.org/dodatok-diya.html>.

3. Повідомлення про обробку персональних даних [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: https://diia.gov.ua/app_privacy.

ГРАБАЗЕЙ Анастасія

*Студентка Державного
торгівельно-економічного
університету 3 курсу факультету
міжнародної торгівлі та права*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Вступ. Світ стрімко розвивається. Більшість сфер життєдіяльності людини змінюється. Нотаріальна діяльність – не виняток. У сучасних умовах глобалізації правової системи, в площині євроінтеграційних процесів, впроваджується низка новітніх технологій та механізмів, удосконалюються стратегії, модернізуються ідеї.

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» від 29 грудня 2021 року розроблено порядок реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату. Даним нормативно-правовим актом вбачається, що «єдина державна електронна система е-нотаріату - автоматизована інформаційна система, яка призначена для збору, накопичення, обробки, збереження, захисту та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення усіх видів інформаційної взаємодії (обміну) згідно із законодавством, внесення інформації до єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Мін'юсту» [1].

На нашу думку, дослідження проблем та перспектив впровадження електронного нотаріату в Україні є актуальним у наш час, адже стрімкий розвиток науки і техніки призвів до широкого використання інформаційно-

телекомунікаційних технологій. Про важливість і необхідність створення єдиного електронного реєстру нотаріальних дій зазначалося ще в Указі Президента України від 22 липня 2019 року «Про заходи щодо протидії рейдерству» [2]. До того ж Україна, в процесі реформування нотаріальної системи, приділяє чималу увагу досвіду країн – світових лідерів в площині розвитку цифрового права. Так, 10 грудня 2019 року в офісі Нотаріальної палати України відбулася Міжнародна конференція у форматі круглого столу на тему «Реформування нотаріату за стандартами ЄС: саморегулювання, Е-нотаріат», організована Нотаріальною палатою України за підтримки Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва та Федеральної нотаріальної палати Німеччини [3]. Про значущість даного напрямку свідчить проведення численних нарад, форумів, семінарів, заходів, зокрема, міжнародної науково-практичної конференції з питань нотаріальної діяльності за участі представників країн СНД та Балтії «Питання удосконалення державного регулювання та контролю у сфері нотаріальної діяльності та використання інформаційних технологій» [4].

Мета роботи. З огляду на зазначене вище, основною метою наукового пошуку є аналіз позитивних та негативних ознак запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату в Україні, виокремлення нагальних проблем та перспектив у зазначеній площині, дослідження можливих способів подолання труднощів у сфері запровадження даної інновації.

Матеріали та методи. У процесі написання наукової роботи було проведено теоретичне дослідження національного законодавства, міжнародного досвіду у галузі запровадження е-нотаріату та проаналізовано основні науково-практичні заходи у сфері нотаріальної діяльності.

Результати та обговорення. Насамперед, варто зазначити, що єдина державна електронна система е-нотаріату буде впроваджуватися поступово, у декілька етапів [1]. У першу чергу відбуватиметься створення оновлених електронних реєстрів (Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів), електронного робочого місця нотаріуса, Електронного реєстру нотаріальних дій. Другим кроком здійснюватиметься модернізація Єдиного реєстру нотаріусів. На останок, створюватиметься та впроваджуватиметься Електронний нотаріальний архів, відбуватиметься модернізація електронного робочого місця нотаріуса, Електронного реєстру нотаріальних дій.

За допомогою сучасних технологій, здійснення нотаріальних дій відбуватиметься в межах цифровізації, шляхом використання електронних джерел, що, у свою чергу, значно поліпшить швидкість та якість виконання роботи. Однак, взаємодія з такою кількістю ресурсів потребує від користувачів системи не лише багато зусиль, але й наявність базових знань у сфері інформаційних технологій. Адже, використання електронного робочого місця нотаріуса, кабінету, реєстрів неможливе без основних навичок роботи з комп'ютерними програмами. Тож, пропонуємо впровадження курсів

підвищення кваліфікації для осіб, які здійснюватимуть свою діяльність із залученням Єдиної державної електронної системи е-нотаріату. Таким чином, нотаріуси матимуть змогу регулярно вдосконалювати та розширювати спектр своїх знань у сфері цифровізації, використовувати набуті інформаційно-технологічні навички в практичній діяльності. Таке впровадження неодмінно кореспондуватиметься з аб. 9 статті 5 Закону України «Про нотаріат», що передбачає обов'язок нотаріуса постійно підвищувати свій професійний рівень [5].

Аналізуючи переваги впровадження електронного нотаріату в Україні, варто зазначити про автоматизацію документообігу. Дійсно, зменшення кількості паперових журналів, книг, звітів, формування електронних нотаріальних справ відповідною інформаційною системою звільняє нотаріуса від значного об'єму письмової роботи, що дозволяє раціонально використовувати робочий час. Проте, одним з недоліків серед великої кількості переваг е-нотаріату є ризик поширення та розповсюдження шахрайства, незаконного заволодіння доступом до електронних реєстрів, знищення конфіденційної й важливої інформації. Так, завідувачка Київського державного нотаріального архіву з 12 листопада 2018 року, Лідія Гуль, в інтерв'ю для журналу «Нотаріат України» № 4 наголошувала, що «основне в електронному нотаріаті – це безпека і захист від кіберзлочинності» [6, с. 41].

На жаль, існують випадки порушення чинного законодавства України в даній галузі. Таким прикладом може слугувати відомий шкідливий вірус «Petya», створений і запущений з метою втручання в особисті кабінети нотаріусів у Державних реєстрах, задля задоволення власних матеріальних потреб, зняття обтяжень з транспортних засобів, незаконного заволодіння майном тощо. З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що ефективне функціонування системи е-нотаріату можливе лише за умови надійного кібернетичного захисту діловодства. Так, на міжнародній конференції «Реформування нотаріату за стандартами ЄС: саморегулювання, Е-нотаріат», Володимир Примаченко, нотаріус із Саксонії, розповів про технічні нюанси та якісне програмне забезпечення, яке використовується німецькими нотаріусами, можливості їх роботи із електронними реєстрами та документообігом [3]. Окрему увагу він приділив захисту даних від кіберзлочинності, наголошуючи, що в Німеччині нотаріуси використовують спеціальні електронні картки підпису та власні ключі від е-кабінетів.

Така система, на нашу думку, є яскравим прикладом двохфакторного захисту, що, у свою чергу, забезпечує надійність та безпеку під час вчинення нотаріальних дій. Вважаємо, що для забезпечення достатнього рівня протекції електронних баз нотаріальних даних, компетентним державним органам України необхідно подбати про створення інноваційного антивірусного програмного забезпечення, яке б змогло вчасно запобігти втручанням шахраїв.

Так, достатньо влучно, на наш погляд, основні положення Концепції реформування нотаріату, розробленої Нотаріальною палатою України, висвітила віце-президент Нотаріальної палати України, Олена Кирилюк.

Декламуючи промову під час дискусії, вона зауважила: «Реформа нотаріату — передусім, це вигода для людей, адже реалізація запланованого дозволить економити час і гроші громадян та бізнесу, забезпечити доступність нотаріальних дій, подолати корупцію у сфері юстиції, створити надійний захист від шахрайства, відчутно економити державний бюджет та нарешті перейти до стандартів ЄС» [6, с. 18]. Складно не погодитися з таким твердженням, адже, згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату», через електронне робоче місце нотаріуса здійснюється автоматизована взаємодія Системи е-нотаріату з іншими системами державних органів та установ, правоохоронних органів, Міністерства юстиції України та його територіальних органів; особи, які звертаються до нотаріуса через електронний кабінет клієнта можуть надсилати копії електронних документів нотаріусу та інші передбачені законодавством документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії, а також отримувати документи та повідомлення від нотаріуса.

Переконані, що такі впровадження створюють доступну взаємодію зацікавленої особи з необхідними органами. Однак, виникає нагальне питання про способи і засоби засвідчення оригінальності електронних документів. До прикладу, перевірити оригінальність нотаріально посвідченого документа з електронним ідентифікатором (QR-кодом) в Єдиній державній електронній системі е-нотаріату, а також отримати його електронну копію можна буде онлайн за допомогою мобільного застосунку «Дія». Перевірити нотаріальний документ з електронним ідентифікатором зможуть нотаріуси, органи державної влади, місцевого самоврядування, інші заінтересовані особи. Про це також наголошував заступник Міністра юстиції України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, Сергій Орлов [7]. Дійсно, впровадження е-нотаріату має ґрунтуватися на основних конституційних принципах та засадах, адже створення такої системи має сприяти ефективній реалізації основних прав громадян у сфері нотаріату. У свою чергу, член Ради Нотаріальної палати України, Дмитро Кирилюк, під час виступу на II Legal Real Estate Forum, зазначив, що нотаріуси мають великий кредит довіри від суспільства і Нотаріальна палата України робить все, щоб нотаріуси дотримувалися законодавства [8].

Висновки. Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріат в Україні є величезним кроком у цифрову епоху. У процесі дослідження та викладення матеріалу з даного питання, проведено аналіз актуальних проблем та перспектив впровадження електронного нотаріату в Україні. Запропоновано створення надійної антивірусної програми, що зможе надати гарантію значного убезпечення користувачів системи від незаконного втручання в неї. Проаналізована можливість проведення курсів підвищення кваліфікації у сфері інформаційних технологій для нотаріусів, вазано про важливість осучаснення

електронного нотаріату згідно з досвідом зарубіжних країн. Висунута ідея створення двохфакторного захисту користувачів з метою недопущення виникнення недоліків у площині кіберзлочинності та шахрайства.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудн. 2021 р. № 1444 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.10.2022).
2. Про заходи щодо протидії рейдерству: Указ Президента України від 22 липн. 2019 р. № 542/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/542/2019#Text> (дата звернення: 04.10.2022).
3. Реформування нотаріату за стандартами ЄС: саморегулювання, Е-нотаріат. Міжнародна конференція у форматі круглого столу. Нотаріальна палата України: офіційний веб-сайт. URL: <https://npu.ua/news/mizhnarodna-konferencia/> (дата звернення: 05.10.2022).
4. Питання удосконалення державного регулювання та контролю у сфері нотаріальної діяльності та використання інформаційних технологій. Міжнародна науково-практична конференція з питань нотаріальної діяльності та використання інформаційних технологій. Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/news/announcement/mijnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-z-pitan-notarialnoi-diyalnosti-ta-vikoristannya-informatsiynih-tehnologiy-3286> (дата звернення: 05.10.2022).
5. Про нотаріат: Закон України від 2 вересн. 1993 р. № 3425-XII / Відомості Верховної Ради, 1993, № 39, ст.383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення 05.10.2022).
6. Нотаріальна палата України: загальнодержавне періодичне професійне видання. *Журнал «Нотаріат України»* № 4 (35) грудень 2019 р. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2019/12/NU-4-2019.pdf> (дата звернення 06.10.2022).
7. Сергій Орлов: уряд затвердив правила формування та перевірки нотаріального документа з електронним ідентифікатором (QR-кодом). Урядовий портал: опублік. 04 липн. 2022 р.: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sergij-orlov-uryad-zatverdiv-pravila-formuvannya-ta-perevirki-notarialnogo-dokumenta-z-elektronnim-identifikatorom-qr-kodom> (дата звернення 06.10.2022).
8. Зростання галузі та рятувальний круг для держави: *II Business & legal IT forum*: 05 жовтн. 2022 р. URL: <https://pravo.ua/ii-business-legal-it-forum-rist-haluzi-ta-riativne-kolo-dlia-derzhavy-uchasnyky-rozpovily-pro-it-industriiu-pid-chas-viiny/> (дата звернення 07.10.2022).

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент **Букатова Д.М.**
Адрес електронної пошти автора: stasya.online.net.2003@gmail.com

ІВАСЕНКО Катерина
Студентка Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу факультету інформаційних технологій

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПЛАНИ НА МАЙБУТНЄ

Останніми роками воєнні конфлікти у світі змінилися завдяки зростанню цифровізації в суспільстві та нових технічних можливостей. У соціальних мережах та в інтернеті загалом засоби пропаганди та дезінформації набули значної ефективності разом із новими векторами атак на різні верстви суспільства. Водночас цифровізація також посприяла появі нових потужних стратегій проти гноблення людей у соціальних мережах, пропаганди та війни. На сьогодні діджиталізація проникла в усі сфери життя. В умовах війни дуже став помітний аспект розвитку цієї галузі. Міграція та соціальна інтеграція також трансформувалися завдяки цифровим можливостям, оскільки цифрові засоби дають змогу переселенцям із зони бойових дій отримувати та ділитися інформацією на шляху до безпеки та за її межами.

Цифрові інновації сьогодні розвиваються швидше, ніж будь-коли раніше, та несуть потенційні наслідки для значної частини суспільства. Проникнення цифрових пристроїв і даних, які виробляють пристрої, можуть полегшити доступ для тих, хто цього потребує, але також створюють нові виклики для людської гідності – від ризиків особистої конфіденційності та безпеки, до нових перестановок гендерної дискримінації та насильства. Інтернет дає змогу безпрецедентно залучати громадськість, але також акцентує увагу на важливості забезпечення того, щоби закон працював для захисту цивільних

осіб. Ці явища демонструють потенційні трансформаційні ефекти цифрових інновацій.

Широкомасштабна агресія росії проти України спричиняє серйозні порушення підключення до інтернету, що є передумовою для стійкості та подальшого розвитку цифрової економіки, а цифрові технології відіграють вирішальну роль у продовженні надання громадянам доступу до цифрових послуг, у тому числі, коли вони змінюються. Доступ до інтернету та якість передачі даних знизилися з початком війни як через кібератаки, так і через фізичні атаки на цифрову інфраструктуру країни. Не треба забувати, що стабільний інтернет дає змогу користувачам отримувати доступ до достовірної інформації, а переривання каналів зв'язку з офіційними джерелами лише поширюватиме дезінформацію населення, яку активно використовує ворог.

Незважаючи на постійні фізичні бомбардування, які терпить країна, цифрові активи, інфраструктура та дані залишаються недоторканим товаром, який росія не може знищити. Раніше президент Володимир Зеленський висловив позитивну думку щодо розвитку цифрової економіки, заявляючи, що хоче, аби Україна стала «найцифрованішою країною» у світі. [1] Немає жодних сумнівів, що війна з росією прискорила реалізацію планів цифрової трансформації України завдяки волі нашого уряду, який зроби все, щоби процвітати серед руйнувань. Перевага полягає в тому, що Україна зможе розвивати свою цифрову економіку, продовжуючи уможливлювати роботу цифрових послуг, підприємств і адміністративних органів.

Безпосередніми пріоритетами є система дистанційної цифрової освіти, яку уряд сподівається запровадити протягом наступного року, щоби підтримати дітей і сім'ї, чия освіта та повсякденне життя були зруйновані війною. Інші елементи цифровізації для підвищення рівня України були б можливими протягом більш тривалого трирічного періоду, наприклад, цифрова система охорони здоров'я та цифрова валюта. Урядові та адміністративні послуги можуть бути доступні за допомогою мобільних додатків, а цифрова валюта замінить фізичні гроші.

На додаток до цивільної допомоги, пов'язаної з конфліктом і військовим обладнанням, Україна буде покладатися на інші країни НАТО з розвинутою технологічною та цифровою економікою для отримання додаткових коштів та інфраструктури для посилення своєї цифрової екосистеми. Згодом українські плани цифровізації вийдуть далі, ніж воєнна оборона чи стратегія відновлення після війни. Також для більшого розвитку діджиталізації в Україні планується додати можливості штучного інтелекту до своєї судової системи.

Війна підштовхнула уряд домагатися членства в Європейському Союзі та, отже, доступу до єдиного цифрового ринку ЄС (DSM), включно з узгодженням з міжнародними правилами та стандартами. 28 лютого 2022 року Європейська рада отримала заяву України на членство в ЄС, а 17 червня Європейська комісія опублікувала свій висновок, рекомендувавши Раді прийняти кандидатуру України. У Висновку є конкретне посилення на «особливо хороші результати», досягнуті Україною у сфері інформаційного суспільства та ЗМІ, з

посиланням на «поглиблену галузеву реформу». та наближення до *acquis* ЄС DSM», зокрема через ухвалення законів про електронні комунікації та телекомунікаційного регулятора та введення їх у дію з початку 2022 року.[2] Рух до інтеграції в DSM означає поступове узгодження з міжнародними правилами та стандартами цифрових практик, що може принести важливі переваги з точки зору зменшення транскордонних бар'єрів для цифрової торгівлі та прискорення цифрової економіки України. Доступ до надійних державних послуг залишається фундаментально важливим під час конфлікту, і, незважаючи на виклики, пов'язані з війною, український уряд невинно продовжує свої зусилля з надання, розширення та оцифрування своїх державних послуг.

З початком повномасштабного вторгнення в життя українців з'явилося багато нових потреб. Від відновлення втрачених документів до повідомлення про воєнні злочини та отримання швидких рекомендацій щодо першої допомоги.

Багато громадян України, які виїхали з країни через війну, зіткнулися з наявною критичною потребою в портативних та міжнародно сумісних рішеннях для цифрової ідентифікації, які б гарантували, що люди зможуть довести, що вони є тими, за кого себе видають, незважаючи на втрату важливої документації або переміщення через кордон. Необхідність рішень цифрової ідентифікації була привернута до уваги внаслідок конфлікту в Україні. Внутрішньо переміщені особи можуть втратити доступ до своїх фізичних документів, тоді як ті, хто шукав притулку за кордоном, терміново потребують визнання своєї української ідентичності в інших країнах. Спрощене цифрове посвідчення можна отримати через застосунок «Дія», який визнають місцеві правоохоронні та прикордонні служби сусідніх країн.

З 24 лютого «Дія» і надалі додає нові сервіси відповідно до вимог воєнного часу. Зокрема, приблизно через два тижні після початку вторгнення в додатку з'явився «Документ». Це тимчасовий цифровий документ на період воєнного стану, який допомагає мати посвідчення особи тим, хто втратив доступ до фізичної версії паспорта. [3] Пізніше з'явилася можливість зареєструвати факт пошкодження майна внаслідок війни, щоб отримати компенсацію від держави, одноразові виплати для підприємців із регіонів, які найбільше постраждали від російського вторгнення та подавати документи на отримання статусу внутрішньо переміщеної особи та грошової допомоги онлайн.

Не менш важливими стали розробки таких застосунків, як: «Повітряна тривога», «єВорог», «UNITED24» та «TacticMedAid», що дуже допомагають українцям у цей складний для них час. [3]

Міністерство цифрової трансформації і далі впроваджує нові проекти та розробляє важелі, які є не менш корисними. Навіть у такий складний час створюються нові плани щодо післявоєнного відновлення України, адже на це підуть роки. ІТ-сектор має розвиватись і на далі, але вже в більших масштабах. Як показала практика, саме сфера інформаційних технологій дала змогу

підтримати економіку країни на найвищому рівні. Насамперед показники в ІТ набагато вищі ніж в інших галузях саме через здатність дистанційної роботи, мобільністю та гнучкістю. [4] За даними НБУ обсяг експорту комп'ютерних послуг за перше півріччя 2022 року становив \$3,74 млрд, що на 23% більше ніж із аналогічний період попереднього року. [5] Отже можна стверджувати, що подальший розвиток та стимулювання для інвестицій в сферу інформаційних технологій зможе допомогти втримати економіку країни на плаву. Уряд усіма способами підтримує ІТ-галузь навіть у воєнний час. Про це стверджує введення низьких податків для цієї сфери. [6]

Новими стратегіями розвитку в Мінцифрі називають підтримку продуктового напрямку основи ІТ-ринку – аутсорсингу, а також мають на меті стати лідерами за кількістю стартапів у Європі. Останній аспект дуже важливий, адже Україна зіткнулась із проблемою виїзду за межі країни висококваліфікованих працівників, що може негативно позначитися на всіх галузях, тому ріст сфери ІТ у нашій країні дуже важливий. По-перше, збереження робочих місць, а по-друге, змога розвивати потенціал України та вихід висококваліфікованих працівників на міжнародну арену.

Можна зробити висновок, що цифровізація в Україні набуває нових обертів. Незважаючи на досить не стабільну ситуацію в країні, Міністерство цифрової трансформації досить впевнено працює над реалізацією нових проєктів. Розроблення планів на майбутнє – це ключовий аргумент того, що Україна не збирається зупинятися на початковому етапі розвитку цифровізації. Маючи високий потенціал та таку ж кількість працівників в ІТ-сфері, країна має всі шанси довести, що вона може бути найуспішнішою цифровою державою.

Список використаних джерел:

1. «Держава у смартфоні» і конституційні цифрові права. Що пропонує команда Зеленського – [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html>
2. “Opinion on Ukraine’s application for membership of the European Union”, European Commission (2022) – [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en
3. From Ukrainians to Ukrainians. 5 digital tools and products created to help in wartime (2022) – [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://war.ukraine.ua/articles/digital-tools-created-to-help-in-wartime/>
4. Цифрове майбутнє України після перемоги – [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/21/688371/>
5. Національний банк України – [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/>
6. Уряд активізує допомогу іт-сектору для підтримки його функціонування під час війни – [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=57737a4c-b032-4701-9679>

[8005a17a436f&title=UriadAktivizuDopomoguItsektoruDliaPidtrimkiYogoFunktsionuvanniaPidChasViini](https://doi.org/10.26907/2542-0412.2021.17436f&title=UriadAktivizuDopomoguItsektoruDliaPidtrimkiYogoFunktsionuvanniaPidChasViini)

Адрес електронної пошти автора: K.Ivasenko_FIT_1_21_B_d@knute.edu.ua

КРИВЕЛЬ Мар'яна

Студентка Державного торговельно-економічного університету 4-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології

КИРИЛЕНКО Дар'я

Студентка Державного торговельно-економічного університету 4-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології

ПРОРИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМАХ ЩО З'ЯВИЛИСЯ ЗА ПЕРІОД 2021-2022 РОКІВ

«Майбутнє вже настало, — одного разу написав американський письменник-фантаст та засновник стилю кіберпанк Вільям Гібсон. — Просто воно ще нерівномірно розподілено».

2021-й та 2022-й роки виявилися надзвичайно багатими на технологічні розробки, які вже найближчим часом можуть надати новий потужний імпульс для розвитку певних галузей та навіть створити нові сектори економіки.

Після тривалого старту, схоже, що технології віртуальної та доданої реальності нарешті знайшли власні точки росту. Уже відбувся анонс віртуальних «метавсесвітів», вийшли в широкий продаж якісні та доступні VR-окуляри Oculus Quest 2 і тепер готуються до запуску VR-рукавички, а топовий виробник фото-відеоапаратури Canon анонсував перший VR-об'єктив. 2021 та 2022 роки насправді були вражаюче насиченими на інновації у сфері технологічних розробок, у даній статі ви зможете ознайомитися з найцікавішими з них.

Метавсесвіт

Уже набридло про нього чути? Дарма! Адже ця технологія – це реальне майбутнє розвитку інтернету та віртуальної реальності. У компаній Microsoft і Meta вже багато планів щодо метавсесвіту та його розвитку. Поки що вони крокують у дещо різних напрямках.

Метавсесвіт — це цифровий всесвіт, до якого користувач долучається за допомогою гаджета — комп'ютера, смартфона, окулярів віртуальної реальності — та мережі. [3]

У липні 2021 року компанія Meta заявила про плани створити метавсесвіт, де кожен зможе «робити майже все, що тільки можете уявити»: зустрічатися з друзями, робити покупки, вчитися, працювати, грати та займатися творчістю. Для цього компанія планує витратити 10 мільярдів доларів. Метавсесвіт від ~~Facebook~~ Meta побудований на програмному забезпеченні Horizon.

Слідом за ними, 2 листопада 2021 компанія Microsoft презентувала своє бачення метавсесвіту. Основою метавсесвіту від корпорації Microsoft можна назвати платформу для спільної роботи у віртуальній реальності з 3D-аватарами – Microsoft Mesh. У цьому й полягає головна відмінність від ідей Цукерберга – Microsoft вже створює практичні продукти для компаній і бізнесу та продає їх, водночас як Meta малює захопливе майбутнє, але поки що має мало дієвих інструментів.

5G та інші надшвидкі мережі

5G (англ. *5th Generation*) — п'яте покоління мобільних мереж або п'яте покоління бездротових систем.

4 березня 2021 року компанія Samsung встановила новий рекорд швидкості щодо передачі даних у мережі 5G: 5,23 Гбіт/с. Телефон Samsung Galaxy S20+ завантажив 4-гігабайтовий фільм із роздільною здатністю в full-HD за шість секунд. Перші ознаки розгортання комерційних мобільних мереж на основі 5G з'явилися у 2020 р., а більш широкомасштабне впровадження почнеться з 2025 р. [4]

Станом на кінець 2021 року, компанія Ericsson є світовим лідером із впровадження технології 5G. Наразі діє понад 160 мереж нового покоління, 50% з яких працюють на технологіях компанії Ericsson, кількість користувачів

технології 5G сягає понад 500 млн людей та за прогнозами сягне 3,4 млрд до 2026. Також варто зазначити, що в серпні 2021 року Кабмін схвалив рішення про дослідження 5G-частот в Україні. У жовтні 2021 року технологічній зоні 5G Lab було розгорнуто фрагмент мережі 5G. Це спільний проєкт Міністерства цифрової трансформації, мобільного оператора Vodafone Україна, компанії Huawei Ukraine та технологічного парку UNIT.City

Можливості 5G вже скоро стануть нормою для мобільних телефонів та інших пристроїв усіх цінкових категорій, а не лише преміальних та флагманських продуктів. Це означає, що будуть доступні відеосервіси з більш високою роздільною та пропускну здатністю, включно з потоковим переданням 8K, а також хмарні ігри та віртуальну реальність. Сучасні пристрої ставатимуть меншими та легшими, оскільки відпаде необхідність у громіздких процесорах та графічних чипах – усі розрахунки виконуватимуться віддалено, а вихідні дані просто передаватимуться на пристрої у вигляді відеопотоку.

Інтернет через лазерний промінь

У січні 2021 року материнська компанія Google, Alphabet, закрила Project Loon – ініціативу, яка вивчала використання стратосферних гелієвих повітряних куль для розповсюдження бездротового Інтернету. Однак деякі технології, створені в рамках проєкту, залишалися в розробці, зокрема канали Free Space Optical Communications (FSOC), які спочатку були призначені для з'єднання повітряних куль, що пересуваються на великій висоті.

Тепер ця технологія активно використовується, забезпечуючи ширококутовий зв'язок для людей в Африці. Наче волоконно-оптичні кабелі FSOC може створити ширококутовий зв'язок на швидкості 20 Гбіт/с для двох точок, які розташовані в межах прямої видимості.

Подальшою розробкою цієї технології займається лабораторія Alphabet X у рамках нового проєкту Project Taara. Зовсім недавно вони поділилися результатами роботи, серед яких найбільшим досягненням стало розгорнення бездротового оптичного каналу для підключення через річку Конго від поселення Браззавіль у Республіці Конго до поселення Кіншаса в Демократичній Республіці Конго. Протягом 20 днів, за словами керівника проєкту Таара Баріса Еркмена, канал передавав майже 700 ТБ даних.

Віртуальні інфлюенсери

Видання The Economist наприкінці листопада представило перелік технологій[5], за якими варто спостерігати 2022 року. У цьому списку поруч з іншими є згадка про віртуальних інфлюенсерів. Таку назву дістали віртуальні - придумані і штучно створені персонажі, які ведуть блоги, знімаються в рекламі

й навіть співають і проводять концерти. Першим відомим цифровим лідером думок, який з'явився ще 2016-го, стала Ліл Мікела - Instagram-блогерка, аудиторія якої перевищила 3 млн підписників.

Віртуальні інфлюенсери зараз усе більше набирають популярності. З кожним роком їх стає все більше й більше. Їх створюють для реклами брендів, взаємодії з аудиторією, популяризації моди, творчості або інших ідей.

В Україні також є віртуальна інфлюенсерка Astra Starr. На [неї вже можна підписатися](#) в Instagram. [7]

P2E ігри (Play-To-Earn Games)

Play-To-Earn ігри на блокчейні стали одним зі знакових «проривів» у блокчейн індустрії у 2021 році, вони швидко набрали популярності серед шанувальників криптовалют, блокчейну та різноманітних ігор.

Play-To-Earn (P2E) ігри – це відеоігри, у яких використовуються криптовалюта та невзаємозамінні токени (NFT). Ви можете купувати персонажів, внутрішню ігрову нерухомість, спорядження, зброю, прикраси та інші активи. Першу п'ятірку, найбільш популярну серед користувачів в усьому світу ігор займають Decentraland (MANA), Axie Infinity (AXS), The Sandbox (SAND), Gala (GALA) та WAX (WAXP). [8]

Криптовалютні ігри на блокчейні – це новий незвичайний спосіб заробітку грошей, водночас, деякі користувачі примудряються отримувати досить серйозний дохід від продажу NFT та інших всередині ігрових активів, але не варто забувати, що це ризикований спосіб заробітку, при якому є високий шанс програти всі свої заощадження, або будь-яким способом втратити доступ до своїх криптогаманців з ігровими монетами.

Технологія сну

Для покращення сну люди вже використовують різні технології. 2022 рік став ерою появи нових технологій та гаджетів для оптимізації сну. Усе більше й більше популярності набирають різні кільця та пов'язки, які записують і відстежують якість сну, заспокійливі звукові застосунки або гаджети, пристрої для обігріву та охолодження матраців. У технології розумних будинків також з'являться функції для сну, наприклад, щоби розбудити вас у потрібний момент.

У 2021 році Google випустив планшет із тумбочкою для відстеження сну. Також є не так давно стало відомо, що компанія Amazon також вже готує свій продукт для покращення сну.

Отже, узагальнюючи все вищезгадане можна зробити висновки, що комп'ютерні технології зараз знаходяться на порозі глобального прориву, що в майбутньому скоріш за все сильно змінить наше сприйняття реальності.

Список використаних джерел:

1. технології, за якими варто стежити у 2022 році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imena.ua/blog/22-technologies-to-watch-out-for-in-2022/>
2. Technology Trends That Are Marking 2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.plainconcepts.com/technology-trends-2022/>
3. Економічна правда. Метавсесвіти Fortnite, Facebook, Microsoft та BMW: коли настане віртуальне майбутнє. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/09/7/677544/>
4. 5G [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/5G>
5. What next? 22 emerging technologies to watch in 2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [What next? 22 emerging technologies to watch in 2022 | The Economist](https://www.economist.com/technology-and-innovation/2021/12/27/what-next-22-emerging-technologies-to-watch-in-2022)
6. Віртуальні люди: хто вони, як живуть і скільки заробляють. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
7. FFFACE.ME запустили першу в Україні цифрову блогерку – коментар розробників [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bit.ua/2021/07/astra_starr_ffface_me/
8. P2E ігри (Play-To-Earn Games) – що це таке? Огляд ТОП-5 ігор на блокчейні за популярністю році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://probitcoin.com.ua/play-to-earn-games.html>

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент Підкамінний І.М.

Адрес електронної пошти автора: dahaaakir5@gmail.com

КЛИНОВА Софія

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 4-го курсу
факультету міжнародної торгівлі
та права*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАСТОСУНКУ «ДІЯ» ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: НОВОВВЕДЕННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМЦІВ

Команда Міністерства цифрової інформації, незважаючи на повномасштабне вторгнення РФ, і далі удосконалює та створює нові послуги в застосунку «Дія», яким уже користується понад 10 мільйонів українців та українок.

Тому я хочу розповісти про нововведення в застосунку «Дія» під час воєнного стану для підприємців та бізнесу.

1. 26.05.2022 року на сайті diia.gov.ua з'явилася інформація про нову послугу для підприємців єДекларація.

Що таке єДекларація?

Це документ, який на час воєнного стану замінить 374 види дозвільних документів, необхідних для роботи підприємців. Подати єДекларацію в Дії можна за декілька кліків, адже вона не потребує розгляду урядовцями. Після чого ви одразу можете почати працювати [1].

Яка ситуація була раніше?

Для того щоби розпочати або продовжити вести власний бізнес підприємцям необхідно було отримати купу різних дозволів та ліцензій, однак ходити по кабінетах із папкою ксерокопій під час повітряних тривог, справа не лише заплутана, але й небезпечна. Як я вже зазначала вище єДекларація замінить 374 види дозвільних документів, на мою думку це важливий крок для боротьби з бюрократією, навіть під час воєнного стану.

Тепер не потрібно збирати купи паперових документів та йти до органів влади, щоб отримати дозвільні документи — оформлення єДекларації в Дії забере не більше як 3 хвилини та повністю безоплатне [1].

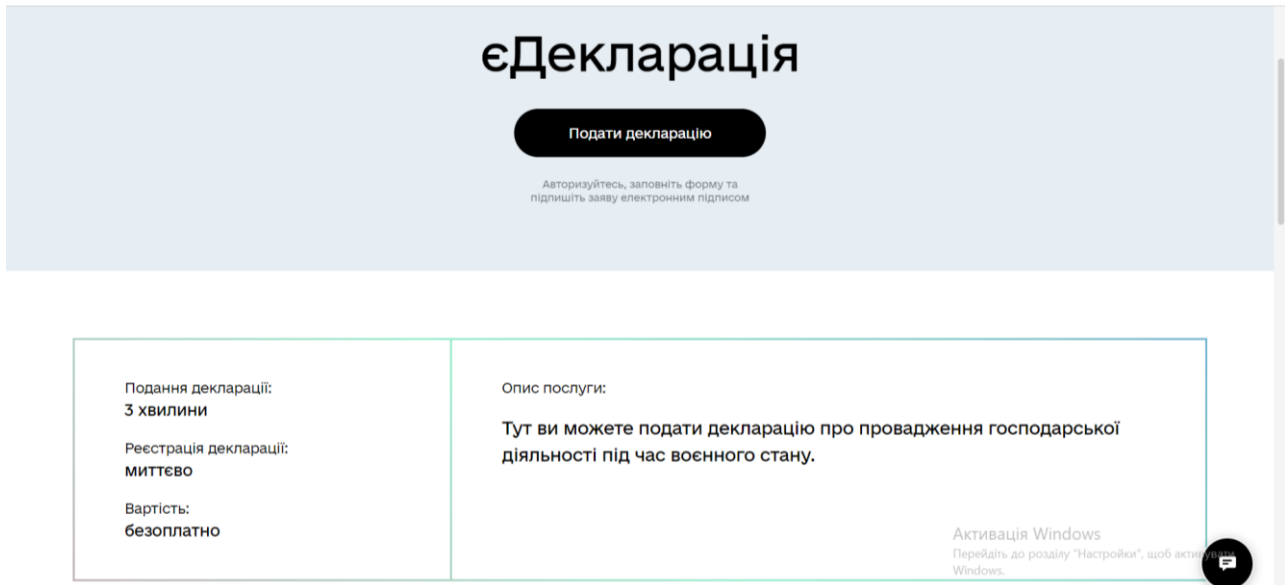

Рисунок 1. Знімок екрану з описом послуги єДекларація

Джерело: сайт diia.gov.ua [2]

Хто може подати декларацію?

1. Підприємці, у яких закінчився термін дії дозвільних документів до початку воєнного стану.
2. Підприємці, що планують вести діяльність, для якої необхідна ліцензія.
3. Підприємці, що в умовах війни змінили вид діяльності й починають вести діяльність, для якої потрібна ліцензія.

Як подати єДекларацію в Дії?

1. Потрібно авторизуватися на порталі diia.gov.ua за допомогою електронного підпису.
2. Далі потрібно заповнити онлайн-форму та вказати де ви плануєте працювати й потім вибрати дозвільний документ, який вам потрібен.
3. В кінці ви підписуєте сформовану декларацію електронним підписом.

2. Подання декларації платника єдиного податку 2% та сплата єдиного податку 2% в застосунку та на порталі Дія.

Хто може скористатися даною послугою?

Це можуть зробити ФОПи-спрошенці 3-ї групи, які подали заяву в Державну податкову службу на застосування спеціальної ставки 2%. Декларація подається до 20 числа кожного місяця за доходи, отримані в попередньому місяці, починаючи з травня й до скасування воєнного стану на території України. Сплата єдиного податку 2% доступна в застосунку до кінця кожного місяця за попередній, тобто ще 10 днів після граничного терміну подання декларації [3].

«Під час воєнного стану час набув особливої цінності. Зараз як ніколи важливо, щоб у людей була можливість не витратити час у чергах та заповнювати папірці. Тому ми додали можливість подати декларацію платника єдиного податку 2% у застосунок Дія. Процес, як завжди, максимально автоматизований. Вам потрібно буде лише зробити декілька кліків», — зазначив Міністр цифрової трансформації України **Михайло Федоров** [3].

Як можна подати декларацію?

1. Спершу вам необхідно авторизуватися в застосунку Дія, далі в меню Послуги треба вибрати Податки ФОП → Декларація платника єдиного податку 2% за відповідний місяць.
2. Далі потрібно ввести суму отриманого доходу за обраний місяць.
3. Потім вам необхідно зробити перевірку контактних даних та декларації, за потреби можна відкоригувати.
4. І наприкінці ви підписуєте сформовану декларацію електронним підписом та надсилаєте її до податкової служби.

Як можна сплатити єдиний податок?

1. Спершу потрібно авторизуватися в застосунку Дія, далі в меню Послуги вибрати Податки ФОП → Сплата єдиного податку 2% за відповідний місяць.
2. Потім введіть суму отриманого доходу за обраний місяць і перевірте розраховану суму податку до сплати.
3. І наприкінці треба обрати спосіб оплати та сплатити.
4. Пам'ятайте, що зарахування коштів відбувається протягом 3 робочих днів, а перевірити їх можна в розділі Розрахунки з бюджетом.

3. Автоматична реєстрація ТОВ.

У жовтні 2020 року запрацювала реєстрація ТОВ із держреєстратором. За цей час послугою скористувалося приблизно 13 тисяч українців. Зараз ми прибираємо людський фактор із цієї послуги та скорочуємо час на її отримання. Ніяких бюрократичних квестів, збору папірців та годин у чергах. Тепер відкрити власне товариство з обмеженою відповідальністю можна відкрити за декілька хвилин. [4].

«Ми віримо в те, що автоматичні послуги – найефективніші. Вони зручні, користуватися ними можна де завгодно. А від результату користувача відділяє всього декілька кліків. Автореєстрація ТОВ – це один крок до спрощення спілкування бізнесу з державою. Оскільки такі послуги мають бути простими та зручними. Вони заощаджують не тільки бюджетні гроші для держави, а й час для підприємців, який вони можуть витратити на розвиток власної справи», – зазначив Міністр цифрової трансформації **Михайло Федоров**. [4].

Реєстрація ТОВ на підставі модельного статуту

Зареєструвати ТОВ

Авторизуйтесь, заповніть форму та підпишіть заяву електронним підписом

Подання заявки:
до 20 хвилин

Реєстрація:
автоматична реєстрація – близько
хвилини
реєстрація з державним
реєстратором – 1 робочий день

Вартість:
безоплатно

Опис послуги:

Тут можна зареєструвати Товариство з обмеженою відповідальністю на підставі модельного статуту, а також обрати систему оподаткування: загальну (з реєстрацією платником ПДВ) або спрощену. Реєстрація може відбутися автоматично або ж за участі держреєстратора.

Активізація Windows
Перейдіть до розділу "Налаштування", щоб активувати Windows.

Рисунок 2. Знімок екрану з описом послуги Реєстрація ТОВ на підставі модельного статуту

Джерело: сайт diia.gov.ua [5]

Як зареєструвати ТОВ на порталі Дія?

1. Спершу необхідно авторизуватися на порталі Дія.
2. Далі вам треба заповнити заяву на реєстрацію ТОВ та вказати необхідні для цього дані.
3. Потім ви підписуєте сформовану декларацію електронним підписом.
4. І наприкінці система автоматично сформує та надішле вашу заяву на реєстрацію ТОВ.

ТОВ буде зареєстровано автоматично, якщо заява відповідає всім умовам. В іншому випадку — реєстрація відбудеться за участі державного реєстратора, онлайн, протягом 1 робочого дня.

Отже, як ми бачимо, навіть попри воєнний стан та обмеження для повноцінного функціонування підприємництва, МінЦифра створює нові послуги для того, щоб український бізнес продовжував свою роботу та сплачував податки до державного бюджету швидко, легко й доступно, завдяки пару клікам у смартфоні.

Список використаних джерел:

1. «Декларація — нова послуга для підприємців на порталі Дія [Електронний ресурс] // Дія Новини – Режим доступу до ресурсу: <https://diia.gov.ua/news/yedeklaraciya-nova-posluga-dlya-pidpriyemciv-na-portali-diya>
2. Оформлення послуги «Декларація [Електронний ресурс] // Дія Послуги – Режим доступу до ресурсу: <https://diia.gov.ua/services/yedeklaraciya>
3. Подавайте декларацію платника єдиного податку 2% та сплачуйте в Дії [Електронний ресурс] // Дія Новини – Режим доступу до ресурсу: <https://diia.gov.ua/news/podavajte-deklaraciyu-platnika-yedinogo-podatku-2-ta-splachujte-v-diyi>
4. Автоматична реєстрація ТОВ тепер доступна на порталі Дія [Електронний ресурс] // Дія Новини – Режим доступу до ресурсу: <https://diia.gov.ua/news/avtomatichna-reyestraciya-tov-teper-dostupna-na-portali-diya>
5. Реєстрація ТОВ на підставі модельного статуту [Електронний ресурс] // Дія Послуги – Режим доступу до ресурсу: <https://diia.gov.ua/services/reyestraciya-tov-na-pidstavi-modelnogo-statutu>

Науковий керівник: Доктор філософії права, старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ Коломієць К.В.

Адрес електронної пошти автора: sofiya.klinova.2002@gmail.com

ЛИТВИН Аліна

*Студентка Державного
торговельно-економічного
університету 3-го курсу
факультету міжнародної
торгівлі та права*

ПЛОТНА ПРОГРАМА EU TALENT POOL СПЕЦІАЛІЗОВАНА НА ПОШУКУ РОБОТИ В ЄС ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Права людини в галузі праці визнані як міжнародною, так і національною спільнотою, що презюмує їхній захист як базовий обов'язок держави. Оскільки, саме з реалізацією права на працю пов'язується задоволення основних потреб людини (їжа, одяг, дім тощо). Відповідно до ч.1 ст. 23 Загальної декларації прав людини закріплено, що кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття. Так, з 24.02.2022 року значна кількість громадян України мають порушення цього права. Тому 4 березня 2022 року Рада ЄС ухвалила законодавчі зміни, які дозволяють державам-членам ЄС перенаправляти ресурси з фондів політики згуртованості та Фонду європейської допомоги нужденним громадянам України, котрі шукають притулку в країнах ЄС від російської воєнної агресії проти України. Це рішення сприяє можливості забезпечити ЄС достатніми ресурсами для задоволення базових потреб осіб. Говорячи мовою цифр та керуючись даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців у зв'язку із повномасштабним вторгненням число біженців з України зареєстрованих для тимчасового захисту в Європі за даними на 25 жовтня досягло 4 млн 426,745 тис. Кадрове агенство з працевлаштування EWL провело соціологічне опитування для оцінювання бажання українців працювати за кордоном, так 63 % у Польщі, 52% у Чехії та 27 % респондентів шукають роботу. На сьогодні, через потік біженців, деякі країни, наприклад Республіка Польща, спростили процедуру отримання роботи людям з України. У польському законодавстві були навіть внесені певні зміни, у яких прописується, що біженці можуть працювати без отримання спеціального обов'язкового дозволу на роботу. Можна стверджувати, що співпраця між Україною та ЄС носить стратегічний характер, відносини між нашою державою та ЄС стають усе більш тісними і значущими, це пов'язанано як з географічним положенням, так і деструктивною позицією РФ щодо України. На цьому підґрунті з 2014 року підписано значну кількість угод із країнами ЄС і законодавчо-

управлінськими органами ЄС (Європейський парламент і Європейська комісія).

Нещодавно Міністерство соціальної політики України повідомило, що за ініціативи Європейської Комісії та Європейського агентства праці за підтримки та участі Європейської міграційної мережі було анонсовано новий проєкт для пошуку роботи громадянами України. Цей онлайн-інструмент утілюється завдяки Європейській мережі співробітництва служб зайнятості (EURES), що поєднує в собі як національні, так і приватні агентства з працевлаштування та роботодавців. EURES володіє інформацією про 4000 тисяч роботодавців та понад 3 мільйони вакансій. Пілотна програма є доступною для всіх шукачів роботи, які користуються тимчасовим захистом відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист або захистом відповідно до національного законодавства, що забезпечує їм право на роботу. Скориставшись інтерактивною мапою можна стверджувати, що офіційно до проєкту долучилися такі країни: Фінляндія, Литва, Польща, Хорватія, Іспанія та Кіпр. Хоча портал EURES подає більш розгалужену мережу локацій для вибору місця роботи, яка налічує 31 країну. Свою роботу проєкт розпочав з 10 жовтня 2022 року. Реєстрація є безпечною, адже шукач роботи за своїм бажанням може не розголошувати будь-які особисті дані в профілі (номер телефону, адресу електронної пошти, власне ім'я та фото). Загалом реєстрація достатньо проста та займає декілька хвилин. Спочатку користувач створює обліковий запис EU Login, далі його треба убезпечити за допомогою функції двофакторної автентифікації, наприклад, через SMS на мобільному телефоні або через мобільну версію проєкту. Налаштування такого входу є обов'язковим кроком у країнах ЄС, адже це підвищує безпеку облікового запису та даних на порталі EURES. Після цього з'являється активний обліковий запис шукача роботи EURES і йому необхідно опублікувати своє резюме та профіль повністю (це зробить його доступним для зареєстрованих роботодавців у всьому ЄС). Надзвичайно важливо на цьому етапі ознайомитися із Положенням про конфіденційність, яке відповідає на низку питань пов'язаних і збором, обробкою та захистом персональних даних. Під час створення онлайн-резюме розробники просять переконатися, чи дійсно шукач роботи користується тимчасовим захистом у ЄС або має державний дозвіл на роботу. Коли резюме готове, шукач роботи його опубліковує, що дає можливість зареєстрованим та перевіченим роботодавцям і консультанти EURES знайти його. Якщо ж потенційного роботодавця зацікавить резюме і вони забажають зв'язатися з вами, то це можливо через портал EURES. Щодо наповненості порталу, то є функція сортування пропозицій за кількома критеріями - країна, галузь, професія. Обравши бажану країну роботи, вже за алгоритмом стають доступні нові фільтри (робочий розклад, мова вакансії, галузь, рівень освіти, досвід роботи, тип договору при працевлаштуванні), що зі свого боку слугує для максимального звуження кількості вакансій та пошуку найбільш оптимальної пропозиції. Проаналізувавши наявні вакансії, можу стверджувати, що

незалежно від рівня освіти, досвіду роботи або його відсутності, влаштування на постійну або тимчасову зайнятість знайти роботу цілком реально. Адже наявний широкий спектр пропозицій на ринку праці й тому шукач має можливість вибору.

Отже, незважаючи на зміну місця проживання та втрату постійного місця роботи українці, які користуються тимчасовим захистом або мають право працювати відповідно до іншого належного захисту, передбаченого національним законодавством у державі-члені ЄС. Пілотний проєкт EU Talent Pool, що організований EURES допомагає знайти їм роботу. Саме забезпечення оперативної інтеграції в ринку праці є важливим як для приймаючих держав, так і для тих, хто рятується від війни. Такий діджиталізований підхід робить ринок праці прогресивним, тим самим надаючи можливості для реалізації потенціалу знань, навичок і вмінь. Формування єдиного діджиталізованого ринку праці дає будь-якому бізнесу доступ до великої кількості мобільної робочої сили зі специфічними навичками для вирішення актуальних проблем.

Список використаних джерел

1. Operation data portal Ukraine refugee situation [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413
2. EU Talent Pool Pilot [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://eures.ec.europa.eu/eu-talent-pool-pilot_en
3. Європейська Комісія представила новий онлайн-інструмент із сприяння у пошуку роботи громадянами України [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : <https://www.msp.gov.ua/news/22298.html>
4. Заболотна Людмила Володимирівна; Демчук Ольга Олегівна. До питання забезпечення трудових прав громадян України за кордоном. In: The 12 th International scientific and practical conference “Modern directions of scientific research development”(May 18-20, 2022) VoScience Publisher, Chicago, USA. 2022. 930 p. 2022. p. 884.
5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року
6. Директива про тимчасовий захист у країнах ЄС: ВС підготував переклад [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : <https://yur-gazeta.com/golovna/direktiva-pro-timchasoviy-zahist-u-krayinah-es-vs-pidgotuvav-pereklad.html>
7. Спеціальний звіт EWL «Біженці України в Польщі, Чехії і Румунії» 2022 р.
Адрес електронної пошти автора: a.lytvyn.fmt@knu.edu.ua

МАЛЬКО Даніела

Студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету економіки, менеджменту та психології

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Глобальна конкуренція на світових ринках і зміна поведінки споживача вимагають трансформації економіки. В Україні на державному рівні визнається необхідність формування цифрової економіки та суспільства, а цифрові технології розглядаються в якості одного із ключових драйверів сталого розвитку [1]. Розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення [2].

Цифрова трансформація – це оновлення, осучаснення. Для економіки це відіграє велику роль. Цифрова трансформація включає в себе розуміння своїх клієнтів, навчання співробітників працювати з новітніми технологіями, формування ефективної бізнес-моделі, формування ефективної операційної моделі[3]. Ключовими елементами цифрової трансформації є [4]:

- безперервний процес;
- впровадження інновацій та нових технологій;
- збільшення продуктивності праці;
- збільшення конкурентоспроможності;
- нові та оновлені бізнес-моделі.

Важливою складовою цифрової трансформації економіки України – є цифровізація освітніх процесів та набуття цифрових компетенцій громадянами на шляху до поглиблення європейської інтеграції. Розвиток цифрової економіки має великий вплив на ринок праці: змінюється структура зайнятості, виникають нові вимоги до професійних компетенцій, зростає попит на фахівців в галузі ІКТ. Громадяни зайняті практично у всіх галузях економіки мають оволодіти цифровими навичками роботи з інформацією із застосуванням сучасних

засобів телекомунікацій та програмних продуктів. Цифрова економіка має життєво важливе значення для інновацій, зростання, робочих місць і конкурентоспроможності України на шляху євроінтеграції. Поширення цифрових технологій має великий вплив на ринок праці і тип навичок, необхідних в економіці і суспільстві [4].

Для України ще новими залишаються поняття цифрової компетентності та цифрової безпеки.

Цифрова компетентність – набір знань і вмінь, які необхідні для безпечного і ефективного використання цифрових технологій і ресурсів Інтернету. Тобто, здатність використовувати і створювати контент на основі цифрових технологій, включаючи пошук і обмін інформацією, відповіді на питання, взаємодія з іншими людьми і комп'ютерне програмування [5].

Цифрова безпека – вміння використовувати ІКТ впевнено, безпечно і ефективно. Вміння користуватися офісним програмним забезпеченням, таким як текстові процесори, програмне забезпечення для електронної пошти та презентацій; можливість створювати і редагувати зображення / аудіо / відео; можливість використання веб-браузера та інтернет пошукових систем.

Ідея цифрової трансформації – в створенні персоналізованого, індивідуального пропозиції і доставці його клієнту, зручним йому способом. Сьогодні це досягається завдяки омніканальності і чотирьом технологіям: хмарних обчислень, штучного інтелекту, платформ для роботи з даними і мобільним технологіям. В сукупності вони дозволяють відстежити і проаналізувати досвід клієнта в усіх точках присутності і взаємодії його з компанією [5].

Дуже важливо, щоб канали були налаштовані, а інформація в них була синхронізована. Хмари потрібні, щоб легко масштабуватися і обчислювати. Штучний інтелект – щоб бачити взаємозв'язки. Аналітика даних – щоб зберігати, відновлювати і обробляти дані. Мобільні додатки використовують, щоб бути зручними для клієнтів і оперативно вести комунікацію.

Також треба зазначити, що ефект від цифровізації економіки має економічні і соціальні вигоди.

До економічних вигод відносяться:

- суттєвий внесок в економічне зростання;
- ріст числа робочих місць у суміжних галузях у 3-5 разів;
- приріст продуктивності праці;
- прискорення темпів росту малого та середнього бізнесу.

До соціальних вигод:

- підвищення інклюзивності і зниження рівня бідності;
- підвищення доступності і якості медичного обслуговування;
- зниження вартості та підвищення доступності масової онлайн освіти;
- скорочення рівня злочинності, підвищення доступності фінансових сервісів.

Цифрова економіка ламає звичні моделі галузевих ринків та підвищує конкурентоспроможність їх учасників. Тим самим цифровізація визначає

перспективи зростання компаній, галузей та національних економік загалом. А рівень цифрової трансформації економіки країни є основою оцінювання її конкурентоспроможності.

Слід зазначити, що дані зміни мають ряд позитивних наслідків, таких як [6] :

1. Створення нових можливостей для розвитку бізнесу на основі використання новітніх технологій (мобільні мережі, соціальні технології, аналіз великих даних, "хмарні" обчислення), які підвищують потенціал для формування нових бізнес-цінностей підприємств та організацій, залучення нових клієнтів тощо. Так, рівень продажів малих і середніх підприємств, які у своїй діяльності використовували мережу Інтернет як канал дистрибуції, протягом трьох років був на 22% більший, ніж у компаній, які Інтернет не використовували .
2. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом впровадження та розвитку нових бізнес-моделей і технологій (аналітика великих масивів даних, цифрові платформи, роботизація, 3D-друк, Інтернет-речей, нейронні мережі, штучний інтелект, блокчейн тощо).
3. Зростання прозорості процесу взаємодії корпоративного сектору і населення із державою та поліпшення внаслідок цього ділового клімату в країні (спрощення процедур надання державних послуг, як-от: декларація податків, отримання дозволів, реєстрація юридичної особи, розвиток системи електронних сервісів для бізнесу і онлайн-послуг).
4. Збільшення обсягів державного фінансування сфери освіти й науки, підготовки професійних кадрів у галузі ІТ, створення центрів перепідготовки та програм адаптації для персоналу.
5. Реалізація заходів, спрямованих на підвищення якості і зручності отримання медичних, освітніх, культурних, транспортних послуг, послуг у сфері громадської безпеки.
6. Пом'якшення регуляторного режиму, розробка єдиних стандартів у сфері використання цифрових технологій, створення особливих правових режимів для пілотних проектів.
7. Стимулювання зацікавленості до використання цифрових інновацій та розвитку цифрової культури.

Водночас до негативних наслідків цифрової трансформації економіки слід віднести такі [6]:

1. Поляризація кадрів за рівнем володіння цифровими навичками, що підвищує ризики невідповідності якісних освітніх та професійних знань, вмінь персоналу вимогам та потребам ринку праці.
2. Поглиблення соціальної поляризації суспільства, звуження сфери формування і реалізації середнього класу, блокування соціальних ліфтів і регресивна соціальна мобільність населення. Особливої уваги потребують процеси, пов'язані із прекаризацією економічно активного населення, втратою країною трудового потенціалу в зв'язку зі зростанням трудової міграції.

3. Виникнення соціально-психологічних проблем в окремих людей та суспільства в цілому, що пов'язані із загрозами сегрегації населення країни за критеріями їх компетенцій у цифрових технологіях, погіршення функціональних можливостей і трудових навичок персоналу та зміни мотиваційних орієнтирів.

Цифрова трансформація в Україні відбувається поки дуже повільно, що ставить український бізнес в неконкурентне положення. Для успішного розвитку

цифрової економіки в Україні потрібна ефективна державна політика її стимулювання. Слід зазначити, що і цьому напрямі зроблені перші кроки, зокрема схвалено «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» та затверджено план заходів щодо її реалізації [7]. Ключовою стратегією формування цифрової економіки України є робота з внутрішнім ринком, а ключовою ініціативою – формування у споживачів мотиваційта потреб у «цифрових технологіях». Водночас варто пам'ятати про те, що цифровізація економіки – це також питання національної безпеки та незалежності України, конкуренції вітчизняних компаній та позиції країни на світовій арені.

Існує два сценарії розвитку цифрової економіки в Україні. Перший – це базовий сценарій, який передбачає інноваційне продовження тенденцій сприйняття інноваційної економіки. Другий – форсований сценарій, який передбачає усунення законодавчих, інституційних, фіскально-податкових, валютно-грошових бар'єрів, що перешкоджають розвитку інноваційної економіки, «цифровізації». Також, до основних напрямів розвитку цифрової економіки в Україні можна віднести як подолання цифрового розриву в суспільстві, так і цифровізацію реального сектора економіки [7].

Отже, цифрова економіка формує частку в структурі ВВП країни. Особливість розвитку цифрової економіки в Україні полягає у тому, що користувачі та бізнес значно випереджують державу та промисловість. Проте, не варто вбачити у процесі цифровізації виробництва товарів і послуг лише технологічні переваги, адже є й негативні аспекти. При всій важливості цифровізації національного господарства варто не забувати, що головний вектор його розвитку – це соціалізація економіки, виконання нею, насамперед, соціальних функцій із забезпечення добробуту домашніх господарств і суспільства в цілому, через ефективне застосування цифрових, інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України. Аналітична записка. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf>
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки. - URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

3. Бахчеван Е., Данько Т. Цифрова трансформація економіки. URL: <http://www.otei.odessa.ua/wpcontent/uploads/2019/12/%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%92%D0%9D%D0%9F%D0%9A-22.11.2019.pdf#page=32>.
4. Данніков О. Формування сучасної парадигми «цифрових трансформацій» економіки України. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/25416/D_138-140.pdf?sequence=1.
5. Довідник «Digital Transformation of Ukraine. Vision 2025». URL: https://businessviews.com.ua/ru/get_file/id/digital-transformation-2019.pdf.
6. McKinsey Global Institute. "Internet matters: The Net's sweeping impact on growth, jobs and prosperity": report. 2011. URL: http://www.mckinsey.com/features/sizing_the_internet_economy.
7. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.

SOLOVIOVA Anna

*Student of National University
of Trade and Economics
1st year master's student
of the Faculty of Economics,
Management and Psychology*

DIGITAL COMPETENCE OF SPECIALISTS IN AN ENVIRONMENT OF GLOBAL CHANGE

The level of digital literacy of citizens in today's society determines not only their comfort of living in a country where digital services are rapidly developing, but also the competitiveness of each person, their ability to resist fakes and take care of their own online data. As the pace of digitalization has increased, it has penetrated all spheres of public life without exception - the work of educational institutions at all levels, and the business processes of manufacturing and trading companies. As a result of its integration into all spheres of public life, there is a need to research and develop digital competencies that help almost every citizen to adapt to global changes.

The relevance and importance of digital literacy is comparable to the ability to write, read, and speak. In 2010-2020 alone, more than 1 million 300 thousand people joined the European Digital Literacy Week. And in 2021, the Ministry of Digital Transformation of Ukraine conducted a large-scale communication and education initiative campaign on digital literacy as part of the National Project "Diia. Digital Education" with the participation of representatives of the state, business, and citizens [7].

For a long time, the issue of digital competencies was considered mainly in the context of the educational process and the need to revise educational programs. In accordance with the modern challenges of the time, N. Kraus, M. Kraus and L. Boldyrieva raise the issue of formation and development of digital competencies in higher education, substantiate the essence of digitalization of education and the reference framework of professionally significant digital competencies of teachers, the risks of the phenomenon of social isolation of people who do not have sufficient knowledge of new technologies [1].

The world of data will always be open to receiving and monitoring information due to the development of the ability to listen and be in the process of continuous learning. Thanks to the development of artificial intelligence, random events will be limited to patterns to ensure a normal future for each individual. Artificial intelligence will lead to an increase in the digitalization of enterprises and ensure a new level of their

efficiency, obtaining products adapted to business results and individual customer needs.

Traditional paradigms (e.g., vehicle ownership), as well as ethical, moral, and social norms in the areas of healthcare, insurance premiums, etc. are gradually being rethought. Virtual reality technologies will lead to the development of new digital realities, and augmented reality will fundamentally change technologies in the service sector.

Reinsel David, Everyone has the right to quality and inclusive education, training and lifelong learning that develops key competencies and basic skills. Key competencies and basic skills are necessary for all individuals for self-realization and development, successful employment, social integration and active citizenship. For many years, the society has been actively involved in the process of informatization of education. In particular, according to the Concept of the National Informatization Program [4], informatization of education is aimed at forming and developing the intellectual potential of the nation, improving the forms and content of the educational process, and introducing computer-based teaching and testing methods. The authors of the studies emphasize that working with computers leads to partial or complete replacement of the real world with the virtual one. This affects values, worldview, and can cause deviations in the harmonious development of the individual, a decrease in the real level of socialization and an increase in the virtual level. Currently, scientific discourse in this subject area is characterized by a change in terminology, and the term "digital society" is increasingly used to define the society of the future. As noted by researchers [5], it is the result of the implementation of the concept of the information society, but requires separate study, comprehension and ethical regulation.

In the updated version of the European Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning, the development of key competences and basic skills of employees is envisaged by: ensuring high quality education, lifelong learning; supporting teachers in implementing competence-based approaches to teaching and learning; promoting diverse learning approaches and contexts from the perspective of lifelong learning; exploring approaches to assessing and validating key competences [8]. The Recommendation defines eight key competencies necessary for self-realization, healthy and sustainable lifestyle, employment, active citizenship and social integration (Table 1).

Since 2006, the European Union has recognized digital competence as the fourth key competence for lifelong learning - the confident, critical and responsible use and interaction with digital technologies for learning, professional activities (work) and participation in society.

Table 1

Key competencies for lifelong learning, according to the European reference framework

№	2006 year	2021 year
1	Communicating in your native language	Literacy
2	Communicating in foreign languages	Multilingualism
3	Knowledge of mathematics and general knowledge of science and technology	Mathematical competence, scientific and engineering skills
4	Digital media skills	Digital and technological competence
5	Learning to gain knowledge	Interpersonal skills and ability to learn new competencies
6	Social and civic skills	Active social and civic position
7	Proactivity and practicality	Entrepreneurship and financial literacy
8	Cultural awareness and expression	General cultural and environmental literacy, healthy lifestyle

Source: [6].

In 2013, the first European Framework for the Digital Competence of EU citizens, also known as DigComp (Digital Competence), was developed, which was finalized in 2016-2017 and 2021, consisting of 5 main blocks covering 21 competencies (Fig. 1).

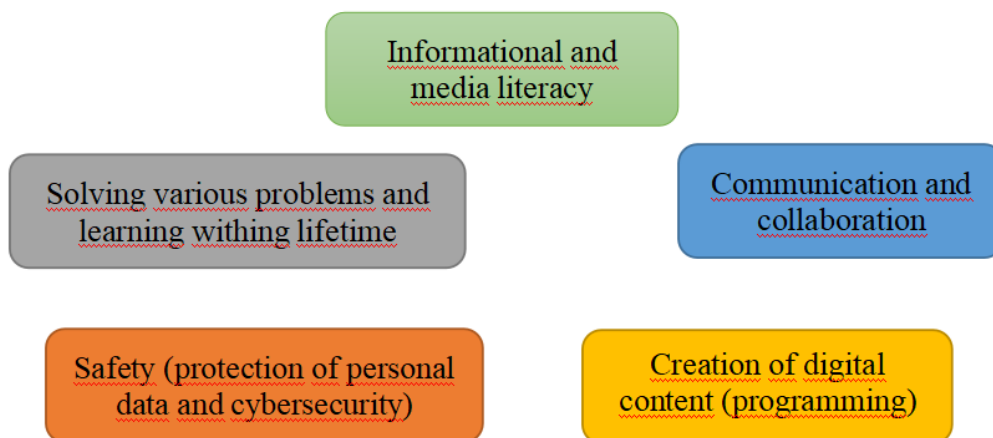

Figure 1. Blocks of the European Digital Competence Framework of EU citizens

Source: [2].

Today, Ukraine is experiencing a situation where users, small and medium-sized businesses are far ahead of the state and industry in the use of digital technologies, actively introducing e-commerce and digital methods of promoting services, and increasing requests for digitalization of daily operations and services. According to many experts, Ukraine has been at a unique stage of development in recent years, making a "digital leap" in key sectors of the economy, which will allow it to quickly

move to a new level of economic growth and integrate into the global trend. Given the transition of many domestic enterprises to online work under martial law, the development of digital technologies opens a new window of opportunity for Ukraine to grow the national economy and improve the quality of life of its citizens. Taking advantage of it is an important task for the future development of modern Ukrainian society.

To summarize, it is worth noting that digital development involves a set of tasks that can have a positive impact on the economy, business, society, and the country's life in general. The main goals of the digital development of society are as follows: accelerating economic growth and attracting investments; transforming economic sectors into competitive and efficient ones; technological and digital modernization of industry and creation of high-tech industries; accessibility of citizens to the benefits and opportunities of the digital world; realization of human resources, development of digitalization of industrial production and digital entrepreneurship.

List of references:

1. Kraus N.M., Kraus K.M., Boldyreva L.M. Digital competencies in higher education: concept, implementation, result. State and regions. 2019. №1 (106). URL: https://www.researchgate.net/publication/335858363_Cifrovi_kompetencii_v_sferi_visoi_osviti_zadum_realizacia_rezultat.

2. Description of the digital competence framework for citizens of Ukraine. DigCompUA for Citizens 2.1. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.

3. The Digital Competence Framework for Citizens is published for public discussion. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8632-oprilyudneno-ramku-cifrovoyi-kompetentnost-dlya-gromadyan-dlya-shirokogo-gromadskogo-obgovorennya.html>

4. 4. On the National Program of Informatization: Law of Ukraine of February 4, 1998, No. 74/98-VR, as amended. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. On Approval of the Concept for the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and Approval of the Action Plan for its Implementation: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 17, 2018, No. 67-p. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

6. Recommendation 2006/962/EC of the European Parliament and of the Council on the core competences for lifelong learning of December 18, 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text.

7. Digital literacy is an important skill for modern people. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8610-cifrova-gramotnst-vazhliva-navichka-suchasnih-lyudey.html>

8. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning.
URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/school-education/key-competences-and-basic-skills>

Supervisor: PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management, Docent Iryna Mykolaichuk

Author's e-mail address:

a.solovyova_femp_8m_22_m_d@knu.edu.ua

ПОГОРІЛА Олександра

студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету економіки менеджменту та психології

ПОГОРІЛА Марія

студентка Державного торговельно-економічного університету 3-го курсу факультету економіки менеджменту та психології

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Сучасний світ увійшов в еру четвертої промислової революції – періоду, в якому діджиталізація відіграє чи не найвищу роль на кшталт - сьогодні уява, а завтра ява, надаючи віртуальній реальності, інтернету речей, штучному інтелекту та робототехніці можливість кардинально змінити методи роботи та спосіб життя і, навіть, дизайн мислення людей. Перед людством постали нові виклики. Формат інформаційного поля на нашій планеті стрімко змінюється і

активно використовується у всіх сферах життєдіяльності та бізнесу, інтернеті, соціальних мережах, хмарних технологіях, девайсах, гаджетах...

"Діджиталізація - загальний термін для позначення цифрової трансформації суспільства та економіки. Він описує перехід від індустріальної епохи й аналогових технологій до епохи знань і творчості, що характеризується цифровими технологіями та інноваціями в цифровому бізнесі", - цитуємо визначення Innolytics.

В нинішніх умовах, преш за все хотілося б звернути увагу на діджиталізацію під час війни.

Іде восьмий місяць війни росії проти України — і економічний фронт стає дедалі важливішим паралельно до звитяги захисників країни. Поки останні боронять вітчизну від середньовічної орди, інші продовжують працювати в тилу та вести країну у майбутнє.

Українці вкотре доводять, що на подвиги здатен кожен з нас. І йдеться як про звитягу на полі бою, так і сміливість не зупинятися та боронити свою країну в тилу. Навіть, якщо йдеться про такі «буденні» речі як робота та бізнес-процеси.

Водночас, поточна ситуація не просто відкриває можливості для інновацій: вона штовхає до них, показуючи ефективність технологічних рішень.

І, зокрема, ще раз доводить, що Україна — сучасна та прогресивна країна, яка розумно підходить до різного роду викликів.

Якщо держава може бути у смартфоні — це може зробити і бізнес. В умовах війни перехід «на цифру» є ще й зручнішим та безпечнішим. Тим паче, коли є готові рішення, що уможливають обмін електронними документами та розуміють потреби бізнесу.

Візьмемо, до прикладу, документообіг. У країні досі організації та підприємства обмінюються чималою кількістю документів у паперовому вигляді. Наприклад, якщо ви власник магазину побутової техніки, лише з одним контрагентом вам доводиться працювати з купою паперів, як-от: прайси, замовлення, підтвердження, сповіщення про відвантаження, видаткові накладні, повідомлення про прийняття товару, накладні на повернення, акти звірки взаєморозрахунків тощо.

Утім, якщо держава може бути у смартфоні — це може зробити і бізнес. В умовах війни перехід «на цифру» є ще й зручнішим та безпечнішим. Тим паче, коли є готові рішення, що уможливають обмін електронними документами та розуміють потреби бізнесу. Зокрема, сервіс Мій Арт-Офіс запропував усім користувачам безкоштовно користуватися обміном електронними документами на час війни.

Для української економіки напрочуд важливо, щоб бізнес продовжував роботу. Оскільки продовжувати фізичний обмін документами складно, якщо не неможливо, дедалі більше компаній починають використовувати електронні.

Для роботи з ними потрібен КЕП — кваліфікований електронний підпис. Те, що нині центри видачі КЕП активно працюють через зростання попиту — чергове цьому підтвердження. Зокрема, віддалені пункти реєстрації абонентів КНЕДП Мастеркей продовжують працювати у багатьох містах України, в тому числі віддалено.

Зрозуміло, що найчастіше з КЕП та електронними документами працюють саме бухгалтери. Серед іншого, для подання звітів до регуляторів та відомств. І це черговий приклад «побутового героїзму» українців — навіть під обстрілами та на тимчасово окупованих територіях фахівці працюють з документами через програму Арт-Звіт Pro.

Працює і техпідтримка сервісу — безупинно консультуючи користувачів та пояснюючи особливості його роботи. Урахована і динаміка змін у законодавстві: команда проєкту регулярно оновлює свій продукт, щоб відображати останні нововведення. Таким чином, бізнес може відновлювати свою роботу і зберігати всі пов'язані з документами процеси на чільному рівні.

Українці не мають жодних сумнівів, що війна закінчиться і всі громадяни стануть до відбудови країни. Ресурс та потужності для цього накопичуються вже сьогодні: чи-то «Старлінк» у віддалених селах, чи-то консультації лікарів онлайн, чи-то організація бізнес-процесів за допомогою цифрових рішень.

Це робить економіку більш сучасною та динамічною:

економиться найважливіше — час та інтелектуальний ресурс фахівців

уся робота довкола документації, від їхнього збору до перевірок, спрощується в рази комплаєнс та відстеження документів також стає простішим зручність цифрових платформ мінімізує ризики помилок через людський фактор, відмова від паперу позитивно впливає на екологію.

Епоха діджиталізації це лише початок глибинних змін та перезавантаження суспільства. Вона корінним чином міняє спосіб життя. На історичну арену виходить новий клас, його ще називають прокаріотом. Це чисельна група переважно освічених та молодих людей зі стабільним достатком, яка несе з собою цифрову культуру та економічну новелу – цифровий бізнес та цифровий менеджмент. Процес управління персоналом поступово автоматизується, комп'ютери завантажуються аналізом справ на ринку, вибираючи найрезультативніші рішення із тисячі можливих.

Всюди створюються корпорації між людьми орієнтованими на діджиталізацію технічних, економічних, соціальних, культурних та політичних процесів. Україна в цьому напрямку не пасе задніх. Так, активно розвивається співробітництво України та Ізраїля в галузі ІТ- технологій. Багато ізраїльських стартап-компаній, як стверджує Зеєв Елькін – ізраїльський політик і член Кнесету, переносять частково свою діяльність в Київ, Харків, Одесу. Це не одна і не дві компанії, це вже масове явище.

Рисунок 1. Зеєв Елькін, ізраїльський політик і член Кнесету від партії Лікуд

Джерело: на основі даних [5]

У багатьох країнах цифровізація стає сферою активної політики саме держави: через стимулювання бізнесу та громадян до цифровізації, побудови національних цифрових інфраструктур, залучення приватних інвесторів до створення цифрових платформ – від електронних розрахунків до освітянських, медичних, логістичних, промислових та ін.

Діджиталізація передбачає масштабне застосування автоматизованих та роботизованих комплексів. Роботи замінять чимало професій. На перші ролі вийдуть ті, хто вміє пристосуватися до мінливого світу, легко засвоюватиме нові спеціальності: програмісти, біофармакологи, ІТ-медики і генетики, кібераналітики, екологи, дизайнери тощо.

Роботи реструктуризують ринки праці. Очікується масштабне впровадження автоматизованих і роботизованих комплексів. Більшість механічних та рутинних робіт будуть виконуватись робототехнікою.

Згідно з прогнозами, через кілька років більшу частину робочої сили в компаніях будуть складати самозайняті особи, які працюють за контрактом та мотивовані на самореалізацію та приватність. Уже, практично перед кожним постало питання: - Чи здатні ми належним чином організувати себе, в умовах швидких змін та війни? Які інструменти і моделі самоменеджменту доцільно застосовувати?

Цифрова трансформація суттєво вплине на методи, зміст та види освітнього процесу, який буде відбуватись за формулою: безперервна освіта протягом життя. Онлайн і офлайн кейси будуть доступні для всіх вікових категорій населення, особливо для людей поважного віку, затребуваність і ресурсність яких значно посилюються. Сучасний філософ Френсіс Фукуяма відзначає, що світовий досвід демонструє прямий зв'язок між успішними державними та освітніми реформами.

Висновок: Наразі в Україні, завдяки здобуткам провідних компаній технологічного сектору і бажанню провідних українських компаній впроваджувати нові технології і переходити «на цифру», сформовано необхідний потенціал для активізації даного процесу як на мікро-, так і макрорівні.

Список використаних джерел:

1. Діджиталізація під час війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://biz.nv.ua/ukr/markets/elektronniy-dokumentoobig-dopomagaye-ukrajinskomu-biznesu-pid-chas-viyni-50239059.html>
2. Поняття діджиталізації бізнесу: сфери і необхідність [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html>
3. Діджиталізація як перезавантаження суспільства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.umk.edu.ua/news/didzhitalizaciya-yak-perezavantazhennya-suspilstva>
4. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201186>
5. Israeli politician Ze'ev Elkin [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B5%D0%B5%D0%B2_%D0%95%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%BD#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:%D7%96%D7%90%D7%91_%D7%90%D7%9C%D7%A7%D7%99%D7%9F_\(cropped\).png](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B5%D0%B5%D0%B2_%D0%95%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%BD#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:%D7%96%D7%90%D7%91_%D7%90%D7%9C%D7%A7%D7%99%D7%9F_(cropped).png)

ТОКАРЬ Валерія

Студентка Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу факультету торгівлі та маркетингу

ВПЛИВ ПРОЦЕСУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ОСВІТУ

Науково-технічний прогрес став уже частиною нашого життя. Тепер ми не уявляємо своєї буденності без телефону, ноутбуки та навіть простих навушників. До комп'ютеру переключували кредитні картки, черги й навчання. Третій рік здобувачі будь-якого рівня освіти отримують знання, сидячи перед екраном гаджету.

Процес модернізації освіти щоденно охоплює все більше часу. Звичайні студентські лекції тепер відкриті для кожного, онлайн-платформи розповсюджуються з великою кількістю. Не проблемою стало й незмога зрозуміти тему. Багато відео ресурсів наповнені різними поясненнями, які допомагають учням та студентам у вирішенні їхніх проблем. [1]

Головна мета цифрової освіти – взаємодіяти з учасниками процесу здобування освіти завдяки сучасним технологіям. Важливо, що до комунікації залучаються й батьки, і вчителі, і діти. Результатом таких дій стало появлення електронних журналів та щоденників. Новий формат навчання розвиває в дітей навички самоорганізації, відповідальності, швидкого пошуку інформації. Так учні отримують та розвивають власні soft and hard skills, якими неодмінно скористаються в майбутньому. [2]

Діджиталізація дає можливість розглянути нові горизонти сучасної освіти: обмін досвідом, спільні заняття, виникнення нових спеціальностей, трансформування вже існуючих. З плином часу та викликами долі ми ретельніше обираємо освітні продукти, які пропонуються на ринку. Тепер важлива не лише актуальність професії, а і її онлайн-формат. [3]

За даними Міністерства Освіти та Науки до топ-5 спеціальностей 2020-го року (перша хвиля COVID-19) за кількістю поданих заяв увійшли.

Рисунок 1. Топ-5 спеціальностей 2020 року за кількістю поданих заяв.

Джерело: побудовано автором на основі даних [4]

За даними Міністерства Освіти та Науки до топ-5 спеціальностей 2021-го року (другий рік пандемії) за кількістю поданих заяв увійшли.

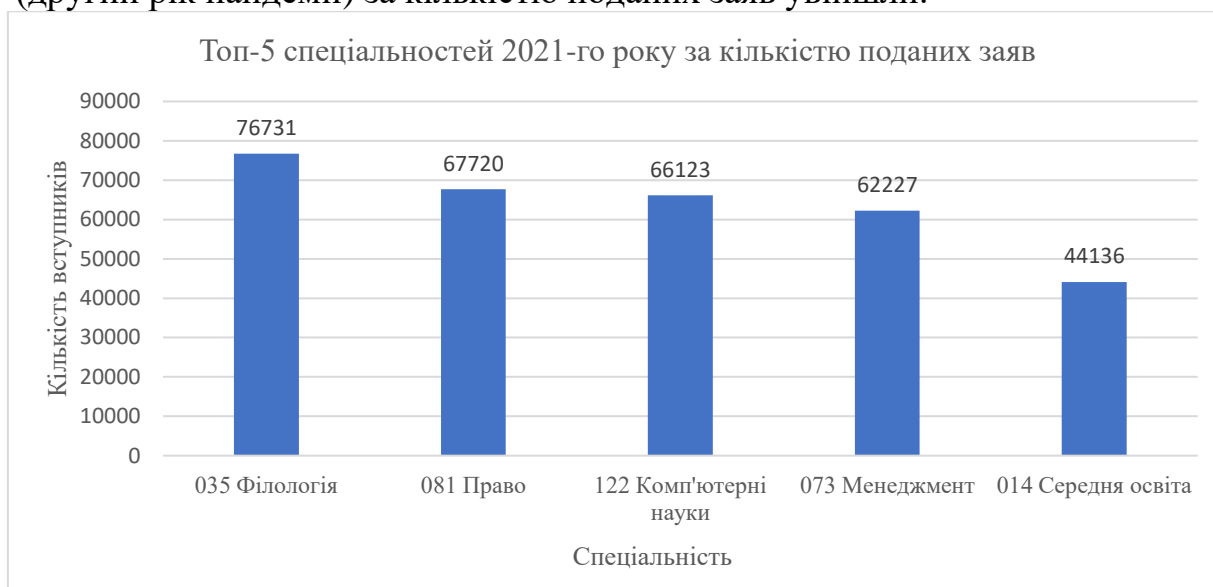

Рисунок 2. Топ-5 спеціальностей 2021 року за кількістю поданих заяв.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5]

Як бачимо, нової спеціальності не додалося, змінилася лише кількість. Кількість філологів збільшилася, мабуть, люди почали готуватися до відкриття кордонів, а от цифра права навпаки зменшилася. Зараз на ринку склалася ситуація перенасичення. Ми маємо багатьох робітників галузі 081, а от дійсно професіоналів, на жаль, одиниці. Таке явище спостерігається не лише зі сферою права, менеджмент, маркетинг теж цього стосуються.

Можна також спостерігати збільшення вступників на спеціальність 122 Комп'ютерні науки. Даний факт лише підтверджує тезу, що ІТ – професія майбутнього. Сучасні абітурієнти хочуть змінювати цей світ, допомагати йому в розвитку. Галузь освіти, хоч і залишається на п'ятому місці, проте входить до топу та має непогані показники. Цифрова освіта на всі сто відсотків пов'язана з продуктами науково-технічного процесу: ноутбуки, дошки, смартфони. Сьогодні важливо, щоб інтерактивне обладнання в навчальному закладі

відповідало не лише вимогам МОН, а й потребам найближчих декількох років. Воно має біти уніфікованим тою мірою, щоб досвід його використання був актуальним як в Україні, так і за її межами, а також на різних типах пристроїв. Саме тому найкращим вибором буде обладнання визнане в усьому світі, яким користуються тисячі навчальних закладів і мільйони користувачів, яке побудоване на відкритій платформі, що забезпечує легке опанування. [6]

Отже, сьогодення вимагає переходу на якісно вищий рівень використання цифрових технологій в освіті, удосконалення державного управління цим процесом. Для вирішення цих та інших проблем – з огляду на сучасний стан і потенціал розвитку цифрового сектора України – потрібне узгодження основних стратегічних цілей, механізмів і нормативного забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні. [7] Процес діджиталізації всіх сфер життя на своїй меті має неабияк серйозні зміни, а з освітою ці питання лише стають більш вагомими. Дуже добре, що ці дії вже розпочалися в нашій країні, адже після перемоги, ми зможемо не лише вдосконалюватись, а й показувати усьому світу приклад якісного онлайн-навчання.

Список використаних джерел:

1. ВИКЛИКИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ [Електронний ресурс] // Дергачова В. В. – Режим доступу до ресурсу: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201149>
2. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ – КОМПЕТЕНЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ [Електронний ресурс] // Бербенюк І. – Режим доступу до ресурсу: <https://vseosvita.ua/library/didzitalizacia-osviti-kompetencii-hhi-stolitta-172970.html>
3. Модернізація вітчизняної освіти в контексті діджиталізації [Електронний ресурс] // Сіліна І. – Режим доступу до ресурсу: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/189253>
4. Сайт Міністерства освіти і Науки України. [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2020-zareyestrovano-bilshe-1-mln-zayav-yaki-vishi-ta-specialnosti-obirali-cogo-roku-vstupniki>
5. Сайт Міністерства освіти і Науки України. [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2021-ponad-miljon-zayav-podano-vstupnikami-na-bakalavrat>
6. Діджиталізація освіти та суспільства. [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <https://prometheanworld.com.ua/dydzhytalizatsiya-osvity-ta-suspilstva/>
7. Діджиталізація в освіті [Електронний ресурс] // Жерновникова О. А. – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1925/1/Жерновникова%20О.%20Діджиталізація%20в%20освіті%20.pdf>

Адрес електронної пошти автора: v.tokar_ftm_16_21_b_d@knu.edu.ua

ШИТА Анастасія

Студентка Державного торговельно-економічного університету 2-го курсу ОС «Магістр» факультету міжнародної торгівлі та права

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Формування інформаційного суспільства — один із національних пріоритетів нашої держави. Широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій дає потужний імпульс інноваційному розвитку, економічному, соціально-політичному та культурному життю українського суспільства.

В сучасному світі сфера виробництва і поширення інформації є передумовою розвитку як окремих галузей, так і економіки й суспільства в цілому. Принципово важливим для з'ясування сутності сучасних соціально-економічних процесів є дослідження впливу інформації на розвиток факторів виробництва та систему соціально-економічних відносин у суспільстві. Процес розвитку всіх основних елементів виробництва здійснюється завдяки зростанню їхньої інформаційної насиченості. У сучасних умовах ефективно управління високотехнологічним виробничим процесом можливе лише на основі належного інформаційного забезпечення, оскільки ефективно управляти будь-яким об'єктом можна лише за умови наявності повної та достовірної інформації про стан і закономірності розвитку об'єкта й середовища, у якому він перебуває [1].

Суб'єкти підприємницької діяльності мають бути готові до сприйняття принципово нової інформації, яка здатна змінити їхнє уявлення щодо перспектив розвитку, способів і засобів їх досягнення. Готовність і здатність до змін є поштовхом до інноваційного характеру підприємницької діяльності. Формування системи інформаційного забезпечення такої діяльності передбачає налагодження різноманітних інформаційних потоків, які утворюють інформаційні системи різного функціонального призначення чи географічного охоплення. Ці системи мають органічно доповнювати одна одну й формувати певну субординовану та складнішу систему.

Система інформаційного забезпечення підприємницької діяльності (СІЗПД) це сукупність взаємопов'язаних інформаційних систем, що опосередковують на міжсуб'єктному рівні відносини щодо організації та здійснення підприємництва. Мета створення СІЗПД — забезпечення повної і достовірної інформації для ефективного здійснення підприємницької діяльності. До головних функцій СІЗПД належать:

- 1) описова — забезпечення менеджерів підприємства всією необхідною зовнішньою та внутрішньою інформацією, завдяки якій формується уявлення про економічне середовище, реальні та потенційні можливості досягнення поставлених цілей;
- 2) аналітична — забезпечення керівного складу підприємства необхідною аналітичною інформацією для прийняття оперативних і стратегічних господарських рішень;
- 3) прогностична — формування інформаційної бази для прогнозування змін кон'юнктури ринку, розроблення відповідної стратегії поведінки суб'єктів господарювання, визначення напрямів досягнення конкурентоспроможності підприємницької діяльності.

Структура системи інформаційного забезпечення суб'єктів економічної діяльності визначається виконанням вищезазначених функцій у різних сегментах економіки. Цю схему можна розглядати також на різних рівнях управління підприємницькою діяльністю: на мікрорівні (як управління внутрішньою діяльністю підприємства) та на макрорівні — як управління всією сферою підприємницької діяльності. На мікрорівні вирішальними факторами мотивації формування інформаційної системи управління підприємством є прагнення досягти вищого рівня прибутковості, зменшити витрати, здійснити інновації. На макрорівні інформаційне забезпечення необхідне не стільки для безпосереднього управління підприємством, скільки для встановлення загальних правил функціонування суб'єктів господарювання та створення конкурентного середовища. На макрорівні ефективність, окрім суто економічних критеріїв, доповнюється іншими, які вже визначають соціально-економічний розвиток суспільства. Це насамперед критерії національної та екологічної безпеки. Вплив інформації проявляється у підвищенні загальної ефективності суспільного виробництва, розвитку нових галузей, змінах у структурі зайнятості населення [2].

Нові умови розширення конкуренції та обмеженості матеріально-фінансових ресурсів викликають необхідність якісних проривів у конкурентоспроможності й випередженні конкурентів. У сучасному забезпеченні конкурентоспроможності фірми на міжнародному ринку відіграють важливі переваги її ресурсозберігаючих технологій, розвиток можливостей трудових ресурсів і комплексне вивчення інформації на ринку щодо можливості підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Інформаційне забезпечення діяльності підприємства залежить не тільки від наявності інформаційних ресурсів, а й від можливостей впровадження інформаційних інновацій, впорядкування інформаційних потоків підприємства, від вирішення проблем його ефективної інформаційної взаємодії з суб'єктами ринку. До теперішнього часу особливостям інформаційного забезпечення діяльності підприємства приділяється недостатня увага як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Своєчасною стає необхідність подальшого вдосконалення принципів, форм і методів, розробки нових наукових підходів та практичних рекомендацій щодо інформаційного забезпечення діяльності підприємства. Інформаційна підтримка діяльності підприємства залежить не тільки від наявності інформаційних ресурсів, а й від можливостей впровадження інформаційних інновацій, впорядкування інформаційних потоків підприємства, від вирішення проблем його ефективної інформаційної взаємодії з суб'єктами міжнародного бізнесу.

Ефективність використання інформаційних ресурсів підприємства визначає результативність реалізації не тільки його поточних завдань, а й стратегічних цілей розвитку, що потребує принципово нових підходів до інформаційного забезпечення всієї діяльності. Підвищення рівня інформаційної підтримки діяльності підприємства приводить до збільшення оперативності та адекватності процесу прийняття управлінських рішень, зростання показників ефективності діяльності підприємства, стабілізації його фінансового стану. Все це веде до посилення конкурентних позицій підприємства на внутрішніх і зовнішніх ринках [3].

Список використаних джерел:

1. Корнев Ю. Інформаційне забезпечення розвитку підприємницької діяльності. – 2008.
2. Кульпанова А. Г. и др. Обліково-аналітичне та інформаційне забезпечення операційної діяльності підприємств аграрної сфери. – 2022.
3. Лаврук Л. В., Лаврук О. С. Інформаційне забезпечення системи управління підприємством //Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2011. – №. 19. – С. 171-176.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент кафедри світової економіки **Сай Д. В.**

Адрес електронної пошти автора:

A.Shyta_FMTP_9m_21_M_z@knu.edu.ua

VIVAT ACADEMIA

ВИПУСК 14. 2022

Статті підготовлено до журналу Vivat Academia відповідно до тематики: «Нові реалії суспільства: у боротьбі за незалежність». Детальніше на офіційному сайті Наукового товариства ДТЕУ.

Vivat Academia: журнал Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених Державного торговельно-економічного університету. 2022. № 14. 377 с.

Редакційна колегія:

К. Лугова

Голова НТСАД та МВ;

М. Крумка

Заступник голови НТСАД та МВ;

А. Горбенко

Голова відділу налагодження зовнішніх зв'язків;

О. Рула

Голова відділу розвитку науки, керівник секретаріату НТСАД та МВ;

Комп'ютерна верстка:

А. Тараненко

Голова інформаційного відділу НТСАД та МВ;

О. Герус

Голова відділу по роботі із молодими вченими НТСАД та МВ.

Рекомендовано до опублікування та розміщення на сайті засіданням Ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених Державного торговельно-економічного університету (протокол № 11 від 17.11.2022 р.).